

LIVIU BRANZAS
RAZA DIN CATACOMBA

Motto:

“Dă lui Hristos cu râvnă ostenelele tinereților tale și te vei bucura la bătrânețe de bogăția nepătimirii.” (Sf. Ioan Scărarul – Despre lepădarea de viața deșartă și despre retragere)

Adevăratul nostru ultim cuvânt este această mărturie pe care o depun în fața Tribunalului Istoriei, în numele camarazilor care sunt în viață și în memoria celor care au trecut în Veșnicie.

“Aș nedreptăți, fără îndoială, pe râvnitorii celor bune, dacă aș îngropa în **MORMÂNTUL TĂCERII** lupta și biruința lui Macedonie.” (Sf. Ioan Scărarul – Despre arhidiaconul Macedonie)

În libertate, în timpul adolescenței, obișnuiam să-mi notez gândurile într-un jurnal intim care purta titlul “Totul pentru ideal”, având ca motto: “Spre culmi” și “Aspru cu tine însuși”. Acum nu-mi rămâne decât să încep un nou “Jurnal”. Întrucât nu am hârtie, de-acum nu voi avea la dispoziție decât memoria. Încep să-mi “notez” gândurile și frământările într-un “Jurnal” mental. Pe parcursul anilor de închisoare, el se va îmbogăți mereu cu noi “pagini”. Prin repetare continuă, s-a fixat în memorie și a rezistat timpului.[...] “Jurnalul” este reflexul **razei** care mi-a strălucit în **catacombă**.

DIN NOAPTEA AMINTIRII

Mă întorc cu gândul pe drumul trecutului și mă aflu în negura anilor care acoperă lumea de vis a copilăriei. Și din noaptea amintirii, răsare pură, senină, luminoasă, icoana copilăriei, cu tot ceea ce a fost ea: bucurie sau durere, seninătate sau zbucium, vis sau faptă.

Amintirile, când răsar din noaptea adâncă în care stau ascunse, vin îmbrăcate într-o aureolă de frumusețe și duioșie, încât și ceea ce a fost odată dramatic și dureros, acum apare frumos și mângâietor.

Omul, când a pierdut sufletul de copil, a pierdut capacitatea de a trăi viața în ceea ce are ea mai impresionant și sublim. De aceea, ori de câte ori simte nevoia să evadeze din banalitatea și mediocritatea vieții cotidiene, se refugiază în amintiri, în amintirile din copilărie. Nu întâmplător și nu fără motiv au numit poeții, copilăria, ca un “raiu”, ca o lume de vis, în contrast cu anii de maturitate, în care puritatea sufletească este ucisă de valul tuturor păcatelor.

Astăzi cutreier și eu lumea copilăriei, pășesc cu gândul pe urmele pe care le-am înscris în pulbere și timp, cu pași timizi și inimă de copil.

A fost odată! Așa încep toate poveștile. Poveste a fost și copilăria și adolescența mea.

Ce lumină, ce forță și ce echilibru sufletească am realizat prin regăsirea sufletului din adolescență!

În ultimii ani, am fost mereu întunecat și crispat sufletește, fără o adâncă mulțumire sufletească. Azi mi-am dat seama că eu cel adevărat nu pot fi decât cel din adolescență. Preocupările, idealurile și stările sufletești de atunci sunt singurele care îmi dau satisfacție și dau un sens vieții.

Prin regăsirea sufletească de azi, mă simt plin de încredere în mine însumi și mai impulsivat spre activitate. Acum nimic nu mă mai tulbură: nici pasiuni deșarte, nici frică, nici îndoială. Așa cum eram în prima tinerețe. Trăiesc ceva din

elanul epocilor care aveau scris pe frontispiciu: “Spre culmi!”.
Anii care vor veni să mă găsească biruitor pe culmile idealurilor
de odinioară.

Cap 1. SECURITATEA DIN ORADEA

Mașina care a gonit cu toată viteza – de parcă se grăbea spre locul unui sinistru – se oprește în curtea Securității din Oradea. Este 15 noiembrie 1951, orele 12.

Alexandru Mihoc, șeful Securității din Beiuș, care mă arestase din satul bunicilor, mă dă în primire unui plutonier mai în vârstă. Este șeful de arest de serviciu. Voi afla mai târziu că îl cheamă Szücs și are faimă de comunist ilegalist. Mă introduce în biroul său și îmi face percheziție corporală. Conținutul buzunarelor, cureaua, șireturile, rând pe rând, sunt depuse pe masă. Aceasta este prima operațiune la care este supus cel arestat. Este introducerea la cealaltă percheziție, cea interioară, în timpul căreia ți se cercetează inima și memoria. Mai ales memoria...

Când ajungem la ochelari, încerc să refuz să-i predau, dar Szücs, cu aparenta lui figură de om cumsecade, trece la amenințări. Fără ochelari, mă simt ca un om dezarmat. Depozitat de ei, mi se pun ochelarii metalici ai Securității – supranumiți ”ochelarii negri” – pentru a nu vedea unde voi fi dus. Sunt luat de braț, imediat ce am ieșit din birou, coborâm câteva trepte, ajungem pe un coridor și, direct în față, sunt împins într-o celulă, unde mi se iau ochelarii metalici, după care se închide ușa.

Rămas singur, cercetez celula. Este lungă de doi metri și lată de un metru. Spre peretele din stânga, este un prici de scânduri, pentru o singură persoană. În ușă este o vizetă mare, cu poliță spre interior; deasupra ei este vizeta de supraveghere, iar deasupra ușii, aproape de tavan, o deschizătură pentru aerisire.

Prima senzație pe care o încerc este cea de ușurare. Pare paradoxal, dar așa este. După o hăituire de aproape trei ani, probabil că am obosit atât de mult, încât îmi doresc să se întâmple orice, numai să se termine odată. Vai, încă nu

înțelesesem că era o iluzie a iluziilor; că niciodată ce va urma nu va fi o schimbare în bine, ci dimpotrivă. Nu bănuiam că voi ajunge clipe în care să regret perioada de care acum, parcă mă bucuram că s-a încheiat.

Afară pe coridor, se aud zgomote, pași, voci și alte sunete pe care nu reușesc să le descifrez prea clar. Prin apropiere, este o celulă din care răzbate o melodie tristă:”Mai am un singur dor...”. Un suflet chinuit și disperat își clamează dorința de a muri. În condițiile date, nu se poate să nu fii impresionat. Este ca un ecou al nesfârșitelor drame care se petrec în această subterană. Se pot impresiona, oare, inimile inchizitorilor cu aceste argumente?

Vizeta se deschide și sunt întrebat dacă am mâncat. Luat prin surprindere, nu știu ce să răspund și ezit, gândindu-mă că aici orice afirmație trebuie bine cântărită, putând avea consecințe nebănuite. În naivitatea mea, sau mai bine spus în spaima mea, consider că această întrebare are legătură cu sistemul de tortură la care voi fi supus în momentele următoare. Nehotărârea mea îl înfurie pe securist.

- Mă! Ai mâncat sau nu?

- Nu! Răspund în cele din urmă, consolându-mă că oricum, inevitabilul se va produce.

Atunci sergentul strigă cu o voce puternică, ce străbate labirintul coridoarelor subterane:

- Adu, mă, polonicul încoace!

La auzul acestui cuvânt necunoscut pentru mine până în acel moment, mă cuprinde un fior. Ce este, oare, polonicul?-mă întreb eu, ca în fața unei primejdii amenințătoare. Și ajung rapid la convingerea că polonicul este un instrument de tortură. Și cu siguranță, este de proveniență sovietică. Știam că în rusește “polcovnic” înseamnă “colonel”. Dar polonic? Nu știu și nici nu pot bănui. Aștept, ce pot face altceva! De-acum zarurile sunt aruncate.

Se aude în fața ușii un zgomot metalic, ca al unui instrument greu, care este așezat pe ciment, apoi alte zgomote mai ușoare. Tensiunea așteptării crește. Contrar așteptării mele,

ușa nu se deschide. Se deschide în schimb, vizeta, iar pe policioară este așezată în viteză, o gamelă cu mâncare.

- Ia, mă!

Iau gamela, se închide ușița și rămân în obscuritatea celulei cu zâmbetul pe buze. Deci, asta era! Instrumentul care produsese zgomotul misterios era o marmidă, iar polonicul era ceea ce numeam în familia noastră, în limbajul strămoșesc “lingura cea mare”, singura denumire pe care am cunoscut-o până acum, pentru această ustensilă. A trebuit să ajung în beciul Securității din Oradea, ca să aflu ce este polonicul. Și eu care mă temusem de “polonic” ca de ceva groaznic!

Această stare de deconectare din finalul întâmplării cu polonicul, m-a refăcut sufletește. Tensiunea așteptării și teama care mă dominau din momentul coborării în beci, s-au mai destrămat.

Simt dorința să cercetez împrejurimile. Sunt ca un explorator care a sosit noaptea într-o vale și simte nevoia ca a doua zi dimineața, să urce pe prima culme, pentru a privi orizontul până în depărtări. Mă ridic în picioare pe prici, într-un moment când mi se pare că nu este nici un gardian pe sală, și privesc coridorul. Direct în față, văd ușa de intrare în beci. În dreapta și în stânga se află câte o celulă, din care, prin deschizătură, mă privesc ochi curioși. Cel din stânga zice:

- Halo! Aici Cornel Onaca din Oradea. Dumneavoastră cine sunteți?

- Sunt Liviu Brânzaș de la Beiuș.

- Pentru ce sunteți arestat?

- Nu știu; presupun numai, zic eu prudent. Dar dumneavoastră?

- Noi suntem un grup de ofițeri din organizația “Vlad Țepeș”.

Cel din dreapta se prezintă și el:

- Sunt Petrică Cojocar, în același lot cu Cornel. Fii tare! Scăpăm noi de ei!

Limbajul optimist al celor doi este tonifiant. Mă plâng că nu-i pot vedea prea bine, pentru că mi s-au luat ochelarii.

- Știi ceva? zice Cornel Onaca. Bate în ușă și spune-i lui Szücs: ”Domnule plutonier, vă rog să-mi dați ochelarii, căci fără ei nu văd bine. Iată, și pe dumneavoastră vă văd cam prost!”

Râdem toți trei în surdină. N-aș putea spune că starea de spirit a arestaților este sumbră. Dacă și aici, Cornel Onaca găsește o poantă atât de reușită, este un semn bun.

- Cine este cel care cântă așa de tânguitor?

- Este un coleg al nostru, Vasile Cristea. Stă în celula 30, ultima, lângă WC. A declarat greva foamei și de atunci cântă întruna. Vine mereu câte cineva de sus să-l convingă să mănânce.

- Credeți că îi va impresiona?

- Nu cred, dar asta este tactica pe care a adoptat-o el.

Petrică Cojocar, care are perspectiva coridorului ce duce spre capătul beciului, dă alarma.

- Atenție!

Ne retragem toți trei, cuminiți, pe prici.

Astfel s-a derulat prima mea oră în beciul Securității. Dar greu de-abia de aici înainte va începe. Va urma ancheta. Că doar pentru aceasta am fost arestat. Și se știe că Securitatea cu asta se ocupă. Și ca să nu uit acest lucru, ca un făcut, pe scările beciului este adus un deținut, care mai mult se târăște și care se tânguie jalnic: ”Vai, vai...”. După voce pare un om bătrân.

Vai, vai, zic și eu în sinea mea, gândindu-mă că în această bătălie care va urma, pregătiți sunt ei, securiștii, care au fost școliți în mod special pentru acest lucru, deci sunt profesioniști. Ei moștenesc tradiția și știința N.K.V.D.-ului, care la rândul lui, a preluat metodele și experiența Ohranei țariste, experiență pe care bolșevicii au perfecționat-o la maximum. Va începe o luptă dură, ca pe un front, în care ei au totul, iar noi aproape nimic. Îmi amintesc de romanul “Pe frontul de vest nimic nou”. În carte este descris destinul dramatic al unui grup de elevi germani, care au fost trimiși în focul liniei întâi, în timpul primului război mondial, fără o pregătire suficientă pentru a face față la o asemenea probă. Acolo, pe front, în clipele de răgaz, își amintesc de școală și fac haz de pretențiile exagerate ale unor profesori, care le cereau răspunsuri la niște

probleme care nu aveau nici o legătură cu viața din acea zonă a morții. Acolo, în lupta pe viață și pe moarte, știința se punea în alți termeni.”Vezi că la școală – conchide personajul cărții – nu ne-a învățat nimeni [...] cum se face foc cu lemne ude sau că e mai bine să vâri baioneta în burtă, pentru că acolo nu se înțepenește ca în coaste”.

La fel și noi, tinerii luptători anticomuniști, eram în situația elevilor de pe frontul de vest: nimeni nu ne instruisese cum să facem față anchetei feroce la care vom fi supuși. Eram ca niște soldați amărâți, înarmați doar cu puști Manlicher din secolul trecut, față în față cu o trupă de trăgători de elită, înarmați cu carabine cu lunetă. Cine ne-a învățat pe noi tehnica rezistenței la anchete, în care anchetatorul cel “bun” alternează cu cel “rău”, ca să se probeze metoda prin care te poate intimida sau înfrânge mai ușor; că presiunile psihologice, uneori cele mai perfide și eficiente, alternează cu presiunile fizice: bătaia, carcera și altele; că ei “au timp”, au un timp nelimitat, nu se grăbesc și speră că vei “obosi” și în final, vei accepta să iscălești tot scenariul pe care l-au conceput ei și pe care îl vor regiza la proces? Ținta lor: cât mai mulți “dușmani ai poporului” în dosul gratiilor, ca să se poată “construi socialismul” în liniște și ca să fie justificate – ca o consecință justă, nu-i așa? – privilegiile lor de paznici ai orânduirii proletare.

Nici nu am timp să mă reculeg. Iată, se deschide ușa și sunt dus la anchetă. Urcăm la etaj și mă găsesc față în față cu un tip îmbrăcat în uniformă strălucitoare. Are o figură cruntă, care realmente te înfioară. Am aflat mai târziu, că era șeful secției de urmărire. În fața acestui personaj fioros, sunt ca o minusculă furnică la picioarele unui Goliat gata să mă strivească sub uriașa-i talpă. Ceea ce a urmat a fost un vârtej infernal!

* * *

După câteva zile sunt transferat la secția de anchetă propriu-zisă. Birourile de anchetă sunt într-o clădire fără etaj, separată de clădirea mare. Secția de anchetă este condusă de

Ludovic Weiss. La biroul 1 este Codileanu, la biroul 2 sunt Kovacs și Vașadi, la biroul 3 Voicovschi, iar la biroul 4 tronează însuși Weiss. Sunt preluați pentru anchetă de Weiss. Maniera anchetei se schimbă. Weiss este adeptul anchetei psihologice. Aceasta nu înseamnă că este o metodă generală. Când este nevoie de tortură, te transferă, pentru o perioadă, anchetatorilor brutali, specializați și pasionați de această metodă. Cea mai drastică presiune fizică a lui Weiss este trimiterea la faimoasa celulă 7 din beci, o carceră de beton, în care se toarnă apă până la glezne, și în care ești introdus desculț.

Încetul cu încetul, se conturează istoria arestării noastre. Primul arestat dintre noi a fost Petru (Tică) Stanciu, în data de 1 noiembrie 1951; al doilea, Adrian (Dodi) Mărăscu, în data de 13 noiembrie; al treilea, eu, în data de 15 noiembrie. Fără să fi avut posibilitatea de a ne consulta în prealabil, toți trei am adoptat o atitudine similară. În ceea ce priveșta propria noastră persoană, am manifestat, fără nici o rezervă, o atitudine anticomunistă, însă încercând să nu implicăm și pe alții în calvarul nostru. Dar imediat a urmat șocul: Securitatea din Oradea, prin intermediul celei din Beiuș, cunoștea aproximativ toată activitatea noastră, o parte din oamenii pe care contam și planurile de acțiune ale grupului nostru, în eventualitatea unui război antisovietic. Din acest moment a început lupta disperată de a micșora dezastrul. Eram ca niște apărători ai unei cazemate considerată inexpugnabilă, dar care, prin trădare, era invadată de inamic, iar noi foloseam ultimele grenade de care mai dispuneam pentru a ieși dintr-o situație copleșitoare.

Sistemul conspirativ de recrutare 1+1, pe care spunea Tică Stanciu că îl folosește, nu a funcționat. Aveam să aflăm mai târziu, că Tase Coroiu știa absolut totul, sau aproape totul. În acel moment, Securitatea a intrat în posesia informațiilor despre grupul nostru, căci el era agentul infiltrat între noi. El fusese arestat în 1948, în cadrul unui grup de elevi de la Oradea și executase 3 ani de închisoare. Când a venit acasă, a afișat în continuare o atitudine anticomunistă și a captat încrederea lui Tică. Și, ca un argument în plus, a adus cu el și un pistol. Tică nu cunoștea un singur amănunt, care era, însă, esențial: de la

închisoarea pentru elevi de la Târgșor, Tase Coroiu a fost transferat la Gherla, unde a trecut prin "reeducare". Drept consecință, după eliberare, a devenit un instrument docil în mâinile Securității. Cu greu se pot imagina disperarea și șocurile sufletești la care a fost supus Tică, atunci când s-a aflat în fața realității.

* * *

În tot timpul acestor anchete intense, când revin în celulă, intru în legătură cu Onaca și Cojocarul. Ei de-abia așteaptă să mă reîntorc, ca să convorbim; dar numai când nu este nici un cerber prin apropiere. Securiștii de serviciu sunt ajutați de ostași din trupele de securitate. Aceștia, în general, nu fac exces de vigilență. Ca orice datorie fără plată, se face cu mai puțin zel. Noi profităm de acest fapt. În plus, avem o poziție strategică foarte bună. Eu am în față ușa de coborâre în beci, care mă face părtaș la toate mișcărilor ce se fac în acest arest subteran, iar Petrică Cojocarul, coridorul lung spre capătul beciului. Nu putem fi surprinși vorbind. Când nu putem folosi deschizătura de sus, recurgem la gaura din ușă, aproape invizibilă. Nici nu se poate bănuși ce rol imens au avut găurile din uși în viața închisorilor. Deținutul nu poate trăi fără contact cu mediul. De aceea, cu instrumente aproape imposibil de găsit sau confecționat acolo, el își făurește cu o perseverență uimitoare, un minuscul vizor. Acolo stă la pândă, să surprindă viața care se derulează pe coridoare și care îi este interzisă. Gardienii, la percheziție, urmăresc în chip special descoperirea și îmfundarea acestor găuri. Aceasta este datoria lor. Iar datoria deținutului este de a le deschide din nou sau de a face alta. Uneori este foarte dificil, deoarece ușa este foarte groasă și, de cele mai multe ori, în partea interioară este căptușită cu o tablă de metal. Gradul de conștiință și vigilență proletară a gardienilor se măsoară prin preocuparea pentru găurile din uși.

Discuțiile cu cei doi frați de suferință sunt reconfortante. Cu timpul, între noi se va lega o frăție profundă. Este un fapt firesc, căci noi suntem în realitate, ostași aceleași

armate invizibile de rezistență anticomunistă, numai că facem parte din batalioane diferite. Majoritatea tinerilor pe care i-am cunoscut la Securitate și, mai târziu, în principalele închisori din țară, aveau vocația și conștiința de luptători anticomuniști. Pe toți ne lega o camaraderie, care era în esență o frăție de tipul frăției de cruce, care îi unea pe toți Feții-Frumoși din basmele românilor, când duceau lupta comună împotriva Zmeului care întruchipa răul.

* * *

Am ajuns în dimineața zilei de 27 noiembrie. Afară cu siguranță că s-a făcut frig, pentru că în beci a scăzut brusc temperatura și nu am reușit să dorm toată noaptea. Dimineața, îmi pun pătura pe spate și încep să mă plimb pe lângă prici. Cinci pași...întoarcere..., iar cinci pași și iar întoarcere...și tot așa, ceasuri întregi. Șocul frigului a fost foarte puternic. Frigul va fi cea mai mare suferință fizică a mea din închisoare. Datorită unui metabolism bazal echilibrat, foamea va fi un dușman pe care l-am biruit mult mai ușor. Frigul a fost însă paralizant, dezumanizant. În celulă, cei trei mari inamici ai ființei noastre sunt: frigul, foamea și inactivitatea forțată. Dacă pe un deținut îl înfricoșează munca silnică, inactivitatea silnică este în realitate, tot atât de înspăimântătoare. Pus în fața alternativei de a alege între ele, un vechi ocnaș ar sta un moment la îndoială, pentru că amândouă sunt la fel de insuportabile. După un timp, am biruit și inactivitatea printr-un program zilnic de activitate interioară, care nu lăsa aproape nici o clipă fără conținut.

Primul program este cel al rugăciunii. În singurătatea și obscuritatea celulei există cele mai favorabile condiții pentru rugăciune. Suferința întoarce pe om spre Dumnezeu. “În ziua necazului”- cum spune psalmistul – omul caută pe Dumnezeu. În asemenea condiții se experimentează puterea rugăciunii. Aici, în bezna celulei, nu ți se mai pare că afirmația Sfinților Părinți care spun că rugăciunea este totul, ar fi exagerată, ci te convingi că este un adevăr. Numai când experimentezi

învățătura Sfinților Părinți îți dai seama și poți cunoaște adevărul lor. Când ei spun că fără rugăciune nu este posibil nimic în viața religioasă (nici progres moral, nici rezistență la ispite, nici – în final – mântuirea însăși) constăți din propria experiență că perioadele de mediocritate spirituală au existat tocmai când nu te rugai, iar după intrarea în rugăciune, ce stări de iluminare și fortificare interioară ai cucerit și cât de ușor te puteai menține pe culmi.

“Rugăciunea este fortăreața credinței, arma noastră de atac și apărare împotriva dușmanului care ne pândește pretutindeni. De aceea să nu fim niciodată neînarmați.[...] Ce se poate spune mai mult despre foloasele rugăciunii? S-a rugat chiar Domnul, Căruia în vecii vecilor îi sunt mărirea și puterea.” (Tertulian – Despre rugăciune, pag.245-246).

“Nu numai prin vorbe, ci și prin fapte ne-a învățat Dumnezeu să ne rugăm.[...] Dacă se ruga El, Care era fără păcat, cu atât mai mult trebuie să se roage cei păcătoși și, dacă El toată noaptea veghea în rugăciuni neîntrerupte, cu atât mai mult noi trebuie să veghem noaptea în repetate rugăciuni!” (Sf. Ciprian-Despre rugăciunea domnească, pag.481).

“Mintea unindu-se cu Dumnezeu și petrecând în El prin rugăciune și dragoste, se face înțeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung răbdătoare și, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însușirile dumnezeiești.” (Maxim Mărturisitorul – Filocalia, vol.II, pag.66).

Al doilea program este cel al amintirilor. Nu știu ce experiență a trăit Dante, dar nu pot înțelege al său “Nessun maggior dolore, che ricordarsi del tempo felice nelle miseria” (Nu-i chin mai mare-n vremi nenorocite, decât să-ți amintești de clipe fericite), din Infernul, cântul V. Ocnașii veacului nostru au infirmat, prin experiența lor, această afirmație. În iadul de pe pământ, amintirea zilelor fericite înseninează sufletul și recompune, pentru o clipă, fericirea de odinioară. Ce plăcute sunt călătoriile cu gândul, pe cărările pădurii! Nostalgia copilăriei mă poartă pe locurile unde eram odinioară liber și neînconjurat de dușmani. Ah, ce bine înțeleg dorurile lui Eminescu, ce răzbat din versurile sale! Recitându-le, parcă aud

aieva glasul pădurii din Munții Codrului: “O, rămâi, rămâi la mine...”. Momentul amintirilor este, în același timp, legătura noastră cu cei de acasă.

Al treilea program este cel al poeziilor. Programul poeziilor are un rol important în viața noastră spirituală. Până voi ajunge în marile închisori, în special la Aiud, unde circulau sute de poezii, în frunte cu ale lui Radu Gyr și Nichifor Crainic, eu am la dispoziție, aici, în beciul Securității, versurile celor doi poeți preferați ai adolescenței mele: Părintele franciscan Ion Gârleanu și învățătorul meu Vasile Bucur. În cadența și mireasma metaforelor acestor doi poeți, mi-am cultivat sensibilitatea în anii înfloririi mele sufletești din adolescență. Acum constituie un aliment fortifiant prin care se dezvoltă puterea de rezistență în încercările prin care trec. Versurile Părintelui Gârleanu, scrise în chilia de sihastru, au un ecou profund în sufletul unui ocaș:

Crin răzleț, iubite frate,
Luna azi ne leagă soarta
Și ne-arată blândă poarta
Fericirilor curate!

Nu cer lumii nici o floare;
Floare-i inima din mine,
Cu-ale ei visări senine
Și dorinți nepieritoare...

Singuratic ca și tine,
În chilie de sihastru,
Cat în cerul cel albastru
Adevăr statornic, bine...

De mor azi sau de mor mâine,
Tot o groapă mă va strânge,
Iar nobleță la un sânge
Nu-i dau zilele bătrâne.

Și mi-e dragă părăsirea,
Ce-mi dă liniște în toate;
Ea viața mi-o socoate
Și-mi urzește nemurirea.

Nici din zbor să mă doboare
Nu mai poate-un pumn de tină:
Iar credința mea-i lumină,
Frumusețe, sărbătoare...

Ce ne pasă, ce ne doare,
Dacă lumea nu ne știe
Și de cheamă nebunie
Visul nostru, vis de floare?

În mijlocul acestei singurătăți și suferințe, mai poate fi vreo îndoială în sufletul meu că aceste versuri nu au fost scrise pentru noi, pătimitorii din catacombe? Acest poet franciscan a fost, după sensibilul meu învățător Vasile Bucur, cel mai de seamă părinte sufletesc al meu.

Rondelurile iubitului meu învățător sunt un balsam pentru rănilile mele sufletești. Din multele rondeluri duioase închinare mamei, “Rondelul măicuții” este de o zguduitoare conformitate cu destinul familiei noastre:

Ce-o fi făcând măicuța oare
În dimineața asta clară?
De când feciorii îi pleacă
O dimineață bună n-are.

Atât de mult poate c-o doare
Acest surâs de primăvară!
Ce-o fi făcând măicuța oare
În dimineața asta clară?

Cu mâna streășină, în zare,
Plângând privește: doară, doară...
Din pribegia lor amară
Se va re-ntoarce oarecare.
Ce-o fi făcând măicuța oare?

* * *

Sosește noaptea de 13 decembrie 1951. După o liniște îndelungată în arestul nostru, spre miezul nopții, se aud niște zgomote dinspre biroul șefului de arest. Alertat, mă scol în picioare pe prici și ascult. Se aud pași care coboară spre beci. Mă uit prin găurică și zăresc chipul unui coleg de la liceul din Beiuș. Deși poartă ochelarii orbi, îl recunosc perfect. Apoi altul. Și altul. Este introdus cineva și în celula din stânga mea. Se aude o voce feminină. O recunosc pe Aurora Ile. După ce se depărtează securistul, mă ridic și o strig. Îmi spune că au venit

cu o mașină a Securității din Beiuș, mai mulți beiușeni, băieți și fete. O încurajez spunându-i să-și păstreze calmul și tăria. Întrădevăr, această fată și-a păstrat tăria și optimismul pe tot timpul detenției. Era vestită prin curajul și volubilitatea ei.

În câteva zile aflu numele celor care au fost arestați în fatidica zi de 13 decembrie. Câțiva din lotul nostru au fost arestați ulterior. Până la sfârșit, au fost arestați următorii: Petru (Tică) Stanciu, Adrian (Dodi) Mărăscu, fratele meu Virgil Brânzaș, Făt Casian, Nicolae Novac, Ioan Ardelean, Mihai Dan, Pavel Hireanu (din Câmpia Turzii), Carol Artemie Lucaci, Traian (Țucu) Luscan, David Pălcuț, Teodor Pășcuțiu, Ionică Briscan, Doru Neagrău, Iosif Opriș (Văru), Aurel (Lelu) Brândaș, Romulus Negru, Teodor Păduraru, Constantin Săvulescu, Tanchiș Cornel.

Au fost arestate și cinci fete: Aurora Ile, Gabriela (Tuța) Sălăjan, Lenuța Popovici, Mărioara Popa și Felicia Mărăscu.

Dintre acești tineri, Felicia Mărăscu și Ionică Briscan aveau doar 16 ani. În concepția securiștilor, acești doi copii constituiau o mare “primejdie” pentru statul “cel mai avansat din lume”! Toți acești români (majoritatea elevi și studenți, plus câțiva țărani și muncitori) vor sta peste un an de zile în arestul Securității, chinuți sub diverse forme, de dușmanii credinței și neamului românesc.

16 decembrie 1951.

Azi împlinesc 21 de ani. Vârsta majoratului după vechea rânduială. Aniversez acest moment în hruba din beciul Securității din Oradea. Încerc să găsesc în bezna din această catacombă o rază de lumină care să mă întărească. Și așa, ca un fulger, apare în sufletul meu amintirea Sfintei Tereza de Lisieux.

Eu am acum 21 de ani, vârstă care îmi dă energia necesară de a înfrunta marea încercare prin care trec, dar Sfânta Tereza de Lisieux nu avea decât 15 ani când a dorit cu toată ardoarea să intre într-o chilie a Mănăstirii Carmel din Lisieux.. O, dacă această copilă plâpândă a avut ca supremă aspirație a adolescenței sale, dorința de a intra în aspra și fericita celulă a mănăstirii din Normandia, cum pot eu, în plină vigoare a

tineretii mele, să șovăi măcar o clipă pe această cale a crucii pe care trebuie să o străbată orice creștin, în acest veac de prigoană împotriva lui Hristos!

Sfânta Tereza de Lisieux a intrat în sufletul meu în primăvara anului 1944. În acest an, când rușii bolșevici se apropiiau de granițele României, editura “Presa Bună” a Episcopiei Catolice de la Iași s-a refugiat la Beiuș, la Episcopia română unită. Aceasta se refugiase la rândul ei, în 1940, de la Oradea. Depozitul de cărți tipărite a fost transportat inițial de la gară la sediul Episcopiei. Apoi s-a hotărât ca aceste cărți să fie mutate și aranjate în biblioteca liceului “Samuil Vulcan”. Pentru această operațiune au fost chemați de la internatul greco-catolic elevii mai voinici din clasele II-IV, printre aceștia aflându-mă și eu. Fiecare am primit câte un sac în care puneam cărțile; cu sacul pe umeri, traversam strada și ne urcam la etaj, unde era biblioteca, și deșertam sacul pe mormanul de cărți care creștea mereu. Sute de cărți, nou-nouțe, se așezau unele peste altele, unele de format mic (Istoriile morale), altele de format obișnuit.

Din prima clipă, o carte mi-a atras atenția în mod deosebit. Avea pe copertă un arc de petale de trandafiri, iar titlul părea al unui volum de poezii: “Ploaia de trandafiri”. Ori de câte ori goleam sacul, “Ploaia de trandafiri” mă atrăgea ca un magnet. O forță misterioasă părea că emană din această carte. M-am oprit o clipă, să văd ce cuprinde. Cartea conținea relatarea unor miracole săvârșite de o sfântă (necunoscută de mine până atunci) al cărui chip strălucea și surâdea din loc în loc. Și dintr-o dată, s-a născut în mine dorința puternică de a avea și citi această carte.

Atunci nu mi s-a împlinit dorința, dar mai târziu am reușit să citesc atât “Ploaia de trandafiri”, cât și “Istoria unui suflet”, carte autobiografică a Sfintei Tereza. De atunci, ori de câte ori aveam ocazia să citesc aceste cărți, mă pătrundea o profundă liniște sufletească. Orice îndoială, teamă sau deznădejde dispărea.

Acest fel de cărți ar trebui să ajungă la sufletul fiecărui creștin. Ele fac mai mult decât tratatele de dogmatică și morală.

Nu trebuie să avem nici un dubiu în legătură cu problemele fundamentale ale existenței, căci prin actul de credință am ieșit din imperiul incertitudinii și pesimismului, pentru care viața nu are nici un sens și sfârșitul conștiinței este neantul.

Noi știm care este Adevărul, mai exact CINE este Adevărul! Doar trebuie să pășim cu hotărâre eroică pe Calea care duce la Viață. Viața este Hristos, iar călăuza pe Cale, Sfinții Părinți.

Spre piscul mântuirii voi păși pe cărarea pe care a urcat în tăcere, cu credință și iubire, cu tărie și stăruință, Sfânta Tereza de Lisieux.

* * *

Dacă pentru foame și inactivitate am găsit antidoturi, în fața frigului sunt lipsit de apărare. El mușcă din trupul epuizat de foame, cu sălbăticie. Epuizarea prin foame, când depășește o anumită limită, creează o senzație de frig, chiar în toiul verii. Un fel de frig intern, determinat de acțiunea organismului care se autodevorează, pentru a supraviețui. Când peste aceasta se suprapune frigul extern, organismul suferă de această senzație la paroxism.

Cine citește “Istoria unui suflet” a Sf. Tereza de Lisieux – Sfânta mea preferată - , va găsi acolo, ca o confirmare, mărturia ei. Această copilă delicată a trebuit să înfrunte lungile ierni din Normandia, într-o chilie fără foc. De-abia pe patul de moarte și-a dezvoltat chinul pe care l-a îndurat: “În decursul vieții mele de călugăriță, cel mai mult am suferit, în ceea ce privește fizicul, de frig. Am suferit atât de mult, că era să mor!”

* * *

Sufăr din ce în ce mai mult. Mișcarea continuă pentru a depăși starea de suferință fizică prin frig, are drept consecință – ca un revers negativ – oboseala. Această stare de suferință are

însă un efect neașteptat. Parcă s-a declanșat în mine un resort misterios care produce o forță și o efervescență interioară nemaiîntâlnită. Năvală de gânduri, idei, sentimente... Încetul cu încetul, prind contur câteva gânduri pe care n-aș vrea să le uit. În libertate, în timpul adolescenței, obișnuiam să-mi notez gândurile într-un jurnal intim, care purta titlul: “Totul pentru ideal”, având ca motto: “Spre culmi” și “Aspru cu tine însuși”. Acum nu-mi rămâne decât să încep un nou “Jurnal”. Întrucât nu am hârtie, de-acum nu voi avea la dispoziție decât memoria. Încep să-mi “notez” gândurile și frământările într-un “Jurnal” mental. Pe parcursul anilor de închisoare, el se va îmbogăți mereu cu noi “pagini”. Prin repetare continuă, s-a fixat în memorie și a rezistat timpului. La eliberare, în primele zile, l-am notat pe niște foi volante, pentru a putea fi ascunse mai ușor. Mai târziu, când am văzut că nu ni se fac percheziții (așa cum am presupus la început), l-am transcris definitiv într-un caiet, pe care l-am păstrat ca pe o relicvă sacră. “Jurnalul” este reflexul razei care mi-a strălucit în catacombă.

Prima stare sufletească pe care am trăit-o în catacombă a fost părerea de rău pentru viața mea anterioară, regretul că nu am fost așa cum, în mod ideal, ar fi trebuit să fiu. Mi-a apărut atât de clară toată mediocritatea și superficialitatea mea în realizarea idealului moral. Toată adolescența mea a fost călăuzită de steaua polară a perfecțiunii de sine. Acum îmi dădeam seama cât de departe eram de acest ideal și cât de plin de defecte eram. Vedeam limpede că nu trăisem conform credinței și virtuții, ci pe bază de instinct și orgoliu. Zidul din fața mea, întunecat și sumbru, parcă devine o oglindă în care mă văd în toată realitatea mea. Cât de clar se vede în această beznă!

Retrăiesc și eu ceva din starea sufletească a lui Eminescu, atunci când și-a deschis sufletul în fața lui Creangă și Burlă, într-un amurg de toamnă, pe dealurile Iașului, exprimând “părerii de rău după ticăloșii, neștiutorii și plinii de lumină ani ai tinereții”.

În sens duhovnicesc, parcurg etapele dramei interioare ale fiului risipitor. Simt nevoia de o renaștere. Orice renaștere

sufletească are la bază o zguduire interioară de mare amplitudine, în genuna părerilor de rău.

“Această casă nu merită să aibă ca oaspete pe Hristos, câtă vreme viața și purtarea ei nu-i atât de sfântă, de curată și neprihănită, cum se cade să fie <<templul lui Dumnezeu>>.” (Origen – Omilii la Cartea Ieșirii, pag.87).

“...noi trebuie să ne înnoim prin curățenia inimii, prin sinceritatea sufletului, prin sănătatea trupului și a duhului, pentru ca Domnul să găsească un loc în sufletul nostru, ca să-și zidească acolo lăcaș și să sălășluiască în el.” (Origen – Omilii la Cartea Iosua, pag.303).

După această furtună din adâncuri, orizontul vieții s-a luminat brusc. Totul a devenit limpede, zarea viitorului este luminată de o rază. Îmi dau seama că această minune a produs-o suferința. Din adâncurile memoriei, apare la suprafață o frază a lui Emil Cioran, pe care atunci când am citit-o, nu am înțeles-o deplin: “Singura armă împotriva mediocrității este suferința”. Celula mea este acum o insulă a singurătății și a suferinței, atât de propice meditației și elanurilor sufletești.

Noi credem că Dumnezeu aude rugăciunea tăcută a sufletului nostru. Atunci înseamnă că știe toate gândurile noastre. Noi însă, ne permitem să gândim orice, ca și cum atotștiința lui Dumnezeu ar fi absentă în cazul gândurilor rele. Aceasta este una din mentalitățile curente ale creștinilor, deficiență care îi face inapți pentru “războiul interior” al purificării.

“Fiara” care trebuie învinsă este cea din sufletul nostru. Orice pretenție de luptă împotriva răului, începe cu înfrângerea lui din noi.

Pentru a fi creator, omul trebuie să aibă mereu în fața ochilor săi idealul spre care tinde. După cum exploratorii care năzuiau spre pol erau întorși în permanență cu fața spre steaua polară, tot așa și creștinul trebuie să aibă mereu în față steaua mântuirii. Toată viața noastră trebuie să fie un efort permanent de ascensiune spirituală, având în față cele două culmi mântuitoare: Taborul și Golgota.

Uitarea idealului este una din marile primejdii ale mântuirii noastre. Întors cu fața la pământ, pus în mișcare de patimi deșarte, omul uită de ideal. Câți dintre creștini, când se scoală dimineața, își întorc ochii sufletului spre idealul mântuirii și trăiesc ziua în strădania de a-l cuceri?

Circulă ideea că omul trebuie să fie el însuși. El însuși? Care? Să fie el însuși omul dominat de patimi? Să fie el însuși trufașul sau crudul, sau lacomul, sau cinicul?

Nu!

Din punct de vedere creștin, omul trebuie să năzuiască să fie asemenea lui Hristos. Toată Filocalia nu este decât o învățătură, o pedagogie a modului în care putem deveni asemenea lui Hristos. În măsura în care ne asemănăm cu Hristos, în măsura aceea ne apropiem de mântuire. Este nevoie de o transfigurare, de o schimbare la față a sufletului nostru. Din om natural, creștinul trebuie să devină omul cu Har.

“...toată firea rațională este după chipul lui Dumnezeu; dar numai cei buni și cei înțelepți sunt după asemănarea Lui.” (Maxim Mărturisitorul – Filocalia, vol.II, pag.82).

* * *

Într-o noapte, trăiesc un moment care ar putea stârni zâmbete, dacă nu ar fi în același timp și tragic. El își are rădăcina în noaptea de 1 decembrie 1950, când m-am reîntors acasă, în taină, din refugiul meu. Securitatea din Beiuș a aflat, printr-un prieten din copilărie, de acest eveniment. De unde să știu eu că între timp, acesta devenise agentul securistului Hoza, cu care fusesem vecin în Finiș. Deoarece în data de 2 decembrie erau alegeri, Securitatea a hotărât să aresteze, pentru intimidare, mai mulți fruntași români și câțiva tineri pe care îi considerau ei mai periculoși. Dormeam singur, în camera dinspre vale, când am auzit niște lovituri puternice în geam. Trezit brusc din somn, am auzit un glas energetic strigând:

- Deschideți ușa! Securitatea poporului!

O ceată de securiști înarmați au năvălit în casă, iar unul din ei, ce părea foarte agitat, a zis:

- Sus mâinile și fața la perete!

Mama și tata, care au apărut din camera lor, și-au ridicat mâinile și s-au întors cu fața la perete. Sora mea cea mică, Cornelia, care rămăsese singură în camera unde au dormit părinții, a început să plângă. Mama a vrut să meargă la ea, dar nu au lăsat-o. De-abia când scena a devenit insuportabilă, i s-a dat mamei voie să plece dincolo. După o percheziție efectuată în manieră barbară, am fost încătușat și dus la Securitatea din Beiuș. Acel moment de groază mi s-a fixat atât de adânc în suflet, încât după aceea, orice bătaie în geam mă făcea să mă trezesc speriat.

În seara aceasta, sergentul de serviciu din beci este plecat spre celălalt capăt și a închis ușa de la intrare. Plutonierul Seres, colegul lui Szücs ca șef de arest, neputând intra în beci, iese în curte și bate puternic în geamul ferestrei de lângă WC. (Toate acestea le-am înțeles după discuția ulterioară dintre cei doi). Bătaia aceasta puternică, în plină noapte, mă trezește din somn. Cu sunetul bătailor în timpane, mă ridic brusc și – culmea absurdului! – retrăiesc, mai mult ca oricând, groaza că afară este Securitatea care vine să mă aresteze. Iar eu eram de două săptămâni în beciul Securității!

Groaza pe care o răspândește această instituție, care – culmea cinismului! – se autodefinesc ca fiind “Securitatea poporului” și care a pus mâna pe putere sub protecția tancurilor sovietice, este frâul cu care țin poporul român în robie. Această inversare a valorilor a fost descrisă în chip genial de Orwel, când în cartea sa, ministerul torturii și crimei, respectiv poliția politică de represiune, este denumită “ministerul iubirii”.

* * *

21 decembrie 1951. În cursul dimineații, într-un moment de răgaz, Petrică Cojocaru ne pune o întrebare:

- Știți ce zi este astăzi?

Aurora Ile, Cornel Onaca și cu mine suntem nedumeriți. Petrică nu ne lasă prea mult pe gânduri și pe un ton cu care se anunță momentele solemne, spune:

- Astăzi a fătat scroafa!

Scroafa? Care scroafă? Nu înțelegem. Deodată ne luminăm toți trei. Am înțeles: astăzi este ziua de naștere a lui Stalin. Este data când s-a născut “porcul de la Kremlin”. Încep comentariile de rigoare. Ne amintim, cu un amestec de amuzament și revoltă, ce tapaj se făcea de ziua lui Stalin. Cum se făceau adunări și lumea ridicată în picioare, ovaționa și scanda minute în șir: “Stalin, Stalin, Stalin...”. Unul din motivele pentru care, în anul școlar 1948/49, am fost considerat drept element dușmănos și periculos, era faptul că în mod ostentativ, la asemenea manifestații nu aplaudam împreună cu ceilalți. Elevul comunist Mariș Nicolae, mai mic decât mine cu o clasă, m-a reclamat noului director comunist, Florian Salvan, că în timpul scandărilor zâmbesc disprețuitor și scrâșnesc din dinți. Directorul comunist m-a “demascat” într-o adunare publică, în cadrul liceului.

Acum facem haz de spectacolul caraghios și oribil pe care îl ofereau staliniiști români, care descoperiseră în măcelarul roșu de la Kremlin pe genialul conducător și părinte al popoarelor. Episodul cu aniversarea lui Stalin demonstrează curajul și încrederea reciprocă dintre noi. Prin acest fel de a fi și a ne manifesta, noi constituim exact contrariul a ceea ce voia să realizeze comunismul ca model de relație între componenții societății. Omul ideal pentru comunism trebuia să fie lipsit de curaj, dominat de suspiciune și pasionat pentru delațiune. Teroarea instituită și exercitată de Securitate își găsea sprijin în lașitatea, oportunitismul și ticăloșia atâtor trădători dintre români. Scopul urmărit era ca nimeni să nu aibă încredere în aproapele sau chiar prietenul său. Felul în care am “aniversat” noi ziua lui Stalin, indică rezistența sufletului românesc față de încercarea bolșevică de a alunga iubirea și încrederea dintre oameni.

În primele momente ale serii din Ajunul Crăciunului, se așterne o liniște neobișnuită peste celularul subteran. Probabil, fiecare arestat s-a retras în intimitatea sufletului său, retrăind dureros amintiri din copilărie. Colindă prin suflet imagini și sunete din Crăciunul neasemănat și plin de farmec al copilăriei. Nici gardienii nu-și fac simțită prezența. Deodată, dintr-o

celulă, se aude în surdină murmurul unei colinde. Cu inima strânsă de emoție, îi răspund tremurat, ca un ecou. Atunci, din celula alăturată, izbucnește un plâns sfâșietor. Aurora, fata cea plină de energie și exuberanță, plânge în hohote.

“Căci sunt bordeie fără foc

Și mâine e Crăciun...”

Nicăieri, ca în bordeiele noastre subterane și fără foc, această colindă nu este mai adevărată! Atras de hohote, apare plutonierul Szücs. În fața acestei scene impresionante, omul acesta, căruia îi era interzis sentimentul de milă, încearcă să o liniștească. În vocea lui răzbate o vibrație emotivă. Nici cel mai crud om nu poate rămâne insensibil în fața acestui spectacol, în care o adolescentă plânge în seara de Crăciun, în bezna vizuinii îngrozitoare în care a fost aruncată.

În această noapte, părinții noștri, cu siguranță plâng și ei. Plânsul disperării nemângâiate. În această epocă de o ofensivă mondială a comunismului, să știi că fiul și fiica ta stau încătușați în beciurile lugubre ale instituției temute, care prin simpla pronunțare a numelui provoacă fiori, nu poate să nască decât groază și disperare.

Universul nostru se reduce la acest capăt de beci, unde ne privim printr-o deschizătură în zid și ne înduioșăm la o Sărbătoare care pare a nu mai fi pentru noi. Dimpotrivă, este cea mai apropiată nouă, deoarece scândura priciului pe care ni se anchilozază oasele înghețate este soră bună cu scândura ieslei din Betleem. Oare nu din întunericul peșterii a țâșnit Raza mântuirii?

* * *

În ziua de Crăciun parcă este mai puțină animație și vigilență pe coridor. Stau și îi urmăresc pe frații de suferință care trec spre toaletă. Trece Țucu Luscan. Când apare după colțul celulei mele, privirile noastre se întâlnesc. În ochii lui strălucesc mărgăritarele emoției. Ce efluvii de iubire se pot transmite într-o secundă!

Dintre ceilalți arestați, nu îi cunosc după nume decât pe doi dintre ei. Unul este un bărbat mic de statură, cu o mustață de haiduc, care trece întotdeauna uitându-se spre celule și salutând discret când apare după colț. Este maghiar. Îl cheamă Komenschi Andrei și este originar din comuna Fegernic. Este vestit pentru faptul că la percheziția efectuată cu ocazia arestării, a fost descoperită în casa lui o sabie străveche, care constituia dovada indubitabilă a intențiilor sale “contrarevoluționare”. Sabia contra uriașului tanc sovietic T34. Nici nu se putea o primejdie mai mare pentru orânduirea proletară!

Tot din acele celule situate după colțul celulei mele, vine o tânără, de naționalitate maghiară, de la care am aflat – într-o convorbire de câteva secunde – că o cheamă Agi (se pronunță Aghi). A fost arestată în vară, căci este sumar îmbrăcată și tremură de frig; pentru a se apăra împotriva frigului care o devorează, își cuprinde umerii cu brațele. Este o făptură mică și gingașă. Nu voi uita stoicismul cu care îndura, în tăcere, agresiunea tuturor monștrilor dezlănțuiți împotriva firavei sale ființe: frigul, foamea, singurătatea și brutalitatea gardienilor. Educat în spiritul cavalerismului creștin, nu puteam decât să mă revolt la culme împotriva cruzimii cu care se comportau bolșevicii cu aceste fete. Oare voi afla vreodată cine a fost Agi?

* * *

26 decembrie 1951. Sunt scos la anchetă. La întoarcere, însă, în loc să fiu introdus în celula 26, sunt dus mai departe, pe coridorul lung al beciului și, după câteva zig-zag-uri, intrăm pe un coridor, unde mă izbește un aer greu respirabil. Sunt împins într-o celulă în care, la început, nu disting nimic. După ce mă obișnuiesc cu obscuritatea, constat că noua mea celulă este mai mare. Lângă cei trei pereți interiori se află câte un pat construit din cărămizi. Și aici există o deschizătură pentru aerisire, prin care se poate vedea pe coridor, dacă mă ridic pe extremitatea patului. În celulă domnește un miros insuportabil.

Nu mult timp după plecarea gardianului, aud din celula de dincolo de mine bătăi în perete. Mă ridic la “fereastră” și fac cunoștință cu vecinul meu. Se numește Vasile Barna și este în lot cu Onaca și Cojocar. Ne împrietenim imediat. Când este scos afară, mă ridic la deschizătură să-l văd când trece prin dreptul meu. Acest lucru nu este posibil decât la întoarcere, el venind cu câțiva pași înaintea sergentului sau ostașului. Vasile este de statură mijlocie, brunet și cu mustață. Când apare, ține mâna dreaptă în față, la nivelul inimii, și îmi face discret un semn de salut. Este atât de reconfortant și înduioșător acest gest al lui, încât mereu risc o pedeapsă la carceră, numai să mă împărtășesc de o asemenea dovadă de frăție.

Aflu de la Vasile Barna că acest coridor este exact în fața clădirii principale și că ferestrele zăbrelete din fața noastră, cu geamurile mate, dau direct în stradă. De altfel, am început să disting zgomotele care se aud: uruitul tramvaielor, pasul cadențat al santinei care își face rondul prin fața clădirii și voci îndepărtate de oameni liberi. În acest coridor înfundat există patru celule: ultima, 11 în care stă Vasile, 12, în care stau eu, iar în continuare 13 și 14. Aerul insuportabil din acest colț de arest se datorează faptului că fiind înspre stradă, ferestrele de pe coridor nu se deschid niciodată și, fiind cel mai departe de punctul central unde stă de obicei securistul de serviciu, bieții oameni, mai ales cei bătrâni, bat zadarnic pentru a fi scoși la WC.

* * *

Detenția devine din ce în ce mai grea. Cum voi putea suporta suferința până la sfârșit? Și ce înseamnă acel “sfârșit”? Îmi dau seama că secretul rezistenței este în funcție de starea spirituală. Ca să o poți depăși și valorifica în sens creator, suferința nu numai că trebuie acceptată și suportată, ci și dorită cu ardoare. Numai așa vom ieși biruitori din furtună.

Gândul care ne șoptește că nu e bine să suferim, e glasul lui Satana. Să-i spunem hotărât: “Înapoia mea, Satano!”

Suferința acceptată cu dragoste și adevăr pentru Hristos va fi binecuvântată în chip tainic de mângâierea harului.

“Cel care rezistă neclintit în lupte și necazuri pentru virtute, are în sine lucrătoare cea dintâi venire a Cuvântului, care-l curățește de toată pata. Iar cel ce și-a mutat mintea prin contemplație în starea îngerilor, are în el puterea celei de a doua veniri, care lucrează în el nepătimirea, ca să nu poată fi biruit.” (Maxim Mărturisitorul – Filocalia, vol.II, pag.163).

“Dar noi voim să ne mântuim dormind, și de aceea ne descurajăm în necazuri, când ar trebui mai degrabă să mulțumim lui Dumnezeu, că suntem peste tot învredniciți de El să fim necăjiți puțin aici, ca să aflăm acolo puțină odihnă.” (Avva Dorotei – Filocalia, vol.IX, pag.598).

În finalul acestei meditații, notez în “Jurnal” următoarea concluzie: “Omul va realiza fericirea în viața atunci când va accepta suferința cu bucurie”.

O formă de tortură indirectă din această catacombă este setea. Apă nu se poate bea decât la cerere. Setea este infinit mai chinuitoare decât foamea. Când te cuprinde, bați la ușă. Gardianul se apropie și întreabă:

- Ce vrei?

- Apă...

- Așteaptă!

Și așteptarea se prelungește la infinit. Arzi ca deșertul, iar anotimpul ploilor este încă departe. Ce teribil se potrivește poezia compusă de mine în prima adolescență, când mă visam misionar, departe, pe meleagurile toride din Africa:

Aș vrea să fiu acuma

Departe de-acest loc,

Cu-ntinsele-i pustiuri,

Cu soarele de foc.

Să văd pe mama dragă,

Pe tatăl meu iubit

Și locurile unde

Ferice am trăit.

Aș vrea să fiu acasă

În satul meu natal,

În văile și munții

Din mândrul meu Ardeal.

Să merg pe văi frumoase,

Pe coastele de deal

S-aud ciobani în noapte

Cum cântă din caval.

Atunci să cad pe gânduri,
 Sub teii cu parfum,
 Gândind la aste clipe
 Ce le trăiesc acum.

Ce m-a îndemnat oare, atunci, de-abia ieșit din copilărie, să-mi imaginez că va veni o vreme când voi dori cu toată puterea sufletului să-mi revăd părinții și frumoasele plaiuri ale copilăriei? A fost oare inspirația unui presentiment misterios al unei mari suferințe viitoare?

O altă coincidență semnificativă este aceea că, din cartea Părintelui Ion Agârbiceanu, intitulată “Ceasuri de seară”, carte pe care o citisem cu câteva luni în urmă, am reținut cu o claritate uimitoare, tocmai o frază care oglindește atât de fidel experiența pe care o trăiesc acum. Este cea mai reprezentativă inscripție care s-ar putea dăltui pe frontispiciul acestei catacombe în care zac: “După cum nici un om nu poate fi profund dacă nu va trece prin împărăția tăcerii, tot așa nimeni nu poate fi om adevărat dacă nu va trece prin Împărăția durerii”. Iată icoana vieții mele din prezent! Această temniță creată pentru înfrângerea noastră, devine, fără voia călăilor noștri, o școală foarte eficace de formare a personalității. Aici am găsit “împărăția tăcerii” care face pe om profund și “împărăția durerii” care face pe om tare.

Încântat de frumusețea ideilor exprimate în “Ceasuri de seară” și, constatând folosul lor prin influența pe care o pot exercita asupra sufletului tânăr, m-am gândit la importanța unei literaturi creștine pentru tineret, care să contribuie la crearea unei gândiri profunde și sensibilități serafice în sufletele lor tinere. În sufletul tânăr își găsesc rezonanță marile idealuri. Literatura adevărată trebuie să fie o școală a gândirii și simțirii creștine. În fața avalanșei de literatură fără axă morală, creatorii creștini au datoria de a declanșa o contraofensivă spirituală. Din punct de vedere creștin, nu există o autonomie absolută a valorilor. În ultimă instanță, totul se raportează la Dumnezeu și la idealul mântuirii.

Cea mai mare atenție trebuie concentrată asupra sufletului copiilor. Primele impresii din sufletul unui copil sunt de o importanță nebănuită. “Puiul” lui Brătescu-Voinești și “Cuore” mi-au picurat în suflet fiorii măreției și eroismului. Cel mai important sentiment pe care trebuie să-l dezvolte literatura în sufletul copiilor este mila. Se știe că cei mai mari criminali ai omenirii au manifestat încă din copilărie înclinații spre cruzime. Propriu sufletului pur și sensibil al copilului trebuie să fie sentimentul de milă. Absența acestui sentiment la un copil denotă o carență suflătoare majoră.

Cea mai duioasă amintire din copilăria mea este în legătură cu această problemă. Dincolo de grădina noastră, se întindea un câmp cu pașiște, pe care cutreieram la păscut cârduri de găște și alte animale. Într-o zi de vară, după o ploaie torențială, atras de niște scâncete jalnice, descopăr într-o baltă, aruncate câteva pisicuțe mici, mici, care încă nici nu vedeau. Sărăcuțele căutau zadarnic o scăpare. Impresionat profund de drama bietelor pisicuțe, am intrat imediat în apă și le-am scos pe toate afară, adăpostindu-le într-un cuib făcut din iarbă. Eram îndurerat în fața acestei drame care în sufletul meu luase proporții uriașe și acolo, în singurătatea câmpului, am plâns. Lacrimi de sfântă duioșie au curs pe obrajii copilăriei mele. Înfometate, pisicuțele se frământau în căutarea sânelui matern. Atunci m-am hotărât să fug până acasă, ca să le aduc ceva de mâncare. Doream să le salvez cu orice preț. Când m-am reîntors cu mâncarea pe care, în naivitatea mea de copil, credeam că o vor mânca, m-am oprit în fața unei priveriști care m-a cutremurat până în adâncul ființei mele. Bietele pisicuțe erau moarte și majoritatea mâncate de o scroafă cu porci care pășteau prin apropiere. M-a cuprins o disperare fără margini și am început iarăși să plâng. Sentimentul de milă pentru soarta tragică a bietelor pisicuțe era însoțit de o imensă remușcare. Mă simțeam vinovat de moartea lor. De ce am plecat de lângă ele? – era întrebarea care mă sfâșia și mă osândește. A fost cel mai intens și cel mai pur sentiment de remușcare pe care l-am trăit vreodată.

Așa a fost sufletul meu de copil. Niciodată nu am luat vreun ou din cuibul păsărilor din pădure, cu atât mai puțin vreun puișor. Și cât de mult am suferit când am asistat la uciderea unui câine de către niște băieți, sub motivul că mânca ouă din cuibarele găinilor. Loviturile parului cu care l-au omorât le simțeam în inima mea.

Într-o lume aparent civilizată, dar populată de oameni necruțători și cruzi, educația milei trebuie să fie prioritară. Filmele de violență și groază, care invadează ecranele lumii,ucid omenia din sufletul copiilor prin atrofierea sentimentului de milă. Cele peste o sută de milioane de victime torturate și asasinate sub diverse forme în veacul acesta pretins civilizată și modern, sunt consecința abandonării religiei milei.

* * *

8 ianuarie 1952. Sunt dus la anchetă la Weis. Așa înghețat cum eram din frigiferul celulei, intrând brusc în contact cu căldura biroului de anchetă, mă cuprinde un tremur pe care nu pot să-l controlez. Dactilografa care prezenta pronunțate semne de graviditate, mă îndeamnă să mă apropiu de soba de teracotă ca să îmi revin. Am simțit în clipa aceea, că această viitoare mamă, are într-un grad mai înalt sentimentul de ocrotire pentru ființele neajutate. Noroc că sentimentul de emoție pe care îl trăiesc în fața gestului ei, nu poate fi observat din cauza stării mele de șoc fizic.

La întoarcere, nu mai sunt dus în beci, ci în curte, unde este un alt arest, amenajat într-o magazie pentru cereale. La parter sunt opt celule, iar la etaj sunt douăsprezece, plus o celulă mare numită "la comun". Sunt dus la celula 20, unde nu este prici, ci două paturi metalice suprapuse. În celulă găsesc un om relativ tânăr, îmbrăcat în uniformă militară de ofițer de miliție. Se prezintă: Ioan Ilieș și este coleg cu Onaca. Este foarte abătut din pricina arestării sale. Pare un om bun și binevoitor, însă nu are calitățile de luptător ale celorlalți camarazi ai săi. Suportă greu mâncarea proastă și insuficientă pe care o primim. Mă mir când văd că renunță uneori la ea, în timp ce eu aș roade și

scoarță de copac. Încerc să-l scot din gândurile lui, povestind tot timpul. El ascultă, dar în realitate nu se poate desprinde din păienjenișul stării sale. Peste câteva zile este luat și dus în altă celulă. Mă despart de el cu inima strânsă, gândindu-mă ce nenorocire ar fi pentru el dacă ar da peste un companion de celulă la fel de pesimist ca el.

* * *

Rămas singur, continui lupta împotriva marelui dușman care este frigul. M-am înfășurat cu pătura în spate și mă plimb într-una. Pătura este murdară și aproape transparentă de veche ce este. Înfășurat în ea par un monah. Îmi spun: iată, am îmbrăcat rasa aspră de călugăr! Se împlinea sub această formă, intenția mea din vara trecută de a merge la Mănăstirea Neamțu. Îi și destăinuiseam această intenție, Părintelui Petru Plumbaș, noul paroh de la Finiș. Consider această celulă drept chilia Mănăstirii Neamțu spre care am năzuit. Nicăieri ca în temniță, mai ales în cele bolșevice, nu există condiții mai severe de viață. Viața ascetică se trăiește cu intensitate maximă: post perpetuu prin înfometare; condiții aspre de dormit, cu o pătură zdrențuită, pe prici sau chiar pe beton; izolare totală față de lume, fără nici o legătură cu familia. Universul vieții este redus la dimensiunea unei celule obscure. Prin aceste condiții, celula închisorii devine cea mai autentică chilie de mănăstire.

În această izolare și singurătate totală, în care nu este posibilă nici o activitate concretă, rămâne un timp nelimitat pentru meditație și rugăciune, tulburat doar de rondul pe care îl face securistul, privind prin vizetă la diverse intervale. Mai târziu, în marile închisori, mai ales la Aiud, voi regăsi la foarte mulți frați de suferință ideea că celula închisorii este chilie de mănăstire. În acest fel, întemnițarea era considerată un dar divin, iar executarea condamnării, un stagiu necesar pentru renașterea sufletească și o școală eficace pentru a deveni un luptător creștin desăvârșit.

“Dar cu nici un folos nu se alege din aceasta ticălosul pentru scopul său, ci și mai tari ne face. Căci războiți fiind de el

și războindu-ne împotriva lui, ne aflăm mai cercați și mai adevărați în dragostea lui Dumnezeu.” (Maxim Mărturisitorul – Filocalia, vol.II, pag.57).

Îmi aduc aminte câtă vâlvă au produs și cât au contribuit la faima tânărului Mircea Eliade cele șase luni petrecute de el într-o mănăstire budistă din Himalaya, când era la studii în India. Prin comparație, folosind expresia evanghelică de la Matei 12, 42, se poate afirma despre această reclusiune, avându-se în vedere austeritatea și durata ei: iată, aici e mai mult decât mănăstirea din Himalaya!

“...există oarecare stare de viață și smerenie mare și neobișnuită a celor aflați într-o mănăstire deosebită, numită închisoare.” (Sf. Ioan Scărarul – Scara, Cuv.V, pag.137).

* * *

Moța: “Căci omului nu-i este dat ca să trăiască un număr mare de ani, ci ca să se apropie de Dumnezeu prin fapta vieții sale”.

13 ianuarie 1952. Ziua când au căzut în luptă Moța și Marin, pentru Hristos și Biserica Sa. Cuvintele lui Moța din Testamentul său sunt copleșitoare: “Eu așa am înțeles datoria vieții mele. Am iubit pe Hristos și am mers fericit la moarte pentru El”. Iată un ideal mai presus decât toate: a lupta și a muri pentru Hristos. Jertfirea vieții în plină tinerețe. În această epocă de prigoană împotriva lui Hristos, a trăi până la adânci bătrânețe înseamnă o dezertare de la datoria creștină. Moța a considerat actul său nu o simplă datorie, ci “datoria vieții”. Până acum n-am pătruns sensul deplin al acestor cuvinte. Când slujirea lui Hristos este doar o “datorie” oarecare, nu poți atinge hotarele eroismului. De-abia când ea devine “datoria vieții”, numai atunci poți fi capabil de fapte mari și mai ales de jertfa supremă.

În lumea aceasta zbuciumată, plină de mistere și contradicții, sufletul omenesc caută un adevăr.

Da! Adevărul există! El este Hristos!

Trebuie revărsată asupra lumii lava incandescentă a acestei certitudini. O va putea face cel care va experimenta:

“Cine Mă iubește pe Mine, Tatăl Meu îl va iubi și Mă voi arăta lui.”

Creștinul luptător trebuie să-și formeze atitudinea și aspirația sufletească astfel încât sfârșitul vieții lui să fie martiriul, mucenicia pentru Hristos, încadrat astfel în rândul zecilor de mii de martiri ai primelor prigoane!

Să avem tăria hotărârii ca să fim “nu numai legați, ci să și murim pentru Hristos”(Sf.Pavel).

“...nu trebuie să ferecești pe cineva, până ce trecând prin toată virtutea, nu-și va încheia viața cu sfârșitul cel neîndoielnic.[...] Numai acesta e fericit, ca unul ce a murit împreună cu Hristos prin nelucrarea păcatelor, și a înviat împreună cu El pentru înălțimea virtuților.” (Maxim Mărturisitorul – Filocalia, vol.II, pag.234).

Sub impulsul acestor gânduri, stimulate de jertfa lui Moța și Marin, se intensifică dorința de a sluji total pe Hristos. Visul adolescentin de a merge misionar în Africa, se reactualizează sub altă formă: misionar în propria țară. În acest moment de prigoană bolșevică împotriva lui Hristos, Biserica românească are nevoie de apărători ai credinței. Dorința de a deveni și eu unul dintre apărătorii credinței în această epocă de prigoană, se impune în conștiința și simțirea mea cu tot mai multă putere. Îmi amintesc de câteva titluri ale lui Nichifor Crainic, citite de mine în revista “Gândirea”: “Iisus în țara mea” și “Colaboratorii lui Hristos”. Aceste două titluri îmi sugerează o lume de gânduri și stimulează conștiința datoriei. Mă gândesc că înainte de a îmbrăca uniforma sacerdotală, trebuie să dovedesc autenticitatea credinței și trăirii mele creștine. Altfel, apologia și activitatea mea, ar putea fi considerate doar o simplă strădanie pentru pâinea cea de toate zilele. Sinceritatea faptelor mele să nu poată fi pusă sub semnul îndoielii.

Iisus în țara mea! Ce revelatorie expresie! Iisus este stăpân în țara aceasta de aproape două mii de ani. El a modelat, prin Biserica Sa, sufletul românesc. Sufletul blând și omenos al românului s-a născut și a crescut în bisericuțele de lemn răspândite pe plaiurile mioritice. Astăzi, ateii încearcă să-L alunge din țară și din suflete. Odată alungat Iisus, vor dispărea

și blândețea, și bunul simț, și duioșia sufletului românesc. A deveni acum colaboratorul lui Hristos pentru apărarea credinței este cel mai frumos ideal la care poate aspira un tânăr și cel mai mare imperativ al momentului istoric actual.

Idealul apostolic a ieșit biruitor în sufletul meu. La sfârșitul acestei lupte interioare, țâșnește din adâncuri o stare de elan care se cristalizează într-o rugăciune a inimii mele: “Doamne Iisuse Hristoase, învață-mă să Te iubesc și să-ți urmez Ție. Doamne Iisuse Hristoase, dă-mi puterea ca în toate zilele vieții mele să-Ți slujesc Ție”. Transcriu în “Jurnal” această rugăciune lirică. Ea constituie cea mai înaltă culme spirituală pe care am cucerit-o de când am intrat în catacombă. Această rugăciune o voi rosti mereu în fața grațiilor care ne închideau orizontul, ca pe un memento al datoriei apostolice. În multe zile de zbcucium din închisoare, copleșit de suferință și îndoială, mi-am îndreptat privirile spre zăbrele ca spre o troiță și am șoptit această rugăciune. În fiecare dimineață, în fața grațiilor reci, trebuia să-mi aduc aminte de misiunea mea. După un asemenea moment de înălțare sufletească, orizontul viitorului se lumina.

“Căci dacă suntem hotărâți, cu fruntea sus, atunci se va împlini făgăduința dată de Pavel ucenicilor săi: <<Dumnezeu va zdrobi repede, sub picioarele noastre, pe satana>>” (Origen – Omilii la Cartea ieșirii, pag.79).

Ideea că zăbrelele reprezintă troița noastră, a întemnițaților, este cât se poate de reală. Privind spre zăbrele, vedeam libertatea noastră răstignită pe ele. Încrucșarea de gratii reprezintă blazonul nostru. Acest semn este o sumă de cruci, simbolizând intensitatea credinței și suferinței noastre pentru Hristos cel crucificat. Nu urcăm noi acum o Golgotă? Și nu este credința în Fiul lui Dumnezeu cel răstignit pentru noi, ultima temelie a suferinței noastre? Brațe de gratii, cruci de fier, viața noastră răstignită pe ele!

* * *

La începutul lunii februarie sunt mutat la celula 13, tot aici la etaj. Este rezultatul desfășurării anchetei. Fereastra

celulei este fără geam și gerul năvălește asupra mea fără nici o opreliște, ca o avalanșă mortală. Nu știu cât voi fi ținut aici. Începe o luptă dramatică cu frigul. Înfășurat în pătură, mă plimb zi și noapte. Orice încercare de a dormi, pe scheletul metalic al patului de tip militar, ar echivala cu o sinucidere. Dorm foarte puțin, așezat jos, rezemat cu spatele în ușa de lemn.

Aș putea încerca să mă apăr, refuzând să intru în celulă, în momentul în care sunt dus la toaletă. Dar nu pot întreprinde acest lucru, întrucât ar putea fi considerat un semn de slăbiciune sau de cedare. Mă oprește un sentiment al demnității pe care ți-l dă doar idealismul tinereții. Având în vedere debilitatea mea pulmonară, nu știu cum voi putea rezista. Ca să poată cineva înțelege această teribilă experiență prin care am trecut, ar trebui să se izoleze într-o cămară de beton, cu fereastra neprotejată de geam și să stea acolo, doar câteva ore, în timpul gerului din februarie.

Ani în șir, după ieșirea din închisoare m-am tot întrebat, dacă eu am fost acela care am rezistat, nevătămat, timp de o săptămână în polara celulă 13!

Taina suferinței nu o putem pătrunde decât privind crucifixul. Iar când știu că atunci când am suferit, am fost mai bun, încep să înțeleg, că de fapt suferința este o binefacere. Suferința crează măreția morală, fiind ca un catalizator al elanurilor nobile și superioare ale sufletului omenesc. De aceea, trebuie să adăugăm la rugăciunea domnească: “Suferința noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă, Doamne, spre renașterea și mântuirea noastră!”

În a șaptea zi, sunt scos fără nici o vorbă și mutat în celula de vizavi, la 16. Aici este o celulă normală, dar sunt tot singur. Într-o dimineață, la începutul lunii martie, mi se aduce un tovarăș de suferință. Este un flăcău din comuna Vârciorog, județul Bihor. De la el aflu, în sfârșit, noutăți de afară. Prima noutate este că, între timp, s-a făcut o reformă monetară și sunt alte bancnote și monede. Băiatul are o fire liniștită și este un bun povestitor. A fost arestat sub acuzația că la prăvălia din sat a bătut un om, care era activist al partidului. L-am sfătuit cum să

răspundă la anchetă: că a fost o încăierare personală, fără nici o motivație politică.

Din toate povestirile lui, prin care își mai domolea dorul de acasă, am reținut trista poveste a unei fete din Moldova, venită la ei în sat, în timpul foametei din 1946. Fata a rămas însărcinată; fiul familiei la care fusese găzduită, vinovat de această consecință neprevăzută de el, a ucis-o când erau împreună la pășunatul vitelor, pe un deal pustiu, într-o zi de toamnă cețoasă. A aruncat-o într-o râpă, lansând zvonul că fata ar fi plecat acasă în Moldova. Trupul bieteii Lenuța – așa o chema pe fată – a rămas în viroagă sub lițoliul de zăpadă, până primăvara, când a fost descoperit. Această poveste tragică m-a impresionat mult și m-am întrebat de multe ori, dacă părinții fetei au aflat vreodată modul în care a sfârșit fiica lor.

* * *

Zilele lunii martie trec în compania flăcăului. Este bine să ai cu cine comunica, mai ales după o perioadă de singurătate, dar din alt punct de vedere, regret singurătatea creatoare, propice înălțării sufletești.

În timpul acesta, apare ca ajutor al subofițerului de serviciu, un ostaș nou. Are gradul de caporal. Acesta nu numai că nu rămâne distant față de noi, dar începe să dea semne de simpatie și chiar să ne ajute. Îmi strecoară pe furiș mâncare și câte o pagină de ziar. În plus, nu vrea să rămână anonim, ci își deconspiră numele: se numește Agiu și este din Moreni.

La începutul lunii aprilie sunt mutat la parter, la celula 7. Omonima fioroasei celule din beci este o celulă normală, cu două paturi metalice suprapuse, având spațiu suficient pentru mișcare. Între timp a sosit primăvara și atmosfera din celulă este mai blândă.

Spre marea mea bucurie, o regăsesc în celula de vizavi pe Aurora Ile. Stă în celulă cu Zita Rencsik, maghiară, originară din Sălacea, un sat de lângă Marghita. Tocmai a absolvit școala de educatoare pentru grădinițele de copii. Este arestată în lot cu Cornel Onaca. Șeful acestui lot este Constantin Nistorică și, în

afară de cei menționați până acum, mai fac parte din lot: Petrică Balanov, Dumitru Doca, Amarandei Mihai.

În momentul de față, grupul nostru de beiușeni și grupul lor de orădeni, sunt cele mai importante și mai numeroase loturi aflate în arestul Securității din Oradea.

După caporalul Agiu, iată că apar, concomitent, alți doi ostași solidari cu noi. Unul este Ciucă din (sau de lângă) Turnu Măgurele, celălalt este Dan Ivan, din Șomcuta Mare, județul Maramureș. Ciucă este un băiat brunet, frumușel, care se ocupă în mod special de cele două fete. Le aduce în plus din mâncarea pe care ele o suportă mai bine, le aduce flori de primăvară, iar în timpul zilei, vorbește cu ele, ținând ușa deschisă, ca să mai atenueze senzația apăsătoare a claustrării. Din când în când, merge la intrarea arestului (chipurile, ocupat cu ceva important, dar în realitate, să stea de pază), iar în acest timp, fetele deschid vizeta de la ușa mea, ne privim și schimbăm pe șoptite câteva cuvinte de simpatie și încurajare. Zita, ori de câte ori primește flori, îmi furișează și mie câteva. În cele câteva clipe în care stăm față în față prin spațiul vizetei deschise, Zita mă privește cu tandrețe. Este răscolitor, dar și reconfortant, să știi și să vezi că, în aceste condiții grele, există totuși cineva care te privește cu un sentiment de duioasă prietenie.

Dan Ivan este șaten, cu fruntea înaltă, cu un dinte metalic în față. Este tipul flăcăului de la țară, cu bun simț și omenie. El ne ajută dintr-un impuls firesc de solidaritate cu suferința umană.

Am rămas impresionat de atitudinea acestor trei tineri care, în loc să se conformeze instrucțajului și ordinelor care îi obliga să fie mai vigilenți și mai severi cu noi, ei au pactizat în mod vizibil cu noi. Bineînțeles, că totul se petrecea în cadrul unor măsuri de prudență, discreție și conspirativitate din ambele părți. Despre soarta lor, am încercat să aflu după ieșirea din închisoare. Agiu a fost întâlnit de către Felicia Mărăscu, în stațiunea Moneasa, prin anii '60, unde era împreună cu soțul ei, Mișu Dan. Agiu i-a recunoscut și a venit la ei la masă. Agiu era atunci șeful Securității raionale din Șebîș sau Chișineu-Criș, județul Arad. Când am aflat despre promovarea lui în cadrul

Securității, m-am întrebat dacă Agiu nu a făcut atunci cu noi un joc dublu sau a fost numai un om inteligent care a știut să procedeze în așa fel încât să rămână om în orice împrejurare. Oricum a fost, nouă ne-a folosit, nimeni nu s-a plâns că ar fi fost trădat de el și toți i-am păstrat o frumoasă amintire. Chiar și gestul lui de a veni la masa unor foști deținuți este grăitor. În ceea ce îl privește pe Dan Ivan, am fost la Șomcuta Mare, în 1995, dar nu i-am dat de urmă. Cât despre Ciucă nu am aflat nimic, deoarece domiciliul declarat de el, Turnu Măgurele, era foarte vag.

În vecinătatea mea, la celula 2, este colegul meu de lot, Doru Neagrău, iar la celula 6, Romulus Negru. La celula 8 este Vasile Barna, fostul meu vecin din beci. Vasile este scos la baie din capătul coridorului, împreună cu colegul său de celulă, ca să spele rufe. În ambianța mai destinsă de acolo, Vasile își permite, în timpul muncii, să cânte. Cântă romanțele vremii. Dar melodia lui preferată este “Ciobănaș cu trei turme de oi”. O cântă mereu, cu multă melancolie în glas. În aceste condiții, cântecul ne emoționează profund. Noi suntem ciobănașii care ne-am pierdut oile libertății. Ascultând cântecul, pentru o clipă uităm că ne aflăm în infernul închisorilor comuniste.

* * *

În singurătatea de la celula 7, începe o nouă epocă de efervescență sufletească. Acum totul începe să fie foarte clar. Parcă mi s-a ridicat un vâl de pe creier. Percep frumusețea Creștinismului cu toată intensitatea. Simt un impuls masiv de a mă dăruia slujirii lui Hristos. Nu există un sens al existenței în afara lui Hristos. Sunt atât de entuziasmat pentru acest moment de renaștere sufletească, încât notez în “Jurnal” bucuria regăsirii mele, prin aceste cuvinte: “Pe frontispiciul acestei celule trebuie să se scrie cu litere de foc: în acest cavou s-a născut un om!” Este data de 19 aprilie 1952. Din 29 decembrie 1948 nu am mai avut un asemenea moment de creștere interioară. Mă simt în profunzime altul. A dispărut din sufletul meu orice teamă și

orice îndoială. De-acum toate aspirațiile și energiile mele se vor concentra spre idealul apostolic.

Această înviere sufletească a mea se petrece în chiar aceste zile ale Sărbătorii Învierii Domnului. În aceste zile nu am fost scos la anchetă și nu am fost întrerupt în elanurile mele sufletești.

Doar două momente au tulburat această liniște. Primul, în legătură cu Zita. Acum câteva zile a fost scoasă la anchetă. Cel care a condus-o la Weiss era plutonierul Seres. Acest individ sadic, nu s-a putut stăpâni să n-o lovească cu cizmele peste picioare, în timp ce o ducea la anchetă. Când a revenit în celulă, Zita plângea. De-abia a reușit Aurora să o liniștească.

A doua întâmplare a fost ieri, în prima zi de Paști. În tot cursul zilei, am avut impresia că nu prea s-au făcut anchete. A fost liniște pe coridoare. Pe la amiază, a apărut la vizetă sublocotenentul Codileanu. Era, probabil, ofițer de serviciu. Când a deschis ușa, a pătruns în celulă un puternic miros de parfum. Aha, mi-am zis, sărbătorește și el Paștele!

- Ești singur? m-a întrebat el cu un ton binevoitor.

- Da! am răspuns.

M-a privit stăruitor și în ochii lui nu era nimic din lucirea metalică care emană, de obicei din ochii securiștilor. A închis vizeta și s-a depărtat. Deși părea o vizită de rutină, undeva, în adâncul intuiției, a stăruit impresia că vizita nu era întâmplătoare.

* * *

În după amiaza acestei zile de 19 aprilie, atât de neuitată pentru mine, se deschide ușa celulei și este introdus un om. Este un țaran înalt, îmbrăcat în haine de culoare închisă și poartă o pălărie. Se recomandă:

- Vasile Bejan.

Este originar din satul Sub-Piatră, județul Bihor. Pe vremuri, a fost primarul localității. Are o fiică, Lucreția.

În noua situație, îmi schimb programul și încep să mă ocup de el. Are nevoie de ajutor sufletesc, căci este destul de

abătut din cauza arestării lui. Am început să-i povestesc din istoria românilor, ca să trezesc în el ideea jertfei pentru țară. I-am recitat toate poeziile de acest gen pe care le știam. Pe un țăran de la poalele Munților Apuseni, poemul “Horia” al lui Aron Cotruș nu poate decât să-l răscolească profund; de asemenea, versurile poetei Florica Ciura-Ștefănescu, din volumul “Ardealul”, apărut la Timișoara, în toamna anului 1940. “Umbra Iancului” se întruchipează din versurile ei:

“Chipul tău de jar și vifor nu e,
 Moșii îl mai văd prin vis cum suie
 Peste codri, Vidre și Vlădeasă
 Chip de pajură aleasă...
 Dâră de lumină-n umbra deasă
 Mai măreț ca munții la un loc
 Crai de veghe, pajură de foc.”

Vasile Bejan, cu lacrimi ce se strecoară printre ridurile obrajilor săi înăspriți de vreme, ascultă cu evlavie. Versurile poetei par o litanie de jale pentru suferințele de azi ale neamului. Și termin acest recital de poezie din catacombă, cu versurile care exprimă o terifiantă profecție:

“Sărmană gloată,
 Strămoșii noștri au murit pe roată,
 Noi vom muri în temniți românești.”

La aceste versuri, Vasile Bejan plânge ca un copil! Ani de-a rândul, în temniță am murmurat aceste versuri ale poetei Florica Ciura-Ștefănescu, versuri care purtau data compunerii: 13 septembrie 1937. M-am tot întrebat: de unde a avut această fiică de moț viziunea profetică a viitoarei pătimiri românești? Cum a presimțit ea, în acele vremuri de liniște în țara românească și în lume, că elita luptătoare a neamului românesc va pieri în temnițele românești? Că roata pe care se vor frânge iubitorii de libertate și dreptate – urmașii în duh ai lui Horia și Iancu – vor fi zidurile și lanțurile temnițelor românești?

Zita se pregătește de plecare la proces; acesta va avea loc la Tribunalul Militar de la Cluj. Regret plecarea ei din vecinătatea mea. Ne legaserăm atât de mult sufletește, de parcă am fi copilărit împreună. Aici în catacombă, orice prietenie este izvor de tărie și bucurie sufletească.

Drept semn de amintire, îmi dăruiește unica ei batistă. Pe batistă sunt cusute cu fir alb inițialele ei: R.Z. (Rencsik Zita). În ziua plecării, ostașul cel bun îi îngăduie să deschidă vizeta mare a celulei mele, pentru a-și lua rămas bun. Emoționată, zâmbind printre lacrimi, Zita mă sărută. Scena este de neuitat. Oare ne vom mai revedea vreodată?

* * *

După câteva zile de tovărășie plăcută, Vasile Bejan este dus la anchetă. Se întoarce puțin înfricoșat – cum era normal – dar și cu o undă vagă de speranță în inimă. Îmi spune că ofițerul care l-a anchetat, Codileanu, îi este cunoscut. În timpul cedării Ardealului, satul Sub-Piatră era pe graniță, iar tânărul Codileanu, refugiat în România, venea aici să se întâlnească cu mama lui, rămasă în teritoriul cedat. Vasile Bejan, în calitate de primar, favoriza întâlnirea dintre mamă și fiu. În ceea ce privește motivul arestării, era acuzat că la cooperativa din sat, ar fi spus că “banii noi nu sunt buni”. Acuzație ridicolă, dar care în acești ani de teroare, pot constitui pretext pentru ani grei de temniță. Înainte de a-l trimite la celulă, Codileanu i-a spus:

- Te duci în celulă și te gândești dacă ai spus așa sau nu. Ai grijă să te gândești bine! a accentuat el.

Era o recomandare puțin obișnuită la un anchetator. Începe să se contureze un caz aproape imposibil: un ofițer de Securitate încearcă să salveze un fost binefăcător. Era cu atât mai neașteptat și incredibil, cu cât circula zvonul că acest Codileanu a participat în 1949, la reprimarea mișcărilor țărănești din acea vară sângeroasă și ar fi împușcat și el oameni.

După trei zile, bătrânul este chemat din nou la anchetă. Se întoarce fericit. Codileanu a fost foarte amabil cu el și, după ce a citit declarația pe care a dat-o Vasile Bejan, a zis:

- Foarte bine! Foarte bine!

Acum se explică vizita misterioasă din ziua de Paști, când Codileanu a verificat dacă sunt singur în celulă. Îl asigur pe nea Vasile că nu va fi judecat și în curând va fi liber. Obosit de frământarea zilei, s-a întins pe patul de jos, cu pălăria pe piept și a adormit. Eu mă plimb pe lângă pat, de parcă aş sta de pază. Pe la ora 10 seara, se deschide uşa și un plutonier întreabă în șoaptă:

- Care-i Bejan Vasile?

Mă aplec peste patul în care doarme nea Vasile și îl scutur puternic.

- Nea Vasile! Nea Vasile! Scoală!

Nea Vasile sare buimăcit și întreabă:

- Ce-i? Ce s-a întâmplat?

Emoționat, nu pot să-i răspund.

- Ia-ți tot ce ai și hai! îi zice subofițerul.

În sfârșit, Vasile Bejan a înțeles: va pleca acasă! Eliberările – ca și arestările – se făceau, în majoritatea cazurilor, noaptea. Își scoate pălăria de pe cap, deschide larg brațele și mă cuprinde. Apoi, o clipă ne privim cu un amestec de bucurie și regret.

- Drum bun și să ne-ntâlnim sănătoși! îi urez eu, în clipa când pășește pragul.

Această urare avea să se realizeze mulți ani mai târziu. În 1967, ajungând la Aleșd, m-am informat despre el și am aflat că fiica lui este gestionară la Aprozarul din Chistag. Am căutat-o și de la ea am aflat că tatăl ei lucrează la o întreprindere de lângă Chistag. Am mers împreună la el. L-am găsit în pauza de masă, mâncând pe o lădiță. L-am întins mâna și l-am întrebat:

- Mă cunoști nea Vasile?

El m-a privit atent și a dat din cap dezaprobator. Atunci am trecut la întrebarea directă:

- Îți mai aduci aminte cu cine ai stat în celulă la Securitatea din Oradea, în primăvara anului 1952?

- Cu un ofițer tânăr, prins în munți.

Am rămas puțin descumpănit de confuzia pe care mi se părea că o face, dar l-am întrebat în continuare:

- Și ce îți aduci aminte despre el?

- Îmi povestea despre Avram Iancu!

Răspunsul lui m-a bucurat enorm. Atunci l-am sărutat pe obraji și i-am spus:

- Eu sunt acela, nea Vasile!

Bătrânul s-a bucurat la rândul lui, de întâlnire. Probabil că faptul de a-i fi povestit scene eroice din istoria românilor, i-a sugerat mai târziu, ideea că eu aș fi fost un tânăr ofițer român, prins în munți ca partizan.

Aceasta a fost povestea primarului din Sub-Piatră.

* * *

La puțin timp, mi se aduce un nou companion. Se numește Costa György și este elev la liceul din Oradea. Bunicul său după tată a fost român, Costa, căsătorit cu o ungueroaică. Mama lui este jumătate maghiară, jumătate poloneză. Gyuri, care are un simț al umorului foarte dezvoltat, spune despre sine:

- Sunt o adevărată internațională.

Are o soră, spune el, foarte frumoasă, căreia i se spune Baby. El este în schimb, mai lipsit de calități fizice, dar este foarte inteligent. Cazul lui și al prietenului său a stârnit vâlvă în arestul Securității. Doi elevi maghiari au fost arestați pentru că pictaseră zidurile orașului Oradea cu svastici. O făceau pur și simplu din bravadă. Securitatea a organizat pânde și au fost surprinși în flagrant delict.

Costa György este poet. Are, spune el, un caiet manuscris cu poeme intitulate: “Bánatom gyermekei” (Copiii tristeții mele). Este un tip boem și se mândrește cu stilul său de viață.

Pentru trecerea timpului – și plăcută, și utilă – mă inițiază în istoria literaturii maghiare. La fiecare autor maghiar, îmi spune cine este corespondentul lui în literatura română. Am învățat câteva poezii de Petőfi. Muzicalitatea versurilor sale este cuceritoare. M-a impresionat “Sfârșit de septembrie”, o elegie pe care n-am uitat-o niciodată.

Cunoașterea culturii unui popor crează familiaritate, simpatie și apropiere față de acel popor. În perioada interbelică, revista “Familia” din Oradea a inițiat o asemenea acțiune de apropiere prin cultură între români și maghiari.

Într-o seară, Gyuri este chemat la anchetă. Ferestrele camerei de anchetă dau spre o stradă laterală, ce pornește din bulevardul gării. Geamul este vopsit mat. Gyuri se apropie de geam și mimează o privire afară. Anchetatorul îl avertizează:

- Degeaba te uiți (În sensul că tot nu se poate vedea nimic afară din cauza geamului mat).

Gyuri se întoarce spre anchetator și cu cea mai nevinovată figură, răspunde, accentuând cu tâlc:

- Știu. Afară este întuneric!

Replica a fost strălucitoare ca o perlă. Anchetatorul său, Voicovschi, nu a gustat deloc spiritul lui Gyuri și l-a înjurat grosolan.

* * *

Într-una din zile, se deschide ușa și este introdus un om mic de statură, robust și cu părul alb. Se prezintă ceremonios: Ösz Gyuri!

Aflăm că este fostul primar din Nușfalău. A fost arestat împreună cu un grup de consăteni. Se pare că este arestat și preotul romano-catolic din localitate. În bătrânul Ösz descopăr tipul țăranului înțelept, harnic și demn. A ajuns primar, pentru că a fost cel mai bun gospodar din comună. După împrăștierea de după primul război mondial, oamenii leneși au început să vândă pământul primit, mai ales pe cel din locurile mlăștinoase, iar el l-a cumpărat, ajungând proprietar pe 80 de iugăre. Avea batoză, tractor și alte mașini agricole. Hărnicia lui l-a adus pe banca acuzării ca “exploatare al clasei muncitoare” și ca prezumtiv autor moral al rezistenței țărănești din Nușfalău. Avea în toate o atitudine demnă și ponderată. Rar am văzut un țăran cu o asemenea personalitate.

Într-o zi este scos la anchetă. Anchetatorul, pentru a-i crea un sentiment de vinovăție, îl întrebă:

- Dumneata cât vin ai băut zilnic, în mod obișnuit?
 - Aproximativ un litru și jumătate.
 - Vezi, i-a spus anchetatorul, cu un ton de imputare, sunt bărbați care nu pot bea o asemenea cantitate de vin nici într-o lună.

- Nici acela nu-i bărbat! i-a replicat bătrânul.

Când s-a întors în celulă și ne-a povestit acest dialog, ne-am bucurat enorm de această victorie a bătrânului asupra parșivului anchetator. Dialogul cu anchetatorul s-a desfășurat în limba maghiară, în care replica era mai expresivă.

Precizez că discuțiile mele cu cei doi tovarăși de suferință le purtam în limba maghiară deoarece, eu cunoșteam mai bine limba maghiară, decât ei limba română. Era o asemenea solidaritate între noi încât această problemă nu s-a pus în nici un fel. Ni se părea ceva firesc. Eram frați de suferință, sub persecuția dușmanului comun.

În această perioadă, în care ancheta bătrânului se desfășura nonviolent, ceilalți consăteni ai lui, toți mai tineri, erau bătuți cumplit. Kovacs, cel care îi ancheta cu predilecție pe țărani maghiari, era foarte dur. În latura noastră din arestul dinspre curte, se auzeau strigătele de durere ale celor torturați și zgomotul înăbușit al loviturilor. Aceste bătăi care se auzeau până la noi, erau înfricoșătoare și demoralizante. Anchetatorii loveau neobosit, iar strigătele și gemetele nu mai conteneau.

Dacă în acest moment, ar fi fost îndreptată o ureche cosmică spre România, din toate beciurile Securității din țară, s-ar fi auzit, înălțându-se spre spațiile siderale, un uriaș gemăt de durere și trosnet de oase.

* * *

Pe neașteptate, ca de obicei, vine clipa despărțirii. Este luna iunie. Afară este frumos, deasupra oblonului se zărește o frântură de cer ireal de albastru și adie un vânt înmiresmat. Sunt scos din celulă, mi se pun ochelarii negri și sunt dus iarăși în beci. Străbatem labirintul subteran și îmi dau seama că am intrat

pe coridorul infernal. Ne oprim la ultima ușă. Este celula 11. În celula obscură zăresc o siluetă. Se prezintă: - Budai György.

Este un om peste 40 de ani, din Săcuieni. Mă așez pe patul de cărămidă din dreapta. Bătrânul, ca să-i zic așa, fusese arestat pentru tentativă de trecere a frontierei. Este un om foarte simplu și un bun tovarăș de celulă. Îi place să povestească amintiri din prima sa junețe. Este convins că viața lui este un veritabil roman, pe care îl povestește cu multă pasiune. În infernul acela de beznă și miasme, povestirile lui naive sunt un mijloc de rezistență.

Una din povestiri este antologică și s-a petrecut la întoarcerea acasă dintr-o detenție anterioară. La penitenciar, a auzit că închisoarea în care pătimește el, a fost construită de Maria Tereza. Reîntors acasă, a luat icoana Sfintei Tereza pe care o avea pe perete, a făcut un foc în curte și a aruncat-o în flăcări, zicând cu năduf:

- O fi fost ea regină, dar nu înțeleg de ce este și sfântă!

Sărmanul pătimitor în temnițele Mariei Tereza a ars, fără să știe, icoana Sf. Tereza de Lisieux. Impietatea lui săvârșită din neștiință avea o motivație logică: cine clădește o închisoare nu poate fi sfânt! Cu multă dificultate am reușit să-l conving că a săvârșit o regretabilă eroare. Frământat de acest sacrilegiu involuntar, mă întreba din când în când:

- Oare este adevărat că am ars o sfântă?

Trecuseră vreo două săptămâni și încă nu-l văzusem la chip în mod clar pe Budai, atât din cauza beznei din celulă, cât și pentru că atunci când suntem scoși la toaletă, ni se pun ochelari negri. În ultima vreme, a crescut vigilența și secretul în arest; probabil, după arestarea Anei Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca. Într-o zi suntem introduși la toaletă împreună și ținuți acolo mai mult timp. Ne-am bucurat realmente că ne putem, în sfârșit, vedea la față. Budai este foarte palid. Faptul că bezna din celulă este atât de mare încât nu-l poți distinge clar pe colocatar, justifică numele de "infern" pe care îl poartă această secție din beci. La întoarcerea în celulă, am constatat că în acest timp ni s-a făcut percheziție în sumbra noastră locuință.

* * *

Într-una din zile, apare în zonă colegul meu de liceu și lot, Mihai Dan, la celula 14. În aceeași zi, ne vine și nouă un musafir. Se prezintă:

- Weiss Emerick. Din Vașad.

Fără să ne dea alte amănunte, se așează pe patul din stânga. Omul se menține într-o rezervă explicabilă. Peste câteva ore, Budai se apropie de mine și îmi șoptește:

- Weiss este evreu. Uite, ce face!

Mă uit prin obscuritatea celei și nu zăresc nimic deosebit. Mă scol, chipurile, să mă plimb și privesc mai atent spre Weiss. Cu capul acoperit cu pălăria, cu o mânecă a hainei scoasă, evreul își rostește rugăciunea rituală mozaică, în fața peretelui dinspre coridor.

Iată, așadar, în celula 11 din beciul Securității din Oradea, fiindând aievea, liga națiunilor unite. Un maghiar, un evreu și un român trăind într-o frăție perfectă. Comunitatea noastră poate constitui un model de societate “fără luptă de clasă și fără ură de rasă”. Aici avem un scop comun: să ne salvăm de comunism.

* * *

În această seară, a apărut de serviciu sergentul Ile. Este un bărbat brunet, cu trăsături frumoase și care veșnic fluieră sau fredonează. După credința populară, potrivit căreia, omul care cântă este un om bun, Ile ar trebui să fie un asemenea om. Eroare! Ile este un securist rău și trufaș. Singura lui atitudine mai umană am văzut-o față de Aurora Ile, probabil pentru coincidența de nume.

Trecându-mi fugar prin minte aceste gânduri, am adormit. La un moment dat, mă trezesc cu impresia că se întâmplă ceva neobișnuit. Prima senzație pe care o simt îmi pare ireală și probabil că visez: un aer înmiresmat și răcoros pătrunde în hruba cu miasme. Absorb cu toți porii ființei mele acest val, ce pare că vine dintr-o poiană înflorită. Plutesc între

vis și realitate. Mă ridic în capul oaselor și mă uit în jur, încercând să înțeleg. Îmi dau seama că sunt în celulă și ceilalți doi tovarăși ai mei dorm. Minunea vine de afară. Mă ridic ușor la deschizătură și privesc afară. Fapt nemaipomenit: fereastra din fața mea este deschisă și prin ea pătrunde parfumul îmbătător al florilor de tei, de la arborii care străjuiesc bulevardul ce duce spre gară. Pentru a se proteja pe sine, fiind obligat să-și facă rondul de supraveghere pe la vizetă, sergentul Ile, pe care înainte de a adormi l-am judecat atât de aspru în gând, îmi dăruiește, fără voia lui, un moment unic.

Privesc cu intensitate spre spațiul care de-acum aparține unei alte lumi. Trece un tramvai. Probabil ultimul. Zăresc o clipă silueta lui și rămân cu luminile roșii întipărite pe retină.. Ce senzație stranie: la cinci metri, libertatea! Atât de aproape și totuși așa departe! Trec oameni pe stradă. Pașii și glasurile lor par sunete din altă lume. O pereche, probabil niște tineri îndrăgostiți care vin de la un film, trec prea aproape de funesta clădire. Soldatul din post îi somează, trezindu-i din reverie. Speriați, cei doi se depărtează în grabă. În acest timp, mireasma din paradis se revarsă valuri, valuri, alungând miasmele din acest iad. În suflet încep să picure, dureros de dulce, versurile lui Eminescu:

“Când voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi,

Din teiul sfânt și dulce, o ramură să frâangi...”

Teiul sfânt! repet în șoaptă, zguduit de o emoție răscolitoare. O, stelarule poet, care ai sanctificat teiul și ai cântat cu evlavie mireasma florilor sale, acum te înțeleg! Dumnezeu care a creat viața pentru fericire (numai omul o transformă în iad) a frânt și pentru mine o ramură din “teiul sfânt” și mi-o întinde aici, în bezna catacombei. În această noapte, la hotarul dintre raiul și iadul pământean, promit că de voi mai fi liber și mă voi întoarce pe plaiurile copilăriei, am să urc în serile de vară cărarea care duce spre teiul înflorit și de acolo, respirând tămâia florilor sale, să privesc zarea incendiată de soarele care apune, pentru a simți îndelung fiorul dumnezeirii pe care l-am simțit o clipă acum.

Printre sergenții care fac de serviciu în beci, există unul care a primit din partea noastră numele de Găleată. Este un tip ranchiunos. Dacă a pus ochii pe tine, te urmărește și te persecută cu o perseverență diabolică. Are o manie, de la care îi vine porecla. Când vrea să te pedepsească, dacă sinistru celula 7 nu este liberă, vine cu o găleată și o cârpă și te obligă să speli celula. După ce îți dă porunca, la sfârșit, adaugă, în graiul său bihorean:

- Iar polița să fie galbănă ca lămâia!

De fiecare dată, această ultimă propoziție este nelipsită. Azi mă cuprinde o dorință nestăpânită de a cânta. Nu știam că, din păcate, Găleată este de serviciu. Și cânt. Desigur, în surdină. Dar ecoul aleargă pe coridoare și ajunge la urechile lui Găleată. La un moment dat, aud cum depune găleata pe ciment și zornăie cheile. Mă invită – vorba vine – să spăl celula. Și – culmea! – fără finalul de rigoare cu “polița galbănă ca lămâia”. În timp ce spăl, Budai mă privește amuzat și îmi șoptește, ocrotit de obscuritatea celulei:

- Așa îți trebuie, dacă ți-a ars de cântat tocmai în timpul lui Găleată.

Spăl celula sub privirile lui Găleată, care stă pe coridor și mă privește atât de atent de parcă ar trebui să-mi acorde o notă. După ce termin corvoada și Găleată pleacă cu găleata (calambur inevitabil!), se așterne liniștea. Dar eu sunt în una din acele momente sufletești când nu-ți mai pasă de nimic. Cânt din nou. Găleată apare ca la o comandă. De data aceasta mă scoate din celulă, dar nu mă duce la 7, ci pe un coridor scurt, unde sunt primele șase celule, trei de-o parte, trei de alta. Mă introduce la 5. Este o celulă foarte mică, cu un prici numai de vreo două palme lățime, cu un spațiu foarte strâmt până la perete. Nu poți să te plimbi sub nici o formă, poți doar să stai în picioare cu fața la prici.

La un moment dat, aud niște pași apropiindu-se tiptil, se deschide aproape fără nici un zgomot celula de vizavi și aud șoapte abia perceptibile. Curios să văd ce se întâmplă, descopăr

în uşă nelipsita gaură de privit “afară”. (Cine ştie când şi de către cine a fost făcută!). Îl binecuvintez în gând pe autorul vizorului subversiv, căci mie îmi prilejuieste o satisfacţie imensă: dincolo de silueta ostaşului care a deschis celula, se profilează în cadrul uşii făptura lui Tică Stanciu. Chipul lui frumos, ca de actor, este palid, iar părul îi cade în plete. Are o figură de ascet. Ochii mai ales, sunt extraordinari: au o lucire nefirească. Un asemenea chip a văzut probabil, Eminescu, atunci când a creat imaginea lui Hyperion:

“Părea un tânăr voievod

Cu păr de aur moale

.....

Iar umbra feţei străvezii

E albă ca de ceară-

Un mort frumos cu ochii vii

Ce scânteie-n afară...”

Pe toată făptura lui Tică se vede întipărită adâncă suferinţă prin care a trecut. Mă cuprinde o imensă şi răscolitoare milă şi dragoste faţă de el. Într-o străfulgerare de o clipă, înţeleg drama acestui om. Nu este uşor să porţi povara unei mari răspunderi. Se vede clar cum suferinţa lui sufletească a depăşit în intensitate suferinţa fizică. Bănuiesc că ostaşul cu care vorbeşte este unul dintre cei solidari cu noi.

După plecarea ostaşului, aveam de gând să-l strig pe Tică, dar Găleată nu-mi îngăduie acest răgaz. Vine şi deschide uşa cu un aer triumfător: celula 7 este liberă! Mă descaltă şi intru în cubul de beton cu apă până la glezne. Câţi fraţi de suferinţă, oameni de toate vârstele şi genurile, au trecut pe aici, pentru a fi înfrânţi în rezistenţa lor! Printr-o crăpătură în partea de sus a uşii, pătrunde o dungă de lumină de la becul puternic din faţa acestei celule de pedeapsă. După ce mă obişnuiesc cu beznă, descopăr pe pereţele din dreapta inscripţii şi nume. Cu un amestec de uimire, bucurie şi groază, constat că în decursul lunilor de când am fost arestaţi, aproape toţi camarazii mei au trecut pe aici şi sunt “iscăliţi” pe pereţii acestei celule de tortură. Fiecare beiuşean şi-a trecut diminutivul sau porecla: Tică, Dodi, Ţucu, Pavel, Fiţu, Doda, Ionică, Mişu, Cori, Doru,

Văru, Lelu, My boy... . Nici fetele nu au fost scutite de trecerea pe aici: Lola, Feli, Tuța, Lena, Mărioara. Mă mir cum nici un securist nu a observat acest lucru și nu a șters inscripțiile. Probabil din cauză că cei care fac din când în când curățenie, sunt deținuții. Cu un nasture de la cămașă, zgârii și eu: Rela. Este porecla mea din liceu. Zidul acestei lugubre celule este ca o carte de onoare în care, fiecare și-a înscris numele cu partea lui de suferință și rezistență.

Seara, târziu, sunt scos de la 7. Plutonierul Seres, care a venit cu o nouă victimă pentru tortură, este nerăbdător. Până să mi se pună ochelarii negri, zăresc o clipă silueta unui bătrân, ce așteaptă înfricoșat și gemând. Vai de bieții oameni. Câtă suferință și umilință trebuie să suporte de la acești persecutori! Găleată privește cu părere de rău “eliberarea” mea. Reîntors în celulă, Budai se bucură de parcă m-aș fi întors din fundul Siberiei!

Chipul lui Tică m-a urmărit multă vreme. Stau și reflectez: cât de neînțelese sunt pentru noi căile Domnului. Deci: mai întâi, am cântat. După primul avertisment al lui Găleată, puteam să mă cumințesc. Dar eu nu țin cont de el și cânt din nou. Întâmplarea face ca celula 7 să nu fie liberă. Drept urmare, Găleată mă duce la cele șase celule mici, unde ești condamnat la nemișcare. Aici însă, nu mă introduce oriunde, ci exact vizavi cu celula lui Tică. Și exact în timpul cât am fost eu acolo, vine ostașul la el și deschide ușa. Iar în cele din urmă, ca într-un film cu final fericit, există și descopăr gaura din ușă, în stare de perfectă funcționare. Au trebuit să se întretaie toate aceste întâmplări și coincidențe, ca până la sfârșit să am bucuria de a-l revedea pe Tică. În acest univers subteran, viața noastră este o împletire de permanente asemenea coincidențe.

* * *

După câteva zile de la întâmplarea cu Tică, în timp ce eram la toaletă, gardianul închide ușa și mă avertizează:

- Să stai acolo liniștit, până îți deschid!

Nu pot fi dus la celulă, pentru că pe coridor se fac “mișcări de trupe”. Se scot și se aduc arestați. Având răgaz și nefiind supravegheat de nimeni, mă urc pe WC, mă prind cu mâinile de zăbrele și mă ridic cu capul la nivelul ferestrei care este foarte sus. Agățat astfel, privesc afară, prin crăpătura oblonului. Curajul și efortul îmi sunt răsplătite cu o imagine pe care nu o voi uita niciodată. Fereastra este la nivelul curții interioare a Securității. Curtea este pietruită. În mijlocul ei se înalță un nuc majestuos. Deasupra coroanei se deschide un cer albastru de o intensitate maximă. Contrastul dintre bezna și murdăria celulei 11 și bolta albastră zărită printre ramurile verzi ale copacului, este imens. Ah! Ce frumoasă este natura. O emoție profundă îmi copleșește inima, iar ochii mi se împăienjesc. O asemenea vibrație o mai simte doar un pui de căprioară ce vede prin zăbrelele unei cuști, pădurea, pentru ultima oară.

În mijlocul curții, un sergent stropește curtea, cu furtunul. Este luna lui Cuptor și făpturile delicate ale securiștilor au nevoie de răcoare. Sergentul este cunoscut sub numele maghiarizat de Pap Sani, el fiind în realitate Pop Alexandru, român din Andrid. Lui îi convine, probabil, această maghiarizare a numelui său, deoarece șeful Securității din Oradea este ungurul Kis Ladislau. Înaintea lui fusese evreul Zeller. Îmi aduc aminte o întâmplare: Bilțiu Toma, fost elev la liceul “Samuil Vulcan” din Beiuș, promoția 1948, a ajuns într-o funcție importantă (inginer-șef) la o mare întreprindere din Timișoara, care avea o filială la Moldova Nouă. Acolo lucra soția fostului său coleg de clasă și internat, Fănică Miere care la acea dată, era la închisoare. Când a apărut Bilțiu Toma la filiala respectivă, toți au intrat în panică. Cauza? Bilțiu Toma semăna teribil cu un evreu. Era roșcovan, bondoc și cu pistrui. Probabil toți aveau certitudinea că numele său se ortografiază “Biltz”. Cu un ton grav, a cerut ca “tovarășa Miere” să vină la el. Biata femeie! Ce nenorocire! Toți o vedeau dată afară din serviciu. Ce a urmat însă, nu a înțeles nimeni. Tovarășul “Biltz” a recomandat ca nimeni să nu o persecute pe tovarășa Miere. Era de neînțeles o asemenea recomandare, dar nimeni nu a îndrăznit

să comenteze sau, probabil, nici să se întrebe ce înseamnă aceasta.. Spre lauda lui, acest beiușean și-a făcut datoria de coleg, în acele vremuri de prigoană, când așa zisa luptă de clasă ajunsese la apogeu.

Între timp, mișcările de pe coridor încetează. Gardianul vine și mă duce la celulă. Intru iarăși în beznă. Imaginea naturii zărite pentru câteva clipe printre zăbrele, s-a fixat atât de adânc în memorie încât, privind zidul negru din fața mea, parcă se reflectă pe el frânturi magice de cer albastru și ramuri verzi. Un fenomen straniu. S-ar putea numi “Fata Morgana din catacombă”!

* * *

La sfârșitul lunii iulie sunt dus la biroul șefului de arest. Aflu că cei arestați de anul trecut au primit un pachet cu haine de acasă. Este un gest care ne încurajează. Se schimbă, oare, la față Securitatea?

În orice caz, pachetul ne-a amintit de casă și părinți. Mai mult ca sigur, pe rufele împachetate sunt picături de lacrimi. În plus, o rufă curată îți dă impresia că ai redevenit om. Cămașa soioasă și zdrențuită pe care am purtat-o de peste șase luni, obrazul nebărbierit, uneori, cu săptămânile și șederea în această hrubă insalubră, mă făcea să mă simt un fel de troglodit. În unele momente, când aveam senzația de maximă dezumanizare, îmi promiteam că, de voi ajunge în libertate, mă voi bărbieri și voi îmbrăca o cămașă curată în fiecare zi.

La 1 august sunt mutat în celula 8. Acolo găsesc un țăran român, bătrân și doi maghiari din grupul Nușfalău: Gáspár Birtalan și Farkas. Gáspár a fost crunt bătut în timpul anchetei din iunie, deoarece era considerat elementul cheie al grupului. Este cel mai activ povestitor din celulă. Este un bărbat frumos și în plus, are o voce plăcută cu care ne cântă diverse cântece, atunci când situația de pe coridor o permite. Cel mai impresionant cântec, prin similitudinea situației, este unul compus în prizonierat, prin stepele Siberiei.

În data de 15 august, sunt mutat la celula 9. Este o celulă mare, pe trei laturi cu paturi metalice suprapuse. Întrucât gaura de aerisire dă spre coridorul unde se găsește toaleta și unde vin jumătate din deținuții din arest, deschizătura a fost barată cu un carton de culoare roșie, fixat pe dinafară. În consecință, în celulă este beznă și o căldură infernală. Toți locatarii celulei sunt dezbrăcați la chiloți, transpirația curgând din abundență pe trupuri. Pe jos, nu este nici scândură, nici beton, ci de-a dreptul pământ. În aer plutește un praf înecăcios care se prinde de pielea transpirată și se transformă într-o peliculă de noroi. Prin colțuri, sunt găuri de șobolani care mișună nestingheriți.

Fac cunoștință cu noii companioni. Primul care se prezintă se numește Dumitru Ciubotă. A fost grefier la Judecătoria. Singurul care este îmbrăcat în pantaloni. A fost ridicat fără să aibă timpul să se îmbrace complet, adică îi lipsește tocmai de ceea ce ar avea nevoie maximă aici: o pereche de chiloți. Suportă cu stoicism pantalonii lipiți de pielea transpirată. Parcă a trecut cu ei prin vadul unui râu. Ceilalți sunt: Fildan, brigadier silvic, pe care l-am cunoscut în 1950 pe Valea Drăganului, unde conducea o pepinieră; Tanki Ioan, român maghiarizat, dintr-un sat din nordul Crișanei; al patrulea este un țăran român, de vreo 30 de ani, dintr-un sat de lângă Marghita. Se pare că acesta din urmă intrase în politica actuală (venise din U.R.S.S. cu divizia Tudor Vladimirescu), cu toate acestea, dintr-un motiv pe care nu ni l-a deslușit prea clar, fusese arestat.

Văzând situația domnului Ciubotă, mă gândesc să-i dau o pereche de indispensabili din cei primiți de curând de acasă. Începe o luptă în sufletul meu: un glas mă îndeamnă să-i dau, alt glas, care se prezintă în numele prudenței și grijii pentru viitor, mă îndeamnă să renunț la primul impuls. O clipă îmi apare hotărârea din 19 aprilie 1952. Atunci am hotărât să fiu un alt om. Cu un gest hotărât, caut în traistă și îi întind ceea ce aici, în atmosfera tropicală din celulă, sunt cu adevărat indispensabili. Îi primește cu vădită bucurie. Îl aud murmurând:

- Acesta este un gest cu adevărat creștinesc!

Această remarcă, rostită ca pentru sine, îmi provoacă o furtună de gânduri. În prima clipă mă înfurii pentru momentul de șovăială. Orice faptă bună este întotdeauna o biruință asupra egoismului. Ea este reală, atunci când dăruim din ceea ce ne lipsește, nu din ceea ce ne prisosește. Gestul meu a fost unul din primele examene morale din catacombă. Eram încă departe de a cunoaște pedagogia Sfinților Părinți, în concepția cărora numai a-ți dăruii viața pentru cineva, este cu adevărat un sacrificiu.

Dumitru Ciubotă este un foarte bun povestitor. Descrie lumea tribunalelor. Este un fel de Brătescu-Voinești ad-hoc. Brigadierul silvic Fildan, de care mă leagă persoane și priveliști comune, ne încântă cu povestirile lui din tainele pădurii. Are o prea frumoasă fiică, pe care am cunoscut-o când pribegeam pe Valea Drăganului. Tanki Ioan constituie un caz foarte interesant din punct de vedere etnic. Nu poate construi nici o frază mai clară în limba română, nici chiar elementara cerere de a primi o cană cu apă. Vorbește numai maghiara, dar – lucru uimitor – cunoaște perfect în românește Sfânta Liturghie ortodoxă. În satul său de baștină, românii s-au maghiarizat, dar au păstrat, dintr-un confesionalism conservator, cultul strămoșesc. Preotul săvârșește Sânta Liturghie în limba română, iar predica o rostește în limba maghiară. Tanki Ioan este un fel de cărșnic la biserică, de aceea cunoaște rânduiala bisericească foarte bine. Este de-a dreptul fantastic să-l auzi pe acest om, care nu poate încropi o frază inteligibilă în limba română, cum cântă corect și fluent “Cuvine-se cu adevărat...”. Este o ciudățenie care pe noi ne amuză, dar în același timp, ne întristează. Ea ne amintește de marele proces de deznaționalizare a românilor dinspre Tisa. Am avut un coleg de liceu, a cărui familie, în 1940, a fost expulzată din Ardealul cedat, deși părinții nu mai vorbeau integral limba română. Din experiența copilăriei mele, petrecută în sate maghiare sau mixte și, mai târziu, din experiența pastorală, am constatat că în majoritatea cazurilor, căsătoriile mixte erau în detrimentul elementului românesc.

Dumitru Ciubotă este un om preocupat de problemele religioase și bisericești. Găsesc în el pe mult așteptatul interlocutor, cărui să-mi descarc sufletul. Îi destăinui hotărârea

de a intra în luptă pentru apărarea credinței în acest veac ateu, îmbrăcând uniforma sacerdotală. Discutăm despre cazul preotului Ionescu, de la parohia Tărcăița, de lângă Beiuș, care s-a făcut activist de partid. Locul lui trebuie neapărat ocupat de un alt apostol. De asemenea, sectele proliferază, mai ales la sate, iar intelectualii părăsesc legătura directă cu Biserica și își consumă înclinația mistică în preocupări spiritiste, teofizice sau fahiriste. Propaganda ateistă se desfășoară la inițiativa statului și prin toate mijloacele pe care le oferă regimul ateu.

Acestui val care devastează Biserica trebuie să i se opună un dig de apărare. Este ca în timpul unei mari inundații când, orice sac de nisip sau bolovan, oricât de mic, este bine venit. Numai în acest sens aș îndrăzni și eu să intru în Legiunea sacră a celor care apără altarul strămoșesc. În vremuri de restriște se pot acorda circumstanțe atenuante privind vrednicia. Bolșevismul care se instaurează în România este valul uriaș care vrea să măture din temelii Biserica strămoșească. Se cuvine să fim o lespede în digul de apărare, în cinstea strămoșilor noștri și în interesul mântuirii urmașilor noștri.

În urma unor asemenea convorbiri duhovnicești cu Dumitru Ciubotă, am credința că nu întâmplător am venit în această celulă, în zi de mare sărbătoare creștină – Adormirea Maicii Domnului.

* * *

În cursul lunii septembrie sunt mutat în arestul din curte, la etaj, în celula 18. Jos, la celula 8, este Dodi Mărăscu, cu care reușesc să vorbesc la fereastră, într-o Duminică seara, când sunt mai puțini paznici. El a fost arestat din armată și dus la M.A.I. București, unde a aflat de înfricoșătoarea “reeducare” de la Pitești. Îmi atrage atenția ca nu cumva să mă declar student, ci funcționar, deoarece în felul acesta vom ajunge la Aiud.

În celulă sunt singur. Din când în când, mă vizitează un sobolan. Trece peste mine în timp ce dorm. Mă trezesc, iar el dispare în gaura din dușumea. Îl tratez pe neobositul meu

vizitator în spirit și limbaj franciscan. Murmur, de parcă ar pricepe și el:

- Zadarnic, frățioare! În această încăpere, cel din urmă lucru care s-ar putea găsi, este tocmai ceea ce tu cauți.

Într-una din zile, este introdus în celulă un om. Se numește Brédá Alexandru. Este maghiar din Nușfalău. Este din grupul lui Gáspár și a fost bătut și el îndelung în timpul anchetelor din mai-iunie. Este de meserie zidar și din punct de vedere confesional este baptist. Pare un om foarte cinstit. Fiind zidar, este scos să zugrăvească încăperile Securității. Îmi oferă și mie din mâncarea pe care o aduce de la muncă. După numele de familie este evident că strămoșii lui au fost români. El însă, nu are nici o cunoștință în acest sens.

* * *

De mult timp nu am mai fost scos la anchetă. Majoritatea băieților din lot au fost duși la penitenciar. Am rămas doar vreo 5-6 la Securitate. De ce nu ni se încheie oare, dosarele, ca să fim trimiși la tribunal?

Dar iată că, într-o zi, această monotonie și așteptare sunt întrerupte. Sunt dus la anchetă într-un birou din clădirea cea mare. Acolo găsesc un colonel tânăr, elegant, cu o figură de intelectual.

- Domnule Brânzaș, am venit de la București ca să purtăm o discuție liberă. Am mai stat de vorbă cu Stanciu și cu Mărăscu. Fumezi?

- Nu!

- Bine. Îmi dai voie să fumez?

La această întrebare, spusă cu un asemenea ton, răspund cu un zâmbet de mirare. Să leșini, nu alta, la astfel de maniere!

- Te rog să te simți în largul dumatăle. Nu este o anchetă propriu-zisă – aceasta se pare că s-a încheiat -, dar eu încerc să stabilesc un lucru: în 1948, a fost arestat la liceul din Beiuș un grup de elevi aparținând ultimelor clase, aceștia făcând parte din Frățiile de Cruce, organizate de sus. Iată că acum apare un alt grup, la același liceu. Întrebarea este: cine v-a organizat?

Sigur, la anchetă ați declarat că nimeni. Dar eu vreau să pătrund mai adânc fenomenul.

În timp ce el vorbește, iar eu mimez o atenție desăvârșită, îl studiez stăruitor pe acest colonel venit de la centru, ca să-mi dau seama ce atitudine să iau. Sunt dispus să vorbesc cu el deschis, dar cu o singură condiție: să fie român. M-am hotărât să-i răspund în trepte și, dacă voi intra într-o zonă minată, să mă retrag imediat. Încep, deci, cu prima treaptă.

- Domnule colonel, îmi pare bine că am ocazia să discut cu cineva deschis. După cum s-a stabilit, noi suntem un grup de tineri care ne-am organizat singuri. Din punct de vedere social, nu aveam nici un motiv să ne opunem noii orânduiri, majoritatea dintre noi aparținând unor familii modeste. Primul motiv a fost cel de ordin religios. Noi am fost educați în spirit anticomunist de către profesorii noștri și de către călugării francezi care ne-au fost pedagogi (Părintele Jean Nicolas, Justin Bounet și Louis Baralt erau refugiați deja, în Franța. La anchetele de la Securitate, întotdeauna, marii vinovați sunt cei morți, fugiți sau dispăruți). Și mai este un motiv, dar..., știți..., nu aș vrea să supăr pe nimeni.

- Nu, nu; dimpotrivă! Te rog să nu ai nici o rezervă.

- Nu ați observat dumneavoastră cine sunt cei care anchetează aici și ce limbă vorbesc?

- Asta nu are nici o importanță. Sunt fii fideli ai clasei muncitoare.

- Da, dar aici, în Ardeal, acest fapt se simte altfel. De ce în țara românească să nu conducă românii?

După această întrebare stâncoasă, tac și aștept reacția lui. El continuă cu pledoaria unității clasei muncitoare. În timpul acesta, mă întreb, iarăși și iarăși: o fi român? În cele din urmă, mă decid să înaintez încă o treaptă.

- Știți ce a zis Eminescu: ei au luptat cu turcii și cu tătarii? Prin munca și sângele lor s-a ridicat această țară?

- Se vede că ai citit literatură legionară.

- Eu nu știu ce fel de literatură am citit, dar vă pot spune criteriul principal după care ne orientam lectura: când a apărut "Indexul cărților interzise", am descoperit pe prima pagină lista

autorilor ale căror opere erau total interzise. Ei bine, noi pe aceia i-am căutat. Știți, noi ne-am zis așa: ceea ce interzic bolșevicii – vă rog să mă iertați, dar noi termenul acesta îl foloseam – aceea trebuie să citim!

- Ai citit “Pentru legionari”?

- Da.

- Și ce impresie ți-a făcut?

- M-a impresionat foarte mult vizita pe care a făcut-o Corneliu Zelea Codreanu la moți. Eu am pribegit doi ani pe Valea Drăganului, sub Muntele Vlădeasa și am cunoscut viața pe care o duceau moții. De aceea, pe oricine s-a solidarizat cu suferința moților, l-am considerat un mare român. M-a impresionat ideea creștină fundamentală că țelul final al neamului este învierea.

- Nu ți se pare că poza aceea de pe malul mării este teatrală?

Aha! mi-am zis eu. A citit și el ediția din 1940, în care apare silueta Căpitanului conturată pe valurile mării, argintate de reflexele amurgului. Și noi am avut chiar ediția respectivă. Mă abțin să-i spun că pe mine tocmai fotografia aceea m-a fermecat cel mai mult. Făptura Căpitanului pare o statuie pentru eternitate.

- Ați declarat că în taberele cu focuri din munți ați cântat cântece legionare. De la cine le-ați învățat?

Când mi-a pus această întrebare, mi-am dat seama că pot să-l păcălesc pe acest politruc de la București, lăsându-mă – chipurile – prins în capcană de el.

- De la învățătorul meu de la primară, declar eu foarte clar.

Ceea ce spuneam era într-adevăr așa, numai că am învățat cântecele în toamna lui 1940, întâi de la învățătorul Traian Miron din satul bunicilor, unde ne refugiasem pentru câteva săptămâni, iar mai apoi, de la Doru Lucaciu, directorul școlii primare din Finiș, unde a fost tata numit brigadier silvic. De la acesta din urmă, am cumpărat “Cărticica de cântece legionare” în decembrie 1940, din care am învățat principalele cântece. După ianuarie 1941, când deținerea unei cărți legionare

se pedepsea cu ani de închisoare, tata a aruncat cărticica cu coperti verzi în foc. Cartea s-a mistuit în flăcările sobei, sub privirile mele îndurerate. A fost prima mea suferință legionară.

Văzându-mă așa de – credea el – sincer, mă privește stăruitor și cu o licărire de triumf în ochi, întreabă:

- Cum îl cheamă?

- Traian Miron.

- Unde este acum?

Mă uit la el cu o falsă seninătate și răspund:

- În Germania.

Numai o clipă am zărit în ochii lui un licăr de contrarietate, dar a știut să se stăpânească. Oare știa că l-am păcălit intenționat?

Discuția continuă în același spirit, până când se hotărește, în fine, să mă trimită în celulă. Ne despărțim, fiecare rămânând cu o întrebare nedelegată. El: ”Oare acest bandit și-a bătut joc de mine?”. Eu: ”Oare acest politruc aparent civilizată și cult a fost român?”

* * *

La începutul lunii octombrie sunt mutat la celula 16. La 18, în locul meu, apare Aurora Ile, iar la celula 20, soția Părintelui Vasile Giurgiu din Mizieș. Părintele a devenit fugar de trei ani de zile. Prin arestarea familiei, se încearcă presiuni morale asupra lui, pentru a se preda.

Prezența Aurorei animă viața coridorului. În fiecare zi stăm de vorbă prin deschizătura de sus. Chemarea se face prin semnalul: hu- hu (o expirare de aer care nu poate trăda identitatea “infractorului”). Interesant! În acest arest, deși există ferestre de aerisire spre exterior, în peretele dinspre coridor se află totuși o deschizătură, care nu servește decât la convorbirile dintre noi. Mă mir că nu le-a trecut securiștilor prin minte ca să le zidească.

Într-o zi, Aurora mă întreabă:

- Rela, tu ce vrei să faci dacă te eliberezi?

- Vreau să urmez teologia și să lupt pentru restaurarea Bisericii.

În clipa când am rostit aceste cuvinte, aud în peretele din stânga mea câteva bătăi puternice, pe care eu le-am interpretat drept aplauze. Și nu m-am înșelat, căci imediat aud o voce necunoscută, care spune:

- Bravo!... Aici preotul Gavril Stan, fost rector al Academiei Teologice Greco-Catolice din Oradea. Mă bucur nespun de mult pentru idealul dumitale. Dacă ne vom elibera, să mă cauți. Ți pun la dispoziție biblioteca mea.

Aflu că Părintele Gavril Stan este arestat împreună cu alți profesori ai Academiei Teologice: Păr. Iuliu Hirțe, devenit mai târziu episcop greco-catolic clandestin, și Păr. Virgil Maxim.

Prezența în apropiere a Părintelui Profesor și discuțiile purtate cu el îmi pun în mișcare dinamul interior al elanurilor apostolice. La întrebarea Aurorei, rostisem spontan formula "restaurarea Bisericii". Dacă în atâtea epoci, acest ideal a fost dominant în sufletul celor cu vocație apostolică, cu atât mai mult ar trebui să fie azi, în plină prigoană anticreștină. În istoria creștinătății a fost în permanență nevoie de o restaurare, de o rezidire. Sf Francisc din Asissi, în timp ce se ruga în fața Crucifixului, a auzit o poruncă misterioasă: "Francisc, mergi și repară Biserica Mea ce se ruinează!". În prima fază, el a interpretat porunca în sens material, devenind restaurator și ctitor de biserici. Mai târziu, a înțeles că Dumnezeu l-a chemat să restaureze sufletele, adevăratele biserici ale Duhului Sfânt.

După încheierea dominației bolșevice (dar când va fi, oare?), va fi imperios necesară lucrarea de restaurare a sufletului românesc, care a fost desfigurat de acești mercenari ai diavolului. Numai prin restaurarea interioară a fiecărui român în duhul adevărului și al iubirii se va naște o nouă lume, o lume fundamental diferită de aceasta pe care fiii Satanei o zidesc cu silnicie în strămoșeasca noastră țară creștină.

Viața creștină nu s-a dezvoltat în mod ascendent, ci dimpotrivă, a suferit devieri și căderi de la principii, atât în plan general, cât și individual. Este dificil să faci saltul care ne

desparte de idealul creștin. Distanța este prea mare, iar forțele proprii și sprijinul comunității sunt slabe.

Una din cauzele ereziilor și pseudoreformelor constă în acest sentiment al distanței față de ideal, dar care din lipsă de înțelepciune și har, dă naștere la convulsii și devieri.

Adevărata atitudine în fața acestui fapt este cea a Sfinților Părinți: răul din lume trebuie combătut în primul rând prin propria noastră renaștere, cu forța căreia îi ridicăm și pe ceilalți la înălțimea noastră, în duhul iubirii și smereniei, fără să afectăm unitatea Bisericii.

* * *

Într-una din celulele de vizavi își face cunoscută prezența un personaj care produce senzație. Aflăm cu uimire că avem ca vecin pe un tovarăș de frunte al partidului comunist: Sipos Emérik, fostul șef al poliției comuniste din Oradea, în perioada 1945-1948. Este membru al Comitetului Central al P.C.R. și tovarăș de luptă din tinerețe cu Vasile Luca. Au fost împreună la Congresul P.C.U.S. de la Harkov. A fost arestat în legătură cu înaltul său prieten, pe numele său adevărat Lukács Lászlo, care din funcția de ministru de finanțe și al treilea lider în ierarhia P.C.R., a căzut fulgerător în beciul Securității din București. La intrarea sa în arest, Sipos făcuse mare tăraș. Avea asupra lui carnetul de membru al Comitetului Central pe care, pretinde el, că nu-l înmânează decât unui membru al C.C. Mai făcuse închisoare prin anii '30, pentru activitate comunistă și cunoștea legile camaraderiei care domnesc în temniță. Sau – mă rog – legile tovarășiei. De aceea, este un bun vecin de celulă. Este dispus, ori de câte ori este posibil, să discutăm. Mărturisește că este impresionat de numărul mare de tineri naționaliști care populează în momentul de față aresturile Securității. În beci a cunoscut o parte dintre beiușeni.

- Se vede că Zelea Codreanu nu a murit degeaba, conchide el.

Este o remarcă foarte importantă în gura unui bolșevic notoriu. Colonelul de la București nu a fost capabil să înțeleagă

acest fenomen. Nici Sipos, când a fost în culmea puterii sale, nu a priceput așa ceva. A trebuit să coboare în această catacombă pentru a înțelege taina creativității jertfei. Emil Cioran a avut o intuiție profundă: “de-acum această Țară va fi condusă, pe plan spiritual, de un mort”.

* * *

Pe toți vecinii mei de pe coridor îi văd când sunt scoși la toaletă. În ușa celulei mele există o crăpătură cu direcția oblică, prin care se vede exact spațiul de intrare la toaletă. Am în acest fel, satisfacția de a-i vedea pe toți cei cu care vorbesc. Ei nu au acest privilegiu. De fapt, convorbirile noastre se desfășoară ca între niște nevăzători. Deschizătura de sus nu îți dă posibilitatea de a-i vedea pe cei ce trec pe coridor, așa cum se întâmpla în beci, aici coridorul fiind foarte îngust.

Vine ziua de 15 noiembrie. O aniversare care îmi provoacă o sumedenie de reflecții. Nu are nimic trist în ea. Seamănă mai degrabă, din punct de vedere sufletesc, cu aniversarea unei biruințe. Un an de închisoare pe care l-am străbătut cu multe suferințe fizice, dar și cu mari satisfacții sufletești. După un an de încercări intense, mă simt valid din toate punctele de vedere. Debilitatea mea pulmonară, care a îngrijorat pe toată lumea – vai, ce disperați vor fi fost părinții din această cauză! – nu se face simțită. Din punct de vedere sufletesc, victorie pe toate liniile! Suferința are un efect straniu asupra sufletului. Este ca un laborator misterios care produce în om o energie spirituală neașteptată. Persecutorii din totdeauna s-au aflat în fața acestui paradox inexplicabil pentru ei. Folosesc suferința pentru distrugerea adversarilor, dar spre stupefacția și disperarea lor, efectele par și sunt contrarii. Suferința crează luptători și martiri. Cei morți devin sămânță roditoare, iar supraviețuitorii devin luptători mai decisi. Nu spunea Tertulian că sângele creștinilor este sămânță?

Persecutorii din vechime nu au reușit să înfrângă marșul Creștinismului spre biruință. Persecutorii mai noi s-au consultat, probabil, mai îndelung cu Satana și au ajuns la concluzia că nu

trupul trebuie ucis, ci sufletul. Căci sufletul este purtătorul credinței și al harului. Pentru distrugerea sufletului, trebuie împinsă suferința fizică și psihică dincolo de limita naturală de rezistență a ființei omenești. Când această agresiune totală atinge un prag de intensitate, în interiorul omului se produce o explozie și structura sufletului se năruie. În acest vid interior se poate infiltra spiritul demonic care îl transformă pe om în sens negativ.

Persecuția din închisori, în special cea de la Pitești, a avut ca țintă distrugerea morală a tineretului român creștin. Pe bolșevici i-a obsedat perspectiva biruinței morale pe care o puteau realiza acești tineri, care în împotrivirea lor la instaurarea satanismului marxist în România, acceptaseră voluntar martiriul. La sfârșitul acestei pătimiri, nu trebuia să iasă din închisori o armată de eroi, ci una de renegați. Să nu se poată ieși cu fruntea sus și să se cânte cu deplină îndreptățire:

“Venim cântând din închisori,
Biruatori, prin auri...”

* * *

Sunt scos la anchetă ca să răspund în scris la întrebările finale. Aceste răspunsuri vor constitui capetele de acuzare la proces. Recunosc asocierea cu Petru Stanciu și Adrian Mărăscu la o organizație care avea ca scop schimbarea ordinii sociale și lupta – în eventualitatea unui război – împotriva trupelor sovietice. La ultima întrebare, adaug din proprie inițiativă, că prin activitatea mea am încercat să contribui la perpetuarea ideii național creștine din România.

Am considerat ca esențială această precizare. Lupta armată era conjuncturală, însă lupta spirituală trebuia să fie perpetuă. Opoziția față de comunism era în primul rând, o chestiune fundamentală de credință. S-ar fi putut întâmpla ca prin vreun miracol economic, comunismul să realizeze un nivel de trai acceptabil sau cel puțin, suportabil. În acest caz, anticomunismul nostru înceta? Noi ne împotriveam în primul rând ateismului, care stă la baza ideilor marxiste. Bolșevicii

rămân dușmanii noștri, chiar dacă ar realiza paradisul material pe pământ, căci ei sunt dușmanii lui Hristos! Încă de la școala primară, am învățat de la dascălul meu, poetul Vasile Bucur, că lupta împotriva comunismului este o cruciadă. Cu acest sentiment format încă din copilărie, m-am opus bolșevismului, alături de camarazii mei. Cu timpul, mi s-a închegat o conștiință clară de cruciat. Ferice de copiii care au avut privilegiul să aibă un asemenea învățător!

* * *

Ajunul Crăciunului. Când se înserează, se așterne o liniște tristă peste celular. Privesc printre zăbrele, iar dincolo de oblonul care ne închide orizontul, zăresc o fulguire ușoară. Versurile dintr-un vechi cântec de temniță devin de o concretețe izbitoare:

“Iarăși noaptea s-a lăsat
Ca-ntr-un trist mormânt,
Printre gratii mai răzbat
Fulgi aduși de vânt...”

Se aude un murmur înăbușit de colindă. Aurora Ile nu rezistă și plânge iar, ca la Crăciunul de anul trecut. Este al doilea Crăciun pe care îl petrecem în vecinătate. Nu este puțin lucru să ai un prieten în apropiere. Oare ce-or fi făcând părinții noștri în acest al doilea Crăciun fără noi?

După momentul de emoție și nostalgie, revenim la constanta noastră bună dispoziție. În convorbirea care începe între noi, Părintele Gavril Stan își exprimase convingerea că celălalt Crăciun îl vom sărbători acasă. Devenim brusc optimiști. Undeva însă, într-o zonă mai ascunsă a sufletului, stăruie neîncrederea. Ar fi minunată profetia distinsului Părinte, dar un glas tainic îmi șoptește că această experiență din catacombă nu se va termina atât de simplu și atât de repede. Că ne așteaptă încercări mai mari. Ghearele care ne-au cuprins în colții lor nu ne vor da drumul așa de ușor.

* * *

26 decembrie 1952. Sunt scos din celulă și dus la bărbierit. Suntem anunțați că mâine va fi procesul. Încep să ne răvășescă emoțiile. Oare vor veni părinții? Oare vom reuși să-i vedem și să le vorbim? Ce condamnări vom primi? Aurora mă întrebă:

- Rela, ce condamnare crezi că vei primi?

- Nu știu.

- Tu vei primi 15 ani. Tică și Dodi, 25.

- Nu vreau condamnare mai mică decât ei! protestez eu , ca și cum aș fi fost anunțat că voi fi degradat.

- Așa mi-a șoptit cineva, adaugă ea.

Soția Părintelui Giurgiu este scoasă la program. Se oprește în unghiul mort al intrării la toaletă, se întoarce spre celula mea, își împreunează mâinile ca pentru rugăciune și ridică ochii spre cer. Gesturile ei sunt elocvente: ne dorește ca Dumnezeu să ne ajute și se roagă pentru noi! Parcă este o scenă decupată dintr-un film. Așa se despărțeau – odinioară – și creștinii din catacombele romane, de cei care plecau înaintea lor ca să lupte în circ cu fiarele sălbatice. Fiara care ne va înghiți pe noi este imensul lagăr concentraționar bolșevic, în care fiecare temniță este un colț devorator. Acești colți vor zdrobi și decima lent, dar sigur, pe toți cei care s-au împotrivit Fiarei apocaliptice.

* * *

27 decembrie 1952. Suntem scoși din celule și duși în curte. Din lotul nostru am mai rămas la Securitate doar șase. Suntem încâtușați, doi câte doi, la o pereche de cătușe. Eu sunt încâtușat împreună cu Aurora. Cu această ocazie, ea nu poate scăpa momentul de a face un spirit:

- Rela dragă, să tot vrei să scapi de mine și nu poți!

Ne privim unii pe alții. Pe fratele meu și pe Dodi nu i-am văzut din libertate. Cu Dodi vorbisem, dar fără să-l văd. Pe Tică l-am văzut în beci, cu ocazia oferită, involuntar, de

Găleată. Toți sunt palizi și trași la față, numai ochii le scânteiază.

Suntem încărcăți într-o dubă și traversăm câteva străzi prin Oradea. Păstrăm tăcerea. De emoție? De frică?

Ne oprim și coborâm; o străduță pustie. Nici o clădire nu seamănă cu ceea ar trebui să fie teribilul Tribunal Militar. Intrăm într-o clădire fără fațadă mai impunătoare. Suntem introduși într-o cameră de la intrare, care pare a fi o cameră de portar. Prin geamul ușii vedem cine intră sau iese din clădire. Ceilalți camarazi sunt într-o altă cameră.

Mamele noastre când află unde suntem, vin în fața ușii și îi asaltează pe securiștii care ne păzesc. Mama reușește să-mi strecoare o pungă cu zahăr cubic. La un moment dat, îl văd pe tatăl meu trecând pe coridor. Coboară cele câteva trepte spre ieșire. Este cu capul plecat. Pare foarte abătut. Parcă toată durerea lumii îl apasă. M-a impresionat înfățișarea lui și mă simt vinovat pentru durerea lui. Nu am crezut să fie atât de sensibil. După reîntâlnirea în libertate cu Zita Rencsik (căsătorită Szalai), ea mi-a povestit că aflase de la cineva unde și când este procesul nostru și a venit să ne vadă, dar nu i s-a dat voie să intre în sală. În fața Tribunalului s-a întâlnit cu tata, de la care încerca să afle amănunte. Ca să-și justifice curiozitatea, a spus că vrea să vadă pe Aurora Ile și pe Liviu Brânzaș, pe care i-a cunoscut în arestul Securității din Oradea, când a fost și ea reținută. Ea era atunci eliberată de curând din închisoare. La auzul acestor cuvinte, tata, impresionat peste măsură, i-a spus plângând:

- Eu sunt tatăl lui Liviu.

Suntem introduși, rând pe rând, în sala de judecată, în ordinea gravității acuzațiilor. Eu sunt introdus al patrulea, după Tică, Dodi și fratele meu.

Boxa este la peretele dinspre stradă. În față, public securist: ofițeri în uniformă, împreună cu soțiile lor. Ei joacă rolul vulgului care asista în cirul roman la exterminarea creștinilor. Comparația este îndreptățită, pentru că cel mai profund motiv pentru care suntem prezenți în boxă este credința

noastră creștină, iar securiștii cer și ei , ca și gloata fanatizată din antichitate: “Cristianos ad leonem!” (La lei cu creștinii!).

În spate și lateral, de-a lungul peretelui dinspre coridor, la distanță de noi, sunt familiile noastre. Nu avem voie să comunicăm cu părinții. Această interdicție m-a obsedat multă vreme. Este inuman să fii răpit în mod brutal din mijlocul celor dragi ai tăi, fără cea mai elementară formă de legalitate, să fii ținut peste un an de zile în beciul infernal al Securității, iar când ești adus în acest loc, ai tăi sunt obligați să te privească de la distanță, fără să te poată îmbrățișa măcar. După luni de chin și disperare, ce li se oferă acestor mame îndurerate? Dovada înfricoșătoare că fiii și fiicele lor sunt pe mâna celor mai cruzi și mai necruțători oameni .

Lipsa de respect față de sentimentul matern este elementul care poate caracteriza cel mai bine comunismul. Omenia începe cu respectul și ocrotirea mamei și a copilului, și sfârșește cu orice act săvârșit împotriva acestora. Culmea cinismului îl reprezintă faptul că securiștii asistă împreună cu soțiile lor care desigur, sunt mame. În această sală de tribunal se strivește sub talpa cruzimii sentimentul care a fost considerat în toate civilizațiile ca fiind ceva sacru. În tradiția creștină, s-a păstrat amintirea unei scene de tragică duiosie: pe drumul Golgotei, Maica Domnului se întâlnește și îmbrățișează pe Dumnezeuiescul său Fiu. Așadar, severii ostași romani, păgâni din punct de vedere religios, au permis acest lucru. După două mii de ani de educație la școala iubirii creștine, așa ceva nu se mai poate întâmpla. Ce recul gigantic pe calea evoluției morale! Acești satrapi moderni au abandonat mila creștină și sunt împotriva religiei iubirii. Ei nu sunt nici măcar păgâni.

Judecătorii știu și nu prea știu românește. Unul dintre ei, în momentul identificării Aurorei Ile, se exprimă astfel:

- Când ai născut?

Energica și spontană Aurora răspunde în consecință:

- Pardon! Sunt încă domnișoară.

Bravo Aurora!

La începutul dezbaterilor, Tică se ridică și cere în mod public ca și numitul Coroiu Tănase, zis Tase, să fie adus în

boxă, pentru că și el a instigat și a participat la o parte dintre acțiunile pentru care suntem noi în boxa acuzaților. Cererea de a fi inculpat și agentul informator și provocator al Securității este foarte interesantă. Președintele completului de judecată se prefacă că nu aude, deoarece nu reacționează în nici un fel. Deși situația este tragică, problema are și un aspect comic: ce s-ar întâmpla dacă toți turnătorii ar ajunge în boxă alături de victimele lor? Ar rămâne țara fără turnători! Ceea ce într-un stat comunist este o imposibilitate.

Procurorul este un oarecare Isipescu. Este tânăr, probabil cu studiile terminate de curând. Încearcă să pară civilizat. Calificativele lui la adresa noastră sunt destul de moderate. Pe Tică îl numește “eternul student”. Desigur! Isipescu are dreptate. Eliminat fiind din toate facultățile din țară, Tică are șansa ca în regimul comunist să rămână până la sfârșitul vieții un “etern student”.

Audierile se desfășoară conform scenariului. Este dureros să le asculți când știi că nu există nici cea mai mică intenție de justiție. Nici nu se putea altfel: într-un regim care este în esența lui o imensă minciună și impostură, tocmai justiția să facă excepție! Procesul este o tragi-comedie, care are unicul scop de a ne trimite pe noi, în floarea tinereții, pe cât mai mult timp posibil în iadul gulagului românesc.

Spre seară suntem duși la vechile noastre “domicilii”: unii la Securitate, alții la penitenciar.

* * *

28 decembrie 1952. Iată-ne, din nou, în sala tribunalului. Se continuă audierile. Se ajunge și la cel mai tânăr acuzat: Ionică Briscan. În momentul arestării avea 16 ani. Una din acuzațiile care i se aduc este faptul că a citit cartea “Pentru Legionari”, neținându-se cont de faptul că în momentul când a citit-o avea doar 14 ani. Nu s-a pus problema, dacă la acea vârstă avea sau nu discernământ critic deci dacă a fost sau nu responsabil, din aceasta decurgând culpabilitatea lui.

După terminarea audierilor, apărarea are cuvântul. Numai că în justiția comunistă această expresie nu are nici o corespondență cu adevărul. În mod real, apărarea nu are nici un cuvânt! Aici nu are cuvânt decât concluzia anchetatorului consemnată în dosar. Așa-zisa apărare este doar un aspect formal, alături de altele, al mascaradei ce se derulează.

Apărătorul meu se apropie de boxă și își declină calitatea. O face probabil de ochii părinților. Atât și nimic mai mult! Nici nu îi rețin numele. Probabil că nici nu s-a prezentat. Când îi vine rândul, tot ceea ce spune, în esență, este faptul că încadrarea mea la articolul 209, aliniatul 3, din Codul Penal, este justă. Cu alte cuvinte, sunt demn de o condamnare care începe cu 15 ani muncă silnică și se poate termina cu condamnarea la moarte. Judecătorii se vor opri la un termen intermediar: exact la punctul unde a stabilit Securitatea! Este arhicunoscut că Securitatea este cea care stabilește, de fapt, sentințele. Regret că nu am reținut dacă apărătorul meu a făcut apel la clemență, invocând tinerețea mea. Este adevărat că acest argument era perfect vizibil de la distanța de la care ne priveau încruntații judecători, și era valabil pentru majoritatea dintre noi. Acest lucru nu i-a împiedicat să ne condamne pe toți – băieți și fete, inclusiv pe Ionică Briscan care era încă un copil – la ani mulți de închisoare, iar mie și lui Dodi să ne dea o sentință mai mare decât vârsta pe care o aveam.

Noi ne-am gândit la începutul procesului, să refuzăm apărarea din oficiu și să ne apărăm noi înșine. Desigur, nu din punct de vedere juridic, pentru că nu aveam cunoștințele necesare, ci din punct de vedere moral. Să le spunem în față că nu suntem vinovați față de neamul românesc și istoria sa. Să ne transformăm, într-un anumit fel, din acuzați în acuzatori. Cu încărcătura sufletească pe care am acumulat-o în aceste zile, am fi fost capabili de așa ceva! Am abandonat până la urmă ideea acestui act de bravadă, ținând cont de speranțele pe care părinții le puseseră în acest simulacru de justiție. Ei mai sperau că justiția va fi, cât de cât, dreaptă. La eliberare vom afla că preinșii noștri avocați, numiți inițial din oficiu, apoi angajați de

către familiile noastre, au primit onorarii serioase de la necăjiții și disperaiții noștri părinți, pentru “apărarea” noastră.

La sfârșit, ni se dă ultimul cuvânt. Tică declară că își asumă întreaga responsabilitate morală și juridică. Palid la față, cu pletele eminesciene căzându-i pe tâmpile, pare un personaj dintr-o tragedie antică. Gestul lui este frumos, dar fără efect concret. Cu siguranță că nici el nu credea în eficacitatea lui, dar a simțit nevoia să facă o asemenea declarație. După Tică, se ridică Dodi Mărăscu și declară cu un ton de frondă:

- Aștept sentința tribunalului!

După fratele meu, mă ridic și eu și repet formula lui Dodi, pe care o găsesc foarte potrivită. Nu conține nici un dram de cerșetorie umilitoare și inutilă. Rostesc și eu laconic:

- Aștept sentința tribunalului!

Dodi se întoarce spre mine și zâmbește, Oricum va fi privită atitudinea noastră, noi am considerat că în acest moment trebuie să ne comportăm în așa fel încât nimeni să nu creadă că am fi dominați de teamă. Nici părinții, nici inchișitorii noștri.

Dar nu trebuie să se dea o prea mare importanță ultimului cuvânt din sala tribunalului bolșevic. Adevăratul nostru ultim cuvânt este această mărturie pe care o depun în fața Tribunalului Istoriei, în numele camarazilor care sunt în viață și în memoria celor care au trecut în Veșnicie.

Procesul s-a terminat. Completul de judecată s-a retras. Vom fi scoși din sală spre a fi îmbarcați în dube. În ultimele clipe care ne-au mai rămas, privim spre părinți. Citim în ochii lor disperarea. Mama reușește să se apropie de boxă și îl îmbrățișează pe Virgil. Gardianul cel mai apropiat face o opoziție formală, iar celălalt se face că privește cu atenție pe fereastră. Zic în gândul meu: mai sunt și oameni buni pe lumea asta! Unde am mai auzit eu aceste cuvinte? Este titlul vreunui roman sau al vreunui film? În orice caz, sunt cu totul adevărate pentru acest singular moment de omenie. În acești oameni nu murise încă glasul strămoșilor noștri, renumiți pentru omenia lor.

Eu sunt însă mai departe de mama și nu mă pot bucura de îmbrățișarea ei. Se uită pătrunzător la mine. Nu știu ce să

descifrez din privirea ei: bucuria că ne-am revăzut, durerea că ne despărțim pentru cine știe cât timp sau presentimentul tulburător că poate, nu ne vom mai vedea niciodată?

Suntem reîncătușați, doi câte doi, și urcați în dubă. Cei șase ne reîntorcem la Securitate. Emoțiile acumulate de 48 de ore ridică tensiunea interioară. Cum s-a închis ușa dubei, unul dintre noi începe să cânte:

“Sfântă tinerețe legionară

Cu piept călit de fier și sufletul de crin...”

Ca la o comandă, cântăm toți, cu toată îndârjirea. Cuvintele par rupte din sufletul și destinul nostru:

“Nu-i temniță să ne-nspăimânte

Nici chin, nici viforul dușman...”

Trăim un moment culminant. Nu ne mai pasă ce se va întâmpla. De-acum putem chiar și muri! Cu cătușele pe mâini, într-un moment de paroxism sufletesc, ne-am mărturisit împotrivirea maximă față de comunism. Condamnarea care se va pronunța nu va fi decât o confirmare a acestui moment.

Ajuns la Securitate, eu sunt dus în beci, la celula 23. Găsesc acolo un bătrân țaran român din Sălard. Este bolnav și deznădăjduit. Acum primește răsplata pentru hărnicia lui, de la hoții și leneșii satelor. Aceștia s-au unit cu derbedeii orașelor, pentru a distruge lumea românească tradițională, la comanda unei puteri străine, dușmana seculară a pământului strămoșesc. Adorm, frânt de oboseală și emoții, înainte de a ne cunoaște mai bine.

* * *

Dis de dimineață, sunt scos și dus, tot în beci, la celula “comun”, unde sunt o sumedenie de oameni și unde ne regăsim toți cei din lotul nostru rămași la Securitate, bineînțeleș, cu excepția Aurorei. Cât ne bucurăm că suntem, în sfârșit, toți împreună! Din această cauză, închisoarea mi se pare, brusc, mai ușoară. Frăția ne dă aripi.

N-am știut până acum de existența acestei celule. Cel mai important și interesant personaj din celulă este un pastor

unitarian: Köröspataki Kis Layos. Are o figură venerabilă, cu o barbă patriarhală. Este îmbrăcat în negru. În picioare poartă cizme. Din cauza bărbii și a cizmelor seamănă cu Lev Tolstoi. Este un predicator cu duh misionar. Se laudă cu răspândirea Bibliei în nu știu câte mii de exemplare. Ne povestește cu multă satisfacție, o scenă petrecută de curând în arestul Securității. Într-una din zile, se deschide ușa și apare în celula bătrânului, nici mai mult, nici mai puțin, decât marele comunist și fost șef al Poliției bolșevice din Oradea, Sipos Emerik, care în trecut, îl bătuse pentru activitatea lui misionară. În primele momente, noul venit a rămas dezorientat și înfricoșat în mijlocul celulei. Cum l-a zărit, pastorul care stătea pe prici, a ridicat un braț în sus și a exclamat, accentuând fiecare silabă:

- Isten ujj! (Degetul lui Dumnezeu!)

Era ca sentința unui profet!

Cea mai interesantă chestiune auzită de la acest protestant este teoria lui despre “Cele trei revoluții” ale lui Iisus: căderea imperiului roman, revoluția franceză și revoluția din octombrie. La început, o asemenea foarte originală teorie are darul de a ne șoca. Mai ales pe noi, ca fiind ortodocși și anticomuniști. La primele noastre reacții, bătrânul își susține teoria cu pasiune și cu o ploaie de argumente. Unele par, la prima impresie, plauzibile. Dar nouă ni se pare această stranie viziune asupra istoriei drept o impietate la adresa Mântuitorului și pornim o ofensivă împotriva afirmațiilor lui blasfemiatoare. În calitate de viitor teolog, încep să pledez: “Bine, bine, dar dumneavoastră nu observați că ultimele două revoluții la care vă referiți au avut un caracter net anticreștin? Este adevărat că aceste revoluții au folosit principii specific creștine, dar au renegat Creștinismul și au încercat un umanitarism pur laic care a degenerat, cum era firesc, în teroare și crimă. Revoluționarii nu au acționat în numele lui Hristos, ci împotriva lui Hristos. Se tindea la desființarea religiei creștine. Ceea ce au făcut ei, s-ar putea numi “Marea înșelătorie”. Ei au furat ideile creștine, dar fiind impostori, nu au realizat ceea ce pretindeau că doresc, ci exact contrariul: în loc de libertate, teroare, în loc de egalitate, o nouă castă lipsită de orice sentiment de noblețe sufletească, în

loc de fraternitate, un sistem al urii care, în final, a masacrat milioane de oameni. Chiar prezența dumneavoastră în acest beci infirmă ceea ce susțineți!”

Toate argumentele de bun simț nu reușesc să clatine credința bătrânului. M-am mirat profund. Mai târziu, când am cunoscut mai bine spiritul protestant, am înțeles. Teoria era produsul unei mentalități protestante. Școala mitologică, teologia “morții lui Dumnezeu” și alte asemenea aberații nu s-au putut naște decât în mediu protestant. Mergând mai departe, constatăm că Masoneria, această organizație secretă incontrollabilă, ale cărei acțiuni invizibile simți că lucrează împotriva Creștinismului, nu putea să apară și să prospere decât printre protestanți sau printre catolicii apostatați.

Din cazul bătrânului pastor, trag concluzia că închisoarea va fi o interesantă universitate pentru noi.

* * *

31 decembrie 1952. Suntem îmbarcați într-o dubă și transportați la penitenciar. Adio, Securitate – mormântul și învierea noastră!

Simțim o imensă ușurare că ne despărțim de sinistra instituție, ale cărei celule ne-au torturat sub diferite forme, frumoșii ani ai tinereții noastre.

Cap. 2. PENITENCIARUL ORADEA

La penitenciar, suntem introduși în ultima celulă de la Secție. Aici la Secție sunt celule mari, cu uși numai de gratii, fapt care ne dă posibilitatea să-i vedem pe toți cei care vin la programul zilnic. WC-ul mare, unde se golesc tinetele, se află dincolo de noi. În aceste celule sunt câteva sute de oameni care își așteaptă procesul. Când am apărut noi, am produs senzație. Eram primii “dușmani ai poporului” judecați de nou înființatul Tribunal Militar din Oradea. Se așteaptă de către toată lumea pronunțarea sentințelor noastre. Ele vor fi pentru toți un barometru care va indica starea politică a momentului actual și la ceea ce se poate aștepta fiecare dintre ei.

Petrecem noaptea de Anul Nou în împărtășiri de gânduri și amintiri. Seara târziu, lângă ușa cu gratii, are loc o lungă discuție între Dodi și Tică. Dodi este foarte afectat de arestarea surorii sale, Felicia, o copilă de 16 ani și îi cere lui Tică explicații. Felicia Mărăscu a stat 11 luni în arestul Securității și la penitenciar, fiind eliberată cu o lună înainte de procesul nostru. Noi, ceilalți, nu intervenim în dispută. La sfârșit se ajunge la o împăcare completă. Tică Stanciu și-a pledat în așa fel cauza, încât niciodată nu l-am mai auzit pe Dodi reproșându-i ceva.

3 ianuarie 1953. Suntem scoși – primii patru acuzați – și duși la grefă. Acolo îl găsim pe procuror, împreună cu un grefier. Drept asistență, câțiva ofițeri din penitenciar, pe care nu avem cum să-i identificăm. Suntem anunțați că ni se va citi sentința. Tânărul procuror pare emoționat. Ai zice că și lui i se va citi o sentință! Sau crede că nu vom rezista șocului? Grefierul începe:

- Stanciu Petru...fiul lui...născut...potrivit articolului 209, aliniatul 3, din Codul Penal, se condamnă pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale la 25 de ani muncă silnică și 10 ani degradare civică... pentru deținere și răspândire de cărți interzise...

- Mărăscu Adrian ... se condamnă pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale la 25 de ani muncă silnică și 10 ani degradare civică...pentru deținere și răspândire de cărți interzise...

- Brânzaș Virgil... se condamnă pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale la 25 de ani muncă silnică și 10 ani degradare civică ... pentru deținere și răspândire de cărți interzise...

- Brânzaș Liviu ... se condamnă pentru crimă de uneltire împotriva ordinii sociale la 25 de ani muncă silnică.

Sunt singurul din cei patru care are o singură condamnare. Ascultăm nemișcați sentințele. La sfârșit zâmbim. Parcă am fi fost decorați. Într-un sens, această condamnare poate fi considerată un fel de decorație. Mai exact, un titlu de onoare.

Directorul – presupunem că este el – nu poate suporta o asemenea atitudine.

- Bandiților, zâmbiți?! Aici o să vă rămână oasele!

Dar nici eu nu pot suporta insulta lui și răspund revoltat:

- Unde suntem noi, mâine vor fi alții!

Norocul meu că intervine tânărul procuror și războiul început nu mai continuă.

Este de reținut expresia “aici vă vor rămâne oasele”. Ani de zile, în temniță, vom auzi această amenințare teribilă. Era ca un refren lugubru care însoțea călătoria noastră pe muntele suferinței. Era “soluția finală” care era programată în legătură cu noi. Nici nu se putea o declarație de intenție mai clară!

Părinții noștri ascultaseră, în dimineața acestei zile, sentințele rostite public în sala Tribunalului Militar. Acolo atmosfera a fost, desigur, alta. Este ușor de imaginat ce ecou au avut în sufletul părinților noștri cuvintele rostite. Ele au răsunat ca un discurs funebru, ca prăvălirea unor bolovani grei peste sicriile în care erau îngropați anii tinereții noastre.

Revenim în celula noastră de la Secție. Sunt aduși aici și ceilalți camarazi, care stăteau din vară la penitenciar. Lipsește

doar Nicolae Novac. Fetele sunt în altă parte. Înainte de a veni în celula noastră, li s-au citit și lor sentințele. Unii sunt afectați de condamnare. Este firesc. Nu este ușor să auzi că vei sta un număr de ani în temnițele comuniste, despre care se știa că sunt lagăre de exterminare și apoi, ieșind afară, vei purta până la sfârșitul vieții stigmatul de “dușman al poporului”, care îți va bara orice posibilitate de realizare pe plan social.

* * *

Starea de depresie nu va dura mult. Formăm o comunitate morală în care domină credința, conștiința datoriei și optimismul. Tică Stanciu, în calitate de șef, organizează un program de activitate comună. Timpul trebuie folosit în mod creator. Noi știm că temnița este o școală. Acest adevăr trebuie demonstrat și de către noi. Se povestesc cărți și amintiri, se împărtășesc experiențe sufletești trăite în catacombă. Se discută probleme majore care ne frământă. Animizitățile legate de drama arestării noastre se sting treptat. Ne regăsim în spiritul frăției de odinioară. Sentimentul solidarității se intensifică. Suntem în groapa cu lei; trebuie să ieșim din ea nevătămați. Mai ales cu sufletul.

În programul Secției există o ciudățenie: când este un anumit gardian, se deschid toate ușile deodată și timp de o oră se face “programul” în comun. La prima impresie, ai zice că gardianul face aceasta din proprie inițiativă. Cunosând însă mecanismul comunist, nu se poate presupune decât că o face la indicația politrucului, căci nu era un gest făcut în umbră, ci la lumina întregului celular. Bolșevicii vor avea nerușinarea diabolică să susțină că ei nu au știut ce au făcut deținuții la închisoarea Pitești. Este o imensă minciună și ticăloșie! Într-un spațiu în care nu trec mai mult de 10-20 de minute fără ca deținutul să nu fie supravegheat prin vizorul polițist din ușă, s-au întâmplat tragedii de care ei nu știau, chipurile, absolut nimic.

Noi numim această întâlnire a tuturor celulelor “târg de țară”. În acest timp vizităm toate celulele și facem cunoștință cu

o mulțime de oameni. Prima prezență pe care trebuie să o semnalez este aceea a Părintelui Sălăjan, preotul greco-catolic din Finiș, satul adolescenței mele. Este un om de o delicatețe și bunătate rar întâlnite. Dacă toți oamenii ar fi ca el, atunci lumea ar fi o împărăție a binelui și armoniei. Toate sărbătorile primei noastre tinereți, Dodi și cu mine le-am petrecut la casa parohială, în mijlocul familiei sale. Părintele Sălăjan are trei fete: Gabriela (Tuța) care a fost arestată și condamnată în lotul nostru, Silvia (Bobo), de vârsta mea și Angela, cunoscută sub alintul de “Scumpa popii”.

În calitate de aspirant teolog, mă interesez ce fețe bisericești mai sunt. Primul pe care îl cunosc este Părintele Aurel Pârjol, de la parohia greco-catolică din Ceanu Mic, județul Cluj. Este un om entuziast și plin de dinamism. Două decenii mai târziu, mă voi întâlni cu el la o înmormântare la Ceanu Mic, eu fiind atunci paroh în satul vecin, Tureni.

* * *

Sosește ziua de 13 ianuarie. Tică organizează un moment Moța-Marin. Întrucât cunosc aproape integral Testamentul lui Moța, îmi revine datoria să vorbesc despre jertfa lui Moța și Marin. Sub zodia cuvintelor sale stropite cu sânge ne-am petrecut tinerețea: “Eu așa am înțeles datoria vieții mele. Am iubit pe Hristos și am mers la moarte fericit pentru El”. Aceste cuvinte testamentare ne-au fost poruncă și îndemn la luptă împotriva comunismului. Viitorul de sânge pe care l-a întrezărit Moța când a plecat să moară în Spania, se împlinea acum. Comunismul distrugător de credință și biserici a sosit și la noi. El a prevăzut aceasta și a plecat să moară cu tot elanul și cu toată fericirea, ca să preîntâmpine această primejdie de moarte pentru neam și Biserică. Acum se cereau alte jertfe pentru apărarea Crucii. Sosise timpul ca să-L apărăm pe Hristos cel prigonit. Alternativa apostaziei și a trădării era exclusă.

În acest moment de răscruce pentru destinul creștin al neamului nostru ce ar fi trebuit să facem? Să ne adăpăm din izvorul “genialelor” scrieri marxisto-leninisto-staliniste? Să ne

încolonăm în armata celor care dărau bisericele și alungau pe Hristos din lume? Noi eram creștini. Prin Sfântul Botez ne-am unit cu Hristos. În acest mod am devenit luptători împotriva lui Satana. Ce șansă fericită pentru noi să găsim în ascunzători nedescoperite de inchișitori, admirabile pagini de apologie și îndemn la eroism creștin: “Iată, mâna Diavolului a pornit în zilele noastre cel mai crâncen război împotriva Bisericii întemeiate de Domnul nostru Iisus Hristos. Niciodată, de când a coborât Mântuitorul printre noi, nu s-a ridicat o parte a omenirii, cu atâta ură și pornire, pentru a dărâma așezarea, rânduiala creștină a lumii, ca în zilele noastre. Mor oamenii cu zecile de mii, unii pentru a izbuti să dărâme altarele Bisericilor lui Hristos, iar alții pentru a le apăra. Comunismul este ca acea fiară roșie din Apocalipsă, care se ridică pentru a izgoni pe Hristos din lume. Să nu lăsăm pe urmașii noștri să piardă binefacerea sufletești ale Nașterii Mântuitorului! Să nu le lăsăm o țară fără Biserici, fără icoane, fără ocrotirea mâinii lui Dumnezeu! Să nu lăsăm copiilor noștri o viață în care vor fi pierdut pe Hristos! Iar pentru aceasta, să nu fugim din fața jertfei pentru apărarea Crucii!”

Cine este omul care a rupt din conștiința și inima sa de creștin un asemenea strigăt de alarmă? Cine este preocupat până la disperare de destinul Bisericii lui Hristos? Cine dă dovadă de un asemenea simț al răspunderii pentru viitorul Creștinismului.? Ce mare sacerdot și demnitar al Bisericii nu poate sta nepăsător când vede cum se dărâmă altarele și se întinde necredința? Fără nici o îndoială că asemenea cuvinte nu pot fi rostite decât de un mare prelat.

O, de-ar fi fost prelat! – căci în cazul acesta neamul românesc ar fi avut nădejdi mai temeinice pentru viitorul său creștin. Dar autorul acestei apologii impresionante nu a fost decât un simplu laic, care și-a ridicat însă conștiința datoriei sale de creștin la înălțimea unui apostol din timpul prigoanelor de la începutul Creștinismului. Cel care mărturisea o asemenea credință și conștiință a datoriei, exprimate cu un astfel de ton sufleteș, nu putea să-și încheie viața decât într-un singur fel: să moară martir pentru Hristos!

Am fi niște lași și niște nemernici dacă nu i-am urma pilda, acum, când ziua Fiarei apocaliptice a răsărit “în zori de sânge” și pe pământul strămoșesc. În această jertfă care reînvie eroismul primilor martiri creștini, ne-am regăsit noi și se vor regăsi toate generațiile românești iubitoare de neam și de Hristos. Și mereu se va păși pe această cale, ori de câte ori va fi amenințat destinul creștin al neamului nostru, indiferent dacă primejdia va veni dinspre Răsărit sau dinspre Apus.

Ionel Moța și Vasile Marin au intrat în istoria neamului românesc și a Bisericii creștine printr-un gest superb și în mod definitiv. După cum nimeni nu poate scoate roata lui Horia și Cloșca din istoria românilor, tot așa și pe Moța și Marin nu-i va putea smulge nimeni de pe soclul moral pe care s-au înălțat prin viața și prin moartea lor. Căci numele lor sunt înscrise în cartea neamului cu sânge, iar sângele nu poate fi șters cu nimic și niciodată!

La sfârșitul momentului spiritual Moța-Marin, se cântă imnul “Plânge printre ramuri luna...”. Stăm drepti și cu fețele transfigurate de fiorii măreției.

“Ca o lacrimă de sânge a căzut o stea...”.

Ce teribil de adevărată este imaginea acestui vers, când se cântă în memoria lui Moța. Este cea mai profundă caracterizare a fiului de Protopop din Orăștie, care din dragoste de neam și de Hristos a ars ca o făclie și s-a mistuit în flăcările ei.

Este un moment înălțător! La 13 ianuarie 1953, într-o celulă din penitenciarul Oradea, se cântă în auzul tuturor, cântece de mult interzise. Încălziți sufletește, continuăm cu altele. Cântăm în cor “Deșteaptă-te române”, apoi “Din țara moților noi am venit”. Simțim nevoia să dăm curaj acestor oameni risipiți prin celulele vecine, care își așteaptă procesul și condamnarea la ani grei de temniță. Continuăm cu alte cântece. Culmea o constituie “Sfântă tinerețe legionară”. Vibrează închisoarea! Oare ce este în sufletul nostru? Tinerețea noastră este ori prea imconștientă ori prea generoasă. Poate dorim să ne justificăm condamnarea primită. În definitiv, noi am primit-o ca

pe un fel de condamnare la moarte: o condamnare la moarte a tinereții noastre.

Când trece la program, Părintele Silviu Sălăjan vine la ușa noastră cu gratii, emoționat profund. Cu lacrimi în ochi și cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune, ne imploră:

- Vă rog să nu mai cântați! Vă împușcă!

Bunul Părinte! Cât suferă pentru soarta noastră! El știe că într-o temniță comunistă orice este posibil. Dar odată porniți pe acest făgaș care sfida prudența și instinctul de conservare, noi nu ne mai puteam opri. Simțim că am comite un act de dezertare și de lașitate dezonorantă. În consecință, cântecele continuă în fiecare zi. Oare până când?

* * *

19 ianuarie 1953. Închisoarea a răsunat și azi de cântecele noastre. După masă, se aude o animație la intrarea în Secție. Devenim atenți. Peste câteva momente apare în fața celei noastre o trupă de ofițeri și gardieni. Presupunem că este comandantul închisorii cu adjuncții săi. În zornăit de fiare, se deschide ușa. Unul din ei citește o listă:

- Stanciu Petru, Mărăscu Adrian, Brânzaș Liviu, Brânzaș Virgil...

Cei nominalizați facem un pas înainte. Parcă am fi niște soldați în front care am ieșit în față pentru a ne prezenta în vederea unei misiuni primejdioase. Imaginea aceasta este foarte aproape de adevăr. Întreg celularul a încremenit și ascultă ce se întâmplă.

- O să aveți de-acuma timp să cântați cât vreți, bandiților! spune scrâșnind un ofițer, pe care îl presupunem a fi politrucul.

Deci, asta era! De la un timp ne și mirasem noi că nu "aude" nimeni cântecele noastre. Oare numai azi au aflat?

Coborâm în curte. Acolo ne este atașat un om necunoscut. Nu avem voie să vorbim între noi. Suntem duși în Celularul mare și urcați la etajul 3. În prima celulă, pe stânga, este introdus Tică Stanciu, se lasă o celulă goală, apoi urmează

Dodi Mărăscu, iarăși o celulă goală, urmez eu, încă o celulă goală, urmează fratele meu, și așa mai departe. După plecarea politrucului, ne dăm foarte repede seama că la etajul 3 din Celularul mare, în afară de noi, nu mai este nici un alt deținut. De asemenea, nu se simte prezența vreunui gardian. Numai noi singuri, în celule absolut goale. Celula nu are nici un mijloc de încălzire. Nu există pat sau prici, și nici tinetă, iar noi nu am primit nici un fel de echipament pentru dormit. Stăm toată noaptea lângă ușă și vorbim. Glasurile noastre răsună pe coridorul pustiu în tăcerea nopții. Nu ne deranjează nimeni. Singurul dușman care ne asaltează imediat este frigul. Începe să bombardeze rinichii. Avem nevoie de tinetă. Batem în ușă, dar nu vine nimeni. În consecință, urinăm pe ușă, ca să se scurgă pe coridor.

În sfârșit, apar zorile. Vine un gardian. Când vede balta de pe coridor, înjură de mama focului.

- Bandiților! Las' că vă băgăm noi mințile în cap.

Pleacă furios, dar peste câțva timp se întoarce cu niște plautoane de drept comun, care ne aduc cele necesare. Fiecare dintre noi primește o pătură, o rogojină și o tinetă.

* * *

Stăm așa trei zile. Dormim direct pe beton, de care ne despart doar cele câteva fire de rogojină. Fiecare se luptă cu frigul cum poate și cum se pricepe. Mâncarea este redusă față de ceea ce primeam la Secție. Ne dăm seama că am fost puși la un regim de exterminare. Cum vom putea rezista în asemenea condiții o iarnă întregă? Ne hotărâm să încercăm ceva: să protestăm printr-o grevă a foamei.

Începem greva foamei. În primele zile, politrucul ignoră acțiunea noastră. Nu vine nimeni la noi. Dar noi nu dezarmăm, ci mergem înainte. Ori învingem, ori murim, răspundem noi în nemărginitul elan al tinereții noastre.

După câteva zile, apare în sfârșit, politrucul. Stă de vorbă la început cu Tică Stanciu care este în prima celulă. Tică este domol, chiar prea domol. Politrucul pare a fi ieșit biruitor

din discuția cu el. Deschide ușa la Dodi care este mai aproape de mine și aud toată discuția.

- Domnule locotenent, protestează Dodi vehement, dumneavoastră vreți să ne asasinați!

- Sunteți dușmanii poporului, răspunde politrucul. Este eterna formulă care pentru bolșevici constituie supremul argument, în virtutea căruia își pot permite să facă orice împotriva noastră.

- Poporul suntem noi! strigă Dodi cu disperare îndârjită în glas. Teribil! Dodi anticipează cu trei decenii strigătul timișorenilor din decembrie '89: "Noi suntem poporul, voi pe cine apărați!?"

- Sunteți niște bandiți, asta e! ripostează politrucul. Pe voi nu mai vrem să vă recuperăm. Sunteți irecuperabili! Ați vrut să faceți pe eroii și nicadorii. V-am împlinit dorința!

Disputa are loc pe un ton foarte ridicat. Înjurăturile și insultele politrucului curg șuvoi. Nemaigăsind alte argumente și invective, politrucul lansează amenințarea maximă:

- Vă bag în lanțuri la mâini și la picioare! Ați înțeles? Și trântește ușa, care bubuie cu ecou pe coridor.

Negru la față, apare în pragul ușii mele. Cu febrilitate caut să-mi fixez poziția pe care să o adopt. Dacă adopt atitudinea lui Tică, simt că nu vom obține aproape nimic. Dacă vorbesc ca Dodi, amenințarea cu lanțurile poate deveni o realitate. Mă hotărâsc să adopt totuși atitudinea lui Dodi, dar folosind neapărat alt ton.

- Și tu , banditule, ce ai de spus?

- Domnule locotenent, răspund eu calm, neintimidat de calificativul lui, noi am fost condamnați ca să executăm 25 de ani muncă silnică. În asemenea condiții, nu vom putea rezista. Oricând putem muri. Este prea devreme. Tratamentul la care ne supuneți acum nu este legal!

Pentru că folosesc un alt ton, politrucul are răbdare să mă asculte. La ultima frază, intervine:

- Mă ameninți?

- Nu! Doar... . Și-l las să înțeleagă ce vrea.

Fără să mai spună ceva, politrucul trăneste ușa. Simt că i-am atins un nerv sensibil. Deși selecționarea politrucilor se făcea după gradul de atrofiere al simțului responsabilității morale, îmi dau seama că aluzia la legalitate a avut efect. Nu mai interoghează pe altcineva. Cred că am biruit. Presupunerea mea optimistă se confirmă curând. Un gardian ne scoate din celulă împreună cu echipamentul primit, și suntem duși toți în prima celulă, la Tică. Cum se închide ușa, necunoscutul care a păstrat până atunci o tăcere totală, neparticipând la acțiunea noastră, se prezintă zâmbind timid:

- Barta György. Dentist din Oradea.

Aflăm că este condamnat la muncă silnică pe viață pentru spionaj și că a venit din Austria. Ion Ioanid îl descrie în volumul II al istoriei sale, când au stat împreună la Pitești.

Ne organizăm viața în noile condiții. Trei rogojini sub noi, câte una pe pereții laterali. Păturile, toate cinci, cusute împreună formează un acoperământ redutabil împotriva frigului. Mâncarea revine la normal. Deși nici victoria în privința avantajelor fizice nu este neglijabilă, totuși, cea mai mare victorie câștigată prin actul nostru de sacrificiu este posibilitatea de a trăi și suferi împreună, într-o comuniune sufletească. Ne dăm seama că deși curajul și spiritul ofensiv manifestate în închisoare, crează atâtea riscuri și uneori represalii dure, totuși, în ultimă instanță, ele constituie atitudinea cea mai bună. Poate că și persecutorii se intimidază în fața puterii curajului și spiritului de sacrificiu, și îi admiră în taină pe temerari.

Stăm așa, pe beton, în plină iarnă, în anul Domnului 1953.

* * *

Printre răii care ne înconjoară, apar și doi oameni buni. Unul este un gardian al cărui nume nu-l cunoaștem, care se comportă cu noi peste așteptări. Când este de serviciu, ne dă, întotdeauna, mâncare mai multă, mai ales Duminica, atunci când politrucul nu este în penitenciar. Atunci, în timpul cât se

servește mâncarea, stă în fața celulei, cu ușa deschisă, ne mai pune în gamelă o porție și ne roagă să-i povestim despre luptele noastre din munți. Așa știe el despre noi. Sau poate numai presupune, orientându-se după condamnările primite și după regimul sever la care suntem supuși. Este de o naivitate fermecătoare. Noi nu îl contrazicem în frumoasa lui iluzie. Dar gardianul are dreptate! Pentru că și noi, în alte circumstanțe, am fi ajuns după toate probabilitățile, în această supremă ipostază de luptători în munți. De fapt pentru aceasta ne-am și pregătit. Solidaritatea lui cu noi este favorizată de faptul că pe tot etajul 3 nu suntem decât noi. Cred că nu vom afla niciodată cât timp a rezistat acest om naiv și imprudent în postura de gardian în închisorile comuniste.

Celălalt om bun este un deținut de drept comun, originar din Ungaria, care a fost arestat și condamnat pentru contrabandă pe frontieră, iar acum îndeplinește funcția de planton pe secția noastră specială. Ori de câte ori are prilejul, este solidar cu noi. Are un chip distins, cu o frunte boltită. Seamănă foarte bine cu bardul de la Mircești. În vocabularul nostru conspirativ l-am botezat "Alecsandri".

Într-o Duminică, gardianul cel bun ne scoate pe Dodi și pe mine ca să măturăm coridorul. Este mai mult ca sigur, doar un pretext pentru a ne da posibilitatea de a ne mai mișca și noi puțin. Ne-a selecționat pe noi doi, fiind mai tineri. Primim fiecare câte o mătură și rămânem singuri pe coridorul ce ni se pare fără sfârșit. Mergem măturând, de-a lungul coridorului. Trăim fiorul celor ce străbat locuri necunoscute într-o expediție, printr-un tărâm misterios. Celulele nu sunt încuiate. Deschidem fiecare celulă și o cercetăm. Cercetarea constă, de fapt, în descifrarea inscripțiilor de pe ușă. În interior, ușa celulei este căptușită cu o tablă metalică. Mai demult, fusese vopsit cu vopsea verde, în care se puteau încrusta nume, date, rugăciuni sau cugetări. Tabla a devenit astfel, un fel de buletin de informare despre circulația deținuților din închisoare. De aceea, ușa fusese văruiată, dar cu timpul, stratul de var s-a decojit și au reapărut inscripțiile. Și astfel, într-o zi geroasă de februarie, din anul Domnului 1953, am avut bucuria să descoperim pe ușa

aceleași celule a închisorii din Oradea, numele părinților noștri. Gheorghe Mărăscu și Ioan Brânzeaș își înscriseră numele în “cartea de onoare” a celulei respective. Au trecut pe aici prin 1948/49.

Nu era firesc ca peste câțiva ani, fiii lor să le urmeze calea, regăsindu-se în această închisoare care este cetatea suferinței românești din țara lui Menumorut? Trebuie să mărturisesc că acești doi părinți nu ne-au reproșat și nu ne-au descurajat niciodată în atitudinea pe care am luat-o, și în activitatea pe care bănuiau că o desfășurăm. Câți părinți nu au spus în acele vremuri, copiilor lor: “Fiți cuminiți, fiți supuși, nu vă amestecați, este pericolos!”. Sau mai mult, unii au zis: “Intrați în partid, faceți-vă carieră, acum e momentul!”. Fără să le amintească, sub nici o formă, de comandamentele morale, de datorie sau onoare. Dimpotrivă, îi împingeau, fără nici un fel de scrupul de ordin religios sau național, pe un drum contrar moralei creștine și istoriei noastre. Dar părinții noștri nu ne-au abătut de la calea noastră, deși știau că vom suferi. Din nefericire, însă, au suferit și ei, atât durerea inimii părintești pentru suferința copiilor, cât și persecuția statului bolșevic inuman.

Pe ușa unei celule, găsim încrustate, unul sub altul, trei nume: Nicolae Constantinescu, Iancu Caranica și Doru Belimace. Să fi trecut oare vreodată Nicadorii prin închisoarea din Oradea? Descoperind inscripția, în aceeași clipă, ne-am întors unul spre celălalt zâmbind. Ne-am adus aminte ceea ce a spus politrucul, cum că am vrut să facem pe nicadorii. Ajungem la ultima celulă. Aici ne oprim mai mult. Avem o senzație stranie de libertate. Parcă am fi niște evadați care nu mai au până la libertatea totală decât un pas. Iluzia este răscolitoare. Trebuie, totuși, să ne întoarcem din această aventură. Acum ne dăm seama mai bine cât de limitată și de monotună este viața noastră din celulă.

Zilele trec în lupta contra frigului. În celulă, în afara căldurii fiziologice a corpurilor noastre epuizate de foame, nu există nici o altă sursă de căldură. Iar betonul de sub noi ne bombardează cu săgețile lui glaciare Acest regim pe care îl suportăm noi acum, în această celulă, va fi aplicat în iarna următoare, evadaților de la Cavnic. Ion Ioanid a descris cu lux de amănunte acest calvar, în primul volum din “Închisoarea noastră cea de toate zilele”. Iar Ion Pantazi, în cartea sa “Am trecut prin iad”, are pe aceeași pagină, două edificatoare caracterizări ale închisorii Oradea din perioada respectivă” “... nu cred să existe în întreaga țară un penitenciar mai rău ca cel din Oradea” și “...am certitudinea că Oradea este cel mai îngrozitor penitenciar”.

În urma acestor mărturii mai presus de orice îndoială, se poate foarte ușor înțelege experiența dură prin care am trecut în această iarnă. Dar eu nu am talent să descriu ororile. La mine timpul îmbracă totul într-un vâl roziiu.

* * *

Spre sfârșitul lui februarie, Tică se îmbolnăvește de erizipel. Este internat la infirmeria închisorii. Plecarea lui dintre noi, pentru câteva zile, va face ca să nu-l mai revedem decât peste un deceniu. A doua zi după plecarea lui Tică, spre seară, este adus în celulă un domn de vreo 45 de ani, Olaru din orașul Gherla. Ne dăm seama că se pregătește plecarea noastră spre alte zări. Sau mai exact, spre alte bezne. Noaptea suntem scoși în curte, unde ne întâlnim cu ceilalți camarazi. Unii se uită la noi cu o privire ciudată. De ce oare? Până la urmă, am înțeles: se văd clar pe chipurile noastre urmele încercării prin care am trecut. În regimul bolșevic, se plătește cu monedă forte libertatea de a cânta ceea ce simte inima.

Suntem imbarcați într-o dubă și duși la gară. Din colțul unde suntem izolați, zărim o parte din oamenii liberi care călătoresc în noaptea aceasta. Ce coincidență minunată ar fi dacă ne-am întâlni, chiar și de la distanță, cu vreun cunoscut. Dar nu observăm pe nimeni. Sosește un tren dinspre Satu Mare,

de care este atașat un vagon-dubă. Este aproape plin cu deținuți de drept comun. Unul cu un nas coroiat, care este condamnat la 15 ani muncă silnică, este șeful deținuților. Când aude ce condamnări avem noi, plin de respect, ne predă șefia. În acest mediu, gradul se conferă în funcție de mărimea condamnării. Dodi preia comanda. Se scot din bagaj puținele țigări rămase de la proces și se împart. Fiecărui fumător îi revine un centimetru de țigară. Cuprins de admirație, fostul șef le spune tovarășilor săi:

- Ați văzut, hoților, ce înseamnă frăția adevărată?

După câțva timp, începe un scandal. Dintre ai noștri, cei mai somnoroși, s-au culcat pe sub băncile metalice, alături de hoți. Aceștia le-au furat mâncarea. Fostul șef, când aude despre ce este vorba, începe să înjure și să amenințe. Noi îl rugăm să nu facă atâta caz. Cei jefuiți vor primi de la ceilalți. Mâncarea constă dintr-o bucată de pâine, o bucată de slănină, albă de sare și o bucată de brânză, desigur, tot sărată. În această aparentă grijă se ascunde sadismul bolșevicilor. Obligați de foame, oamenii mănâncă rația, în cele mai multe cazuri, chiar de la început. Sarea produce o sete teribilă. După multă insistență și scandal, se primește o căniță de apă, dar insuficientă ca să potolească setea chinuitoare. Foamea se suportă infinit mai ușor decât setea. Mai târziu, când am câștigat deja experiență, nu mâncam din rație decât pâinea, ca să nu riscăm tortura setei, deoarece uneori, șeful dubei nu apărea la vizetă decât numai la capătul călătoriei.

În gara Cluj, este urcat în duba noastră un pastor reformat, profesor la Facultatea de Teologie protestantă de la Cluj. Se numește Dobri Ioan. Dodi și cu mine îl luăm în primire. Ne împrietenim repede și ne îndeamnă să-i spunem pe numele mic: Iana. Până la București, timpul va trece ușor, discutând cu el probleme religioase. Discutam mult timp pe marginea trilogiei apologetice a lui Sterie Diamandi: "Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului". Iana este impresionat de faptul că în literatura română există o carte de asemenea factură și valoare. La Câmpia Turzii, camaradul nostru Pavel Hireanu are bucuria de a putea vorbi cu o rudenie a sa prin fereastra zăbreliată a

dubei. Ferestrele au o plasă zăbreliată care îți dă posibilitatea să vezi afară, dar din afară spre interior nu se poate distinge nimic din cauza obscurității din dubă.

Când trecem pe la Predeal, este noapte. Întrezăresc silueta întunecată a munților, Deasupra lor plutește luna, ca într-o poezie. Privesc omătul și brazii cu nostalgia peisajului din munții Apuseni, pe care i-am străbătut în cei doi ani de pribegie, când mă refugiam din calea haitei roșii. Acest peisaj din meleagul mioritic, decupat parcă dintr-o ilustrată, îmi răscolește dorul de libertate. Și este cu atât mai dureros, cu cât simt că mă depărtez de această lume mirifică și voi intra în lumea beznelor, plină de suferințe și primejdii.

* * *

Iată-ne ajunși în triajul de la Chitila. Suntem coborâți din vagonul-dubă și stăm lângă linia ferată, în așteptare. Nu departe de noi sunt câteva căsuțe, ale căror grădini se întind până la noi. Într-o clipă de nebunie, ai putea escalada gardul și să te pierzi printre case și pomi. Tentativa s-ar solda, desigur, în chip tragic, căci sunt prea multe gloanțe în pistoalele-mitralieră care sunt îndreptate spre noi. Noroc că nu ne-am pierdut încă simțul realității!

Sosește o mașină-dubă și ne urcăm în ea. Ajungem la închisoarea Văcărești. Suntem introduși în curte. În fața noastră se ridică majestuoasă Mănăstirea Văcărești. Ne despărțim de deținuții de drept comun care sunt transferați într-un pavilion din curte. Noi ne aventurăm spre treptele bisericii. Simțim fiorul contactului cu locul sacru. De când nu am mai fost în fața unei biserici! Dar cât timp va mai trece, oare, până când ne vom regăsi în fața altei biserici?

Suntem scoși în fața porții închisorii, spre a fi duși mai departe. Aici este un teren unde sunt încărcăți și descărcați deținuții din dube. În clipa în care suntem îndrumați spre duba noastră, în fața se oprește o altă dubă, din care coboară câteva fete. Ne găsim față în față, la câțiva metri distanță. Ne privim cu o stare sufletească ce nu poate fi exprimată. Fetele arată

îngrozitor, atât din cauza paloarei feței, cât și a debilității trupului. Au ochii adânciți în orbite și o privire stranie, în care licăresc reflexele suferinței. Le privim ca hipnotizați. Fetele par niște îngeri trecuți prin infern. Rămânem șocați. Deși Dodi împreună cu mine am făcut câțiva pași spre ele pentru a comunica, nu am putut rosti nici un cuvânt. Parcă eram paralizați. Se vedea de departe că erau eleve și studente arestate din 1948. Poate erau bolnave și veneau la spitalul din închisoarea Văcărești. Se știe că atunci au fost studente cumplit chinuite de tortionarii Securității și care au primit condamnări de peste 20 de ani muncă silnică.

Niciodată nu se va putea elogia îndeajuns comportamentul elevelor și studentelor din România, trecute prin iadul închisorilor comuniste. La prima impresie, s-ar putea crede că fetele, fiindte fragile și delicate, nu ar putea suporta complexul de condiții inumane care formează regimul de detenție din închisorile comuniste. Adevărul este de necrezut: fetele au suportat cu o tărie surprinzătoare tot ceea ce bolșevicii au inventat pentru exterminarea adversarilor lor. Atât fizic, cât și psihic, ele au rezistat uimitor.

Înălțimea și frumusețea tragică a eroismului feminin la care am fost, în parte, martor, cu greu se poate descrie. Cu cât am cunoscut comunismul mai profund, cu atât descopeream mai mult caracterele sale antiumane. La o privire mai adâncă, toate aparențele care mascau oroarea, cădeau. Nu reușeam să descopăr, în nici o privință, vreo formă reală de umanism. Te-ai fi așteptat ca măcar în unele cazuri, cruzimea și cinismul care le sunt specifice să facă vreo excepție. În mod normal se putea spera ca, cel puțin în privința femeilor, mai ales a adolescentelor, condițiile de anchetă și detenție să fie mai atenuate. Că ele, oricum, nu prezintă gradul de pericolozitate al bărbaților. Că de când e lumea, oamenii au așezat povara după puterea celui ce poartă jugul. Ei bine, nu! Aceleași bătaii, aceeași foamete, același frig, aceeași singurătate, aceeași mizerie de toate felurile, același insulte și vulgarități. Nici o distincție, nici o excepție! Bolșevicul tratează cu aceeași lipsă de sensibilitate ființa pe care toți poezii lumii au cântat-o pentru

frumusețea și gingășia ei. Putea fi o bunică venerabilă, putea fi o mamă a zece copii, putea fi abia o copilă – aceeași necruțare! Cazurile singulare de omenie reprezintă excepția care întărește regula.

Adio, îngeri răstigniți pe cruce! Oare ne vom regăsi vreodată sub cupola unui imens tribunal al istoriei, unde voi, cu mâinile întinse spre călăii voștri și ai noștri, să roștiți suprema acuzație și descalificare morală: voi n-ați fost oameni niciodată!

Urcăm în dubă cu o dureroasă strângere de inimă. Simțim, în același timp, un fel de remușcare. Parcă am fi vinovați și noi pentru tinerețea lor martirizată.

Cap. 3. JILAVA

Străbăteam Bucureștiul în dubă, dintr-o parte în cealaltă. Astfel, în data de 22 februarie 1953, la orele 15, coborâm treptele Jilavei. În față, o ușă masivă de gratii, iar deasupra având inscripția: Fortul nr. 13 Jilava.

Nu știu de ce, dar simt un fior nelămurit de teamă. Acum închisoarea devine, în sensul cel mai real al cuvântului, o catacombă. Jilava este o închisoare subterană. Numele ei răspândește o undă de înfricoșare. Hrubele ei sunt ca niște guri imense care devorează cu lăcomie viețile a mii de oameni.

Suntem conduși spre Reduit. Intrăm într-o celulă de o dimensiune neobișnuită, unde, pe niște priciuri suprapuse în trei etaje, stau înghesuți zeci de oameni. Încercăm să ne găsim un loc mai bun. Am norocul să găsim un loc la "șerpărie", sub priciul din partea stângă, dar Virgil nu mai găsește loc decât pe beton, în apropierea uriașei tinete care miroase îngrozitor.

Auzind că suntem un grup de tineri de la Beiuș, vine să ne cunoască și să ne salute inginerul Tiberiu Șimon de la Târgu Mureș. Este fiu de preot greco-catolic. Poartă ochelari. Este slab, palid, marcat vizibil de suferință. Ne privește cu multă simpatie. Zâmbetul lui încurajator ne transmite un fel de tărie. Sus, pe priciul al treilea, fac cunoștință cu un licean, Octavian Gheorghe Moldovan, din Șinca Veche, de lângă Făgăraș. A stat din 1948 ascuns într-un pod. Timp de trei ani a citit mereu, devenind o adevărată enciclopedie literară. În fiecare seară are ora lui de povestire. Toată lumea îl ascultă cu plăcere.

Într-o zi, intră în celulă un tânăr îmbrăcat militar. Uniforma lui curată contrastează cu hainele noastre zdrențuite. Când privesc mai bine, constat că este consăteanul nostru din Finiș, Eugen Buciuman. Îl îmbrățișăm. Peste câteva ore este scos din celulă. Dacă va ajunge acasă, oare îi va anunța pe părinții noștri? Este strigat și Dobri Ioan. Înainte de a ieși, ne îmbrățișează, pe Dodi și pe mine. Ceremonialul de despărțire se desfășoară în limba maghiară. Un învățător din Muntenia, mic

și brunet, de obicei tăcut, care stă pe prici exact deasupra mea, clatină din cap dezaprobator. După plecarea lui Dobri, mă întrebă:

- Dar dumneavoastră nu sunteți români?

- Ba da! Zic eu, neînțelegând ce vrea să spună.

- Atunci de ce v-ați îmbrățișat cu atâta înflăcărare și ați vorbit cu el ungurește? Dumneavoastră nu aveți demnitate națională?

- Ba da! repet eu. Dar...

Luat prin surprindere, sunt incapabil să-i explic atitudinea noastră, care este determinată de faptul că noi ne-am născut și am trăit în sate ungurești, și că primii prieteni din copilărie au fost unguri: că pentru calitățile lui sufletești, ne-am atașat de acest om, încât la despărțire, dintr-un sentiment de generozitate, noi l-am onorat vorbind în limba lui. Este clar că "regăteanul" nu a înțeles gestul nostru, dar nici noi nu am înțeles atitudinea lui. Ne despărțeau alte experiențe, alte mentalități. După acest reproș, exprimat atât de sever, am rămas cu un gol în suflet. O clipă am avut senzația că sunt vinovat. Dar nu! Creștinismul meu nu ar fi autentic dacă m-ar opri să fiu om cu oricine și în orice împrejurare. Îmi dau seama că trebuie să fiu eu însumi în orice situație și să ascult de glasul inimii, indiferent dacă voi fi aprobat sau dezaprobat de cineva.

* * *

Peste câteva zile, apare un gardian și citește o listă lungă. Sunt strigați toți beiușenii cu condamnări mai mari. Suntem duși la vizită medicală. Cei mai cu experiență spun că vom fi trimiși la muncă. Sunt doi studenți maghiari, frații Martineț. Unul este scos din lot pentru că are tuberculoză. Astfel, cei doi frați se despart. Se vor mai întâlni vreodată? Este printre noi și Ovidiu Vlădescu, fost ministru antonescian. La întrebarea ce meserie are, el răspunde imediat: - Demnitar. Crede Ovidiu Vlădescu că soarta demnitarilor în închisorile comuniste va fi, eventual, privilegiată? Mai târziu vom afla că demnitarii de la Sighet au fost supuși la un regim sever de

izolare. În același timp, era notoriu cazul tragic al proprietarului de pământ Pană, fost ministru al agriculturii, care s-a dat drept “agricultor”, pentru a nu fi în atenția politrucilor. A fost trimis la Gherla care era închisoarea pentru țărani și muncitori, unde l-au distrus studenții lui Țurcanu. Vlădescu este scos din lot. Cel care ne dă explicații despre lagărele de muncă este Mircea Silișteanu, un tânăr cu chip frumos, îmbrăcat într-un fel de costum național, încât seamănă cu ciobanii din tablourile lui Grigorescu.

Suntem introduși într-o hrubă imensă, ca un fel de sală de așteptare. Apa infiltrată prin zidurile subterane a creat o mulțime de bălți pe beton. Ne adunăm, grupuri, grupuri, în locurile uscate. Unii își pun bagajele jos și stau pe ele. Descopăr printre cei din catacombă, un preot ortodox. Este Părintele Andrei Adam din Caransebeș. Mă apropiu de el și îi mărturisesc că vreau să devin și eu preot.

- Da, răspunde Părintele Andrei Adam. Preoția conferă incomparabile satisfacții sufletești!

După aceasta, Dodi și cu mine ne retragem de o parte, ca să discutăm mai liber. Trebuie să luăm hotărâri în ceea ce privește atitudinea pe care să o avem în viitorul lagăr de muncă. Cădem de acord că orice se va întâmpla, să ne conducem după legea onoarei. Nu departe de noi, un om ne studiază atent. Stă pe un bagaj. Ai zice că depune eforturi ca să audă ce vorbim. O clipă îl suspectăm și devenim mai prudenți. Omul se ridică și face un ocol în jurul nostru. Bănuiala noastră devine certitudine. Dar, nu! Nu se poate! Omul pe care îl privim are o figură atât de senină, încât simți cum emană din ființa lui bunătatea. Ne apropiem de el. Și abia atunci descoperim, cu uimire, că omul nostru are ochii în lacrimi. De ce oare? Face doi pași spre noi și ne întinde mâna:

- Ioan Pupeza.

După un moment de tăcere, în care noi nici nu am avut timp să ne revenim, adaugă:

- Vă mulțumesc, dragii mei, pentru bucuria pe care mi-ați dăruit-o azi. Noi, cei bătrâni, am avut odinioară un ideal și credeam că idealul nostru se va stinge odată cu noi. Dar când

am auzit ce ați vorbit împreună, mi-am dat seama că visul nostru este nemuritor. Mă bucur că mergem împreună.

Ne despărțim de domnul Pupeza parcă purificați. Simțim că ne aflăm în elementul nostru.

- Oare ce l-a impresionat atât de mult pe domnul Pupeza? întrebă Dodi gânditor.

- Știu și eu... Poate faptul că am hotărât ca tot comportamentul nostru din închisoare să fie călăuzit de legea onoarei. Ai observat că azi, mai ales în închisoare, cel mai greu lucru este ca să fii nu om bun, ci om de onoare. Dacă aceasta l-a impresionat, eu îl înțeleg foarte bine.

Rămas singur, caut în continuare cauza emoției domnului Pupeza. Rămân totuși la prima impresie. În ultimul meu "Jurnal" din libertate, am notat chiar cu câteva zile înainte de arestare, următoarea frază: "Cel mai strălucitor monument i se cuvine eroului care a fost cel mai sincer și credincios cavalier al onoarei.". Din această frază se poate constata că în adolescență, acordam onoarei valoarea de virtute supremă. Caietul unde am făcut această însemnare (de fapt, un maculator) este singurul scris care mi-a rămas din adolescență. Restul le-a distrus Securitatea, după perchezițiile din Finiș. Acest ultim "Jurnal" a rămas în casa bunicilor, unde mă adăposteam când am fost arestat și astfel l-am regăsit după ieșirea din închisoare.

Seara, primim mâncarea. Ni se aduce un hârdău cu arpacaș amestecat cu mațe și zgârziuri. Pentru noi este o mâncare consistentă. După distribuirea porțiilor, a mai rămas mâncare destul de multă în hârdău. Se pune problema: cum să se împartă restul? Sunt mai multe păreri. Până să se ajungă la o soluție concretă, un biet pușcăriaș, nemaiputând rezista, înfige gamela în movila de arpacaș rămasă pe fund. Îl urmează un altul, apoi altul... și astfel, se produce o învălmășeală în jurul hârdăului. Virgil face un pas înainte. Îl prind de braț și îl rețin pe loc. Am convenit că ne vom conduce după legea onoarei. Presupun că se vor găsi mulți procurori morali care să judece nestăpânirea sărmanului înfometat din catacomba Jilavei. Cel din care foametea mușca fără milă de ani de zile, a avut un

moment de slăbiciune. Cine a trecut printr-o foamete cel puțin egală cu a lui, să ia piatra și să arunce cel dintâi!

Ieșim în toiul nopții din Jilava și suntem transportați la gară. Silueta întunecată a unui vagon-dubă ne așteaptă. Urcăm vreo 90 de deținuți. Ne așezăm pe băncile metalice. Ce diferență față de prima călătorie! Aici sunt alți oameni, altă lume. Atașată la un tren, duba ne poartă, în viteza și muzica roților sale, spre o destinație necunoscută.

Cap. 4. CAVNIC

În compartimentul mare al dubei ne așezăm lângă domnul Pupeza. Este o încântare să-l ascuți vorbind. Ne spune că s-a despărțit de curând de Petre Țuța, despre care vorbește în termeni superlativi. Auzisem vag până acum despre Țuța. Acum aud vorbindu-se despre el, ca despre una din cele mai mari personalități contemporane. Timpul va confirma ceea ce admirația domnului Pupeza îi acorda cu anticipație.

Domnul Pupeza ne recită poezii: de la vesela “Rapsodie de toamnă” a lui Topârceanu, până la furtunoasa “Horia” a lui Cotruș. Dar el nu recită poemul eroic în stilul tradițional, vulcanic. El îl șoptește ca pe o rugăciune. Parcă am fi în preajma locului de supliciu, unde trebuie păstrată o atmosferă de cutremur și evlavie. Pentru domnul Pupeza, Horia reprezintă culmea istoriei românești. Îl voi mai auzi de multe ori vorbind despre Horia. Întotdeauna, cu același fior de evlavie.

Între noi se află câțiva ingineri, cunoscuți sub numele de “grupul petroliștilor”. Cu unul din ei, inginerul Ligner, neamț sau suedez, mi se întâmplă ceva interesant. Cum mă zărește, se repede la mine și mă îmbrățișează. Crede că sunt un nepot de soră al lui. Rămâne foarte decepționat când află că s-a înșelat. Susține că asemănarea este perfectă. Mă studiază din față și din profil și nu contenește cu mirarea:

- Extraordinar, ce asemănare!

Mă roagă să-l caut în libertate. Să mă interesez de el la biserica Sf. Iosif din București.

Suntem de mai multe ore pe drum. Cei care au călătorit mai mult prin țară, își dau seama că mergem spre nord-vest. Probabil în lagărele de muncă de la minele de plumb din Maramureș. În sfârșit, ne oprim la Baia-Mare. Prin apropiere, trebuie că se află un vagon de marfă plin cu fructe, întrucât pătrunde până la noi un miros puternic de mere. Inhalăm cu nesaț aroma îmbătătoare.

Plecăm mai departe, până la Baia-Sprie. Aici suntem transbordați în niște camioane și duși în lagărul de muncă Baia-Sprie. Suntem instalați într-o baracă, în regim de carantină. Totuși, câțiva temerari reușesc să ia legătura cu noi. Astfel se aude în lagăr, că printre noii veniți este un grup de tineri de la Beiuș. Mă pomenesc strigat la fereastra zăbreliată. Apare Vasile Barna, vecinul meu din beciul Securității din Oradea. Îmi aduce mâncare și mă încurajează că va fi bine. El este aici un fel de gestionar la cantina lagărului.

Din păcate, nu ne vom mai revedea, căci tot lotul va pleca mai departe. Jumătate la Cavnic, iar jumătate la Valea Nistrului. Suntem urcați în camioane cu prelată. Stăm pe niște bănci. În spate, stau ostași cu pistoale-mitralieră. După vreo oră de drum, ne oprim în fața lagărului. Sortii ne-au purtat pe toți beiușenii la Cavnic: Adrian Dodi Mărăscu, fratele meu Virgil, David Pălcuț, Pavel Hireanu, Teodor Pășcuțiu, Carol Artemie Lucaciu, Aurel Brândaș și Romulus Negru. Se văd gardurile înalte de patru metri, cu sârmă ghimpată deasupra. Din loc în loc, dominând platoul, câte o turelă (turn de supraveghere), de pe care străjuiește santinela cu pușcă-mitralieră. Peisaj tipic de lagăr.

Când intrăm în lagăr, ne întâmpină sute de priviri curioase. Vine domnul Nelu Bânda de la Sibiu, care îl cunoaște pe Dodi Mărăscu din 1948, de la penitenciarul din Oradea, și ne ia în primire. Ne duce în baraca 1, dormitorul 4, unde stă el. Astfel, Dodi, fratele meu și cu mine ajungem împreună. Vine cu noi și domnul Pupeza. În dormitor mai sunt din cei vechi: Petre Cernătescu, Nicolae Pâslaru, Costache Busuioc, Nicu Păun și alții. Șef de cameră este Mitică-Țiganul.

Cu aceasta începe o nouă etapă a detenției noastre. Oare cum va fi la Cavnic? Cea mai mare curiozitate este în legătură cu mina. Până acum am fost în spații subterane doar în peștera de la Meziad-Bihor. Trăiam emoția exploratorilor lui Jules Verne care plecau spre tărâmurii necunoscute.

A doua zi se fac repartițiile la locurile de muncă. Eu voi intra seara, în schimbul de noapte. Fiecare ocaș primește o “marcă”. Este un fel de medalion metalic, pe care este înscris un număr. Ele stau la intrarea în mină, atârdate pe un tablou. Când intrăm în mină, fiecare își ia marca sa, ca să putem fi identificați, probabil, în caz de surpări în mină. Așa poartă și ostașii pe front. Marca mea are numărul 314. Exact numărul casei unde am locuit ultima dată , la Finiș.

Primesc echipament de miner și o lampă cu carbid. Astfel înarmat, intru în mină, în schimbul de noapte. Parcurgem galeria de intrare, până la puțul de coborâre. Coborâm la orizontul 100. Mina aceasta de la Cavnic a fost descrisă în toate amănuntele de Ion Ioanid, în primul volum al cărții sale “Închisoarea noastră cea de toate zilele”.

La orizontul 100, șeful de schimb, Fădor, mă repartizează ca ajutor lui Cornel Năvodaru, meseriaș, originar de prin Satu Mare, dar trăit prin București. Când aude că am locuit la Finiș, îmi spune că fiind fugar, a fost găzduit într-o noapte de o familie care locuia pe Valea Finișului, sus în Munții Codrului. A fost denunțat de fiul cel mai mare care tocmai sosise de la armată, unde fusese, desigur, politizat. L-am identificat ușor pe vânzător, după poziția casei indicată de Cornel. Păcat! Era o familie foarte cumsecade. În comunism, într-o singură generație se poate pierde caracterul moral și omenia unei familii.

Cornel Năvodaru este instalator și se ocupă de conductele care transferă apa și aerul comprimat la locurile de muncă. În noaptea aceasta lucrăm pe galerie. Îmi dă o cutie de lemn cu mâner, în care se află toate sculele. Eu trebuie să o port după el.

- Hai! Ia cutia cu maimuțe, zice el.

Deși mă tratează cu multă simpatie, Cornel își permite să facă și puțin haz de mine, profitând de calitatea mea de novice. Mă trimite la atelierul mecanic ca să aduc “cheia de la rostogol”. Evident, nu există nici o astfel de “cheie”, dar aceasta este prima păcăleală care se face cu noii veniți.

Când intri pentru prima oară în mină, ceea ce te impresionează cel mai mult este imensa, nesfârșita beznă care te înconjoară. Existența sau universul se reduce la spațiul pe care îl luminează propria ta lampă. Mai departe ți se pare că sunt numai hăuri și bezne. Aici se înțelege cel mai bine de ce primul cuvânt din actul de Creație a fost: “Să fie lumină!”.

Eu, la fiecare deplasare, chiar și numai de câțiva metri, îmi iau grijuliu traista cu merinde și o așez mai aproape de mine. Cornel se amuză din plin. Din când în când, îmi zice:

- Vezi că-ți pierzi traista!

Pentru un miner vechi, această grijă a mea este rizibilă. Mai târziu, când voi traversa galeriile fără lampă, stinsă din cauza vreunui suflu îndepărtat, pe întuneric absolut și pe distanțe de sute de metri, mi se va părea și mie caraghioasă atitudinea mea din prima noapte.

* * *

A doua noapte, intrăm iarăși în mină. De data aceasta, Fădor mă repartizează pe galeria Iosif-Nord, în abataj, ca rulător. La un rostogol, lucrez împreună cu un domn mai în vârstă care s-a prezentat: Alexandru Popescu. Nici nu bănuiam cine se ascunde în spatele acestui nume românesc atât de banal! Se poate face o întreagă filosofie în jurul raportului dintre nume și persoana care îl poartă. Ți se întâmplă să-ți fie prezentat câte un om, cu multă ceremonie: - Domnul X. Numele are rezonanță. Ai încredere că omul corespunde faimei. Când îl cunoști mai bine, îți dai seama că numele – sau renumele – este mai mare decât cel care îl poartă. Ce plin de tâlc exclamă avva Siluan în Pateric: “Vai omului aceluia care are numele mai mare decât fapta!”. La “pieile roșii”, copilului nu i se dădea la naștere nici un nume. Abia când mai creștea, în urma unei fapte deosebite sau a unei virtuți excepționale, primea, ca o recompensă, un nume pe care îl purta cu mândrie, toată viața. Și în Apocalipsă se menționează că cei mântuiți vor primi un nume nou, adevăratul și veșnicul lor nume: “Biruitoifului îi voi da... o pietricică albă și pe pietricică scris un nume nou, pe care nimeni

nu-l știe, decât primitorul” (Apoc.2,17). Legenda spune că a fost adus în fața lui Alexandru cel Mare un ostaș fricos, pentru a fi muștrat. “Cum te cheamă?” l-a întrebat împăratul. “Alexandru” a răspuns soldatul. Auzind aceasta, împăratul a reacționat energic: “Ori îți schimbi numele, ori îți schimbi purtarea!”. Dar și invers se poate întâmpla. Un nume care nu spune la început nimic, îți descoperă mai târziu un om mare. Marile valori se îmbracă, de obicei, în haina modestiei

Domnul Alexandru Popescu este un om slăbuț, puțin adus de spate, pe chipul și ființa căruia se citesc clar amprente anilor de prigoană și închisoare. Spune că este judecător, originar din Vrancea, dar a locuit în ultima vreme în Bucovina, la Salca. Începem să rulăm. Această operație constă în umplerea unei coveți metalice cu minereu de plumb, ducerea materialului pe o distanță de 20-40 de metri și azvârlirea lui în rostogol. Și iar scormonim printre blocurile de minereu, iar ridicăm covata și o ducem până la rostogol...și tot așa mereu. Cu timpul, plumbul devine mai greu, iar covata parcă își dublează greutatea.

Privesc spre acest om, încărcat de ani îndelungați de prigoană și chin, cum lucrează cu o tenacitate pe care nu o presupune constituția lui fizică. Dar ocnașul știe că dacă nu își îndeplinește norma impusă, urmează pedeapsa. Pedeapsa slăbește capacitatea de efort și așa, se crează un cerc vicios care duce din rău în mai rău. Privindu-l, îmi este greu să suport indiferent truda lui de ocnaș. Mă gândesc să-l rog să lucrez eu câțva timp și pentru el. Dar nu am timp să-mi pun gândul în aplicare, căci domnul Popescu îmi zice:

- Acum stai jos, să te odihnești. Voi lucra numai eu. Tu ești tânăr și nu ești obișnuit cu greu. Trebuie să te cruți.

Încerc să protestez, dar nu mă lasă până nu mă așez. Este atât de ferm în privința aceasta, încât nu-mi rămâne decât să mă supun. Nu-i mai spun nimic de intenția mea de a lucra eu pentru el. Stau deci pe un bolovan de plumb și privesc jenat, cum acest om bătrân lucrează pentru mine. Scena petrecută în fundul ocnei mă tulbură. Cum, acest om gârbovit de ani și suferință, mai găsește putere ca să-și depășească instinctul de

conservare și să facă un asemenea gest? Într-o lume copleșită de egoism, și lipsită de spiritul de sacrificiu, asemenea acte sunt necunoscute. Cine este omul care îmi dă o astfel de lecție? Înainte de a afla însă cine este, aflasem ce fel de om este! Și acesta este lucrul esențial!

Când se termină șutul (unitate de timp de muncă în subteran) și ajung în spațiul de la corfă, mă apropii de un domn mai în vârstă pe care l-am văzut în baraca unde locuiesc, și arătând spre domnul Popescu, îl întreb:

- Cine este domnul acela?

Domnul Costache Busuioc răspunde zâmbind:

- Este domnul Popescu-Vrancea, autorul cântecului: “Ștefan Vodă al Moldovei”.

Iată dar că anonimul meu este un nume cunoscut în Mișcarea Legionară, că banalul lui nume a devenit un renume. Va trebui să-i spun cât mai curând că îi cunosc cântecul de la vârsta de zece ani și că a răsunat prin glasul nostru, de-atâtea ori, pe văile și culmile din Munții Codrului, dar și în temnița de la Oradea.

* * *

În nopțile următoare, continui să lucrez cu domnul Jude. Așa îi spunem noi, cei tineri: Domnul Jude sau Conu Alecu. În timpul pauzelor, îmi povestește cum a compus cântecul. Povestirea lui este simplă, dar are puterea mărturisirii directe și valoare de document istoric:

“Se formase de la o vreme – povestește el – obiceiul ca să se compună marșuri și cântece pe județe și ținuturi: Marșul legionarilor olteni, Marșul legionarilor tecuceni etc. Mă hotărâsc și eu să compun “marșul legionarilor vrânceni”. Mă pun pe lucru și compun melodia. Apoi versurile. Mă frământ eu și, cu chiu cu vai, compun primele două strofe. Oricât mă zbat, nu găsesc inspirație mai departe. Deceționat, mă culc. A doua zi, când mă scol, pun mâna pe condei și notez repede versurile, căci acum închegam foarte ușor. Când termin, mă bucur ca o mamă care a născut un copil reușit. Nu mult după aceea, vine

Căpitanul la Focșani. Particip și eu la întrunire. La sfârșit, numai ce aud că zice:

- Am auzit că a compus cineva un marș.

Mie mi se face inima cât un purice.

- Marșul legionarilor putneni, adaugă el.

Ah! îmi revin. Al meu este marșul legionarilor vrânceni.

Dar sentimentul meu de ușurare durează doar câteva secunde, căci aud cum zice:

- Începe cu “Ștefan Vodă al Moldovei...”

Mă ridic plin de emoție și mă prezint în fața Căpitanului. Cu teama ca nu cumva să greșesc, îi cânt cântecul până la capăt.

- Bravo! zice Căpitanul. Frumoasă și melodia, frumoase și versurile.

Și nu a plecat Căpitanul de acolo până nu a învățat cântecul meu.”

Mărturisirea domnului Jude este emoționantă. În decursul anilor, în urma acestui cântec, el a cules pe lângă inevitabile prigoane, în calitate de autor, și numeroase satisfacții. Cea mai mare este cea de la deschiderea Universității din Cernăuți, în toamna anului 1938. La festivitatea de deschidere, în prezența comisarului regal, a generalului de armată și a mitropolitului Visarion Puiu, studenții, după ce au cerut prin glasul colegului lor Sebastian Mocanu, moț din creierul Munților Apuseni, revizuirea procesului Căpitanului, au intonat, ca protest pentru condamnarea Căpitanului, o strofă din marșul domnului Jude:

“Tu , Codrene, ești nădejdea

Ce ne-a dat-o cel din cer,

Tu ne spulberi deznădejdea

Tu și Garda ta de fier.”

Satisfacția lui are temeii. Ce poate fi mai îmbucurător decât faptul că din zeci de cântece, din sute de strofe, tineretul legionar din centrul universitar Cernăuți a ales o strofă din cântecul său! În viziunea tinerilor, strofa concentra marele imperativ al momentului național.

Domnul jude Alecu Popescu-Vrancea a fost unul din părinții mei sufletești din închisoare.

* * *

După cunoștința cu mina, urmează cunoștința cu oamenii din lagăr. Ion Ioanid are în cartea sa “Închisoarea noastră cea de toate zilele”, volumul I, o listă a celor de care și-a adus aminte că au fost la Cavnic. Îi mulțumesc că și-a amintit și de “frații Brânzaș”. În legătură cu “frații Brânzei” de care pomenește Ioanid, se cuvine o dublă rectificare. Nu au existat doi frați Brânzei, ci a fost doar un Brânzei care nu era ardelean, ci moldovean, despre care fratele meu își amintește că era un tânăr blond care a lucrat mai mult la suprafață.

Dintre cei omiși (mai exact, uitați) de Ion Ioanid, trebuie să amintesc câteva figuri de marcă din lagăr.

Profesorul Cristian Petrescu, doctor în științe economice, fost asistent al lui Mihail Manoilescu. Este un bărbat frumos la chip și ținută, delicat și foarte manierat. Își păstrează, chiar și în aceste condiții de mină și lagăr, o vizibilă și fermecătoare distincție și eleganță.

Gheorghe Pleșa, un prahovean de mare calibru sufleteș, deși pare un om modest și simplu. Pentru felul lui de a fi, cumpătat și sfătos, este numit “Moș Pleșa”. Moș Pleșa este în realitate un vulcan stăpânit care are în adâncuri o masivă magmă de căldură și energie sufletească. Am lucrat foarte mult timp în același schimb. Intram și ieșeam din mină împreună. În cercul nostru erau și câțiva tineri. Printre ei, Remus Dale și Georgică Popa, cu care discutam probleme de cultură. Noi n-am observat că Moș Pleșa ne urmărește. Într-o zi, în mină, ne cheamă pe toți trei și ne spune:

- V-am urmărit de mult timp și v-am ascultat discuțiile. Aveți înclinații spre cultură. Viitorul este al vostru, al tinerilor. Mâine, în libertate, va trebui să puneți în valoare vocația voastră. Veți avea datoria de a orienta spiritualitatea tineretului pe linia românismului eroic. Cel mai bun mijloc pentru acest

lucru este o revistă. Să punei temelie acestei acțiuni, de pe acum și de aici, din adâncul ocnei.

Am primit îndemnurile lui Moș Pleșa ca pe o poruncă. Ele coincideau cu aspirațiile noastre. De mult timp mă gândisem la necesitatea unei reviste care să aibă caracter de generație. Din totdeauna, orice generație tânără a avut conștiința unei misiuni, a unui cuvânt de spus în momentul istoric al apariției sale. Am început să ne gândim serios la datoria pe care ne-a pus-o în față Moș Pleșa. Cei doi prieteni ai mei sunt foarte talentați.

Remus Dale este originar din orașul Năsăud. În momentul arestării, era student la drept. Luase parte activă la luptele studentești din 1946 de la Cluj. În timpul marelui miting anticomunist al studenților, ținut în Piața Libertății, el s-a urcat pe statuia lui Matei Corvin și de acolo a recitat o poezie a sa care avea caracter anticomunist și antiiredentist.

Într-adevăr, Remus Dale are conștiința talentului și valorii sale. Ea merge până într-acolo încât a luat hotărârea de a nu citi nici un fel de poezie, pentru a nu i se "altera" prin influență, propriul talent. Adevărul este că Remus Dale era un izvor imprevizibil și permanent activ de metafore. După toate probabilitățile, poeziile compuse de el în închisoare s-au pierdut în marea lor majoritate. Remus a murit la scurt timp după eliberarea din închisoare și probabil că nu și-a transcris poeziile. Atât pentru calitatea talentului său, cât și pentru sfârșitul său prematur l-am asemănat cu Nicolae Labiș.

Am aflat mai târziu că la Gherla, Remus l-a înfruntat pe temutul Goiciu, fapt pentru care a fost băgat în lanțuri și trimis la izolare pentru o lună de zile. Parcă văd momentul înfruntării: Remus în postură de David, față în față cu uriașul și fiorosul Goliat. A fost o scenă simbolică. Nu pot să nu mă gândesc că acel moment de încercare fizică și psihică maximă a fost începutul sfârșitului său. Remus trecuse anterior prin alte mari încercări: beciul Securității din Cluj, infernul reeducării de la Pitești, noroaiele nesfârșite de la Canalul morții, adâncurile ocnelor de plumb de la Baia Sprie și Cavnice, și în cele din urmă,

lanțurile lui Goiciu de la Gherla. Prea mult pentru micuțul Remus Dale!

Georgică Popa a fost student la științe economice, deși locul său ar fi fost la litere sau filosofie. Este originar din Crivăț, de lângă București. Seamănă la chip cu Giovanni Papini. Este un om fin și amabil, dar solitar. Din această cauză nu participă niciodată la gălăgioasele manifestări tinerești (în care protagonist principal este Vali Popescu), așa cum participă Remus Dale cu ironiile sale necruțătoare.

Toate visurile noastre în ceea ce privește revista au rămas îngropate în adâncurile ocnei. Ne vom elibera, peste mulți ani de închisoare, în plin regim totalitar bolșevic, în imposibilitatea de a ne realiza planurile.

O altă personalitate care nu se regăsește în cartea lui Ion Ioanid este domnul Eugen Dragomir, avocat din Bacău, comandant legionar. Este un om cult, preocupat de literatură. Din acest motiv – și apoi, din altele – poetul Ion Caraion a intrat în orbita domnului Dragomir. Sunt în permanență împreună: la intrarea în mină, la ieșirea din mină, în curtea lagărului.

Ion Caraion este slăbuț din punct de vedere fizic și cu greu reușește să-și îndeplinească norma. La îndemnul domnului Dragomir, tinerii legionari aflați în aceeași echipă cu Ion Caraion îl ajută pe acesta să-și realizeze norma, spre a nu fi pedepsit. Ajutat astfel de legionari, Ion Caraion a biruit mai ușor condițiile grele ale ocnei. Unii legionari erau mirați de prea marea prietenie dintre cei doi. Stelian Diaconescu – alias Ion Caraion – după ce la Buzău a făcut parte din Frățiile de Cruce, prin anii '45-'47 a cârmit-o spre stânga, lucrând în redacția ziarului "Scânteia Tineretului". Peste câțva timp însă și-a descoperit vocație anticomunistă și iată-l într-un lagăr de muncă forțată. Și eu m-am apropiat de Ion Caraion. Discutând cu el despre "spațiul mioritic" al lui Blaga (una din cărțile de căpătâi ale adolescenței mele), m-a îndemnat să urmez filosofia, cu preocuparea pentru filosofia culturii. I-am spus că vreau să urmez teologia. A fost puțin decepționat. Am observat că Ion Caraion nu avea înțelegere suficientă pentru valorile religioase. Religia lui era poezia.

Din prietenia lui Ion Caraion cu Eugen Dragomir va rezulta o nouă orientare a poetului. Nicu Trifoiu mi-a povestit mai târziu, o scenă semnificativă la care a fost martor direct, scenă care a avut loc la Jilava. Dus de la mină la Jilava, Ion Caraion a ajuns într-una din celulele de la Reduit. Într-o zi a apărut un ofițer în fața căruia fiecare deținut trebuia să-și declare apartenența politică. Era momentul când se pregătea separarea deținuților după culoarea politică. Când a fost strigat de pe listă, pentru a-și declara calitatea politică, Stelian Diaconescu (Ion Caraion) a declarat public, clar și nesilit de nimeni:

- Legionar.

A fost un moment de stupefacție pentru cei care îl cunoșteau. Sorin Popa, fiul dramaturgului Victor Ion Popa, vechi cunoscut, s-a repezit la el și i-a spus:

- Bine, măi Ioane, cum ai putut să faci o asemenea greșeală?! Știi tu ce înseamnă aceasta? O să suferi în închisoare un regim mai aspru alături de legionari, iar afară, copiii tăi vor purta acest stigmat.

La toate acestea, Ion Caraion a replicat în genul lui Pilat din Pont:

- Ce-am declarat, am declarat!

Sorin Popa nu știa ce rol au avut legionarii în viața lui Ion Caraion la mină. Cu atât mai puțin, se cunoșteau legăturile elevului Stelian Diaconescu cu Frăția de Cruce din Buzău. Virgil Maxim în "Memoriile" sale adevărate este acest lucru. De aceea, am rămas foarte mirat când după ieșirea din închisoare, am citit în "Enigmatica noblețe" un atac al lui Caraion împotriva poetului Ioan Alexandru. Tematica religioasă a poeziilor lui Ioan Alexandru el o respingea ideologic, ca să zică așa: "Misticismul și religia sunt perspective perimate ori soluții rudimentare" afirmă Caraion sentențios. În continuare, îi descoperă lui Ioan Alexandru filiație legionară, căci se întrebă cu evidentă aluzie: "Nu vă amintesc nimic expresii și fraze ca de pildă..." și face un inventar al expresiilor ce echivalează cu terminologia legionară: cruce, moarte, înviere, arhangheli... . Pentru mine a fost de neînțeles acest atac în plin regim

comunist, la adresa singurului poet român creștin.. Acest atac semăna cu o “demascare tovrășească”. Ba mai mult! Era o autentică delațiune:”Curat murdar!”. Păcat! Mai ales că autorul acestei demascări a făcut mereu caz de caracter și onoare. Ajuns în Occident, Ion Caraion s-a manifestat ca antilegionar. Este dreptul lui de a avea opinia pe care o voiește. Dar atunci când faci prea mult caz de verticalitate și consecvență, se cuvine ca viața ta să nu fie un veșnic zig-zag, de la dreapta spre stânga și invers.

Domnul Eugen Dragomir polarizează în jurul lui pe majoritatea tinerilor din lagăr. În timpul zilei, când suntem în schimbul de noapte, ne retragem pe o pantă din spatele barăcilor și aici, ne povestește amintirile sale din lumea legionară. În 1940 era în curs de apariție o carte a sa intitulată “Amintiri din Garda de Fier”, cu o prefață de Horia Sima, dar evenimentele din ianuarie 1941 au făcut imposibilă apariția ei. Acum ne povestește nouă acele amintiri, cu farmecul talentului său oratoric și cu pasiunea sufletului său incandescent. Când se apropie vreun indezirabil, se schimbă automat povestirea. Domnul Dragomir fusese prin anii '30 avocatul vestitului haiduc Coroiu, și ne povestește lucruri foarte interesante despre faptele și procesul haiducului moldovean. După plecarea intrusului, se revine la lumea legionară. Se perindă prin fața noastră galeria personalităților din Mișcarea Legionară: Căpitanul, Ion Moța, Ion Banea, prințul Alecu Cantacuzino, Iordache Nicoară, Puiu Gârcineanu, căpitanul Emil Șiancu, colonelul mare mutilat de război Vasile Diaconescu,... figuri și fapte de mare valoare morală și națională. Nici nu știai pe cine să admiri mai mult! Simțeam cu tot sufletul meu de adolescent crescut în spiritul creștin și românesc de la Beiuș, că în Mișcarea Legionară s-a concentrat în acele vremuri dramatice pentru destinul românesc, tot ceea ce a avut mai curat și viteaz acest neam.

Suntem în Săptămâna Mare. Preoții sunt ocupați cu spovedania și cuminecarea fraților de suferință. Atât cei ortodocși, cât și cei greco-catolici. Eu ajung pentru spovedanie la Părintele Aurel Lazarov. Este originar din județul Tulcea. A fost preot la Hârșova. Deși poartă ochelari, îi merge faima de a fi cel mai bun perforator de la Cavnic. Îl are ca ajutor pe Svietoslav Tăbăcaru, cel care mai târziu, a fost lovit la cap și a suferit vreme îndelungată de amnezie totală. Am lucrat mult timp în vecinătatea lor, în abatajul de pe Iosif-Nord. Părintele era un om tăcut și ponderat. Nu l-am văzut niciodată râzând. Doar câte un zâmbet discret îi lumina uneori fața. Cel mai bun prieten al său era inginerul Virgil Vlădescu, un om de o factură sufletească deosebită.

Acest duhovnic cu spirit misionar avea să sfârșească în închisoare. Câțiva ani mai târziu, un camarad care a fost martor la agonia și moartea sa, mi-a povestit cum s-a întâmplat plecarea lui spre veșnicie. La Aiud, s-a îmbolnăvit de meningită și a fost internat la infirmeria penitenciarului. Boala s-a dezlănțuit cu virulență și a intrat într-o fază galopantă. Foarte curând, Părintele a intrat în agonie. Frații de suferință din jurul lui, au fost martorii unui dialog dramatic între muribund și un Interlocutor invizibil. Convorbirea stranie a început printr-o interogație, repetată la anumite intervale:

- De ce, Doamne, de ce?...

Era marea întrebare pe care o pune orice suflet în fața iminentei plecări spre Eternitate. Cine știe ce tainice răspunsuri primea muribundul, că de la un timp, a pronunțat, repetând:

- Știu, Doamne, știu!...

Când ultimele energii ale ființei s-au stins și convulsiile au încetat, parcă din depărtările spre care îi era purtat sufletul, a izvorât suspinul supremei împăcări:

- Înțeleg, Doamne, înțeleg!...

Așa a trecut în Veșnicie robul lui Dumnezeu preotul Aurel, duhovnic neînfricat al temniței și ocnei. Nu știu dacă are urmași și dacă aceștia vor citi vreodată aceste rânduri. Dar acum, după atâtea decenii, putem murmura împreună cu glasul din cer binecuvântarea: “Fericiți cei morți, cei ce de acum mor

întru Domnul! Da, grăiește Duhul, odihnească-se de ostenele lor, căci faptele lor vin cu ei” (Apocalipsa 14.13). Da! Fericit robul lui Dumnezeu Aurel-preotul, care în timpul prigoanei anticreștine a murit în temniță! Odihnească-se de ostenele și suferințele sale cele multe, căci faptele lui de curaj apostolic au mers cu el mărturie în cer!

* * *

Săptămâna Patimilor are în închisoare un alt ecou decât în libertate. Acolo unde nu este suferință, lumea este copleșită de pregătirile materiale pentru praznic. Aici, în împărăția durerii, totul se concentrează pe trăirea semnificației religioase. Drumul pe galerie, spre adâncuri, se parcurge cântându-se imnuri religioase. Răsună bolțile subterane de cântările: “Cu noi este Dumnezeu”, “Sfinte Dumnezeule” și altele. Ocașii care merg în șir, purtând lămpile ce scânteiază în joc de lumini și umbre de-alungul galeriilor învăluite în beznă, par niște pelerini ce merg spre un tărâm plin de taine. Așa treceau, odinioară, creștinii primelor prigoane, prin labirintul tainic al catacumbelor. Ocașii de astăzi sunt cei mai buni frați cu prizonierii și martirii de atunci, căci și sufletele lor se înalță spre cer din adâncul catacumbelor.

În Vinerea Mare se ține post negru. Nu se mănâncă nimic și nu se bea apă, deși în adâncul ocnei, se lucrează din greu și, în multe locuri, în căldură tropicală. Nu-i nimic! În ziua în care Stăpânul ceresc a răbdat pentru noi, trebuie să răbdăm și noi!

* * *

Noaptea Învierii! Ne risipim pe galerii, la locurile de muncă, dar aproape nimeni nu lucrează. Venirea lui Eisenhower la putere în America ne dă curajul de a ne manifesta mai liber. Numai cei timorați încearcă să-și realizeze norma.

Spre sfârșitul timpului de muncă, toți ocașii ne apropiem de corfă. Acolo, în spațiul din fața corfei, vast cât o

catedrală, este o mare de oameni. În această noapte, în ocnă, impresia de catacombă este mai reală ca oricând. Pe margini sunt oameni care țin atârinate sfredele de diverse dimensiuni. La mijloc, un grup de preoți, cei care s-au întâmplat să fie în mină în această noapte, se pregătesc de săvârșirea mării Slujbe a Învierii. Ca la o comandă, lămpile se sting, una câte una. La sfârșit își sting lămpile și gardianul și civilul de la corfă, care stinge și becul electric. Întuneric absolut. Liniște suprafirească. Brusc se aprinde o lampă. Lumina țâșnește parcă din infinitul beznei. Se aude vocea preotului:

- Veniți de luați Lumină!

Și lumina trece din lampă în lampă, din suflet în suflet.

Apoi vocea cucernică intonează:

- Mărire Sfintei și Celei de o ființă și de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor, amin!

Din zeci de piepturi răsună cântarea pascală: "Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le".

Și vocea preotului continuă tunătoare:

- Să se scoale Dumnezeu și să se risipească toți vrăjmașii Lui și să piară de la fața Lui toți cei ce-L urăsc pe Dânsul!

Să se risipească și să piară vrăjmașii lui Dumnezeu! Cuvintele sună și răsună ca niște ciocane pe nicovala veacului ateu.

La fiecare cântare, de pe margini, răsună glasul metalic al sfredelelor lovite de ciocane. Sunt clopotele ocnei! Niciodată nu am auzit dangăte mai vibrante și mai tulburătoare. Totul este amețitor. Nimic nu lipsește din majestatea Noptii Sfinte: lumini, cântări, clopote...

Cine a trăit o asemenea noapte trebuie să devină un alt om! Aici, în adâncul acestei catacombe, cu întunericul ei copleșitor, răsare o rază de lumină de care nu te poți împărtăși nicicând și nicăieri în altă parte. **Raza din catacombă!** Ce fericire! A meritat să suporti toate chinurile de până acum, numai să te învrednicești de un asemenea har!

* * *

În prima zi de Paști, ne vizitează, pe mine și pe fratele meu, domnul Nicolae Dumitrescu, originar din Pitești. Toată lumea îi spune “nea Nae”. Nea Nae ne-a adus cadou diverse dulciuri, pe care vechii ocași le pot cumpăra de la cantina lagărului. Fiecare nou venit s-a bucurat de dărnicia cuiva. El s-a oferit să ne dăruiască nouă, celor doi frați. Nea Nae este un om înalt și uscățiv. Fiind piteștean, vorbește cu o așa viteză, încât eu, ca ardelean, trebuie să-l rog să repete câte o frază. El se supune, zâmbind amuzat. A călătorit prin Franța și Belgia, unde a făcut studii economice.

Nea Nae se bucură de respectul și iubirea tuturor.

* * *

În adâncul oanei, se întâmplă lucruri care nu se pot uita ușor. O întâmplare petrecută în epoca în care eram rulător, m-a tulburat profund.

Pe galeria Iosif-Sud, lucrările au fost întrerupte pentru că s-a pierdut filonul. Drept pentru care, s-a deschis în peretele din dreapta o galerie perpendiculară pe filonul principal, numită “ramura”, în căutarea filonului pierdut. În abatajul din Iosif-Sud, mai rămăseseră câteva balene uriașe (balenă = bucată de minereu de mare dimensiune) care mai trebuiau rulate. Am fost repartizați pentru această activitate trei ocași: avocatul Jean Voinea, din Panciu, istoricul Dan Cernovodeanu, fost coleg de clasă cu Regele Mihai, și eu. Venea un gardian cu un artificier civil și aruncau în aer mormanul rămas nefărămițat de exploziile anterioare, iar noi trebuia să-l rulăm în rostogol.

Iată-ne ajunși la locul de muncă. Artificierul face cu un pickhammer găuri în blocul masiv de minereu și introduce în ele cartușe de dinamită și fitilele aferente. Totul fiind gata, ne refugiem în cea mai apropiată breșă de protecție. Artificierul aprinde fitilele de la o țigară și vine lângă noi. Stăm în așteptare, așezați jos, cu lămpile în mână. Întâmplător stau față

în față cu gardianul. Este un flăcău solid și frumos de la țară. După înfățișare ar fi apt pentru o echipă de dansuri populare. Contrar așteptărilor, acest om care întruchipează virtuțile fizice ale poporului român, este de o mare răutate sufletească. Este preocupat în permanență de a persecuta și pedepsi. În prezența lui, nu ne simțim în siguranță niciodată. Acum stă în fața mea. Are figura concentrată. Deodată, izbucnește prima detonație. Se sting lămpile, în afară de a lui care este rezistentă la suflu. În următoarea fracțiune de secundă, se aude o altă detunătură care stinge și lampa lui. Întineric beznă. Și detunăturile urmează în serie. Parcă am fi pe front, în plină noapte, în timpul unei canonade. Ei bine, în intervalul dintre prima detunătură și cea de a doua, în fracțiunea de timp în care a mai luminat doar lampa lui, l-am văzut tresărind și pe față întipărindu-i-se o expresie de mare frică. Părea o fiară încolțită. M-a cuprins o mare milă față de el, și ocrotit de beznă, am plâns în taină. Acest om feroce care părea un zmeu invincibil, se manifestase ca un fricos nevolnic. Eu care nu am plâns niciodată pentru mine în timpul îndelungatei suferințe, plângeam acum pentru persecutorul meu! Din ce adâncuri a izvorât, oare, emoția mea?

Materialul rezultat din aruncarea în aer a balenelor ne dă de lucru câteva zile. În această zonă, lucrăm numai noi trei. Aici, pe Iosif-Sud este o căldură tropicală. În aer plutesc aburi ce vin din adâncul unei geode. De sus picură stropi de apă acidulată. Este un peisaj care aparține parcă unei alte ere geologice. Lucrăm îmbrăcați doar în chiloți, transpirația curgând din abundență pe bustul gol.

Astăzi lipsește Dan Cernovodeanu. Mormanul de steril rămas între cele două rostogoluri unde lucrăm, se înalță ca o piramidă. Eu lucrez la un rostogol, iar Jean Voinea la celălalt. După un timp, urc piramida și, din vârful ei, privesc în tăcere cum lucrează Jean. Este intrat printre niște balene de dimensiunea unor dulapuri, și scormonește printre ele, în căutarea bucăților de minereu. Râvna lui mă face să zâmbesc. Dar zâmbetul meu se va preface curând în expresie de groază. Jean, fără să-și dea seama, prin activitatea lui a deranjat echilibrul balenelor. Umple covata și se întoarce să iasă din

tunelul unde pătrunsese. În clipa aceea, se desprinde o balenă de cel puțin trei metri cubi și se prăvale spre el, fără nici un zgomot. Dar el nu sesizează nimic. Îngrozit, scot un răcnet nearticulat de avertizare. Scena se derulează parcă cu încetinitorul. Mai face un pas și părăsește locul unde, în fracțiunea de secundă următoare, se prăbușește piatra ce purta cu ea moartea. În clipa următoare căderii bolovanului, el se întoarce să vadă ce s-a întâmplat în spatele lui. Când vede ce a fost și mai ales, ce ar fi putut să fie, se îngrozește. Devine palid și fără puteri. Scapă covata din mâini și se așează jos. Eu tac, respectându-i emoția. După ce își revine, îmi spune zâmbind, că atunci când mi-a auzit urlatul, se gândea să-mi spună că am urlat ca Tarzan în junglă, el crezând că vreau să glumesc

Mă obsedează întrebarea: ce s-ar fi întâmplat dacă Jean nu s-ar fi hotărât exact în clipa aceea să meargă să golească covata? Dar dacă ar mai fi zărit o bucățică de minereu pentru care să fi întârziat o secundă în plus? Ce s-ar fi întâmplat? Nu pot duce gândul până la capăt. Dacă nu moartea, cu siguranță o groaznică accidentare. La prima vedere, pare numai o coincidență fericită!

Nu peste mult timp, sunt martor la o întâmplare similară. Sunt mutat ca rulător la Intermediar. Aici, spre deosebire de clima tropicală de pe Iosif-Sud, este un frig neplăcut, din cauza unui curent rece care vine de la un puț de aeraj din apropiere. Lucrez cu un bătrân țaran din sudul țării, jos pe galerie, la înaintare. Într-un schimb se perforează, în celălalt se rulează materialul. Calea ferată înaintează împreună cu galeria, la distanță de câțiva metri de frontul de lucru. Încărcăm minereul într-un vagonet. Obosiți de muncă și frig, ne așezăm pe câte un bolovan, chiar în grotă frontului de înaintare. Bătrânul adoarme imediat. Eu stau cu capul pe genunchi, dar cu atenția îndreptată spre direcția de unde ar putea veni inamicul. Din când în când, arunc o privire spre galerie întunecată. La un moment dat, zăresc o undă de lumină. Dau un cot moșului care sare rapid în picioare. În secunda următoare, începem să lucrăm. Apare un gardian care ne scrutează cu severitate. Pare nemulțumit că nu a găsit ceva în neregulă, ca să ne poată

admonesta sau pedepsi. Pleacă înapoi pe galerie. La puțin timp după ce se îndepărtează, pe locul unde stătuse bătrânul, cade brusc un bolovan oval, greu de câteva zeci de kilograme. Numai apariția gardianului l-a salvat pe bietul om de la o nenorocire. Lovitura blocului de plumb în ceafa ocnașului dormind cu capul pe genunchi, putea să-i fie fatală. Iarăși o coincidență fericită!

După asemenea mai multe “coincidențe fericite”, simți cum Mâna Domnului dirijează acolo, în adâncul ocnei, momentul în care un bloc de plumb trebuie să se prăbușească sau când să stea neclintit. Dumnezeu ne dăruiește și suferință, dar ne păzește de adevăratele primejdii și nenorociri!

“O piatră foarte mare era să se rostogolească peste mine și să mă zdrobească, pe când dormeam adânc sub ea, de nu m-aș fi sculat din acest loc cu o săritură grăbită părându-mi-se că aud glasul tău. Și îndată am văzut piatra aceea desprinzându-se și căzând la pământ.” (Sf. Ioan Scărarul, Filocalia vol. IX, pag. 35).

“Și iarăși se întâmplă adeseori să se surpe o casă sau un zid, sau să cadă o piatră și să se rostogolească din locul lor cu zgomot și să se afle șezând acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu poruncește cu iubire de oameni îngerului să le țină pe acelea să nu cadă, până ce se ridică aceia de acolo, sau îi mișcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesupt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întâmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voiește să se arate nesfârșita mărire a puterii Lui.” (Sf. Isaac Sirul, Filocalia vol. X, pag. 120).

* * *

Vine ziua când mi se termină stagiul de rulător, și sunt dat ca ajutor de perforator lui Gheorghe Andrișan, student, originar din Frătăuții Bucovinei. Ghiță a trecut prin infernul de la Pitești și este încă dominat de teroare. Lucrează tot timpul ca un disperat. Perforăm la înaintare pe galeria Iosif-Nord. Este o rocă extradură. În câteva minute se tocesc sfredelele. Lucrăm cu sfredele cu cap Widia, dar nici ele nu rezistă mult.

Nu am ce face, trebuie să-l însoțesc în ritmul său supraomenesc. Ghiță nu are relații de prietenie cu nimeni. Încrederea în oameni i-a fost ucisă la Pitești. Abia acum află de la mine despre moartea lui Stalin. La început nu mă crede. Peste câteva zile, află – nu știu prin cine – că informația mea este adevărată. Parcă s-a mai eliberat de teroare. Singurul moment de respiro este atunci când mâncăm. Într-o asemenea pauză, ajungem să discutăm despre Eminescu. În acele momente, privirea și glasul lui se schimbă. Ghiță este un eminescian pasionat. Uită de perforator și de Tămâie, și continuăm să discutăm neașteptat de mult. Simt cum începe să devină un alt om.

* * *

La o nouă ordine de bătaie, sunt repartizat ajutor de perforator lui George Sarry. Lucrăm în abataj pe Iosif-Nord. Este un foarte bun perforator, de aceea termină repede. După aceasta, el dispare, iar eu rămân să adun aparatul și furtunurile. Atunci nu știam cauza disparițiilor sale. Mai târziu voi afla că era implicat și el în pregătirile pentru evadare.

În vecinătatea noastră lucrează un alt perforator care îl are ca ajutor pe Dan Mihăilescu. Dan este din București, absolvent al Institutului Politehnic. Este un tânăr cu trăsături frumoase și cu ochi albaștri. Acești ochi parcă sunt ruși din zarea unei dimineți de primăvară. Are o figură angelică. Frumusețea fizică este dublată de o mare delicatețe sufletească.

Într-o zi, în lagăr, suntem chemați câțiva tineri să defrișăm lăstărișul care începuse să crească în partea de sus a lagărului, pe panta muntelui, unde se întindea o vastă zonă interzisă. Mergem însoțiți de gardieni. Soldații din turele ne privesc curioși sau scrutători, fiecare după starea lui sufletească. Fără gardieni alături de noi, am fi morți. Când ajungem în partea cea mai de sus, privim în jos. Sub noi se zăresc barăcile și deținuții în curtea lagărului; aceștia par niște pitici. Privim cu o stare sufletească tulburătoare valea care se întinde dincolo de lagăr. Se zăresc câteva căsuțe de bârne. Este luna mai, de aceea,

peisajul este fermecător, mai ales pentru noi, cei care intrăm în ocnă. Ce mirifică mi se pare lumea de dincolo de sârme și garduri. Transfigurat la față, Dan Mihăilescu exclamă:

- Ce peisaj divin!

Dan are pentru mama lui un cult. Cred că are un moment special în cursul zilei pe care îl închină ei, cu toate gândurile și dorurile sale. Într-o zi, săvârșesc un sacrilegiu în acest sanctuar al sufletului său. Tocmai terminasem lucrul. Dan trăgea după el furtunurile lungi și grele. Pe față era stropit cu ulei și praf, iar hainele îi erau ude și murdare. Văzându-l cum se chinuie să adăpostească uneltele în breșa de protecție, îi spun, cu intenția de glumă prietenească:

- Măi, Dane, dacă te-ar vedea acum mama ta!

La auzul acestor cuvinte, Dan s-a întunecat la privire. O negură s-a lăsat peste chipul său senin. N-a mai scos nici un cuvânt. Când mi-am dat seama ce săvârșisem, era prea târziu. M-a durut durerea lui, pe care eu i-am provocat-o. Sufletul lui plângea în adâncuri, acolo unde orice fiu se simte vinovat pentru suferințele pe care le-a cauzat mamei sale. În clipa aceea, mama lui Dan – care îl iubea pe acest copil desăvârșit mai presus de orice – ar fi dat lumea întregă numai să-l poată vedea. Chiar așa chinuit și murdar cum era în adâncul ocnei.

* * *

6 iunie 1953. De trei zile sunt în concediu medical. Urcând o suitoare, o piatră s-a prăvălit peste mine. Am făcut un gest instinctiv de apărare cu mâna stângă. Piatra a lovit rădăcina degetului arătător și mi-a produs o tăietură în os. Am fost pansat la punctul sanitar. La orice mișcare simțeam o durere ascuțită.

Aceste trei zile de odihnă au fost foarte bine venite. Azi dimineață, înainte de a se intra în mină, sunt chemat la cabinetul medical. Dr. Miltiade Ionescu îmi spune:

- Domnule Brânzaș, trebuie să intri în mină!

- Eu? Imposibil!

- Domnul Comandant cu producția este nemulțumit că sunt prea mulți scutiți, de aceea sunt obligat să trimit pe câțiva în mină. Ceilalți sunt mai grav bolnavi decât dumneata.

La această atitudine neașteptată din partea doctorului, răspund ferm:

- Eu în mină nu intru. Se vede de la distanță că sunt inapt pentru muncă.

Mâna stângă îmi era bandajată și legată cu o eșarfă petrecută după gât.

- Cu dumneata nu se poate înțelege omul, zice el enervat.

Nici nu! – gândesc eu, ieșind pe ușă. Refuzul meu era absolut firesc. Dar chiar dacă aș fi fost mai puțin rănit, tot nu intram în mină, pentru un alt motiv. Un motiv care avea oarecum, un caracter politic. Dr.Miltiade Ionescu făcea parte dintr-un grup denumit “Forța a treia”. Cei care scriu despre lagărul de muncă de la Cavnic nu pomenesc nimic despre acest lucru. Este un fapt cel puțin curios că nimeni nu amintește de “Forța a treia”. Dar ceea ce voi prezenta eu este absolut exact.

La Cavnic, oamenii erau grupați din punct de vedere politic, astfel: 1. Partidele tradiționale sau istorice (liberali, țărăniști și social-democrați) , 2. Legionarii (care proporțional formau majoritatea în lagăr) și ceilalți. Ceilalți erau fie ofițeri, unii dintre ei condamnați drept “criminali de război”, fie membrii unor organizații politice fără culoare care nu făceau parte din nici una din primele două forțe. O parte din aceștia s-au grupat într-o formațiune care se autointitula “Forța a treia”. Erau cunoscuți ca filoamericani declarați. Formațiunea respectivă se voia o forță politică pe scena de mâine a țării. Grupul era reprezentat de Ducu Ciocâlțeu, Ion Pantazi, Dr.Miltiade Ionescu, Ion Ioanid și alții. Cine adera la acest grup, beneficia automat de o protecție medicală specială. Dr.Ionescu te declara “bolnav” și stătea la suprafață cu acest statut, pentru a te reface. Era un mod foarte eficace – în condițiile speciale din ocnă – de a câștiga aderenți. Noi, beiușenii, fiind asimilați la grupul legionarilor, nu beneficiam de simpatia, cu atât mai puțin de protecția doctorului Ionescu.

Așa se explică discuția mai aspră dintre mine și doctor. În realitate, doctorul voia să ne trimită în mină pentru cu totul alt motiv, decât cel invocat.

Ziua a trecut fără nici un incident. Mi-am petrecut timpul vizitând prieteni din alte barăci, mai ales că aceștia erau în schimb invers cu mine, și am profitat de această ocazie. Iată, vine momentul ieșirii din mină. Stau în curte și privesc spre cei care ies din mină, unii grăbiți, alții alene, fiecare după temperamentul său. După un timp, nu mai iese nimeni. Suntem puțin nedumeriți. Niciodată nu a fost o așa de mare distanță între două corfe. Oricât ni s-ar părea de ciudat, totuși nu mai iese nimeni. S-a întâmplat vreo nenorocire? – ne întrebăm noi îngrijorați. Până să ne dumirim mai bine, se aude de pe turele că se dă alarma. Din zeci de bare metalice, santinelele sună alarma. Parcă ar fi un cor de clopote. Se strigă cu glasuri evident surescitate:

- Alarmă! Alarmă! Toată lumea în barăci!

Ne dăm seama că de data aceasta nu este o alarmă simulată, ci una veritabilă. Intră fiecare în baraca lui. Stăm la ferestrele dinspre curte și așteptăm cu înfrigurare. Oare ce s-a întâmplat? La un moment dat, cineva șoptește: evadare! O stare de emoție ne cuprinde pe toți. Noi, cei mai tineri, jubilăm. Evadare? Formidabil! Ce aventură fantastică! Domnul Nelu Bânda care stă în spatele nostru, încearcă să ne trezească la realitate:

- Hei, băieți, nu vă entuziasmați! Nu știți voi ce va urma acum!

Domnul Bânda care a făcut închisoare sub mai multe regimuri politice, știe că orice evadare atrage după sine represalii împotriva tuturor. Dar noi, novicii, nu știam încă. Cel care a șoptit cuvântul “evadare” a fost George Sarry, aflat întâmplător în baraca noastră. El era implicat în planurile de evadare și știe exact ce se întâmplă.

Peste câțva timp, încep să iasă ocașii din mină. Lagărul este plin de gardieni și ofițeri. Majoritatea stau la poartă, restul păzesc barăcile. Cei de la poartă îi iau în primire pe deținuții care ies. “Primirea” constă în pumni, picioare,

înjurături, strigăte de amenințare și o percheziție minuțioasă și brutală. După ce toată lumea a ieșit, începe numărătoarea. Nu se știe câți deținuți au evadat. Din această cauză, numărătoarea se repetă. Odată, de două ori, ... de zece ori. Până la miezul nopții ne tot numără. Fiecare ocnaș stă în patul său, căutându-se paturile goale. Până la urmă rămân 14 paturi goale, deci 14 evadați. Cred că în istoria închisorilor comuniste cu condamnări mari, nu a mai fost o asemenea performanță!

Aflu că printre cei evadați este și doctorul Miltiade Ionescu. El, care era medic la suprafață, ca să poată evada, trebuia să coboare în mină. A pretextat că în ultimul timp se petrec prea multe accidente (unul era al meu!) și că vrea să viziteze locurile de muncă, pentru a trage o concluzie la fața locului. Cred că Tămâie i-a apreciat foarte mult “conștiinciozitatea” și “interesul” pentru producție. Dr Ionescu, de frică să nu fie reținut la suprafață de către Tămâie, pentru a fi interogată despre prea marele număr de scutiți, a încercat să micșoreze numărul lor. Dar legea conspirației îl oprea să ne pună în cunoștință de cauză pentru încercarea lui aparent lipsită de deontologie profesională. Aici nu se putea aplica principiul farfuridian: “Dacă este evadare, să știm și noi!”.

* * *

Imediat după evadare, s-au luat câteva măsuri drastice. S-a pus sârmă ghimpată între barăci. Nu avem voie să vizităm alte barăci. Adio, viață liberă din lagăr! La ieșirea din mină se fac mereu percheziții care sunt însoțite de maltratări. La aceste percheziții brutale iau parte toți gardienii. Dar nu, nu chiar toți! Iată că un gardian, Hegheduș, nu participă la busculade. Face percheziția în mod formal și nonviolent. Acest maghiar, fost violonist de profesie, dă dovada unei omenii surprinzătoare. Probabil că în adâncul sensibilității sale sufletești, nu poate suporta brutalitățile la care suntem supuși, iar atitudinea lui plină de respect și finețe, constituie modul lui de a se desolidariza de maniera conducerii lagărului. Îngrijorat, ca nu

cumva să-l pierdem pe acest om de omenie, într-o zi îi spun în ungurește:

- Vă rog să dați în mine, ca să vadă politrucul că sunteți și dumneavoastră activ!

- Nu-i nevoie! răspunde el calm.

Răspunsul lui m-a uimit. Câtă demnitate și înțelepciune la acest om!

După ce trecem prin aceste focuri caudine la ieșirea din mină, în lagăr continuă persecuția draconică. După ieșirea de la masă, deținuții care au muncit toată noaptea în ocna de plumb, sunt puși la instrucție. Totul are rolul de a intimida și umili. Gardianul de serviciu comandă adunarea, pentru a face "instrucția" programată. Cu o voce severă și dominatoare comandă: "culcați!". Și toți deținuții se culcă. "Drepti!". Și toți deținuții se ridică. "Fuga marș!". Și deținuții fug până se aude: "Stai!". Deținuții se opresc. Apoi iar "culcați!"..., apoi iar "drepti!"..., apoi "fuga marș!"... și așa mereu.

Cei care au încercat să se opună au fost duși la corpul de gardă, de unde s-au întors zdrobiți în bătaie. Unii chiar mutilați, cum a fost cazul lui Gioga Parizianu care a fost lovit într-un ochi, pierzându-și pentru un timp vederea.

* * *

Gioga este un student aromân mic de statură, solid, plin de energie și mereu cu zâmbetul pe buze. Este un foarte bun camarad, modest și generos. Nu găsesc cele mai potrivite cuvinte pentru portretul lui. Ce pot spune mai mult despre inima și caracterul lui decât a spus Ion Ioanid în "Închisoarea noastră cea de toate zilele": Gioga? – "un băiat cu inimă de aur"! Gioga este unul dintre tinerii români care au avut destinul tragic de a trece prin infernul de la Pitești. Cuvântul "infern" ar putea părea unora exagerat. Dar eu i-am verificat conformitatea cu adevărul. Și încă într-un mod șocant.

La câteva zile după ce am ajuns în aceeași baracă cu Gioga, într-o noapte, în timp ce ocnașii își dormeau somnul profund al celor epuizați de munca în subterană, în liniștea care

nu era tulburată decât de strigătul îndepărtat al santinelor din turele, s-a auzit un strigăt, un răcnet puternic și prelung, ca de ființă înjunghiată. Ne trezim brusc, speriați, cu inimile palpitând de emoție.

- Ce-i? Ce s-a întâmplat?

Cei mai vechi ne liniștesc:

- Nu-i nimic! A visat Gioga!

A visat iar Gioga și a scos un strigăt înfricoșător. Doamne, prin ce a trecut acest om și cei ca el! Acel strigăt izvora din adâncul coșmarului care persista în visele celor torturați la Pitești. Erau strigăte din iad, în cel mai real sens al cuvântului! Mai târziu, voi auzi din povestirile lui Gelu Gheorghiu despre Pitești și ale lui Virgil Maxim despre Gherla, tot ceea ce s-a întâmplat în aceste uzine ale torturii și morții. Ei îmi vor povesti experiențele infernale prin care au trecut. Dar strigătele lui Gioga au fost dovezile cele mai elocvente. Ele indicau gradul până la care a fost supus tineretul creștin din România, torturii și exterminării. Pe cerul României ar trebui să apară noaptea, pe un ecran imens, o inscripție scrisă cu litere de foc, care să amintească cât va fi lumea: “- Români, nu uitați crimele bolșevismului! Nu uitați iadul de la Pitești! Nu îi considerați drept oameni pe cei care au jucat rolul de diavoli!”.

Nu avem suficientă revoltă pentru a ne exprima indignarea că toate atrocitățile săvârșite de comuniști împotriva creștinilor din România și din întreaga lume, nu sunt considerate crime împotriva umanității și tratate ca atare. Ca și cum creștinii nu ar fi fost oameni, ci numai cei de altă religie, mozaică sau musulmană, bunăoară. Crimele împotriva creștinilor, crime împotriva creștinătății de fapt, sunt imediat uitate.

* * *

Din cauza măsurilor de după evadare, nu mai am posibilitatea să mă întâlnesc cu fratele meu care lucrează în alt schimb și a fost mutat în altă baracă. Am avut ghinionul ca printre cei evadați să fie două perechi de frați vrânceni: frații

Cojocaru și – culmea! – frații Brânzaru. Din cauza fraților Brânzaru, frații Brânzaș sunt persecutați în mod special. Pentru simpla coincidență de nume, am devenit brusc periculoși!

Viața din lagăr devine din ce în ce mai grea. Umilința la care suntem supuși după ieșirea din mină, lezează sentimentul demnității. În plus, contribuie la continua epuizare a forțelor noastre fizice. Cât timp vor dura, oare, aceste represalii?

Dar iată, cineva s-a gândit la această problemă. Într-una din zile, vine Victor Popa (în numele unui grup de inițiativă rămas secret) și mă întreabă:

- Vrei să participi la o acțiune care să pună capăt umilirii noastre?

Stau o clipă și reflectez. Nu este ușor să intri într-o acțiune care se poate solda cu cine știe ce pedepse dure. Dar apelul la onoare învinge șovăiala.

- Da! Particip.

- La timpul convenit, vei fi înștiințat.

Nu discut cu nimeni despre această hotărâre. Totul se petrece în secret, ca politrucul – prin turnătorii săi – să nu afle nimic. Dacă descoperă acțiunea care se pregătește, o poate zădărnici. Peste câteva zile, Victor Popa îmi spune:

- Începând cu data de mâine, nu ne vom mai supune la comenzile gardienilor. Nu ne vom mai culca și nu vom mai fugi.

- Am înțeles!

Blândul și discretul Victor Popa care se ocupă în mod special de educația mea, este foarte mulțumit că elevul lui participă la această acțiune riscantă. Nici nu bănuia că îi voi oferi una din cele mai mari satisfacții din viața sa de pedagog cu vocație.

* * *

Seara intru în mină. Dimineața, după ieșirea din mină, merg în sala de mese. Când ies în curte, gardianul – pe care noi îl porecliserăm “Mireasa” – tocmai face adunarea pentru “instrucție”. Ne adună în spațiul de la poartă pe vreo 200 de

deținuți. Stăm toți în picioare, cu fața spre el. El ne privește sigur pe sine și satisfăcut, ca de obicei.

- Culcați! ordonă el.

Nimeni nu se culcă. Cei care nu erau în cunoștință de cauză, au schițat o mișcare de executare a ordinului, dar văzând că majoritatea ocașilor rămân nemișcați, nu se mai culcă nici ei. Gardianul privește stupefiat. Nu-i vine să creadă ceea ce vede. Cum? Nimeni nu execută comanda? Ce se întâmplă? După momentul de stupeoare, își revine și răcnește:

- Culcați, bandiților!

“Bandiții” stau în continuare nemișcați.

- Fuga marș, spre curte!

Câțiva fac doi, trei pași spre direcția indicată.

- Culcați! răcnește din nou.

În pofida furiei sale, nimeni nu se supune. Tensiunea crește. Gardianul, neobișnuit cu un asemenea afront, scrâșnește din dinți. Nu știe cum să rezolve situația. Dar știe că pentru el este o datorie ca să iasă biruitor asupra bandiților. Dar cum? Santinela din turela de la poartă privește scena fără să intervină. În această clipă dificilă pentru “Mireasa”, spre norocul lui și spre ghinionul nostru, apare pe poarta lagărului, Tămâie. Intuiește din prima clipă că ceva nu este în regulă.

- Ce se întâmplă aici, tovarășe sergent? întrebă el grăbit.

- Tovarășe comandant, bandiții nu vor să execute ordinele!

- Cuuun? Nu vor să execute ordinele? Ia să vedem noi!

Îmi dau seama că prezența lui Tămâie va modifica raportul de forțe. Trece prin fața noastră și urcă pe treptele care duc la biroul politrucului. Este îmbrăcat în eleganta uniformă M.A.I. Își pune mâinile la spate, se înclină spre noi și rostește amenințator, accentuând fiecare silabă:

- Cul-cați, bandiților!

Comanda lui Tămâie are un efect fulgerător. Câțiva se culcă imediat. Alții șovăie.

- Culcați, bandiților! repetă Tămâie, cu un ton de stăpân absolut.

Un alt pluton de deținuți se culcă. Cei rămași în picioare sunt din ce în ce mai puțini. Eu încep o rapidă dezbatere interioară: mă culc sau nu mă culc? Conștiința datoriei intră în conflict cu sentimentul de teamă. Dar școala onoarei la care am fost educat este mai puternică și iese biruitoare: mi-am dat cuvântul de onoare, deci trebuie să-l respect!

Odată luată această hotărâre, nu mă mai frământ. Privesc destul de detașat cele ce se întâmplă în continuare. S-a întâmplat să fiu în primele rânduri. Toți cei din raza mea vizuală sunt culcați. Dar, oare, în spate? Pentru mine ar fi important să știu, deoarece cu cât am fi mai mulți rămași în picioare, cu atât primejdia ar fi mai mică. Mă gândesc o clipă, că întrucât se pare că toți s-au culcat, cine m-ar mai putea acuza de lașitate? Alung acest gând, pentru că eu sunt dator în primul rând, față de mine însumi, indiferent de ceea ce fac ceilalți. Ești cu adevărat cel ce ești, față de tine însuși!

Nu îndrăznesc să privesc înapoi, de teamă să nu fiu acuzat de instigare. Dar din atitudinea lui Tămâie, îmi dau seama că nu s-au culcat toți. În cele din urmă, îl aud spunând suierător:

- Deci, voi nu vreți să vă culcați? Tonul lui aparent calm este cu atât mai amenințător.

Prin această întrebare a lui Tămâie, primesc răspunsul: mai sunt și alți deținuți care nu au executat ordinul. Cine sunt, oare? Mă cuprinde o puternică curiozitate să aflu cine sunt, dar nu îndrăznesc să fac nici o mișcare. Pentru că sunt mai în față, Tămâie mă privește pe mine întrebător, dar eu îi evit privirea. Mi-e teamă că dacă îl privesc direct în ochi, va interpreta aceasta drept un afront și se va repezi la mine. Este un moment de tăcere generală. Ca să curme situația, Tămâie taie nodul gordian:

- Tovarășe sergent, du-i pe ăștia și fă cu ei o instrucție, așa cum trebuie! Iar voi, bandiților, marș la carceră!

Deși sunt în față, rămân nemișcat. Aștept să văd cine sunt cei care au rezistat. Și apoi, din spate, apare primul, Ion Caraion, slab, palid, cu gâtul întins înainte. După el apare Liviu

Ciaca – “Catholicul”, cum i se spunea în închisoare -, după el, Dodi Mărăscu, iar după Dodi... nu mai apare nimeni. Interesant, că fiecare din ei se grăbește, dar sunt convins că nu din teama față de Tămâie, ci din teama de a nu se considera că ar șovăi la acceptarea prețului ce trebuie plătit pentru demnitate. Mă iau și eu după ei, cu aceeași grabă sfidătoare, trecând cu grijă printre frații care stau culcați la pământ. Tămâie, în urma noastră, înjură și spumegă de furie că a îndrăznit cineva să nu i se supună.

Ion Caraion intră primul, iar noi după el. Carcera este pentru maximum două persoane, dar Tămâie are ambiția să ne înghesuie pe toți patru în aceeași carceră. Eu fiind ultimul, primesc direct loviturile de cizme și pumni prin care Tămâie reușește să ne comprime, astfel încât să poată închide ușa. Odată terminată treaba, Tămâie pleacă satisfăcut, ca după o mare victorie. Acum merge să raporteze și să primească noi ordine, nu înainte de a ne amenința într-un mod foarte grav:

- Bandiților, ați instigat la rebeliune în colonie! Lasă că veți vedea voi!

După plecarea lui Tămâie, urmează o tăcere mormântală. Ca să putem încăpea, stăm spate în spate, fiecare cu fața spre o latură a carcerii. Toți suntem emoționați. Știm ce ne așteaptă. În aceste momente de tăcere, dinspre curtea lagărului, răzbate zgomotul instrucției la care sunt supuși camarazii noștri. Se aud comenzile gardianului, tropotul bocancilor și găfâitul bieților ocași. Cu cât instrucția este mai intensă, cu atât perspectiva noastră este mai sumbră.

În această tăcere plină de tensiune, deodată se aude vocea lui Ion Caraion, recitând din Radu Gyr:

“Din șoapte de la temniceri

Aflăm că stăm de patru veri...”

Brusc, se destinde atmosfera. Începem să discutăm. Primul lucru pe care ni-l împărtășim este regretul pentru acțiunea eșuată. Ion Caraion este foarte sever cu cei care s-au culcat. Poate că are dreptate. Dacă el, cel atât de slăbit fizic, l-a înfruntat pe Tămâie, se cuvenea să o facă și ceilalți. Liviu Ciaca are o satisfacție. În timp ce el era în picioare, gardianul a venit

printre rânduri și a apăsat cu cizma pe gâtul unuia care era culcat, pe motiv că nu ține capul suficient de aplecat. Scenă simbolică! “Capul ce se pleacă” trebuie plecat atât cât dorește cel în fața căruia te pleci. Deci, nu era mai bine să rămâi drept? Da! Ar fi simplu, dacă verticalitatea nu ar trebui plătită cu mai mult decât o apăsare de cizmă. Ceea ce va și urma acum! Ne pregătim sufletește pentru cele ce se vor întâmpla în mod inevitabil. Ne așteptăm să fim bătuți la corpul de gardă. Dar nu o simplă bătaie, ci una care ne-ar putea mutila pentru toată viața. Doamne ferește! Apoi vom fi puși în lanțuri și duși disciplinar la o închisoare. Cea mai apropiată este cea de la Sighet, iar ca închisoare disciplinară mai îndepărtată, era considerată cea de la Râmnicul Sărat. În realitate, Aiudul poate îndeplini în mod perfect cel mai sever regim disciplinar. Stabilesc cu Dodi un cod de semnale de recunoaștere în viitoarea închisoare. Eu voi fluiera o melodie, numai de noi știută, iar el va răspunde cu o altă melodie. Și cu fratele meu Virgil am stabilit la începutul detenției noastre, un cod de semnale de recunoaștere. O undă de regret îmi tulbură sufletul. Îmi pare rău după tot ce a însemnat Cavnicul. În plus, eu mă voi despărți de fratele meu.

Orele trec fără să se întâmple ceva. Oare, ce au de gând cu noi? Preparativele durează atât de mult? Deodată, se aud niște pași. Ascultăm cu atenție. În sfârșit, sosește inevitabilul! Ne încordăm cu toată ființa, ca să înfruntăm cele ce vor urma. Interesant însă că nu se aud decât pașii unui singur om. Deschide ușa un gardian oarecare.

- La baracă! zice gardianul, cu un ton neutru.

Fiind înspre ușă, ies eu primul. Nu sunt convins că vom merge, de fapt, la baracă. După colțul barăcii prin spatele căreia trecem, prevăd că stau gardienii, gata să ne înșface la bătaie. Ies în spațiul de la poartă cu mare prudență. Nimeni! Oare să fie adevărat ce spune gardianul? Trecem și de ultimul colț de unde am putea fi atacați, dar nu ne întâmpină nimeni. Curtea este pustie. Doar la ferestrele zăbreuite ale barăcilor 1 și 2, stau frații, așteptând curioși să vadă ce ni se va întâmpla. Dar nu ni se întâmplă nimic.

Intrăm în barăci și suntem primiți cu multă căldură. Unii se bucură vizibil și ne îmbrățișează. Victor Popa este mândru de elevul său. Am trecut pe lângă o mare primejdie. Probabil că unii se simt vinovați că ne-au lăsat singuri în gura lupului.

Seara intrăm în mină, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. A doua zi, minune! După ieșirea din mină, nimeni nu mai este supus la nici o persecuție. Toate restricțiile și represaliile impuse după evadare, cu tot cortegiul lor de suferințe și umilințe, încetează. Ce s-a întâmplat? Nu știu nimic sigur. După toate probabilitățile, în urma celor întâmplate, s-a dat telefon la București. Acțiunea noastră (care dacă M.A.I.-ul ar fi avut interes, putea fi considerată drept tentativă de revoltă) a avut ca efect, după o logică necunoscută nouă, încetarea represaliilor.

Remus Radina povestește în cartea sa de memorii “Testament din morgă” o întâmplare similară de la Canal, în care protagonist a fost el însuși, singurul care a refuzat să se supună. Drept urmare, a fost trimis la carceră, dar după venirea nopții, a fost dus din nou la baracă. “Nu știu nici azi – comentează Remus Radina – de ce Lazăr (comandantul lagărului Peninsula) nu s-a dezlănțuit împotriva mea, dar din ziua aceea nu a mai făcut niciodată culcări cu deținuții”.

Marin Preda care a ascultat povestirile lui Ion Caraion despre cele petrecute la închisoare și ocnă, a redat acțiunea noastră în cartea “Cel mai iubit dintre pământeni”(în ediția din 1984, apare în vol.II, la pag. 63), bineînțeles mult modificată, în unele locuri chiar denaturată. Întâmplarea reală este cea descrisă de mine.

* * *

Spre sfârșitul verii, sosește un nou lot de deținuți. Sunt foarte mulți. Unii de la închisori, alții de la Canal, care începea să se desființeze. Printre noii veniți: Nicolae Boșcaiu, botanist, Nelu Iliescu, student teolog (amândoi bănățeni), Ghiță Stănescu, plin de talent și spirit camaraderesc, Emil Ungur din Gherla, totdeauna vesel, Radu Marin și alții.

Nicolae Boșcaiu este o adevărată enciclopedie. Pe lângă științele naturale, în care este specialist, cunoaște teologie, filozofie, istorie...de parcă ar fi licențiat și în aceste domenii. Este un tânăr supradotat intelectual. Activitatea științifică a început-o din timpul liceului. O rămă îi poartă numele. A descoperit-o întâmplător. Într-o zi, apare o găină în grădină, purtând în plisc o rămă uriașă. După o palpitantă cursă de urmărire, râma este salvată fără nici o vătămare. Trimisă la un specialist în domeniu, acesta constată că acest tip de rămă nu era trecută în nomenclatorul zoologic. Astfel a apărut “Allolobophora Boscaini” (Allolobophora lui Boșcaiu).

Dintre cei mai tineri nou veniți, se distinge Ghiță Stănescu, un băiat talentat, inteligent și plin de suflet. Este mereu bine dispus și preocupat să dinamizeze sufletele pesimiste.

Tot dintre tineri sunt de remarcat Nicu Butnaru, elev de liceu din Vrancea, Narcis Dogaru din Tulcea, și bănățenii: Bujor Sârbu și Martin Rădoi. Cel care se atașează cel mai mult de mine este Emil Ungur din Gherla.

Familia aromânilor s-a înmulțit cu mai mulți noi veniți, printre care Mușu Sotir este figura cea mai remarcabilă. Deși cu studii comerciale, este poet. Are un volum manuscris intitulat “Cristelnițe”. În ceea ce îl privește, este amuzant să asiești la noua ordine de bătaie – cum i se spune - , adică la repartizarea locurilor de muncă pentru luna viitoare. Suntem adunați toți în curte și fiecare este anunțat unde va lucra; după ce i se citește numele și locul de muncă, trece în tabăra cealaltă. Bătrânul inginer, pe care noi l-am poreclit “Ștefan cel Mare”, atunci când citește ordinea de bătaie, deformează invariabil numele lui Mușu Sotir:

- Mușu Satir!

- Prezent! răspunde Mușu flegmatic, dar nu satir!

Noi ne amuzăm, dar luna viitoare, scena se va repeta. Inocentul Sotir ve deveni din nou, pentru câteva momente:satir.

Se apropie Crăciunul. Peste Munții Gutinului ninge ca în povești. Se așterne un strat de zăpadă așa cum nu am mai văzut. Din acest punct de vedere, iarna 1953/'54 va intra în istorie ca un record de înzăpezire. Comunicarea între barăci se face pe niște cărări străjuite de nămeți. Barăcile sunt îmbrăcate în haină albă, iar pe hornuri, fumul se înalță spre cer ca o coloană a infinitului. Peisajul este ca dintr-o poezie de Coșbuc. Totul amintește de Crăciunul din copilărie. Prin barăci, pe galerie, pretutindeni se colindă. O undă de nostalgie și tristețe colindă prin sufletele noastre. Oare câte Crăciunuri vom mai sărbători în ocnă sau în temniță?

Ce răscolitor sună colindul prizonierilor din Siberia:

“La fereastra amintirii ne-adunăm

Cântecul de altădată, colindăm...”

Cu ecoul colindelor în suflet, intrăm în anul Domnului

1954.

* * *

19 ianuarie 1954. Astăzi se petrece o revoluție administrativă. Toată lumea trebuie să iasă în curte, cu tot bagajul. Presimțim că se va petrece ceva important. În fața mea, înfipt cu picioarele în omăt, se găsește înaltul și sobrul Augustin Macarie, unul din membrii echipajului de pe bricul “Mircea”. Aceștia au plecat cu șalupa navei spre Turcia, dar au fost interceptați de Securitatea de coastă și au ajuns la închisoare, primind condamnări mari. Augustin Macarie este filo-englez și afișează o sobrietate și stăpânire de sine tipic britanice. Pentru români are cuvinte extrem de critice. După caracterizarea sa, românii sunt superficiali, neserioși și bășcălioși. Mai târziu, după câteva decenii de experiență socială și pastorală, aveam să înțeleg la ce făcea el referire. Cât de mult m-a scârbit și pe mine lăudăroșenia găunoasă a patriotarșilor, când m-am aflat în fața tristei decăderi morale naționale. Și cât de bine am înțeles cuvintele lui Giovanni Papini, din capitolul “Răsturnătorul” al cărții “Viața lui Iisus”: “Cei ce au dat de gol – unii îndurerați, alții râzând – infinita păcătoșenie omenească, au avut ochiul

ager. Pesimiștii au dreptate”. Mă întreb: de ce tocmai noi, românii de azi să considerăm că facem excepție de la acest declin moral universal, și să ne hrănim cu iluzia profund păgubitoare că am fi perfecți?

După o așteptare destul de lungă, apare statul major al lagărului, în frunte cu un ofițer superior de la centru. Un ofițer începe să citească o listă. Cei nominalizați sunt îndreptați spre capătul lagărului. Ne regăsim în ultimele două barăci, construite de curând. Din primele momente, ne dăm seama că suntem cei din cercul celor care gravitau în jurul unor legionari bătrâni: Eugen Dragomir, Cristian Petrescu, Costache Teofănescu, judele Popescu, moș Pleșa, Nicu Păun și alții.

Este interesant de menționat că această izolare a legionarilor și a celor asimilați lor la Căvnic, s-a produs altfel decât la Baia Sprie. Acolo s-a întâmplat ceva foarte semnificativ. Deținuții nu au fost strigați conform unui tabel alcătuit după indicațiile politrucului, ci s-a zis: legionarii de-o parte, ceilalți de altă parte. Apoi s-a purces la identificarea deținuților după dosar. Când s-a terminat verificarea dosarelor legionarilor, au mai rămas în tabăra legionară o sumedenie de oameni.

- Dar cu voi ce este?

- Suntem și noi legionari!

- Ia să vedem! Și s-a trecut la verificarea dosarelor acestora.

- Bine, dar din dosar nu rezultă că ați fost condamnați ca legionari.

- Este adevărat. Dar am devenit legionari în închisoare!

După cele petrecute la Baia Sprie, pentru a se preveni o situație similară, la Căvnic s-a procedat altfel. Ei nu erau interesați ca să scoată prea mulți oameni din “producție”, ci să scape de recalitrânți. Deci, politrucul a decis cine este legionar și cine nu, orientându-se după datele din dosar, dar și după atitudinea deținutului în lagăr. Pentru politruc, orice om mai demn și mai curajos era un “legionar”. Dacă gura păcătosului adevăr grăiește (cum zice proverbul străbun), atunci politrucul nu era departe de adevăr. Într-adevăr, oameni ca prof. Corneliu

Brediceanu din Banat sau ca învățătorul Gheorghe Militaru din Dumitrești-Vrancea reprezentau la Cavnic linia întâi a demnității.

Această forță de atracție pe care o exercita spiritul legionar și oamenii care îl reprezentau, a fost pentru politrucii închisorilor și lagărelor o permanentă problemă cu care aveau de luptat. Se părea că închisoarea era mediul cel mai propice pentru propaganda legionară. Această forță de cucerire a sufletelor tinere pe care o are spiritul legionar, este un mister pentru foarte mulți. De obicei, când un tânăr este chemat la un partid politic, i se oferă o șansă de promovare în ierarhia socială, în care avantajele – mai ales cele materiale – sunt subînțelese. În Mișcarea Legionară, în afara unui ideal atotcuprinzător, unui tânăr nu i se oferă decât luptă, efort, riscuri, sacrificii. Indivizii pentru care lumea nu este decât “un staul în care oamenii rumegă și se baligă” (Giovanni Papini), nu vor înțelege niciodată vraja spiritului de sacrificiu și puterea lui de atracție și creație.

Eu ajung în baracă împreună cu fratele meu Virgil și cu Dodi Mărăscu. Șef de dormitor este ales inginerul Mihai Langa. Suntem în compania lui Ștefan Muscalu, Nicu Boșcaiu, Marinică Dumitrescu... Suntem foarte intrigati de această măsură de izolare. Unii fac presupuneri optimiste, alții pesimiste. Primii prevăd o situație mai bună, ceilalți cred că vom fi duși la închisoare pentru un regim celular mai sever sau, Doamne ferește, pentru o nouă “reeducare”.

Singurul indiciu – fals sau real – este dat de plutonierul Feher, și am aflat de el cu totul întâmplător. Acum ni se servește mâncarea în gamelă, afară, în spațiul dintre barăci, pentru fiecare dormitor în parte. Adio, rație de miner! Primim o bucată de pâine destul de mică și, de obicei, o supă de pesmet de campanie. Într-o zi, la împărțirea mesei, un deținut mai curajos îl întreabă pe Feher:

- Domnule plutonier, de ce ne-ați scos din mină?
- Ce, nu-ți place?
- Era mai bine în mină.

- Ce să vă fac, dacă nu vrea Horia Sima al vostru ca să munciți!

Pornind de la această informație scăpată de plutonier, se fac noi supoziții. Probabil că în străinătate se face mare scandal în legătură cu regimul din închisori, și mai ales pentru faptul că deținuții politici sunt puși la muncă forțată, în condiții grele, mai ales la minele de plumb. Într-adevăr, sună cam înfricoșător: ocaș la minele de plumb! Din spusele lui Feher, s-ar deduce că Horia Sima este cel mai angajat în această acțiune de salvare a noastră de la exterminare. Noi însă, în frigul, foamea și izolarea din barăcile noastre, regretăm viața liberă din lagăr.

* * *

Ne-am organizat un program de petrecere a timpului în mod util și plăcut. Ne vorbesc și ne învață diferite științe: Ștefan Muscalu și Nicu Boșcaiu. Marinică Dumitrescu ne ține un curs de geografie.

Pentru mine, momentul cel mai frumos este după "stingere". Atunci rămân singur, cu gândurile mele. Nemaifiind obosit de muncă, pot sta treaz până noaptea târziu. Aceste momente de meditație sunt foarte creatoare. "Jurnalul" devine din ce în ce mai bogat. Gândurile se aștern, fragment după fragment, pe filele memoriei.

De-atâtea ori ar trebui să ne răsune în conștiință întrebarea lui Iisus: de ce ne temem dacă credem în Dumnezeu? Această credință ar trebui să ne dea un echilibru, o liniște și o tărie sufletească extraordinară. De ce ne temem când știm că există o forță absolută, prezentă în fiecare clipă deasupra noastră? De ce ne temem când știm că există o dreptate supremă, dreptatea lui Dumnezeu care va rezolva toate nedreptățile din această scurtă viață? De ce ne temem când moartea nu este moarte, ci trecere la o viață infinit superioară?

Cei care se roagă lui Dumnezeu, cerând o intervenție miraculoasă, trebuie să se gândească dacă au suficientă credință în puterea Lui. "Credeți că pot Eu să fac aceasta?" Dar dacă în

timpul rugăciunii ar apare Mântuitorul și ne-ar pune această întrebare, ce am putea răspunde?

Aceasta este marea nenorocire a noastră: incapacitatea de a crede. Noi, cei care asaltăm pe Dumnezeu cu mii de cereri, nu credem, iar cei care au credința necesară milostivirii lui Dumnezeu, ajung într-un stadiu sufletesc, în care nu mai simt nevoia să ceară nimic lui Dumnezeu. Acceptă orice suferință, ba chiar cred că suferă prea puțin în raport cu starea de pocăință pe care o simt.

Încrederea în Dumnezeu este o mare forță, este ea însăși o minune.

* * *

16 martie 1954. Dimineața a început în mod obișnuit. Nimic nu prevestea că va fi ultima noastră zi de la Cavnic. Pe la ora 10 începe animația. Sosesc câțiva ofițeri și gardieni care ne dau porunca să ne facem bagajele. Cu emoție, ne strângem lucrurile personale. Suntem duși la poarta lagărului. În trecere, prin curte, privim cu nostalgie barăcile unde am locuit ca ocași. Curtea este pustie și nu putem lua legătura cu ceilalți ocași. Suntem îmbarcați în camioane și duși la Baia Mare. Urcăm într-un vagon-dubă.

Începem o nouă călătorie spre necunoscut. Urmăm un traseu pe calea ferată pe la Satu-Mare, apoi Oradea. Când trecem pe lângă Valea Drăganului este noapte. Sunt emoționat. Pe această vale mi-am petrecut ultimii doi ani înainte de arestare. Se zăresc luminile de la fabrica de cherestea din Poieni. Sunt legat de aceste plaiuri mirifice din Munții Vlădeasa, pe unde am hoinărit ca adolescent hăituit de securitate.

Ce-or fi făcând în această clipă cunoștii mei de pe aici: familia Petru Suci, familia Serafim Ban, admirabilul prieten silvicultor Dumitru Munteanu, Ana Fanului, Urs Gavril a Sfătului, Ana Monului, Minerva, familia Pașcalău din Alunu cu cei patru copii: Anastasia, Mărioara, Victoria și Aron?

Cap.5. GHERLA (I)

În după amiaza zilei de 17 martie 1954, sosim în gara orașului care poartă numele înfricoșătoarei temnițe: Gherla.

Intrăm în marea închisoare bântuiți de stări sufletești contradictorii, în care domină teama. Din curte privesc spre frontispiciul celularului. Acolo sus este gravat anul 1859. Peste cinci ani se va “serba” centenarul. Oare unde voi fi atunci?

Suntem introduși toți la etajul trei, în marea celulă 99. Mare, dar mai ales faimoasă. Aici a fost centrul teribilei “reeducări” a lui Țurcanu și Popa Tanu. Mai exact, a lui Nikolski și a bolșevicilor din România. Celula are obloane în dreptul gratiilor, încât nu se poate vedea afară. Se poate observa că sunt confecționate de curând. De jur împrejurul pereților sunt priciuri. Fiecare se îndreaptă spre câte un colț. Se rețin locuri pentru prieteni. Eu mă așez, împreună cu fratele meu și cu Dodi, pe priciul din stânga, aproape de ușă.

Deși toată această activitate de așezare părea foarte normală și se desfășura în mod simplu, s-a produs imediat o animație. Bieții studenți care au trecut prin monstruoasa reeducare, au fost cuprinși brusc de panică. Pentru ei, intrarea în celula 99, cu obloane masive la ferestre, constituia un indiciu indubitabil că au fost aduși aici pentru o nouă “reeducare”. Ghiță Andrișan, Gioga Parizianu, Marinică Dumitrescu, Titi Egri și alții erau palizi. Era vizibil că erau cuprinși de panică și presimțiri sumbre. Câteva zile în șir am încercat să-l scot pe Ghiță Andrișan din starea de teroare în care intrase și să-l conving că de acum, asemenea lucruri nu mai sunt posibile. Atunci nu mi-am dat seama că pledoaria mea nu era întemeiată pe ceva sigur, deoarece, într-un regim bolșevic, în interiorul închisorilor, oricând se pot intensifica persecuțiile.

În zilele următoare, s-au format mai multe grupuri de discuții, bazate pe prietenii mai vechi, dar mai ales pe identitate de afinități și preocupări. Eu am aderat la grupul lui Nicu

Boșcaiu și Nelu Iliescu. Aici se discutau cu predilecție probleme de teologie și filosofie.

* * *

După trei săptămâni, suntem repartizați în celule mai mici. Eu ajung la 97, împreună cu fratele meu, Ștefan Muscalu, Costache Teofănescu, Nicolae Pâslaru, Petre Băgăceanu și un grup de macedoneni, în frunte cu Gioga Parizianu, Stere Iuruc și Beca Tașcu. În vecini, la 98 este Dodi Mărăscu, în celula dominată de personalitatea lui Cristian Petrescu.

La începutul verii suntem duși la celula 104, o celulă mare, unde suntem aproximativ 60 de deținuți. La un moment dat am ajuns la 80 de frați împreună pătimitori, de preferință cu condamnări mari. Viața în celula 104 este deosebit de frumoasă. Domnul Cristian Petrescu, o sinteză de prestanță și modestie, este un factor de echilibru în celulă. În jurul lui ne adunăm și ascultăm diferite cărți pe care ni le povestește în limba franceză. Ne delectăm și ne instruim, în același timp.

Domnul Petre Cernătescu ne ține un curs de automobilism. Când este de serviciu gardianul “cel bun”, domnul inginer desenează pe ușă, cu o bucățică de săpun drept cretă, piesele motorului. Noi privim atât de antrenați, de parcă a doua zi ar trebui să dăm examen de conducere auto. Domnul Cernătescu a lucrat în anii '30 în cadrul C.F.R.-ului. El a condus locomotiva trenului mortuar care a purtat sicriile lui Moța și Marin aproape pe toate meleagurile țării. Ne povestește cu mare emoție acel moment unic în viața românilor. Atunci, sufletul românesc a știut să-i omagieze pe cei doi martiri ai Crucii. În fiecare gară, preoți și credincioși, cu lumânări aprinse și cu sufletele cernite își plecau genunchii în fața sicriilor celor doi martiri. Răsuna dangătul jalnic al clopotelor. În câteva orașe, preoți și episcopi și chiar mitropoliți au oficiat rugăciunea morților. A plâns atunci tot românismul cu adevărat creștin. Numai slujitorii comunisto-masoni au rămas străini de acel moment înălțător.

Domnul Ștefan Muscalu este un om de mare cultură. Este o adevărată enciclopedie. Ne prezintă o sumedenie de cărți, cu o prospețime uimitoare. Ai zice că le-a citit ieri. Acest intelectual și poet a fost foarte activ în organizarea rezistenței anticomuniste din Munții Ciucaș.

Moș Bardila este unul din cei mai iubiți descălecători din Munții Pindului. Enache Bardila este un fărșerot de elită. Noi, beiușenii, îl iubim atât de mult, de parcă ar fi un unchi deal nostru. Stăm în jurul lui ore întregi și ascultăm amintirile lui din Munții Pindului, unde și-a petrecut copilăria și romantica sa junețe. Toată viața îmi va fi dor să-l mai întâlnesc odată.

Domnul Costică Văduva a fost învățător. Este un mare iubitor de copii. În dorul și amintirea lor, nea Costică ne adună pe cei mai tineri în jurul lui și petrecem momente frumoase împreună. Ne retragem în fundul celulei, lângă fereastră, și acolo cântăm împreună cu el romanețe, imnuri religioase și marșuri legionare. Parcă noi am fi elevi, iar el învățătorul nostru. Nea Costică este fericit!

Între timp, priciurile sunt înlocuite cu paturi metalice suprapuse. Eu stau în colțul din stânga, deasupra lui Mișu Ocneru.

Cel mai important pentru mine, dintre noii veniți, este Virgil Maxim. Este un tânăr prahovean care a fost întemnițat în 1942 și a rămas în închisoare până în zilele noastre. Tot din această categorie excepțională este și Nicolaescu, un tânăr muncitor arestat din 1941.

Virgil Maxim este unul din cei mai cunoscuți deținuți din închisori. Este din categoria celor pentru care închisoarea aceasta nesfârșită a devenit mediu de înălțare pe cele mai înalte culmi de trăire religioasă. Valeriu Gafencu, Gheorghe Jimboiu, Anghel Papacioc, Ion Ianolide, Alexandru Virgil Ioanid, Marin Naidim, Virgil Maxim și mulți alții ca ei s-au adâncit atât de mult în trăirea mistică, încât păreau niște monahi. Dacă ar veni acum libertatea propriu-zisă pentru noi, România ar fi asaltată pe plan spiritual de acești tineri de elită care ar porni o ofensivă de regenerare morală a societății românești. Când va veni însă libertatea în mod real, unii dintre ei vor fi morți în închisoare,

iar alții vor ieși din comunism cu resursele vitale epuizate, bătrâni sau pe patul morții, libertatea fiind pentru ei aproape inutilă. În timp ce un Alexandru Virgil Ioanid va fi cenzurat de însăși presa pretins democratică și va muri în anonimat, foștii conducători ai U.T.C.-ului, cu studiile la Moscova, sau fiii lor, vor ajunge în fruntea principalelor instituții ale statului și vor fi adulați de gloatele cuprinse de un delirium tremens politic greu de înțeles și calificat.

Virgil Maxim are un program spiritual foarte intens. În plus, este preocupat să-i înlocuiască pe alți camarazi la muncile din celulă socotite mai grele sau degradante. Prietenia cu Virgil este pentru mine deosebit de benefică pe plan spiritual. El a acumulat în anii de închisoare din timpul lui Antonescu o cultură teologică foarte solidă. Cunoaște scrierile Sfinților Părinți, cum nu am întâlnit pe nimeni până acum. Ne plimbăm ore în șir pe “stradela principală” a celulei (spațiul longitudinal dintre paturi, pe axa ușă-fereastră) și ne adâncim în lumea adevărilor și faptelor creștine. Cel mai exact portret al lui Virgil Maxim nu poate fi decât ceea ce am scris în “Cuvânt înainte” la volumul lui de “Poeme isihaste”, publicat după decembrie ’89. Iată câteva fragmente: “Când l-am cunoscut la închisoarea Gherla, Virgil Maxim executase deja 13 ani de temniță grea și mai avea în față multă suferință de îndurat. Toată tinerețea lui a fost o purtare a crucii pe o Golgotă ce părea fără sfârșit. Celula închisorii a fost pentru el o veritabilă chilie de mănăstire, în care sufletul său, aspirând spre culmi, s-a transfigurat în duhul lui Hristos. Datorită condițiilor istorice, acest om cu o puternică vocație mistică și teologică a rămas un laic. În alte circumstanțe ar fi devenit cu siguranță - un mare sacerdot. Puțini sunt astăzi în România cei care să aibă dreptul moral de a vorbi poporului român – și îndeosebi tineretului – ca acest luptător pentru învierea neamului său. Poezia care se trimite acum publicului românesc este o mărturisire de credință, scrisă pe zidurile închisorii cu sângele tinereții sale. Sufletele tinere, însetate de adevăr și măreție, se vor purifica și ilumina prin ea. Cititorule, când te vei împărtăși din potirul mistic al acestor poeme ale credinței, poate vei simți în adâncul sufletului

un impuls tainic de a îngenunchea. Nu te sfii s-o faci, căci poezia lui Virgil Maxim este o rugăciune profundă, rostită pe Golgota unei tinereți martirizate!”

După aproximativ trei luni, Virgil va fi dus la București spre a fi martor în procesul Țurcanu.

* * *

1 noiembrie 1954. Ziua morților în cimitirul armenesc din fața ferestrelor noastre. Privim din umbra gratiilor și obloanelor, cum lumea îndoliată aprinde făclii pe morminte. Când începe să se întunece, ultimele lumânări licăresc trist în ceața serii. Ne gândim la părinții și rudeniile noastre. Poate că unii dintre ei au murit de la intrarea noastră în închisoare, iar noi vorbim despre ei ca despre oameni vii. Iar ei nu știu nimic despre noi. Suntem plecați pe un tărâm de unde nu mai vine nici o veste. Mi-a povestit Felicia Mărăscu, după ieșirea din închisoare, cum tatăl ei, cu câteva luni înainte de a muri, în 1963, i-a pus această întrebare:

- Ce crezi, oare Dodi mai trăiește?

Era sfârșirea unei inimi de tată, dornic să-și mai vadă fiul înainte de a muri. În 1963 se împlineau 12 ani de când părinții noștri nu mai știau despre noi absolut nimic. Și în 12 ani puteai presupune că în închisorile comuniste, unui deținut i se putea întâmpla orice.

* * *

19 ianuarie 1955. Domnul Petre Cernătescu a descoperit că în vecini, la 105, are un prieten, pe care-l cunoaște și domnul Cristian Petrescu. Se hotărâsc să comunice cu el. Mă roagă pe mine să fac acest oficiu. Legătura se face prin țeava de calorifer din fundul celulei, pe lângă care este un mic spațiu care a fost amplificat de deținuți și prin care se poate comunica verbal. Domnii Cernătescu și Petrescu stau lângă mine și prin intermediul meu, pun întrebări și primesc răspunsuri. La un moment dat, interlocutorul meu de dincolo nu mai răspunde.

Stau o clipă dezorientat, apoi fac un nou apel. Mi se răspunde, dar imediat îmi dau seama că este vocea altcuiva (era de fapt un gardian). Mă depărtez rapid de locul infracțiunii. Prea târziu, căci ușa se deschide și un gardian vine direct la mine. Apoi întreabă de Cernătescu și Petrescu. Este clar că prietenul din celula vecină a fost surprins în flagrant delict și a recunoscut cu cine vorbea, iar pe mine mă văzuse gardianul prin vizetă. Au fost doi gardieni care au realizat această “operațiune”.

Vine politrucul și face un scandal enorm, de parcă am fi organizat aruncarea în aer a închisorii. De fapt, ei așa priveau comunicarea dintre noi. Orice comunicare era o dinamitare a zidului de tăcere și izolare totală la care eram supuși.

Proprie omului este comunicarea. Toate ființele comunică la nivelul dotării lor. Animalele își comunică prezența fizică. Omul își afirmă prezența spirituală. În societatea comunistă ideală nu trebuie să existe legături între doi indivizi. Prin comunicare se crează solidaritate, iar solidaritatea este inamicul nr.1 al totalitarismului (ce plină de semnificații era denumirea sindicatului polonez “Solidaritatea”). În comunism, omul nu are calitate de persoană. Propriu persoanei este conștiința de sine, voința proprie, autonomia de gândire și decizie. În comunism, omul este deposedat sistematic, prin dresaj și coerciție, de toate aceste atribute. El rămâne un robot pentru care gândesc și hotărăsc alții.

Celula din închisoare este prototipul universului totalitar bolșevic. O țară comunistă este ca o celulă care are la ferestre zăbrele și obloane, iar la uși drugi și zăvoare. Nu poți ieși decât numai dacă îți deschide gardianul. Statul este marele și omniprezentul gardian. Din interior nu poți vedea nimic și nu poți comunica absolut cu nimeni. Noi, cei care am fost surprinși vorbind cu vecinii, eram în situația curajoșilor care au fost împușcați pe frontierele țărilor comuniste, frontiere ce constituie zidul imensei închisori care este statul bolșevic.

Suntem sancționați rapid cu izolare. Domnii Petrescu și Cernătescu primesc câte 15 zile de izolare, iar eu, 30 de zile. Sunt dus la izolarea de la etajul al treilea. Cum am intrat în celulă, mă cuprinde imediat o intensă bucurie. Mă retrag în

unghiul mort din partea stângă a ușii, pentru a-mi manifesta în voie starea de euforie. Doamne, ce dar! După un an de viață în celulă aglomerată, fără posibilitatea vreunei clipe de totală liniște și singurătată, iată-mă primind mult dorita oază pentru reculegere. În prima clipă, nici nu mă gândesc că din punct de vedere fizic, va fi o perioadă dură de foame și frig. Suntem în 19 ianuarie! Tot la data aceasta, acum doi ani, la Oradea, am fost izolați și ținuți pe beton o iarnă întreagă, pentru cântece interzise.

Fereastra celulei de izolare este un sloi de gheață, încât gratiile de-abia se zăresc. Cu toate acestea, la deschidere și închidere, gardianul care preia secția, merge la gratii și le încearcă cu ciocanul de lemn, cu toată conștiinciozitatea. În comunism, la efectuarea lucrurilor inutile sau absurde nu se face economie de forțe și materiale.

Primele mele gânduri se concentrează asupra perspectivei de viitor. Iată, am intrat în anul 1955 și noi suntem tot în închisoare. Nu numai că nu s-a întâmplat nimic, dar nu se zărește la orizont nici o rază de speranță. Până acum am crezut că Occidentul creștin și civilizată nu va lăsa aceste popoare pradă călăului de la Kremlin și, într-o formă sau alta, vom fi salvați. O, nici nu bănuiam că fusesem vânduți spre tăiere măcelarului roșu! Acum este clar că nu mai putem avea nici o nădejde de la oameni. De aici înainte, nădejdea este numai la Dumnezeu. Cât de puțin am înțeles până acum sensul profund al cântării de priceasnă: "Nădejdea mea e numai la Tine, Doamne...!".

Trebuie să ne pregătim să executăm întreaga condamnare. Din cei 25 de ani, nu am executat nici măcar o cincime. Va trebui să urcăm Golgota sfertului de veac care ne-a fost hărăzită. Dacă ne-am asumat destinul, să-l înfruntăm cu demnitate! Aici, demnitate înseamnă suportarea fiecărei clipe care se adaugă celei precedente, și când se adună șaizeci de clipe se formează un minut, când se adună șaizeci de minute se formează o oră, și când se adună 24 de ore se formează o zi, și când se adună 30 de zile se formează o lună, și când se adună 12 luni se formează un an, iar când se vor aduna 25 de ani, se va încheia sfertul de veac care va aduce sfârșitul suplicului. Acum,

când mă gândesc la această teribilă luptă cu timpul care ne stă în față, nori de îndoială se ridică pe cerul sufletului. Este oare posibil să îndure omul o suferință atât de îndelungată? Acum mi se pare că alături de credință și speranță avem nevoie de îndelungă răbdare. O, virtute a îndelung răbdării, cum de nu te-am zărit până acum în panoplia virtuților creștine? De-acum numai tu ne poți salva!

A trăi în permanență cu obsesia că voi sta în frig, foame și inactivitate forțată încă 20 de ani, ar însemna să contribui voluntar la coroziunea interioară lentă și imperceptibilă, care ar duce la prăbușirea pilonilor care mențin sufletul vertical. De aceea, în fiecare dimineață, în fața gratiilor reci, să-mi aduc aminte de idealul și misiunea mea. Să realizez un moment de rugăciune și reculegere, care să mă ridice dincolo de spațiul celulei. Să cred că eliberarea va veni curând și singura mea preocupare să fie pregătirea pentru datoria care mă cheamă.

O, ce lucruri mărețe s-ar putea realiza pe plan religios în țara noastră creștină! Există un destin creștin al neamului românesc. Timp de secole am fost apărători ai creștinătății. Voievozii noștri au avut conștiința de cruciați. Am oprit valul păgân mahomedan. Acum ne-a acoperit valul păgân bolșevic. Sufletul colectiv românesc este angrenat într-o luptă pe viață și pe moarte împotriva acțiunii de distrugere a spiritualității și rânduiei creștine strămoșești. După ce acest val se va destrăma, sufletul românesc va rămâne, din nefericire, profund desfigurat. Va fi nevoie de o mare renaștere spirituală. Va trebui restaurat chipul nostru sufletesc care ne-a creat faima de neam bun, blând și milos.

În oricare din aceste faze vom fi eliberați, pe plan spiritual va fi nevoie de o imensă acțiune. Fie de apărători ai creștinismului românesc sub prigoană ateistă, fie de restauratori ai sufletului românesc degradat. Nu poate fi un ideal mai valoros pentru veșnicia noastră decât participarea la această acțiune. Pe temelia pusă de Mântuitorul, fiecare generație sau personalitate a pus (potrivit viziunii pauline) lespezi pure și rezistente, sau "paie". Continuitatea apostolică a Bisericii s-a

întrerupt acolo unde s-au pus “paie”. Fisurile din zidurile Bisericii trebuie remediate.

Nu este niciodată prea târziu pentru un om cu vocație misionară să realizeze o mare misiune apostolică în Creștinismul contemporan.

Refluxul actual al credinței creștine are drept cauză absența marilor apostoli de tip paulin.

Renașterea spiritualității și vieții creștine va fi posibilă numai prin apariția unor mari personalități apostolice care să concentreze în ființa lor calitățile Sfântului Apostol Pavel: spirit vizionar, profunzime de gândire, voință energetică, elan eroic, spirit de sacrificiu, trăire mistică. Nimic nu trebuie să ne împiedice să aspirăm spre acest suprem ideal!

Hristos ne cheamă spre două culmi: spre Tabor, spre desăvârșirea spirituală după pilda Sfinților Părinți (idealul filocalic) și spre Golgota, spre jertfa supremă pentru biruința lui Hristos (idealul martiric).

Fie ca Domnul să ne dea zile și să ne facă vrednici de a participa în duhul smereniei și a sacrificiului la o asemenea operă dorită de Dumnezeu.

“Așadar, cel dintâi lucru, pe care trebuie să-l săvârșească Cuvântul lui Dumnezeu, este să dezhădăcineze răsadul păcatului [...]. A doua lucrare este aceea de a sădi [...]. El înlătură mânia și sădește blândețea, înlătură mândria și pune în loc smerenia, dezhădăcinează necurăția și sădește nevinovăția, înlătură necunoștința și altoiește știința.” (Origen – Omilii la Cartea Iosua, pag.267).

* * *

Într-o zi se întâmplă un fapt simplu, dar tulburător pentru mine și plin de semnificație. Plantonul (deținut de drept comun) care servește masa, a observat probabil, că încarceratul de la celula de pedeapsă este cam de mult timp acolo și își permite, în prezența unui plutonier slab la chip și mai în vârstă, să-mi pună două polonice de mâncare în gamelă. Plutonierul

încearcă să se opună, dar plantonul îmi pune gamela pe policioară, zicând:

- Lăsați, don' plotoner, că-i de mult aici, săracu'!

Iau gamela și mă ascund rapid în unghiul mort al celei, ca nu cumva gardianul, privind prin vizetă, să mă vadă cum plâng. O, tu, binefăcător necunoscut, hoț de meserie sau victimă a vreunei drame, nici nu știi că astăzi, prin gestul tău, ai reabilitat în sufletul meu speța umană, pe care am văzut-o de atâția ani numai sub chipul fiarei, gata întotdeauna de a face doar răul. Ai restaurat încrederea mea în oameni și omenie.

Ce bine e să fii om în fața căruia semenul să se simtă bine, să nu se teamă că îl înșeli, minți sau prigonești.

Treapta a doua este ceva mai mult: semenul să aibă certitudinea interioară că îl vei ajuta, sprijini, îngriji.

Atitudinea față de Hristos exprimă atitudinea reală față de om. Cine-L iubește pe Hristos, iubește în mod firesc și pe om, căci Hristos este Omul; omul în expresia lui superlativă. Cine nu-L iubește pe Hristos, denotă de fapt, că nu iubește nici omul, ci doar se preface.

Mă apropii de sfârșitul pedepsei. Mai am două zile. Simt că nu am epuizat încă izvorul gândurilor înalte. Mă simt puțin dezamăgit când vine un gardian și mă scoate cu două zile mai devreme. Au nevoie de carceră pentru un alt călcător de regulament. Starea dominantă este însă de bucurie. Eram prea obosit fizic după perioada aceasta de frig și foame. Reîntors în celulă, mă bucur de o primire călduroasă. Sunt ajutat să mă refac fizic, mai ales de domnul inginer Petre Cernătescu, care se simte vinovat pentru izolarea mea. Îl asigur că am suportat totul ușor. Mă rețin să-i spun că îi sunt chiar îndatorat pentru darurile spirituale pe care le-am primit cu această ocazie. Împărtășirea de un fascicol mai intens din raza din catacombă merită orice sacrificii. Păstrez taina revelațiilor reculegerii din singurătatea și suferința carcerii. Fără această perioadă de pustnicie forțată, aș fi fost mai sărac sufletește. A fost o reeditare, la un nivel mai înalt, și într-un grad mai intens, a primelor revelații interioare din beciul Securității din Oradea.

Raza din catacombă a fost mai strălucitoare ca oricând!

* * *

Peste câteva zile se produce un eveniment care tulbură viața generală obișnuită. Se face repartitia deținuților după condamnări. La celula 101 sunt concentrați cei cu muncă silnică pe viață, la 102 cei cu 25 de ani muncă silnică, iar în continuare la fel, în ordinea condamnărilor. Printre noii camarazi de celulă sunt trei studenți: Gelu Gheorghiu, Andrei Lazăr și Mihai Fotin. Toți trei au trecut prin infernul de la Pitești.

Gelu Gheorghiu este primul student care a fost dispus să ne povestească tragedia de la Pitești. Zile în șir, stăm în jurul lui și ascultăm ce ne relatează. Gelu povestește mai detașat despre ororile petrecute acolo, deși a trecut prin epicentrul iadului. El a fost eroul tragic al unei tentative de sinucidere. Flăcărilor aceluia infern au fost atât de insuportabile încât mulți ar fi vrut să scape prin suicid. Dar diavolii care chinuiau erau atât de atenți ca nimeni să nu poată scăpa din cazanul torturilor, încât încercările de a scăpa în acest fel nu au reușit, cu o excepție sau două. Caracterul absolut demonic al acelei acțiuni este atestată chiar de acest fapt. Nu suprimarea era obiectivul final, ci chinuirea perpetuă, veșnicia iadului.

Ah, dacă Gelu ar avea posibilitatea să-și scrie amintirile acum, când sunt încă proaspete! Dacă ar veni acum libertatea și ar apare o astfel de carte! Dacă aș avea suficiente puteri, aș institui obligativitatea pentru fiecare român de a cunoaște tragedia monstruoasei experiențe prin care a trecut o generație. De-a lungul istoriei, au fost asasinați milioane de oameni; aceluia li se omora trupul. La Pitești se ucidea sufletul. Pasiunea și cruzimea cu care se făcea acest lucru, demonstrează că în spatele acestei acțiuni era inspirația și voința satanică. Când va veni libertatea de a scrie și publica, oare câți dintre acești martirizați vor mai supraviețui?

* * *

La puțin timp după întoarcerea de la izolare, politrucul îl ia pe fratele meu și îl mută într-o celulă vecină. Și-a amintit, după discuția aprinsă de la izolare, că se săvârșise o imensă greșeală politică: doi frați în aceeași celulă. Era de neiertat. Dacă n-ar fi fost vorba de propria lui persoană, pentru o asemenea greșeală ar fi fost necruțător. Dar tocmai el a scăpat din vedere, până acum, acest fapt inadmisibil în închisorile comuniste. După importanța pe care o dau politrucii acestui fapt, ai crede că se periclitează însăși existența regimului.

S-ar putea scrie un studiu interesant intitulat: “Comunismul împotriva frăției”. În închisorile comuniste din România s-a practicat o intensă luptă împotriva frăției. Prima frăție persecutată a fost “frăția de cruce”. În trecutul nostru istoric, frăția de cruce a fost o instituție spirituală, în cadrul căreia doi sau mai mulți tineri se legau între ei, printr-un ceremonial cvasireligios, ca să lupte pentru un ideal superior în spiritul sacrificiului și onoarei. Organizațiile legionare pentru elevii de liceu s-au denumit “Frății de Cruce”. Această denumire a fost utilizată pentru prima dată oficial, de către o organizație de luptă națională din Transilvania, condusă de Amos Frâncu. Frăția de sânge și frăția de cruce îi uneau pe luptătorii români. Această denumire au preluat-o legionarii, găsind-o atât de inspirată și în conformitate cu tradiția eroismului românesc. Pentru aceste motive, de ordin politic în primul rând, după instaurarea comunismului, cuvântul “frate” și derivatul lui, “frăție”, erau persecutate cu înverșunare.

Această persecuție era similară cu cea împotriva creștinismului primar, când păgânii, ostili spiritului iubirii fraterne dintre primii creștini, au exercitat persecuții fizice și morale pentru a distruge solidaritatea pe care o crea acest sentiment. În veacul nostru, a fi “frate de cruce” constituie o crimă împotriva comunismului. De aceea, închisorile din România sunt pline de elevi și studenți care – în viziunea conducătorilor bolșevici – trebuie să fie nimiciți, pentru că frăția afirmă iubirea și solidaritatea (într-un regim comunist, acestea sunt nedorite și interzise), iar crucea care simbolizează

credința, este o altă valoare care trebuie distrusă, fiind periculoasă pentru ateismul comunist.

Comunismul nu se manifestă numai împotriva frăției morale și politice, ci și împotriva frăției de sânge. Deținutul politic din închisorile comuniste este total izolat de familie. Pentru familiile noastre noi suntem morți. Nimeni nu știe unde suntem și cum suntem. Nici chiar cei eliberați – sub teroarea amenințărilor – nu anunță familiile celor rămași între ziduri și zăbrele. Excepțiile fericite sunt rare. Existența prin apropiere a unui frate, poate constitui o consolare sau o încurajare. De aceea politrucii și gardienii fac tot posibilul ca un deținut să nu beneficieze de nici cea mai mică umbră de consolare. Acesta este un aspect minor, aș putea spune, pe lângă celelalte orori săvârșite de bolșevici împotriva sentimentelor umane. Cruzimea sadică de a ucide pe părinți în fața copiilor și invers, este bine cunoscută. Aceste fapte constituie pagini îngrozitoare în istoria crimelor bolșevice. O caracteristică fundamentală a sistemului bolșevic este obsesia de a suprima orice sentiment uman sau fratern. Nu se vor putea cunoaște niciodată în întregime atrocitățile săvârșite. Ceea ce s-a întâmplat în acest vast imperiu al terorii, nu se va putea reconstitui în totalitate, niciodată.

La terifianta “reeducare” de la Pitești, unul din țelurile principale era profanarea și dezrădăcinarea sentimentelor firești filiale și fraterne. Mama trebuia să fie prima citadelă din inima tânărului creștin care trebuia terfelită și distrusă. Frații trebuiau să se bată între ei, iar fiii să-și bată părinții. Când mă gândesc la acest aspect al diaboliceii acțiuni de masacrare morală a tineretului creștin din România, nu-mi pot exprima suficient starea sufletească (un amestec contradictoriu și violent de uluire, decepție, dar mai ales de revoltă) la gândul că așa-zisa lume creștină din occidentul Europei și America simpatiza și colabora cu acest sistem demonic, în timp ce creștinii din bicontinentalul lagăr de exterminare erau supuși la un asemenea tratament!

Din fericire pentru toți cei din celulă, Gelu Gheorghiu este un povestitor fantastic. Cunoaște zeci de romane pe care le povestește într-un mod unic. Se așează pe un pat de sus, ca să fie auzit de toată lumea. Are un ac în mână (bineînțeles, unul confecționat în închisoare), cu care, în timpul povestirii, mereu “coase” pantalonul în dreptul genunchiului. Numai executând acest “tic” poate povesti. Este un noroc deloc neglijabil să stai în celulă cu un asemenea povestitor. Câteva ore trec ca într-un vis frumos.

Într-o noapte se întâmplă o scenă amuzantă, legată de aceste ore de “lectură” prin audiție. Toată seara, Gelu a povestit un roman polițist intitulat “Broscoiul”, al cărui personaj principal, supranumit astfel, era un criminal fioros. În toiul nopții și al somnului profund, auzim niște strigăte disperate. Ne trezim alarmați și încercăm să ne dăm seama ce se întâmplă. Moș Mățu, unul dintre camarazi, un țăran mai în vârstă din Banat, visase urât.

- Ce-ai visat, moșule? întrebă unul.

- Am visat că mă strângea de gât “Broscoiul”!

- Ha, ha, ha!... și ecoul hohotului nostru de râs răzbate pe coridor.

Intrigat, gardianul de serviciu deschide ușița.

- Ce v-a apucat, mă? întrebă el.

Nu-i răspunde nimeni, căci noi “dormim” nemișcați și în deplină liniște. Gardianul închide ușița, mormăind nedumerit.

* * *

A venit primăvara. Stăm tot mai mult la fereastră și inspirăm aerul proaspăt ce răzbate până la noi. O bârnă a oblonului se ridică și privim prin acest spațiu subversiv lumea de afară. În dreptul închisorii, dincolo de șoseaua care duce la Dej, sunt câteva case. Într-una din ele, locuiește o elevă. Ea a devenit obiectul interesului nostru, al celor tineri, și subiect al unor discuții pasionate. Îi urmărim toate mișcărilor, îi studiem gesturile, îi interpretăm întreg comportamentul. Se naște o concurență la inima ei. Hotărâm – în final – să fie doar un

singur îndrăgostit. Toți renunțăm în favoarea lui Mișu Fotin. Deși totul are aspectul unui joc adolescentin, citesc pe chipul lui Mișu o stare de tainică satisfacție. El, cel mai taciturn dintre toți, simte mai intens nevoia de a avea un interlocutor sentimental, chiar și de la distanță. Sărmanii de noi! De-abia în asemenea situații, ne dăm seama de profunda autenticitate a versurilor lui Radu Gyr din “Noi nu am avut tinerețe”:

“Noi nu am avut Heidelberguri

Cu blonde iubiri diafane...”

Oare va afla vreodată această fată de câtă atenție și admirație s-a bucurat din partea unor tineri ascunși în dosul oblonului întunecat? În acest timp, tinerii de afară se plimbă pe sub teii înfloriți, trimit scrisori romantice iubitelor, se duc la teatru și cinematograf. Iată, au terminat școala. Moment fericit. Se cântă “Gaudeamus igitur...”. “Să ne bucurăm, așadar cât suntem tineri”! Da, ei se pot bucura! Dar noi, tinerii din umbra zidurilor? Pare paradoxal, dar și noi avem bucuriile noastre. Bucurii care uneori întrec în intensitate și în vrajă pe cele din libertate.

Este adevărat că bucuriile ocașilor sunt de fapt doar momente răzlețe când răul scade în intensitate. În închisoare nu este niciodată bine, ci poate fi doar mai puțin rău. Să ne bucurăm, de pildă, că astăzi gardianul este supraocupat și noi putem murmura, în colțul cel mai îndepărtat de ușă, un cântec religios, un marș național sau o romanță. Să ne bucurăm că am confecționat, după o trudă sisifică de câteva săptămâni, un ac cu care ne vom putea coase câteva petece pe pulovărul sau cojocelul tot mai deteriorate de ani. Să ne bucurăm că am zărit prin deschizătura unei scânduri mișcate de la locul ei, cu riscul de a merge la carceră, un petec de cer albastru sau dealurile înverzite din apropiere.

În cartea intitulată “Tinerețe” a episcopului Ioan Suci de la Blaj, el însuși un erou al credinței, găsim aceste admirabile cuvinte ale lui Paul Claudel: “Să nu crezi aceluia care zice că tinerețea este pentru distracție și plăcere: tinerețea nu e făcută pentru amuzare, ea este plămădită pentru eroism”. Și însuși apostolul martir care a fost Ioan Suci, spune în aceeași carte:

“Tineretea traiului tihnit nu aduce nici o dobândă pentru Neam. Tineretea călită în suferință înalță întotdeauna. Neamul nu are nevoie decât de tineri care știu pătimi și răbda”. Oricât ar părea de curios pentru unii, aceste fraze sunt o parafrază din cartea “Pentru legionari”, unde găsim, la pagina 176, următoarele cuvinte: “Din petrecerile și din traiul tihnit al fiilor lui, un neam nu a câștigat niciodată nimic. Din suferință totdeauna a ieșit ceva mai bun pentru el”. Fără nici o îndoială că minunata carte a marelui prelat (apărută în 1943) s-a inspirat din Cartea Căpitanului (apărută în 1936). Cei care au vreun dubiu nu au decât să-și răspundă la întrebarea: cine este autorul textului citat, în aceeași carte și în același capitol: “Cine renunță la mormânt, renunță la înviere”?

Se știe că profesorul de religie și apoi prelatul greco-catolic Ioan Suciu a fost un admirator al tineretului legionar (ultimul capitol din “Tinerete” fiind un elogiu și o expresie a acestei admirații), iar cărțile sale “Tinerete” și “Eroism” fac parte din patrimoniul doctrinar și spiritual al acestui tineret.

Ca un corolar al acestor adevăruri, înseamnă că închisoarea este școala care plămădește viitoarea elită a neamului. Căci aici se dezvoltă calitățile esențiale care se cer unui conducător. După o perioadă de prigoană anticreștină și antinațională, numai din închisori poate ieși acea forță care să fie capabilă să reînnoiască societatea.

Din nefericire, după căderea sistemului comunist, România va intra din nou sub puterea vechilor activiști de partid. Ei își vor afirma, cu tupeul specific bolșevicului, dreptul de a purifica România de comunism. O farsă mai oribilă și mai tragică pentru destinul și viitorul național nici nu se poate imagina.

* * *

Stau și privesc marele zid cu sârmă ghimpată care ne înconjoară. El limitează în spațiu universul nostru. Și timpul trece, și trece... Dar, nu! Este numai o iluzie că timpul trece. De fapt, timpul a încremenit. Închisoarea pare un univers minuscul

care stă suspendat mai presus de timp și spațiu. Dacă nu putem să înaintăm în spațiu, avem impresia că nu înaintăm nici în timp. Este o impresie stranie că totul s-a oprit. Că noi nici nu mai existăm.

Totuși, se întâmplă un fapt care ne scoate din aparenta neființă și ne introduce brutal în lumea realității. Suntem în ziua de 31 iulie 1955. Vine un gardian și strigă:

- Toată lumea își face bagajul!

Este ca un strigăt de alarmă peste o cazarmă adormită. Pe coridor se aud pași mășăluind. Se deschide și ușa noastră:

- Toată lumea afară!

Îeșim pe culoarul suspendat și coborâm la parter. Aici sunt sute de oameni stând jos lângă bagaje. Gardienii strigă și amenință continuu:

- Stai jos! Nu te mișca! Nu vorbi!

Este o tactică psihologică de intimidare și teroare. Excelează în strigăte, ca de obicei, sadicul Șomlea cel Mare. Mare în înălțime (în raport cu fratele său) și mare în cruzime (în raport cu toți ceilalți gardieni). Predăm echipamentul și ne îmbrăcăm cu hainele noastre. Cei cu peste 15 ani condamnare primim lanțuri. Lanțurile te duc înapoi la timpul galerelor. Suntem scoși din celular, îmbarcați în dube și duși la gară.

Adio, Gherla! Blestemul străvechi: "Mânca-te-ar gherla!" a fost pentru noi o cruntă realitate. Gherla a mușcat cu cruzime o porțiune din viața noastră.

Călătorim iarăși spre o țintă necunoscută. Curând ne vom dumiri. Vagonul-dubă este garat pe o linie moartă a stației Aiud.

Cap. 6. AIUD (I)

Am sosit, aşadar, la Aiud ...

În plină zi, intrăm în marea închisoare. Spre deosebire de starea de teamă trăită la intrarea în închisoarea Gherla, aici trăiesc o stare de împăcare. Parcă am sosit, în sfârşit, acasă. Nici nu bănuiam că pentru tot restul tinereţii mele, adevărata mea casă va fi Aiudul.

Suntem duşi în celular, în spaţiul mare de la parter. Suntem grupaţi după condamnări. Apoi începe repartiţia în grupe de câte patru. Deţinuţii cu aceeaşi condamnare se pot aranja după preferinţă. Eu stau în rând cu fratele meu, ca să intrăm în aceeaşi celulă. Iluzie vană! În spatele nostru, de la o anumită distanţă, tânărul politruc de la Gherla (Rusu?), elegant şi parfumat, ca de obicei, supraveghează mişcările. Când este rândul nostru, se apropie pe neaşteptate şi îl scoate pe fratele meu din front. Politrucul mă priveşte insistent, cu sadică satisfacţie în ochi. Mă abţin să-i spun ceva, dar îl privesc cu tot dispreţul de care sunt capabil. Cred că interpretează privirea mea ca pe un scuipat în faţă. Dar tace şi el, considerându-se totuşi biruitor.

Urcăm la etajul trei şi suntem duşi pe latura numită "Scurta-Sud", ultima celulă pe stânga, vizavi de WC. Celula 241. Ceilalţi trei sunt: Ion Constantin, Nicolae Jipa şi Grigore Chelsoi.

Ion Constantin este inginer şi a fost arestat în 1948 pentru activitate anticomunistă în zona Aradului. Este comandant-ajutor legionar, venit din Germania după 1944. Este originar din Buzău.

Nicolae Jipa este dintr-o localitate din Muntenia. Este un om în vârstă, simplu, bun şi blând. Are ochii întotdeauna parcă înlăcrimaţi. A făcut închisoare şi sub regimul Antonescian.

Grigore Chelsoi este din Dorna-Cândreni. A fost arestat împreună cu fratele său Nicanor, într-o mare organizaţie

anticomunistă din Bucovina. Nicanor fusese condamnat inițial la moarte, dar i s-a comutat pedeapsa. Grigore este un tânăr bine legat și plin de optimism. Preferă să i se spună Gogu.

Celula noastră are o poziție strategică avantajoasă. Suntem vizavi cu WC-ul, unde vin la program toate celulele de la etajul trei de pe scurta-sud și scurta-nord. Pe scurta-sud sunt cei cu 25 de ani muncă silnică, iar pe scurta-nord cei cu muncă silnică pe viață. Încetul cu încetul, începem să-i cunoaștem după chip pe cei ce vin la program. Vederea se face printr-o gaură destul de bună. Ușa noastră are mai multe găuri, dar pe celelalte le ținem bine camuflate, pentru rezervă. Din când în când, gardianul poreclit “Asparuh” (după chip și manifestări seamănă cu un șef de hoardă barbară), ne astupă gaura.

În prima celulă de lângă WC este un tânăr arestat din 1941, Gică Zotu. Tot acolo este Fănică Sotirescu, cu foarte mulți ani de închisoare. Din când în când, vorbim cu ei de la fereastra WC-ului. Când mergem la plimbare în țarc, Fănică Sotirescu mă salută de sus.

În celulă viața se desfășoară liniștit. Avem mai multe activități pe ordinea zilei. Învățăm limba germană de la Ion Constantin. Pentru divertisment, ne povestește amintiri din Germania. Pentru moș Jipa timpul trece mai greu. Deși slăbit, se plimbă mult în spațiul de la ușă. Bietul moș Jipa! Este un om atât de blând!

Pe fereastră avem perspectivă spre dealurile dinspre Păjida. Când se lasă înserarea, privesc cum se prelungesc umbrele în poienile din pădurile de pe dealuri. Mi-aduc aminte de poienile Iepureasca și Mileul, din Munții Codrului, spre care priveam în anii copilăriei. De aici, de la etajul trei, se vede și calea ferată pe care urmărim trenurile. Pe fiecare tren ce pleacă spre apus, încarc o părțică din dorul meu de acasă. Cu toate acestea, nu știu cum se face că dorul acesta nu se termină niciodată, ci dimpotrivă, crește. Privind, murmur versurile învățătorului meu Vasile Bucur:

“Ia-mă vântule cu tine,
Du-mă-n satul meu, acasă.
Nostalgia greu m-apasă

Dorul junghi în piept mă ține.
 Mamei, zilele puține,
 Să le mângâi mă mai lasă...”

* * *

Pe latura aceasta, în celulele mai apropiate, descoperim câțiva camarazi: Părintele Aurel Lazarov, Pavel Grimalschi, Ghiță Clapon... . Ion Constantin vorbește frecvent cu Pavel Grimalschi, pe care îl cunoaște din Germania. Într-o zi, asist la un dialog amuzant. Ghiță Clapon a pornit la identificarea vecinilor. Intră în dialog cu Părintele Lazarov, pe care nu-l cunoaște. Ghiță întreabă:

- Cine ești?

- Preftu, răspunde Părintele.

- Preșu, preșu, zice Ghiță, dar cine ești? Să nu mă duci cu preșu!

Cei care cunoșteam despre ce este vorba, am pufnit în râs. Spre deosebire de noi, Ghiță Clapon nu știa că numele conspirativ din închisoare al Părintelui Lazarov era “Preftu”. Preftu în limba aromână înseamnă preot. El fiind dobrogean a găsit nimerit ca să-și ia acest “pseudonim” din vocabularul aromân. Pseudonimul sau numele conspirativ era foarte necesar în convorbirile interzise, pentru ca gardienii, turnătorii și în ultima instanță politrucul să nu poată identifica pe cei ce vorbesc.

Eu mi-am ales numele conspirativ de “Malmotta”, după titlul unui roman de aventuri “Enigmatica Malmotta” de Max Schrant, în acest caz, Malmotta fiind o insulă. L-am ales, în primul rând, pentru rezonanța vocalelor sale – deci putea fi auzit departe – și pentru caracterul lui exotic, care nu oferea nici un indiciu pentru identificarea purtătorului. În celulele de izolare pe unde treceam, lăsam câte o semnătură “Malmotta”, pentru fratele meu sau alți camarazi cunoscuți care ar trece pe acolo.

Cu începerea campionatului de fotbal, avem o surpriză plăcută: de la fereastra noastră se vede o parte din terenul de

fotbal, restul fiind mascat de șirul de plopi uriași. Duminica, atunci când este de serviciu Filimon sau Aldea, Chelsoi împreună cu mine ne așezăm pe postamentul ferestrei și privim prin oblon meciul de fotbal. Gardienii stau și ei la luminatorul dinspre stadion și privesc. Mai vin la spectacolul fotbalistic de la distanță și deținuții de drept comun care sunt plantoane pe secție. Deși gardienii cei buni care stau la vreo 3-4 metri de ușa noastră, știu că privim și noi, nu ne deranjează. În schimb, Asparuh, când este de serviciu, colindă tot timpul pe la vizete în speranța descoperirii vreunui infractor microbist.

Echipa Metalul-Aiud joacă în divizia B. Se aude galeria până la noi: - Hai Metalul, hai Metalul...! Pentru mine, cel mai fermecător aspect al spectacolului fotbalistic este coloritul tribunelor. Lumea poartă cămăși și treninguri colorate în diverse nuanțe care dau tribunelor aspectul unui tablou impresionist. Mai târziu, după ieșirea din închisoare, m-am dus de câteva ori pe stadioane, ca să retrăiesc emoția zilelor când priveam tumultul și coloritul tribunelor ca pe o priveliște din altă lume.

Într-una din zile, Ion Constantin este scos din celulă. Probabil că pentru vreo nouă anchetă la Securitate. Presupunem aceasta, întrucât nu cu mult timp în urmă a revenit de la o asemenea anchetă. Pentru câtva timp, a fost dus și moș Jipa care în ultima vreme este tot mai slab și bolnav, dar știe să-și ascundă suferința cu multă răbdare. A fost dus, probabil, la infirmeria închisorii.

* * *

Azi trecem printr-o experiență șocantă. Ieșim la plimbare. Traversăm pasarella suspendată și începem să coborâm scările. La început se părea că totul va decurge normal. Dar nu va fi așa! Coborând spre parter, gardianul de jos ne tot strigă să stăm pe loc. Sunt ceva "mișcări de trupe" la parter. Întrucât gardianul de la noi dăduse deja drumul celei următoare, el ne strigă să facem exact contrariul, adică să coborâm. În atmosfera de agitație și strigăte ajungem la parter. Gardianul de aici ne oprește în capul scării. Ascultători, ne

oprim și stăm în așteptare. De sus, gardianul nostru se agită și țipă ca în fața unei catastrofe.

Ce se întâmplă, de fapt? Vecinii noștri de vizavi se apropiau de noi. Sunt deja la nivelul etajului I, dar gardianul nu-i poate rechema pentru că, între timp, dăduse drumul la celula următoare și cei de acolo intraseră în casa scărilor. Evenimentul care urma să se petreacă era următorul: deținuții din două celule vecine aveau să se întâlnească, să se vadă și eventual să schimbe câteva vorbe. După reacția gardianului, ai crede că din întâlnirea celor două celule se va produce o explozie devastatoare care va pulveriza, pur și simplu, statul socialist și împreună cu el, și beneficiile lui de paznic fidel al orânduirii proletare.

Într-adevăr, întâlnirea dintre noi a fost literalmente un șoc, însă din cu totul alte motive decât cele ale gardianului. Profitând de acest moment de haos, cei care vin după noi, coboară încet ultima porțiune a scărilor. Apropierea noastră se derulează cu încetinitorul. Iată-ne, față în față. Fănică Sotirescu, Gică Zotu și ceilalți doi ne zâmbesc. Doamne, dar ce se întâmplă? Am fost lovit brusc de vreo defecțiune optică, sau am halucinații? Băieții aceștia arată îngrozitor! Fața lor are o paloare care în viața liberă nu are corespondență. Nici un bolnav care zace de mult timp într-un spital nu arată așa. Poate numai vreun ridicat din mormânt ar putea arăta în acest fel. Vai, dar ochii par nefirești de adânciți în orbite și zâmbetul lor nu e zâmbet, ci o schimonosire care mai degrabă sperie. Și fața suptă, buzele vineții și dinții proeminenți, ca la un craniu. Și... . Dar ce să mai spun? Cred că o asemenea stare sufletească trăiesc cei care merg la morgă și acolo, de sub lințoliul alb, li se descoperă brusc, cadavrul ființei iubite.

Ne întindem mâinile în tăcere și ne bucurăm ca de o victorie. Nu avem timp de mai mult, căci vine gardianul de la parter și ne desparte. Noi ieșim primii spre țarcul de plimbare. Pe drum mă copleșesc o mie de gânduri. Doamne, am privit o clipă într-o oglindă fidelă și cu această ocazie am descoperit realitatea crudă: suntem niște cadavre ambulante! Cei care stau de luni și ani de zile în aceeași celulă, nu mai sesizează

degradarea care se accentuează zi de zi, an de an. Exact ca părinții care nu observă schimbările produse de creșterea copiilor.

În același timp este de reținut alarma gardianului și mai ales disperarea lui în fața unei întâmplări absolut banale. Toată agitația lui părea inutilă și caraghioasă. Dar, nu! Atitudinea lui era o rotiță în imensul angrenaj totalitar care se întinde de la Berlin la Vladivostok. Izolarea oamenilor este unul din mecanismele de bază ale sistemului care funcționează impecabil. Nu se admite nici o fisură. Dacă durează de atâta timp înseamnă că totul se desfășoară conform instrucțiunilor.

Viața în vastul sistem totalitar bolșevic este o permanentă și nelimitată interdicție de a privi. Nu ai voie să privești spre cer cu iubire și încredere. Nu ai voie să privești spre oameni cu aceste două virtuți care periclitează existența iadului.

* * *

Monotonia cotidiană este întreruptă de o întâmplare cu Asparuh. Acesta nu-l poate suporta pe Grigore Chelsoi pentru atitudinea lui degajată. I se pare că îl sfidează – ceea ce nu este prea departe de adevăr. De aceea, mereu îl pândește ca să-l surprindă în culpă. Într-o zi, apare în ușă triumfător. Ține în mână o gamelă. Gamela care se găurise, fusese cositorită. Pe pelicula lucitoare de cositor, Grigore își încrustase, acum câteva zile, cu un cui numele: Gogu Chelsoi. “Gogu” era vizibil, pe când descifrarea lui “Chelsoi” era problematică. Semnătura lui Grigore avea rostul de a-l anunța pe Nicanor, fratele său, de prezența lui la Aiud. Asparuh îl întreabă, așa cum ar întreba o pisică pe un șoricel pe care îl are în gheare:

- Cum te cheamă?

Nu-mi dau seama dacă Asparuh știe sau numai intuiește că vinovatul pentru inscripție este Grigore. Acesta se apropie de gardian și răspunde așa:

- Chelsoi (cu o voce mai înceată și trecând rapid peste vocale) Griigooree (cu o voce puternică, accentuând fiecare silabă).

Asparuh se uită la gamelă dar nu descifrează nici un Grigore. Acolo scrie clar: Gogu. Cât despre Chelsoi, nu se poate decide. Pleacă nedumerit și înfrânt. El, pisica feroce care crezuse că a pus gheara pe bietul șoricel apărut în câmp deschis.

* * *

Sosește toamna cea adevărată. Plopii de lângă stadion își dezgolesc ramurile. La orice adiere de vânt, frunzele galbene se desprind și flutură o clipă prin aerul învăluit de ceață, ca un semn de despărțire. Ne cuprinde melancolia. Peisajul și atmosfera de toamnă picură în suflete tristețe. Îmi răsar în minte versurile Părintelui Ion Gârleanu:

“Iar o vară îngropată
În râvnirea de mai bine,
Însă binele, doritul,
Nu mai vine, nu mai vine...!”

Deși scrise cu trei decenii în urmă, aceste versuri parcă sunt smulse din sufletul nostru, al întemnițaților. Fiecare toamnă anunță sfârșitul unui an în care am îngropat încă o speranță. Speranță care s-a dovedit a fi tot vană, ca speranțele din ceilalți ani.

Într-o zi vine sorocul ca să plece din celulă și Grigore Chelsoi. Asparuh, gardianul necruțător, supraveghează despărțirea noastră. Nici un sentiment de iubire și solidaritate nu este permis. Orice manifestare în acest sens este un atentat la securitatea orânduirii proletare. Este o crimă de neiertat. Deci, se pedepsește.

Grigore, însă, nu ține cont de prezența amenințătoare a lui Asparuh și îmi întinde mâna, zicând:

- Doamne ajută! Să ne revedem sănătoși!

* * *

Rămân câțva timp singur. Mă scufund iar în lumea mirifică a gândurilor mele.

Actul mântuirii este, totuși, atât de greu și atât de complex! Au fost oameni care au asistat la minunile extraordinare ale lui Iisus, dar nu au făcut fapte de pocăință în raport cu el. În același timp, au fost oameni care nu au participat la nici un act miraculos și totuși și-au dăruit toată viața, fără șovăire și îndoială, lui Iisus. Ca să se împlinescă cuvintele: “Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut.”

Căci, iată, Mântuitorul acuză cetățile Galileei, și istoria ne oferă exemple de același gen, în care înconștiența și reaua credință au refuzat evidența și consecințele ei logice. A participa la o minune înseamnă să fii obligat să recunoști existența lui Dumnezeu și să simți nevoia să te pocăiești.

Dar nu toți oamenii au reacționat la fel față de același realități. Fariseii recunoșteau evidența minunilor, dar le refuzau. Acest spirit este prezent și în viața contemporană. Sunt momente în care oameni nu caută stabilirea sinceră a adevărului, ci dimpotrivă, refuză anticipat orice cercetare și îl neglijează voit. Acest spirit demonic este cauza împotrivirii anticipate – deci neîntemeiate – a unor oameni față de Iisus și mântuire. Înfrângerea acestui spirit demonic prin spiritul sincerității și profunzimii sufletești, va deschide larg drumul spre mântuire și va determina adeziunea la valorile religioase a necredincioșilor și indiferenților care se înșeală și se condamnă pe ei înșiși. Căci mare și crâncenă pedeapsă le prevestește Iisus. “Atunci a început Iisus să mustre cetățile în care se făcuseră cele mai multe minuni ale Sale, căci nu s-au pocăit... Dar zic vouă că pământului Sodomei îi va fi mai ușor în ziua judecării decât ție.” (Matei 11, 20-24)

Atitudinea pe care o avem aici pe pământ față de Iisus, aceeași atitudine o va avea El față de noi în cer. Și în numele dreptății și legii echilibrului nici nu se putea altfel.

Cine Îl cunoaște acum, va fi recunoscut atunci. Cine Îl mărturisește pe pământ, va fi răsplătit în cer. “Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce

se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri.” (Matei 10, 32-33). Iar celui căruia acum îi este teamă, atunci nu va primi grația lui Dumnezeu.

Curajul de a-L mărturisi pe Iisus trebuie să fie nemăsurat. Dumnezeu ne cere să fim curajoși, să biruim disprețul, ura și persecuțiile. Dreptatea Lui absolută stă deasupra noastră. Dacă ne rușinăm să-L mărturisim, sau dacă nu îndrăznim să-L slujim, nici un merit nu vom avea în fața lui Dumnezeu.

Cine se trudește pe calea misiunii apostolice trebuie să aibă credința și conștiința unui permanent ajutor din partea lui Dumnezeu, o permanentă grijă pentru cei ce anume se ostenesc pentru biruința Lui în lume.

Dacă în cadrul providenței divine intră și cel mai neînsemnat fenomen fizic sau biologic din lume, cu atât mai mult fenomenele spirituale, și dintre acestea problema mântuirii, intră în grija lui Dumnezeu! Orice clipă, orice gând, orice pas, apostolul îl face sub ochiul lui Dumnezeu. “La voi însă și perii capului, toți sunt numărați.” (Matei 10, 30)

Conștiința prezenței Celui Preaînalt și Atotputernic deasupra celui mai valoros și mai important fenomen din existență, dă o siguranță și un curaj nemăsurat în acțiunea apostolică.

Iisus stă în poarta istoriei și ne invită să luăm asupra noastră sarcina misiunii de a participa la opera de mântuire a omenirii. Cel ce răspunde la această invitație, Îl are ca model pe Iisus. “Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară.” (Matei 11, 29-30)

* * *

Presimt că nu voi rămâne mult timp singur. În Aiudul aglomerat nu există spațiu locativ excedentar. Numai în caz de regim special. Deși până acum, în toate închisorile străbătute,

am fost mereu în vizorul politrucilor, sper că la Aiud, pentru politrucul de aici, să fiu un anonim. Cel puțin acum, la început.

Înainte de Crăciun, sunt mutat pe latura de vizavi, într-o nouă formulă de patru deținuți. Ceilalți trei sunt: Dumitru Sergiu Popescu, Vasile Zotu și Andrei Lazăr.

Sergiu Popescu este unul din cei mai renumiți deținuți din închisorile comuniste. Faima lui are un aspect tragic. Sergiu Popescu, un tip de luptător plin de energie, a suferit la Canal un accident grav: o explozie i-a ciuruit fața și pieptul cu sute de schije minuscule care l-au lăsat fără lumina ochilor. Sergiu a rămas nevăzător total. El a fost înainte de accident, unul dintre cei mai curajoși și mai demni oameni, prin închisorile și lagărele prin care a trecut. Sergiu consideră accidentul său drept un act de răzbunare, o crimă premeditată de politrucul lagărului, pentru atitudinea lui. Aproape în fiecare lagăr a existat câte un caz de asasinat organizat de politruc, în scopul intimidării deținuților. Cazul Părintelui Gheorghe Șerban de la Baia Sprie este notoriu.

Dar ceea ce face din Sergiu o personalitate aproape unică este atitudinea lui după accident. Cu tot handicapul său, în mijlocul mizeriilor din celulă, el este un centru de energie și rezistență morală. În substanța caracterului său sunt fibre de oțel. Nimic nu poate să-l îndoiaie. El este marele mutilat al luptei anticomuniste, care nu a conținut lupta. Nu s-a retras la vatră, după cum l-ar fi îndreptățit cicatricile, ci este în permanent război cu răul întruchipat de comunism. Când îl privești pe Sergiu, în raport de el, te simți mic și nevolnic. Toți camarazii care l-au cunoscut îl iubesc fără margini.

Vasile Zotu este român macedonean, statornicit în ultimii ani, înainte de arestare, în comuna Tomnatic din Banat. Multe familii de aromâni au luat locul șvabilor care au peregrinat spre Germania. Vasile este brunet și slăbuț. Este frate cu Gică Zotu, una din renumitele victime ale istoriei. Gică este unul dintre tinerii legionari intrați în închisoare în 1941, printr-o decizie exagerată a justiției antonesciene (de fapt, a lui Antonescu, stimulat de toți numeroșii adversari ai legionarilor), care nu au mai fost eliberați niciodată și care – unii dintre ei –

au executat în final un sfert de veac de temniță. Te înfiori când te gândești la un asemenea destin! Ceea ce este uimitor – dar nu acesta este cuvântul cel mai potrivit - , ceea ce este zguduitor este faptul că acești oameni care s-au născut pentru suferință (și ce suferință!) erau de un echilibru sufletesc cum rar se întâlnește. Din această categorie de eroi, voi cunoaște până la sfârșit, pe Virgil Maxim, Ion Ianolide, Nicu Mazăre, doctorul Uță, Doru Câmpeanu și pe Gică, fratele lui Vasile Zotu. Vasile se străduiește să fie un bun companion. Povestește amintiri din Germania și din Tomnatic.

Cu Andrei Lazăr am mai stat în celula 102 la Gherla, în 1955. Când a fost arestat în 1948, era student la Institutul Politehnic din București. Este originar din Ilia, județul Hunedoara. Deși este tăcut și serios, simte nevoia, uneori, să facă haz. Povestea lui preferată este cea cu un turc care fusese arestat și a trecut în închisoare printr-o sumedenie de peripeții. Turcul care era de o naivitate dezarmantă, se adresa tuturor cu “bre, tata”. Și “Bre-tata” a rămas porecla lui Lazăr Andrei în închisoare. Mulți ani după ieșirea din închisoare, când povesteam odată amintiri din închisoare cu Dodi Mărăscu (care stătuse și el la Gherla la 102), acesta a exclamat:

- Ce-o fi făcând “Bre-tata”?

Această exclamație, la atâta vreme de la despărțire, era dovada amintirii neșterse pe care o lăsase în memoria noastră Andrei Lazăr. Și ne-am amuzat, amintindu-ne de modul în care seriosul Andrei Lazăr povestea bancuri cu turcul buclucaș.

În această companie încep anul 1956. Cel mai important avantaj în noua celulă este unul de ordin liric. Sergiu este un admirabil cântăreț. Iar cântecele sale au un accent special ce înfioară inimile. Din adâncul nopții permanente în care trăiește, cântecele izvorăsc cu o notă de duioșie gravă. Este ca și cum și-ar exprima o bucurie plângând. Cum ne purtau cântecele lui pe aripile dorului spre cei dragi de acasă!

“Tot mai mult mă poartă gândul

Peste vremuri înapoi.

Tot mai sfântă văd icoana

Unui car cu patru boi...”

Ultimul cântec este rezervat întotdeauna fiicei sale. Cântecul se numește: Anina...

Este atâta dor, atâta nostalgie în versuri și în glas, încât în ochii tuturor izvorăsc lacrimi. Când este de serviciu Suciuc sau Filimon, Sergiu oferă celor din partea sud-vestică a celularului un adevărat recital.

Într-una din zile, apare în țarcul de plimbare Părintele Teodor Bej din Arad. Întrucât a sosit recent de la o anchetă de la Securitatea din Arad, poartă barbă, pe care cei de acolo i-au permis-o. Auzind că Părintele Bej este la plimbare, Sergiu, care îl cunoștea de la minele de plumb din Baia Sprie, se apropie de fereastră ca să-l salute.

- Părinte Bej, aici Sergiu! Mă bucur că vă...(aici vocea lui Sergiu face o pauză, șovăie: era să pronunțe cuvântul "văd", dar s-a oprit la timp și continuă cu vocea sugrumată de emoție)...că sunteți bine. Mi-e dor de dumneavoastră!

Bietul Sergiu! Cum ar sparge măcar pentru o clipă carapacea beznei care îl înconjoară! Această scenă, care te coboară până în abis, se va repeta în 30 august 1992. Vizitându-l în subsolul unde a trăit și a murit acest erou al neamului, pe care toată țara l-a văzut la "Memorialul durerii", l-am întrebat ce știe despre nea Costică Văduva, învățător din Oltenia, cu care am stat la Cavnic și Gherla și cu care noi, beiușenii, ne-am înțeles minunat.

- A murit, a răspuns Sergiu. Îmi pare rău că până a trăit, nu m-am învrednicit să mă duc să-l văd.

"Să-l văd!" Ce straniu și dureros sună această expresie în gura unui nevăzător!

* * *

În aceeași formație, suntem mutați pe scurta-nord, prima celulă pe stânga, în colț. În prima celulă de pe lungă (cum se spune) sunt Teodorescu-Gandhi și Ion Constantin, cu care am stat anul trecut, pe scurta-sud. Ferestrele noastre sunt foarte aproape, încât se aude ce se vorbește în cealaltă celulă. Andrei Lazăr, doritor de limbă germană, ia lecții de la Ion Constantin,

printre zăbrele. La etajul doi, în colț, este Aurel Obreja, vestit sculptor de medalioane în os. Aurică a trecut prin infernul “reeducării” de la Gherla, în același timp nefericit cu Mihai Timaru. Într-una din zile, am bucuria să primesc de la Aurică Obreja un medalion făcut dintr-o bucată de os, pe care este sculptat chipul Mântuitorului având coroana de spini pe frunte. Pe spatele medalionului este reprezentat Muntele Golgota, pe care se înalță Crucea mântuirii noastre, iar sub Cruce sunt sculptate patru litere: AIUD.

* * *

Octombrie 1956. Începe revoluția din Ungaria. Oamenii nu au mai suportat regimul totalitar bolșevic și l-au înlăturat. Ungurii calcă în picioare un sistem născut dintr-un vis demonic. Cu un gest energetic, ei s-au debarasat de comunismul impus de rușii bolșevici.

Gardienii își schimbă comportamentul. Cei răi încep să se teamă că vor răspunde pentru faptele lor. Cei buni își manifestă deschis solidaritatea cu noi. Ei nu se tem. Unul din această categorie este Suci Dumitru. Nu știu să fi pedepsit pe cineva. În timpul schimbului său, pur și simplu ne făceam de cap. Când vorbeam prea tare la ferestre, el bătea cu cheile în balustrada pasarelei, cu semnificația: “Mai încet, fraților, că ne aude politrucul!”. Expresia “ne aude” este cât se poate de exactă: “vă aude” pe voi cum vorbiți și “mă aude” pe mine că vă permit acest lucru. De curând, de teamă să nu-l pierdem, i-am propus să-mi facă raport pentru izolare, ca nu cumva politrucul să-l trimită de la noi pentru “inactivitate” și “lipsă de vigilență”. A răspuns exact ca și Hegheduș, sergentul de la Cavnic: “- Nu-i nevoie.”

Dar cel mai solidar cu noi este sergentul Alexa. Acesta, după ce a constatat că poate avea încredere deplină în noi, vine la vizetă și în cuvinte șoptite, ne informează despre mersul evenimentelor din Ungaria. Într-o zi șoptește plin de încredere:

- Scăpăm curând și noi de ei!

Acești “ei” erau rușii și bolșevicii români. Câtă conștiință românească la acest simplu gardian!

Dar osia care învârte roata istoriei s-a frânt. Rușii au intervenit în Ungaria și revoluția a fost înecată în sânge. Ungurii au luptat eroic împotriva tancurilor sovietice. Până în ultima clipă, Nagy Imre, cu o voce gravă, a repetat la radio apelul insistent, cerând ajutor de la lumea pretins creștină și civilizată. Dar în zadar! Sute de mii de revoluționari au fugit în Occident. În Occidentul care a stat impasibil în fața tragediei din Ungaria. De abia când privești destinul revoluției din Ungaria, îți dai seama de monstruoșitatea imensă a trădării de la Yalta. Putea muri jumătate din populația Ungariei și tot era abandonată sub șenilele tancurilor sovietice! Ce oroare! Când termenul vânzării mârșave a expirat, fără să moară absolut nici un om, Ungaria și-a recăpătat libertatea.

Gardienii răi respiră ușurați. Pot să fie bestiali în continuare, căci – iată! – nu li se poate întâmpla nimic. Tovarășii sovietici le veghează destinul. Redevin ei înșiși. Citești în privirea lor o lucire triumfătoare, care pare a spune:

- Vedeți, nu se poate întâmpla nimic!

Gardienii buni, dimpotrivă, sunt triști. Ei par mai decepționați chiar decât noi. Este adevărat, după atâtea iluzii mereu dezmințite, noi nu ne mai entuziasmăm așa de ușor.

* * *

Primăvara lui 1957 ne găsește pe lungă-sud, la celula 258. Reprimarea revoluției din Ungaria are ecou până în celulele noastre. Regimul alimentar este foarte greu. Uneori, și la amiază și seara, primim o zeamă de varză acră cu câteva firioare de arpacaș. Nici o picătură de grăsime nu se zărește în gamelă. Și totuși, iată că trăim. Începem să ne îndoim de necesitatea grăsimii pentru organism, de vreme ce noi supraviețuim fără ea. Și când te gândești că oamenii liberi se hrănesc cu mâncăruri ce plutesc în grăsime!

Prin apropierea celulei noastre se găsesc mai mulți camarazi mai cunoscuți: Aurel Călin, Andronic Bulhac,

Părintele Eusebiu Cutcan, Liviu Ciaca, supranumit “Catholicul”, poetul Ghiță Olteanu și alții.

Părintele Eusebiu Cutcan este un vulcan în permanentă explozie. Este scund, dar este concentrată în el atâta energie, încât forța și văpaia ei se fac simțite la mare distanță. Când îl privesc printre zăbrele cum se mișcă prin cușca țarcului de plimbare, pare un soldat în marș: mișcări scurte și energice, cu privirea mereu îndreptată spre toate direcțiile, ca un ostaș într-un post de observație. Pe latura aceasta de celular, unde domnește el cu spiritul său viguros și incandescent, este numai optimism. Orice discuție printre zăbrele, el o termină cu părintescul și energicul său îndemn:

- Nu te lăsa, frate!

Întotdeauna – în închisoare și în libertate – m-a alintat cu dragoste părintească, spunându-mi “Liviuț”. Numai domnul Vasile Pupeza mi-a mai spus astfel. Și ce dulce răsuna pentru mine acest alint, mai ales la Aiud, unde noi, cei intrați atât de tineri în închisoare, eram niște copii orfani de dragostea părintească.

Liviu Ciaca, deși este doar laic, are atâta zel misionar în el încât ține adevărate prelegeri religioase și exerciții spirituale cu ocazia Postului Mare. Toate celulele din unghiul dintre lungă-sud și scurta-sud (latura vestică) îl ascultă. Prin activitatea lui misionară din închisoare, el este de pe acum un sacerdot. Nu are harul sacramental al preoției, dar are harul sufletului său plin de credință și iubire pentru Hristos. Eliberat din închisoare, “Catholicul” (cel atât de iubit de camarazii ortodocși) va deveni preot greco-catolic în clandestinitate.

Ghiță Olteanu stă în aceeași celulă cu Părintele Cutcan. Spre deosebire de Părintele, Ghiță Olteanu are aspectul poetului delicat. Se plimbă prin țarc, privind crâmpiele de natură care se pot zări de acolo. Ne transmite câteva poezii. Una este “De ziua morților” din cimitirul Gherla (care era în fața închisorii) și “Pace”, o profundă meditație despre aspirația spre pacea absolută, pace care nu poate fi găsită decât în Hristos.

Aurel Călin care stătuse cu Dodi Mărăscu în celulă, are o simpatie specială pentru beiușeni. Mă cheamă din când în când la zăbrele, ca să-și manifeste grija pentru noi, cei tineri.

* * *

La un moment dat, se aude că de câteva zile, camarazii de la Zarcă se află în greva foamei în semn de protest față de condițiile de detenție. Cred că sergentul Alexa a adus informația. În asemenea momente, privirile se îndreaptă spre cei care reprezintă autoritatea morală printre deținuți. Unii sunt pentru grevă, alții sunt împotriva. Aurel Călin și Andronic Bulhac sunt pentru grevă. De la o fereastră intervine cineva și spune că “poezia” este țărănistă. Se vorbește cifrat, ca politrucul să nu afle ce se pregătește. Descifrat, aceasta înseamnă că greva de la Zarcă este făcută de un grup restrâns de țărăniști (care au mai rămas la Aiud) și care au ca primă doleanță transferarea lor la Botoșani, unde condițiile de detenție sunt mai ușoare. Se zice că la Botoșani, deținuții de acolo au pachete și corespondență cu familiile. Pentru legionari și simpatizanții lor de la Aiud, asemenea drepturi nici nu se pun în discuție. Legionarii, cei mai redutabili anticomuniști, trebuie să sufere la maximum. Pentru ei, nici o milă!

În urma dezbaterilor, învinge tabăra care optează pentru acțiune. Mai exact, pentru reacțiune la tratamentul care ni se aplică. Nu se poate să lăsăm să ne asasineze lent, fără ca să protestăm... Chiar dacă au inițiat-o țărăniștii, cei care trebuie să protesteze în primul rând sunt legionarii de la Aiud, unde întotdeauna regimul era dur. În cartea sa de amintiri din închisoare “Pe muntele Ebal”, scriitorul aromân Teodor Mihadaș rămâne veșnic îndatorat evreului socialist Linden, care era planton, și care a intervenit la gardian ca să nu fie dus și el de la Secție la Celularul mare de la Aiud, unde erau legionarii. Fraza: “M-a scăpat, cred, de la moarte...” indică regimul ce se aplica în pavilionul unde erau exclusiv legionarii, clădire descrisă de Mihadaș drept un “așezământ tăcut și cețos, în care oamenii păreau niște termite albe, muribunde”. Regimul de care

se temea atât de mult curajosul aromân Teodor Mihadaș era aplicat numai legionarilor. Amintesc acest fapt pentru a se ști că în închisorile comuniste, tratamentul care era aplicat diferitelor categorii de deținuți, nu era chiar egal.

S-a hotărât declanșarea grevei pentru 27 martie 1957. Dimineața refuzăm mâncarea și anunțăm că suntem în greva foamei. Cerem hârtie ca să dăm declarații în acest sens. Puși în fața unui asemenea fapt nemaiîntâlnit, comandamentul penitenciarului a intrat în panică. Nu este ușor să răspunzi unei asemenea situații: deținuții din cea mai mare închisoare din țară, toți ca unul, au intrat în greva foamei!

Prima lor măsură a fost răspândirea noastră în toate părțile, ca să rupă legăturile și să intimideze. După generalitatea ei, cea mai mare performanță a grevei a fost secretul organizării ei. Turnătorii nu au reușit să intre în păienjenishul legăturilor dintre deținuți ca să deconspire planul grevei. Este adevărat că în momentul de față sunt foarte puțini turnători la Aiud. De acum, în Aiud, sunt numai deținuți cu condamnări mai mari, care nu pot fi corupți așa de ușor de politruc. Aici, spre deosebire de lagărele de muncă, nu poți lua legătura atât de simplu cu Administrația. Orice plecare inexplicabilă din celulă nu numai că este suspectă, dar constituie o certitudine că respectivul este omul politrucului. De aceea, noi credem că politrucul își ține agenții singuri în celulă, cel puțin periodic, ca să poată urmări ce se întâmplă în jur, sau în formație completă de turnători, care oricum nu au interesul să se trădeze reciproc. Dar în acest mod, turnătorii nu au legături directe cu ceilalți deținuți și nu pot surprinde legăturile conspirative. Din această cauză, greva generală a fost o mare surpriză și, în același timp, o mare înfrângere pentru politrucii din Aiud.

În urma operațiunii de “rupere a rândurilor”, ca să zic așa, am ajuns pe scurta-nord, latura dinspre calea ferată, la etajul II. Suntem supravegheați în permanență la vizetă, ca să nu putem relua legăturile. Totuși aflăm că în vecini este Roman Buzoianu. Nea Mănel (cum i se spune) este de părere ca să nu mai continuăm greva, întrucât nu ne mai putem coordona efortul comun, legăturile fiind întrerupte. Spre bucuria mea,

descopăr că sub noi, la parter, este Andronic Bulhac, singur în celulă și supravegheat cu strășnicie, bănuiră a fi unul din organizatorii grevei. El este de părere că greva odată începută, trebuie continuată cu orice preț. A renunța după primul lor contraatac ar însemna lașitate. În consecință îmi ordonă să transmit mai departe cuvântul de ordine: continuarea grevei.

Peste câțiva ani, înainte de ieșirea din închisoare, mă voi întâlni cu domnul Bulhac, în curte la Secție și îmi va spune că a fost anchetat în legătură cu greva generală din 1957 și se cunoștea faptul că eu am fost agentul lui de legătură. Abia atunci am înțeles de ce am fost supus, în câteva rânduri, la un regim special de supraveghere și persecuție din partea politrucului. Este adevărat că ni se putea înscrie un proces pentru activitate interzisă în închisoare. Inițial cred că s-au gândit la așa ceva, dar au renunțat până la urmă, din motive necunoscute nouă. Probabil că așa se explică faptul că nu am fost chemat și eu la anchetă. În schimb, am fost mereu în atenția politrucului. Mai mult ca sigur că pe linia pe care comunicam cu domnul Bulhac era un turnător care a transmis politrucului cele discutate de noi.

Comandamentul închisorii văzând că nu poate opri greva generală, a luat o altă măsură. Pe bază de dosar și criterii de pericolozitate au fost selecționați 100 de deținuți de pe celular și 14 de la Zarcă, și concentrați la parter, unde li s-au pus lanțuri. Printre cei selecționați sunt și trei beiușeni: Adrian Dodi Mărăscu, fratele meu Virgil și cu mine.

În spațiul de la parter dinspre scurta-nord, are loc operațiunea de înlănțuire. Sub bolta vastă a celularului, răsună puternice lovituri de ciocane pe nicovală și sinistrul zornăit de lanțuri. Lanțurile acestea mi se par mai grele ca niciodată. În timpul acestei operațiuni, un gardian îl înjură de mamă pe Ioan Gherasim, supranumit în închisoare "Gheja". (Numele conspirativ sub care era cunoscut, era de fapt numele satului său natal din județul Mureș). Acest fel de a ofensa și umili era atât de obișnuit în închisori, încât de obicei, deținuții suportă și nu răspund sau nu reacționează în nici un fel. Dar iată că asistăm la o scenă care se vede mai rar. Deținutul se repede spre gardian și

protestează cu vehemență la injuria adresată mamei sale, prinzându-l pe gardian de gât. Moment unic: deținutul Nelu Gherasim suportă orice, dar această injurie, nu! Se produce o busculadă între cei doi. Gardianul buimăcit și înfricoșat de această ripostă, dă alarma. Sosesc în goană câțiva gardieni și încearcă să-l izoleze pe camaradul nostru, pentru a-l duce la bătaie. Noi, înlănțuiți cum eram, ne îndreptăm spre ei pentru a-l scoate din mâinile lor. În fruntea acestei acțiuni temerare de solidaritate și frăție îl văd pe Nicu Tănăsescu. Îl cunoșteam de la fereastră, din timpul când eram cu Sergiu Popescu, ei fiind în același lot. Știam că este supranumit “Leul de la Oțeșani”. Acum înțeleg că renumele coresponde adevărului. Nu-l voi uita niciodată cum s-a repezit, în ciuda lanțurilor grele pe care le purta, să-l apere pe Gherasim, strigând amenințător, cu vocea lui baritonală tunătoare: - Huo, criminalilor!

Dacă până acum am cunoscut mame gata de orice sacrificiu pentru viața copiilor lor, acum am văzut un fiu gata de orice sacrificiu pentru onoarea mamei sale. Cineva șoptește că probabil mama lui a riscat aducându-l pe el la viață, de aceea se simte dator să o apere cu orice preț.

Suntem urcați în câteva mașini-dube și pornim spre o țintă necunoscută. Gherasim rămâne cu noi. Probabil că politrucii nu l-au smuls dintre noi ca să-l izoleze, pentru a nu produce vreo reacție nedorită din partea deținuților, spiritele fiind și așa încinse. După vreo două ore de mers, mașina urcă o pantă mai lungă. Unul dintre noi, probabil de pe meleaguri clujene, zice:

- Trecem Feleacul. Sigur mergem la Gherla.

La auzul acestei vești, ne trec fiorii. Oare ce ne va aștepta la Gherla? Cu siguranță, nimic bun.

În tăcerea care s-a așternut, cineva îngână:

“Pe dealul Feleacului

Trec carele Iancului...”

Cred că niciodată de atunci, din timpul Iancului, aceste versuri nu au fost mai adevărate ca acum. În aceste dube care trec Feleacul, sunt cei mai autentici urmași spirituali ai marelui erou, tribun și căpitan.

Cap. 7. GHERLA (II)

Ajunși în curtea închisorii Gherla, coborâm din dube în zornăit de lanțuri. Arunc o privire spre fațada interioară a celularului. De aici, de lângă ziduri, clădirea parcă se înalță până la cer. Etaje cu ferestre zăbrelelitate urcând spre infinit. Coloana infinitului durerii românești.

Pe frontispiciu apare în relief anul 1859. Ciudată și paradoxală coincidență între anul unirii Principatelor Române și anul întemeierii acestui mormânt al națiunii române.

Purtând lanțurile grele la picioare, suntem duși în Zarca Gherlei. Deși am stat înainte aproape doi ani la Gherla, nu am știut de existența acestui pavilion. Este vechea închisoare din Gherla, a cărei faimă răspândește fiori de groază. Cu cât o închisoare este mai veche, cu atât este mai insalubră.

Pentru că am călătorit cu Dodi Mărăscu în dubă, ne ținem unul lângă altul, ca să ajungem în aceeași celulă. Ceea ce se și întâmplă. Ajungem în celulă cu Părintele Ioan Berghianu de la Arad, Arnăutu, Gică Păzitoru și Mitu Cormoș. Ne vizitează o trupă de ofițeri. Declarăm că vom continua greva foamei și cerem hârtie ca să dăm declarație în acest sens. Vine un ofițer și ne aduce ustensile de scris. Începem să scriem: “Subsemnatul X...condamnat x ani...executat x ani...cer să mi se aplice tratamentul de deținut politic. Drept pentru care cer: alimentație normală pentru subzistență, asistență medicală reală, legătura cu familia, cărți și dreptul la asistență religioasă etc.

Declarația este un prilej de a ne exprima toată revolta acumulată de atâția ani. Unul dintre noi începe așa: “Acum nouă ani, când o ceată de șase haidamaci au năvălit în casă și m-au răpit din mijlocul familiei...” și continuă toată declarația în acest ton. Ar fi păcat dacă s-au distrus aceste declarații. Ar fi niște documente foarte interesante. Poate că se găsesc în dosarele noastre de la Securitate.

Vin să ne alimenteze în mod forțat. Un tub de cauciuc, la capăt cu un cioc metalic, este introdus pe căile digestive. Rezist destul de ușor la această operațiune. Am trăit o experiență în plus. Dodi nu poate suporta sub nici o formă. Echipa “medicală” renunță să-l forțeze.

A doua zi, deci în a opta zi a grevei, încetăm acțiunea. Vin și ne scot lanțurile. În celulă reîncepe eterna viață de deținut. Atmosfera celei este minunată. Părintele Berghianu dă tonul vieții noastre spirituale cotidiene. Ne ține prelegeri religioase și ne povestește întâmplări foarte interesante din experiența sa pastorală. Din păcate, buna companie ține doar câteva zile. Se face o altă repartiție în spațiul locativ, cum s-ar zice. Dodi și cu mine nimerim tot la etajul I, în compania doctorului Nae Nicolau, a lui Aurel Pastramagiu și Ghiță Pivin.

Doctorul Nae Nicolau este un bărbat frumos, cu o figură distinsă, foarte manierat, inteligent, cult, într-un cuvânt, un om înzestrat și format din toate punctele de vedere. Seamănă ca stil cu domnul profesor Cristian Petrescu. Doctorul domină atmosfera din celulă.

Aurel Pastramagiu este tăcut, blând, binevoitor, preocupat de studii și perseverent în acest efort.

Gheorghe Pivin, cu pseudonimul literar Leandru, este bucovinean, poet sentimental și plin de lirism, un autentic urmaș al “iconarilor” de la Cernăuți.

La început, regimul nostru din Zarca Gherlei este dur. Trebuie să simțim că suntem aduși aici și tratați în regim disciplinar, iar comandant al penitenciarului este faimosul (de-acum pe tot globul) colonel Goiciu, asasinul atâtor deținuți. Ni se face o percheziție severă. Mie mi se ia cojocelul care m-a salvat până acum. Se confiscă sub pretextul că este vară și nu am nevoie de el. Se depune până la iarnă la magazie, dar poți avea încredere în cuvântul comuniștilor? De mii de ori am făcut experiența că nu. Cu această ocazie, doctorul Nae Nicolau ne dă un sfat care ne pune în contact cu una din realitățile destinului nostru de deținuți în închisorile comuniste. Oricând, într-un stat comunist, atunci când interesele lor o cer, deținuții pot fi scoși din celule și suprimați sub diverse pretexte. Trebuie să ne

amintim că în România, această odioasă operațiune a început chiar sub patronajul ministerial al Patriarhului Miron Cristea.

Ce pată pe obrazul Bisericii lui Antim Ivireanu, Dosoftei și Andrei Șaguna! De aceea ne spune doctorul Nicolau, ca ori de câte ori suntem scoși din celulă, să ne îmbrăcăm cu obiecte vestimentare de acasă (cel mai bine un pulovăr colorat și împletit într-un fel distinct), după care să putem fi recunoscuți de către familie, în caz că am fi asasinați și înmormântați într-o groapă comună. Într-un regim comunist, asemenea posibilitate nu trebuie exclusă niciodată. Este plin pământul Rusiei cu asemenea gropi comune. Cazul ofițerilor polonezi asasinați la Katyn este de notorietate mondială.

* * *

A început primăvara. Stăm cu geamul deschis și vorbim cu vecinii. Ghiță Pivin stă aproape tot timpul la fereastră și privește cu nostalgie în depărtări. El, peregrinul de odinioară prin obcinele Bucovinei, este mistuit de dorul spațiului mioritic bucovinean. Din adâncuri îl cheamă plaiul strămoșesc.

Dincolo de ziduri este o stradă. Grădinile caselor ajung până aproape. Este luna mai. În grădina cea mai apropiată, apare în fiecare după masă o fată – elevă, după toate indiciile – care se așează pe o pătură în iarbă și citește. Este o scenă răscolitoare. Acolo, la o sută cincizeci de metri depărtare, o fată se așează în iarbă, sub pomii înfloriți și citește. Se bucură de liniște, de aerul înmiresmat, de satisfacțiile lecturii. În plus, se bucură de iubirea și protecția părinților ei care veghează la sănătatea, confortul și securitatea ei și sunt capabili să facă orice pentru aceasta.

În același timp, undeva, pe cuprinsul țării, în locuri puțin cunoscute, există închisori pentru femei, în care, fete de vârsta ei, execută o condamnare, uneori înspăimântător de mare pentru o ființă gingașă. Acolo sunt departe de protecția părinților iubitori, pradă unor oameni-fiară care au făcut ucenicie îndelungată la școala asupririi omului. La vârsta la care omul crede în frumusețea și sublimul vieții, ele se confruntă cu

o experiență atroce. O adolescentă în iadul închisorii comuniste este un înger răpit în infern. Iată un destin cu adevărat tragic!

Eu am cunoscut un asemenea grup de fete de la Școala Normală de Conducătoare din Beiuș, care au fost arestate în mai 1948. Erau eleve în clasa a-V-a (clasa a-IX-a după stil nou) și care aveau între 16 și 18 ani. Florița Savu din Păuliș, județul Arad, care a murit în închisoarea de la Târgu Ocna de tuberculoză, Mărioara Popa din Beiuș, Ani Onel din Beiuș, Viorica Trifu din Tăut-Bihor, Elena Florescu din Baia (Moldova), Tamara Șerban din Beiuș, Georgeta Pârlog, Florica Giulai din Tinca și Irina Jude din Tășad-Bihor. Toate aceste nouă adolescente au înfruntat în spirit martiric condițiile inumane ale închisorilor comuniste. Când am auzit de moartea elevei Lița Savu, din clipa aceea am simțit că toată suferința mea nu înseamnă nimic pe lângă jertfa supremă a acestei flori strivite de uraganul satanic, în primăvara vieții ei.

* * *

În luna iunie se fac iarăși “mișcări de trupe”. Dodi și cu mine (ce coincidentă!) suntem coborâți la parter, într-o celulă care mai are în componență patru camarazi: profesorul Aristide Puiu, Ionică Slivilescu, Ion Scutaru și Ioniță Sârbu.

Aristide Puiu este aromân. Strămoșii lui au trăit la hotarul dintre Grecia și Albania. Este licențiat în drept și istorie. Are o frumoasă voce, cu care ne încântă uneori. Din păcate, aici în Zarca Gherlei, asemenea ocazii sunt rare. Nea Aristică – cum îi spunem noi – este un aromân cu fire blândă și sentimentală. Este un foarte bun companion de celulă. Singura ieșire pe care am văzut-o la el, în aproape un an de zile, a fost cu ocazia unei percheziții. O ieșire amuzantă, dar și cu o nuanță de tragism. La această percheziție ni s-au smuls fără nici o milă peticele și ni s-au confiscat toate zdrențele, care pentru noi aveau o valoare mult peste ceea ce s-ar putea crede la prima impresie. După ce s-a închis ușa în dreptul căreia zăcea un morman de zdrențe, nea Aristică a bătut în ușă cu insistență. Un gardian a deschis ușa și l-a privit nedumerit pe deținutul care stătea în fața ușii.

Profesorul Aristide, întinzând și restul de bagaje, a zis cu o voce agitată:

- Luați-le pe toate, mă! Luați-le pe toate! Așa, să rămânem în pielea goală!

Noi am rămas surprinși de reacția blândului și ponderatului profesor și așteptam îngroziți răspunsul gardianului. Acesta a făcut o mutră care putea însemna o mie și una de reacții sufletești, dar de neînțeles pentru noi, și a închis ușa. Pentru gardieni, un deținut disperat nu era ceva nou. Numai că Aristide Puiu era unul din cei mai raționali și pașnici deținuți. Reacția lui a fost unul din acele gesturi dramatice, pe care orice deținut care se respectă îl are, măcar o dată în viața lui de închisoare. O ripostă energică, disperată, dar totuși lucidă și controlată, împotriva abuzurilor temnicerilor, reacție în timpul căreia nu îți mai pasă de consecințe. Noroc că gardianul nu a înțeles sau nu a mai avut timp să se ocupe de deținutul rebel. Când am văzut că povestea nu are nici o consecință, nu am mai conținut să ne amuzăm de reacția lui nea Aristică.

Nea Ionică Slivilescu este un fost marinar cu rang de șef de echipaj pe vasul petrolier "Oltenia". Este originar din Tismana. După părăsirea vasului, s-a stabilit la Constanța, unde avea o cofetărie. Nea Ionică este un izvor inepuizabil de povestiri de călătorie și aventuri. El ne sfătuiește ca, de va fi să călătorim vreodată, să nu mergem spre Occident ci spre Orient. În Occident sunt aceleași bulevarde și blocuri. În Orient este cu totul altceva: este o lume mirifică și interesantă. Orientul a fascinat întotdeauna pe europeni. Este o nostalgie ontologică pentru un tărâm misterios, care nu se regăsește decât acolo. Edenul nu a fost, oare, spre Răsărit?

Uneori, în timpul povestirilor, apar discuții amuzante. Una este în legătură cu invitația lui nea Ionică să vizităm cu prioritate Orientul. Ioniță Sârbu zice:

- Nea Ionică, să fie foarte clar: de aici noi nu plecăm decât în ceruri. Va fi singura călătorie permisă.

- Lasă, nu vedea totul așa de negru, îl îndeamnă bătrânul lup de mare.

Ion Scutaru, student la medicină, este originar din satul Hulub, comuna Dângenii, județul Botoșani. Este un flăcău înalt și frumos. Ca temperament, este un moldovean domol și blajin, coborât parcă din unul din romanele istorice despre răzeși. Este cel mai tăcut om din celulă. Ascultă cu interes și răbdare ceea ce povestesc ceilalți camarazi, care toți sunt plini de vervă. Are în închisoare un frate, Mihai, student la Institutul Politehnic. Și familia Scutaru și-a dat din plin obolul pe altarul jertfei pentru neam și credință.

Ioniță Sârbu, student la drept, este și el moldovean din localitatea Șchiopeni. Este un vechi bolnav de tuberculoză. Din această cauză primește un regim alimentar special. Închisoarea și boala nu i-au afectat, însă, buna dispoziție. Este mereu în vervă. Dar în toate se simte o notă sceptică. Experiențele prin care a trecut (mai ales tragedia de la Pitești) l-au afectat în profunzimea sufletului. Nu se mai entuziasmează așa de ușor când este vorba de oameni și idei.

Iată o întâmplare semnificativă. În convorbirile noastre apare mereu noțiunea de neam și se afirmă datoria de a lupta și a se sacrifica pentru neam. Într-un cerc de naționaliști (condamnați ca atare), această temă și terminologie sunt absolut firești. Dar Ioniță Sârbu nu mai idealizează neamul. Și, odată, a găsit argumentul. Iată-l: în fiecare zi, la ora de schimbare a gărzii, trece prin dreptul ferestrei noastre de la parter grupul de santinele. Noi îi privim prin extremitatea oblonului, care este mai departe de zăbrele. Ostașii care trec se manifestă foarte diferit. Majoritatea merg privind drept în față. Alții aruncă pe furiș câte o privire spre ferestrele noastre. Câte unul aruncă o privire complice. Câte unul chiar și zâmbeste. Dar este unul în care vulturile conștiința proletară. Ne privește cu dușmănie și ne face semne amenințătoare. Uneori ne înjură. E de mirare că nu-i avertizează pe gardieni că ne uităm din dosul oblonului spre libertate. Într-una din zile, Ioniță ne spune, arătând cu un gest larg spre direcția de unde venea ura și insulta:

- Iată neamul!

Am avut un moment de îndoială în suflet. Oare nu are dreptate Ioniță Sârbu? Oare noi suferim pentru unul ca acesta?

* * *

În spațiul îngust dintre Zarcă și Secție au fost montate niște scânduri din care s-au realizat două țarcuri pentru plimbare. În celula de dinaintea noastră este Aurel Gherase cu alți cinci camarazi. În celula de după noi este o formație de camarazi de mare calibru sufletesc și prestigiu: Nae Cojocaru, Teofil Mija și Ioan Gherasim. Datorită atitudinii lor, sunt în permanent conflict cu Goiciu și cu gardienii. În final, totul se va solda cu izolarea lui Nae Cojocaru, într-o celulă zidită total, adică fără ușă propriu-zisă, ci doar un orificiu pentru strictă comunicare.

O latură a țarcului pentru plimbare este formată dintr-un zid de circa trei metri înălțime, deasupra căruia au început să crească buruieni. Printre ele și bozii. Este interesant cum natura este adusă în imediata noastră apropiere, dar stă suspendată la înălțime ca să nu o putem atinge. Cât timp mă rotesc prin țarc, sunt cu ochii ațintiți la acea “grădină suspendată” care îmi amintește și îmi intensifică dorul de lumea copilăriei, dor care pătrunde în inimă ca un sfredel dureros. Dor-durere, cât de mult vă asemănați voi, sfinte și adânci cuvinte românești!

* * *

Spre toamnă începe un regim de detenție mai sever. Evenimentele internaționale își fac simțite efectele lor până în îndepărtatele și anonimele noastre celule. Ce se întâmplă, oare, pe mapamond? Nu știm, dar noi simțim șfichiul cnutului mai tare. Frecvențele percheziții care ni se fac au rolul de șoc psihologic, dar provoacă și drame concrete, întrucât se confiscă nenumăratele petice și zdrențe care ne apără împotriva teribilului dușman: frigul.

Încep tratative pentru obținerea cojocelului meu, oprit la magazie, cu ocazia încarcerării la Zarcă Gherlei. După nenumăratele demersuri verbale rămase fără rezultat, m-am hotărât să declar greva foamei pentru obținerea lui. Sunt pur și

simplu convins că fără el, iarna care se anunță teribilă din toate punctele de vedere ar putea să-mi fie fatală. Debilitatea mea pulmonară n-ar putea rezista fără protecția lui. Ajungând la această concluzie alarmantă, m-am hotărât să duc greva până la ultimele ei consecințe. Dintre două riscuri, am ales pe cel care l-am considerat mai puțin grav. Este cea de-a patra grevă a foamei realizată în timpul detenției mele.

Abia după 8 zile a venit un ofițer la mine să mă interogheze. I-am spus pe un ton de-a dreptul disperat despre ce este vorba. Îmi spune că mi se va satisface cererea dacă încetez greva. Stau în cumpănă: ce să fac? Dar dacă nu se ține de cuvânt și intru în iarnă debilizat de greva foamei și fără scutul indispensabil împotriva frigului? Sfâșiat de incertitudine, încetez totuși greva. Dar banditul (care sunt eu) nu trebuie să aibă – nu-i așa? – nici o clipă impresia că are vreun drept sau că el poate ieși învingător într-o dispută cu administrația penitenciarului comunist. Drept pentru care, cojocelul îmi este adus exact peste o lună! Ce am trăit în sufletul meu până atunci?! Dar în final, iată cojocelul în mâinile mele. Ah, ce tonifiantă este senzația pe care o simt cu cojocelul la spate! Mai ales că până acum am tremurat literalmente din cauza frigului care își începuse ofensiva. Pentru refacerea fizică, beneficiaz de ajutorul lui Ioniță Sârbu, care împarte cu mine regimul de supraalimentație pe care îl primește ca bolnav de tuberculoză. În realitate, nici acest regim alimentar intitulat pompos “supraalimentație” nu este la nivelul necesarului normal, dar oricum, este puțin mai mult decât regimul comun de subalimentație care constituie regula generală și permanentă.

* * *

Noroc că am cojocelul, căci iată, se declanșează o serie de izolări. Probabil că au ordin să izoleze din fiecare celulă. Metode specifice de intimidare. În celula noastră sorții cad pe Aristide Puiu și pe mine. Motivele? Diverse: Aristide Puiu deoarece a cântat, eu pentru că am vorbit prea tare și așa mai departe. O izolare cu nea Aristică este o încântare. Acolo, în

întinericul beciului, forțele spirituale se înzecesc. Toată ziua povestim. Discutăm diverse probleme (religioase, politice, etc.) și povestim amintiri. Cu Aristide Puiu am realizat o comuniune sufletească cum cu puțini am realizat în închisoare.

Celula noastră de la parter corespunde în subsol cu una din celulele de izolare. Acolo apare într-o zi profesorul George Manu, una din marile personalități ale vieții românești contemporane. Este împreună cu Dumitru Chica, prieten vechi, cu care are bucuria de a sta în aceeași celulă. Profesorul George Manu este cel care ne transmite material pentru învățarea limbii engleze. Este o adevărată enciclopedie în toate domeniile. Dar mai presus de aceasta, este o mare personalitate morală. Descendent din familia Cantacuzinilor și nepot al generalului Gheorghe Manu, eroul luptelor pentru Independență, acest om, român, savant și creștin, reprezintă în chip ilustru blazonul familiei. Este o adevărată onoare să cunoști un asemenea om și să te bucuri de aprecierea și simpatia lui.

Între timp, Dodi Mărăscu este luat și dus (cum voi afla mai târziu) la Securitatea din Oradea pentru anchetă. În locul lui a fost adus domnul Andronic Bulhac. Este unul din vechii legionari. A făcut parte din “Echipa Morții”. Este originar din Basarabia. Este înalt și roșcovan. A trăit în ultima parte a vieții în județul Arad. Este unul din cei mai autorizați cunoscători ai Mișcării Legionare din interior. Cu satisfacția omului care a cunoscut vremuri de glorie și eroism, povestește ceea ce a trăit direct. El l-a însoțit pe Căpitan imediat după uciderea lui Duca.

După ieșirea din închisoare, mă voi întâlni cu el la Oradea, prin anii '80. Rămăsese același om de credință și luptă. Cu această ocazie, mi-a povestit cum venise la el prin anii '70 un camarad din București (Domnul Bulhac a trăit ultimii ani acolo și a murit în 1990) ca să-i spună alarmat cum că Securitatea ne mai urmărește. La acestea, Andronic Bulhac a răspuns:

- Foarte bine! Înseamnă că existăm! Dar să știi că atunci când Securitatea nu ne va mai urmări, înseamnă că nu mai reprezentăm nimic în lupta pentru libertate!

* * *

Sunt dus iarăși la izolare. De data aceasta singur. Este toiu iernii și, deci, mai greu. Dar am o mare satisfacție: într-o celulă vecină din beci este domnul Eugen Dragomir. Nu ne-am mai văzut de la Cavnice. Ne bucurăm amândoi. Și de faptul că suntem sănătoși și că suntem cu sufletul integru. Aici, în închisoare, fiecare se teme pentru celălalt. Această grijă are ca primă motivație iubirea frățească. Este grija pe care o au frații, unul pentru celălalt. Dar este și preocuparea pentru destinul idealului comun. Fiecare prezență este necesară și importantă. Cu cât cineva este mai viguros, și fizic, și spiritual, cu atât produce bucurie și optimism în jur. Moartea cuiva produce o mare tristețe. Iar orice dezertare produce dezolare și regret. Bătrânii luptători ca Eugen Dragomir, se bucură când văd că noi, tinerii, răzvim prin toate încercările și nu dezarmăm, păstrându-ne viguroasă credința noastră creștină și națională.

* * *

Sunt semne că se apropie primăvara. Oare cât vom mai sta în Zarca Gherlei? Goiciu se îngrijește să ne dea răspuns foarte curând la întrebarea noastră. În data de 1 aprilie se produce zarvă mare pe coridor. Se aud zgomote de lanțuri. Suntem scoși din celulă și ni se bat lanțuri la picioare.

Lanțurile apar mereu în poeziile din închisoare. În viziunea lui Radu Gyr, când apare Iisus pentru o clipă, în celula condamnatului, are la glezne semne de răni și rugină, “parcă purtase lanțuri cândva”. De fapt, Iisus este în capul legiunilor nesfârșite de pătimitori în lanțuri și în temnițe, pentru adevăr și dreptate. El a fost primul deținut politic creștin. În altă poezie apare imaginea unui convoi de deținuți ce trec pe stradă în zornăit de lanțuri. Ah, cât de adevărată este! Cum se retrag îngroziți și temători locuitorii burgului învăluit în ceață. Când vom ieși din închisoare, asemeni acestora, mulți români se vor depărta de noi și ne vor ocoli temători. Toată viața vom auzi, însoțindu-ne, zornăitul lanțurilor noastre!

Deci am stat exact un an la Gherla. A fost o nouă experiență. De fapt, închisoarea este o succesiune de noi experiențe. Am cunoscut cu această ocazie oameni importanți și deosebiți: profesor George Manu, Nistor Chioreanu, Aurel Călin, Părintele Ioan Berghianu, Andronic Bulhac, Dumitru Chica, Nicu Tănăsescu, doctorul Nae Nicolau, Aurel Pastramagiu, Ioan Gherasim, Teofil Mija, Nae Cojocaru, Gheorghe Pivin și toți ceilalți camarazi de celulă, părtași la aceeași pătimire, pentru aceleași idealuri. A merge pe urmele profesorului George Manu înseamnă să-ți onorezi propria ta viață și sensul ei.

Cap. 8. AIUD (II)

Iată-ne reîntorși acasă. Aiudul este, de fapt, casa noastră. Aici suntem noi înșine. Sunt convins că va veni o vreme când va constitui un titlu de onoare și noblețe națională când cineva va spune: “Și tatăl meu a fost la Aiud!”.

Cu cei 25 de ani muncă silnică ai mei, ajung, desigur, la etajul III. Sunt dus pe lungă-sud, la 260, împreună cu alți trei camarazi. Bileca Vanghele, aromânul cu care am fost la minele de plumb de la Cavnic, Mitu Cormoș, inginer agronom din Târgu Mureș, arestat chiar aici în jurul Aiudului, cu care am stat câteva zile la Gherla, și Costică Drăgoi, învățător din Dobrogea. Toți trei sunt vechi pușcăriași, bine formați din punct de vedere sufletesc și care au excelat pe ori unde au trecut, prin atitudine frumoasă.

Mâna Providenței a fost foarte binevoitoare cu mine. Sunt pe latura de sud a Celularului, cu fața spre soare, deci celula cu oblon nu este atât de obscură. Pe latura de nord, și în timpul verii este răcoare (doar așa se spune când intri la închisoare, că intri la “răcoare”), iar celulele, din cauza obloanelor sunt în permanentă obscuritate. În toți cei opt ani ai mei de la Aiud, am stat doar câteva luni pe latura nordică.

În noua celulă sunt toate semnele că va fi o ambianță spirituală minunată. Toți avem aceeași formație morală și aceleași preocupări. În primul rând se organizează viața religioasă a celulei. În fiecare zi recităm împreună, cu fața spre zidul dinspre răsărit, Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos și al Maicii Domnului, alternativ. Învățăm texte din Sfânta Scriptură. Mitu Cormoș cunoaște integral Evanghelia după Sf. Ioan. Ce revelații ne oferă aceste texte! Adevărurile evanghelice se înțeleg altfel în umbra zidurilor. Marile revelații s-au primit întotdeauna în singurătatea peșterilor, a chiliilor sau a temniței.

Bileca Vanghele se ocupă cu poezia. Ne recită uneori din poeziile sale. Nouă, celorlalți, ni se par prea ermetice. Aceasta pentru că noi am crescut la școala poeziei lui

Alecsandri, Eminescu, Goga și Coșbuc. În plus, în poetica din închisoare domină Gyr și Crainic cu claritatea de cristal a versurilor lor. Vanghele este unul dintre aromânii care susțin integrarea totală a lor în masa românească din țară. Majoritatea sunt, probabil, pentru păstrarea identității lor specifice de români din Munții Pindului. Noi, bihoreni, ne-am înțeles perfect cu aromânii. Cred că o parte din structura etnică a strămoșilor din epoca dacică s-a păstrat îndeosebi în munți, unde supraviețuirii valurilor istoriei s-au refugiat din calea năvălitorilor. Am descoperit cuvinte comune doar în cele două graiuri. Munții Apuseni, Maramureșul și Munții Pindului au fost rezervațiile purității daco-tracice.

În problema asimilării, eu am fost de partea tradiționaliștilor. Vedeam în caracterul, atitudinea și tradiția aromânilor atâta puritate și vigoare, încât consider că este o pierdere națională dizolvarea acestei specificități în masa uniformă a românismului carpatic. Cine nu a cunoscut chipuri dârze de aromâni, cu caracterul dăltuit ca din granit, nu poate înțelege că asimilarea ar fi o pagubă națională. Aportul lor la cultura română, privind proporțional, a fost imens. Acest fragment de românism a produs o impresionantă galerie de personalități: Dosoftei, Șaguna, Murnu, Capidan, Foti, Caracostea, Papadima, Sterie Diamandi...

Mitu Cormoș este renumit printre camarazi pentru o poveste de dragoste cu Maria, o învățătoare din părțile Aiudului. În închisoare, povestea este cunoscută de toți. Acestei ființe idealizate i s-au compus cântece. Unul a fost compus de un camarad, iar altul de însuși eroul melodramei. Și iată că într-o zi, se petrece un fapt de domeniul coincidențelor fantastice. În celulă este liniște. Fiecare se ocupă cu gândurile lui. Mitu Cormoș, urcat la fereastră, privește prin deschizătura subversivă a oblonului, strada din fața închisorii. La un moment dat se agită și ne strigă emoționat:

- Veniți să vedeți! Trece Maria!

Ne precipităm la fereastră și privim afară. Prin fața închisorii, depășind deja porțiunea din dreptul celei noastre, trece agale o femeie tânără. Poartă un păr negru bogat,

revărsându-se peste umeri. Nu privește spre închisoare. Cel puțin în această clipă. Și chiar dacă ar privi, cred că nu și-ar putea imagina că este văzută chiar de cel care îi păstra un loc sacru în inima lui.

Participăm și noi la emoția și tulburarea lui Mitu. Iată, am văzut aieva o ființă intrată în legendă. Până acum am crezut că asemenea coincidențe sunt posibile numai în filme.

* * *

La etajul I, sub celula noastră, stă consăteanul meu David Pălcuț, cunoscut în satul Finiș ca Davidu Fițului. Vorbim frecvent prin Morse. În celula lor, toți cei patru componenți scriu poezii. În consecință, David îmi transmite câteva din producțiile sale. Două din ele m-au impresionat profund. Una este intitulată: “Noapte în munți”. Pentru câteva momente, imaginile din poezie mă scot din celulă și mă transportă în peisajul mirific din Munții Codrului. Ah, David, ce dor adânc și mistuitor te arde pe tine pentru munții copilăriei noastre, de ai putut concepe aceste imagini! Altă poezie este intitulată: “Țărml de lumină”. Iarăși, alte emoții, alte uimiri. Ce viziune profundă! Viața noastră de închisoare concepută ca o călătorie pe marea învolburată a veacului ateu, vâslind cu ramele speranței spre un țărml de lumină pe care îl simte sufletul nostru, dincolo de negura și furtuna ce nu mai conținesc.

În celula lui David, poetul principal (poet autentic) este Dumitru Paceag, supranumit Gandhi. Nu știi de unde îi vine porecla, dar eu i-am găsit o cauză: Dumitru Paceag seamănă într-adevăr cu Gandhi, prin chipul și trupul slab, așa cum putem constata când privim spre țărml de plimbare. Porecla este în mod vizibil întemeiată. Mahatma Gandhi era slab pentru că postea și ducea o viață ascetică, iar Paceag face la fel, și într-un mod mai intens, de peste un deceniu.

Într-o zi, David mă cheamă la “telefon” și mă întreabă:

- Dodi este ortodox? Gandhi Paceag spune că a fost cu el în celulă și știe că Dodi este ortodox. Dar noi am umblat împreună la biserica greco-catolică din Finiș.

Îmi dau seama că David crede că Dodi Mărăscu este greco-catolic și mi se adresează cu un ton de certitudine că și eu sunt greco-catolic. Îi răspund într-un mod care clarifică ambele cazuri:

- Și eu sunt ortodox!

Întrebarea lui David are darul de a readuce în dezbaterea forului meu interior problema confesională. Dodi Mărăscu este fiu de moldovean din Panciu. Eu sunt originar dintr-un sat bihorean pur ortodox. M-am născut într-un sat de maghiari (unde se mutase tata cu serviciul) și am frecventat în prima parte a copilăriei biserica romano-catolică din localitate. Numai în zilele de vară, îndrăzneam să parcurg cei trei kilometri până în satul românesc Ciuhoi, la biserica unde am fost botezat. În 1940 ne-am refugiat și mi-am petrecut a doua parte a copilăriei și întreaga adolescență în satul Finiș, unde toți erau greco-catolici, cu excepția celor veniți din alte localități. Acolo am frecventat în mod regulat biserica greco-catolică, fără nici o rezervă. Pentru mine, biserica din Finiș era pur și simplu Biserica! Așa cum fusese și cea romano-catolică din Sâniob. Ba mai mult! După refugiu, în clasa a IV-a primară, la Finiș, eram în clasă patru ortodocși. Trebuia să facă religie cu noi învățătorul nostru Vasile Bucur, ortodox din Regat. Dar el ne-a trimis să facem religie cu Părintele greco-catolic Silviu Sălăjan, cu care avea relații de perfectă armonie. La sfârșitul anului școlar, a venit Părintele Protopop greco-catolic Iluțiu și am dat în prezența lui examen la religie. Culmea, mie mi-a dat să recit Crezul! Și am recitat, bineînțeles, nu fără mari emoții – din cauza timidității - , crezul catolic. În plus, nemaifiind locuri la internatul ortodox, am stat din clasa I până în clasa a V-a la internatul greco-catolic, numit Pavelian.

Dodi Mărăscu, după sosirea lor în Finiș, în 1945, a făcut exact același lucru. Toată vara ne jucam în curtea bisericii, iar când venea ora Paraclisului, trăgeam clopotele cu toată pasiunea. Majoritatea marilor Sărbători le-am petrecut în casa Părintelui Sălăjan. Eram dintre cei mai fideli credincioși ai săi. Având asemenea relații ecumenice cu biserica greco-catolică, mare ne-a fost mirarea când, în vara anului 1949, trecând prin

dreptul bisericii, împreună cu o elevă greco-catolică, în timp ce noi ne-am făcut semnul crucii, ca de obicei, ea nu și-a făcut. Intrigați, am întrebat-o:

- De ce nu îți faci cruce?

- Pentru că a intrat în ea un preot ortodox și a spurcat-o, a răspuns ea.

Noi am rămas stupefiați. Cum adică? Ce fel de spurcăciune ar avea un preot ortodox că pângărește în așa grad o biserică? Care era spurcăciunea Părintelui Petru Plumbaș (un preot vrednic) care slujea de câteva luni în biserica din Finiș? Vai, noi nu am gândit nici o clipă așa ceva despre vreun preot greco-catolic și am frecventat bisericile greco-catolice – ca și cele romano-catolice – cu toată evlavie convenită unui locaș sfânt al lui Hristos. Buna și frumoasa noastră prietenă din copilărie nu era decât victima mentalității antiortodoxe, care plutea în atmosfera cercurilor catolice. Eu am făcut cunoștință de timpuriu cu această mentalitate când am descoperit o broșură, în care se puteau citi astfel de fraze: “Ea (biserica greco-catolică) este lumină, tu (biserica ortodoxă) ești întuneric; ea (biserica greco-catolică) este fiica cea curată a Cerului, tu (biserica ortodoxă) ești fiica cea prihănită a lui Foție, a lui Mihail Celulariu și a lui Marcu Efezinul”. Este evident că din asemenea mentalitate nu se puteau naște decât atitudini de neînțeles pentru noi, ortodocșii toleranți. Desigur, cine a pătruns în lumea spiritualității filocalice nu poate decât să se întrebe: cum poate fi “întuneric” inegalabila lumină a Sf. Isaac Sirul sau a Sf. Ioan Scărarul?

* * *

Tot în perioada aceasta, trece prin zidurile Aiudului vestea că Papa Ioan al XXIII-lea s-a întâlnit la Ierusalim cu Patriarhul ecumenic de la Constantinopol și s-au rugat împreună la Locurile Sfinte. A fost un freamăt extraordinar în toată închisoarea! Eu am vărsat lacrimi de bucurie. Ca ortodox crescut în mediu catolic și care am trăit în ambele Biserici același fior creștin, nu puteam decât să mă bucur la nesfârșit. O

bucurie similară cu aceea pe care o trăiește un bolnav fără speranță, când este anunțat că în curând va fi totuși salvat. Din genunea disperării, sufletul se înalță pe culmi. Ce luminoasă este perspectiva pe culmea speranței!

Au trecut de atunci mai mult de trei decenii și credincioșii celor două Biserici harice sunt tot atât de străini unii față de alții, ca înainte. Nu s-a făcut aproape nimic pentru unirea suflotească a celor două tabere creștine. Dacă pe planul dezbaterilor dogmatice s-a inițiat mult doritul dialog, în sufletele maselor de credincioși, această inițiativă nu a avut încă un efect real. Ar trebui inițiată o acțiune de transmitere și receptare reciprocă de valori între cele două Biserici. Mentalitatea de adversitate și exclusivism care a fost cultivată până acum, va trebui să dispară și să apară dorința cunoașterii reciproce, iar prin cunoaștere să se ajungă la iubire. Consider această acțiune de unire afectivă mai importantă decât teoreticul dialog teologic.

Conștiința unității a fost atât de puternică la creștinii din primele veacuri, încât a menținut unitatea Bisericii în cele trei veacuri de prigoană, chiar în condițiile propice dispersării, care existau atunci.

De aceea, imediat după eliberarea Creștinismului, Părinții Bisericii au considerat de importanță primordială sublinierea caracterului unitar absolut al Bisericii, trecând unitatea în fruntea celor patru atribute fundamentale ale Bisericii.

Astăzi, cu tot arsenalul de mijloace de comunicare universală rapidă, Creștinătatea se dispersează continuu. Lipsese tocmai conștiința granitică a unității primare. Fără această conștiință primordială, toate încercările ecumenice rămân zvârcoliri anemice ale unei conștiințe aproximative.

Ideea că unirea celor două Biserici se va realiza când va voi Dumnezeu este falsă. Mai mult decât falsă: un păcat împotriva Duhului Sfânt! În primul rând trebuie afirmat categoric că Dumnezeu nu a voit nicicând dezbinarea. Este evident deci, că menținerea în acest păcat al dezbinării este împotriva voinței lui Dumnezeu. Dumnezeu voiește să ne unim

chiar acum, în acest ceas al istoriei și nu într-un viitor incert. Trebuie dărâmate zidurile care ne despart. Trebuie denunțate toate argumentele false și mentalitățile care nu sunt în spirit creștin. Să ne lumineze Duhul Sfânt ca să ne facem luptători plini de zel și spirit de sacrificiu pentru unirea celor două Biserici, unire atât de dorită de Dumnezeu!

“...formăm un singur trup toți cei care avem o singură credință și un singur Dumnezeu, pe Hristos, Care ne adună și ne ține în unitatea Sa.” (Origen – Omilii la Cartea Iosua, pag.253).

“Unul este Dumnezeu, unul Hristos, una este Biserica, una e credința și poporul este unul, formând prin înțelegere un singur corp unit și puternic.” (Sf. Ciprian – Despre unitatea Bisericii Ecumenice, pag.451).

* * *

Tot la etajul I, pe aceeași linie de comunicație, îl descopăr pe Georgică Popa, cu care am fost prieten la Cavnic, în cadrul trioului format împreună cu Remus Dale. Stă în celulă cu Virgil Carianopol. Îl cunoșteam pe poetul Carianopol din volumul “Frunzișul toamnei mele”, carte distrusă de Securitate împreună cu toată biblioteca mea. Probabil că Georgică Popa i-a spus că eu vreau să urmez teologia, deoarece Virgil Carianopol îmi transmite prin Morse (“telegrafistul” fiind Georgică) două poezii religioase: “Grâul” și “Chin”. Sunt două profunde interpretări creștine. În plus, primesc o poezie compusă și dedicată mie. Era o mărturisire a poetului Virgil Carianopol de regăsire sufletească în închisoare. Un vers suna astfel: “Și cât de-adânc același am rămas”.

După ieșirea din închisoare, voi cumpăra toate volumele lui de poezie, începând cu “Cântece de amurg” până la “Cântece pentru mama”. În total nouă volume.

* * *

Anul 1958 aduce o schimbare în conducerea penitenciarului Aiud. Kohler, evreul luptător în Spania, a fost

înlocuit cu românul și ilegalistul Gheorghe Crăciun, colonel de Securitate. Un român înlocuiește un evreu. Va fi regimul de detenție mai bun? După teoria național-comuniștilor așa ar trebui să fie. Se spune că securiștii români au pus capăt cruzimii și abuzurilor securiștilor evrei și unguri. Dar realitatea nu va ține cont de teorii, iar lucrurile se vor desfășura așa cum sunt. Și primul semn al noii orientări se și anunță. Într-o anumită zi, în timp ce suntem în țarcul de plimbare, un ofițer, cocoțat în turnul de supraveghere, ne citește ordinul nr.50 (dacă am reținut bine) al Ministerului de Interne.

Ordinul începea cu formula: “Deținutul nu are voie...!” și continua cu un pomelnic nesfârșit de interdicții. Ai impresia că această avalanșă strivitoare de interdicții se va termina cu prevederea că “deținutul nu are voie să respire”. Într-adevăr, această interdicție nu apare, dar în rest totul este interzis. Adio “epocă de aur” din anii ‘55-’56! “Românul” Crăciun a impus un regim mai insuportabil decât cel al evreului Kohler. Se înțelege că ei nu erau decât niște executanți și nu făceau nimic din proprie inițiativă, dar fiecare a dat și o notă personală regimului care ni se aplica.

După ieșirea din închisoare am fost întrebat despre regimul de detenție. Mai ales când era vorba de Aiud, interlocutorii vorbeau cu un fior de groază. Răspunsul meu era întotdeauna același: nu închisoarea în care ești contează, ci regimul care se aplică. Aceeași închisoare poate fi rai sau iad. Mă rog, nu chiar rai, dar cel puțin un purgatoriu mai suportabil. Este adevărat că la Aiud s-a aplicat, de regulă, regimul de iad. Numai din această realitate s-au putut naște versurile lui Radu Gyr:

“Satan de-ar socoate că vechiul său vad
Ar fi să se cheme altfel decât iad,
Ar zice, desigur, cu zâmbetu-i crud:
Aici e Aiudul, aici e Aiud!”

Prima măsură a fost aceea că deținutul nu are voie să se rezeme de pat sau perete. Oamenii care aveau de acum un deceniu de închisoare și trecuseră prin perioade de înfometare și lagăre de muncă ce epuizaseră energiile vitale, trebuiau să stea

într-o poziție imposibilă. Încălcarea dispoziției aducea după sine izolarea la carceră: șapte zile de foamete și epuizare intensă.

Se spune că regimul sever a fost impus din rațiuni politice de stat. S-au retras trupele sovietice din România și situația trebuie ținută sub control. Dar logica bunului simț declară: dacă s-au retras sovieticii, să înceteze regimul sovietic sau cel puțin excesele lui. Dar spre dezolarea românilor, regimul comunist absurd și inuman continuă. Și se va vedea că mândria național-comuniștilor este găunoasă, întrucât nici un semn de umanizare a sistemului nu se va realiza. În Ungaria, în 1956, s-a încercat doborârea totală a sistemului bolșevic; în Cehoslovacia, în 1968, s-a încercat prin curajosul Alexander Dubcek, umanizarea sistemului în mod real, nu doar cosmetizarea lui de ochii lumii; în Polonia, mai mult de un deceniu, s-a dus o luptă pentru normalitatea considerată necesară și legitimă. Numai în România s-a continuat comunismul cu aceleași caracteristici specifice, ba unele note s-au accentuat, în contrast și contratimp cu ceea ce se petrecea în lume. Aparenta liberalizare din '64-'68 a fost o tactică politică, nu o schimbare reală. S-a demonstrat în mod clar că sistemul comunist nu este reformabil. Abolirea lui totală este singura soluție. Dar și după dispariția lui formală, societatea suferă de sechelele lui, ca după o boală devastatoare.

Despre comunismul din România se spune că a rămas cel mai stalinist. Stalinismul este însă un termen impropriu, pentru că nu există în realitate decât un singur comunism, determinat nu de oameni, ci de esența lui. Oamenii, prin caracteristicile lor personale, i-au dat doar o nuanță de suprafață. În esență, comunismul, indiferent că era aplicat de Lenin, Stalin, Mao, Fidel Castro, Pol Pot, Ceaușescu, Jivkov sau Honecker, era unul și același în metodele și efectele lui.

Pentru ca regimul care ni se va aplica de acum înainte să fie și mai clar, se organizează cea mai mare percheziție pe care am văzut-o (adică am suportat-o) în închisoare. Simultan, la toate etajele, începe operațiunea cu un număr nemaivăzut de gardieni. De unde au apărut atâția? Percheziție? O, nu! Ci de fapt, cea mai barbară jefuire a deținuților. Se confiscă aproape tot sumarul bagaj pe care îl avem, iar de pe hainele noastre de

pușcăriași sunt smulse toate peticele pe care noi le-am procurat, te miri cum și de unde, ca să ne apărăm plămâinii și oasele de frigul necruțător din celule. Ni se spune că ordinul nu admite decât pulovăre simple, sub nici o formă îmbrăcăminte cu blană. Doamne, ce se va întâmpla cu cojocelul meu? Sunt în culmea disperării! Pe mine mă percheziționează un gardian apărut de vreo trei luni pe etajul nostru. Este tăcut și aparent rău, iar pe mână poartă un ceas cu o brățară de culoare roșie. Când ne pune gamela cu mâncare pe policioară, în viteza mișcării mâinii, brățara pare o flacără roșie. Nu de mult, a intrat brusc în celula noastră și l-a surprins pe nea Costică Drăgoi lucrând cu acul la o zdreanță. Atunci am avut o inspirație: să amintesc ceva despre Bihor și satul copilăriei, cine știe, poate o fi din regiunea mea natală. Interesant că, la intervenția mea foarte puțin disciplinată, el nu a reacționat în nici un fel, așa cum ar fi fost firesc, după faima de gardian rău pe care o avea. Această faimă era probabil intensificată și de faptul că avea pe față o cicatrice (nu prea mare), iar la români, proverbele din bătrâni avertizează că oamenii “însemnați” (cu o cicatrice sau deformațiune) sunt oameni răi.

Acum, la marea percheziție, am ghinionul să fiu victima lui. Ghinionul? Deocamdată, în disperarea mea, așa cred. Calm și tăcut, așează de-o parte ce este permis, iar în altă parte, ce este interzis. După ce îmi jupoaie hainele de toate peticele și zdrențele atașate, ridică, în sfârșit, cojocelul – salvatorul de până acum al vieții mele. Stă o clipă cu el nemișcat, parcă l-ar cântări. Secundele acestea sunt pentru mine o veșnicie. Apoi îl leagă, când într-o parte, când în alta. Nehotărârea lui este pentru mine ucigătoare. Vai, unde îl va arunca, oare? Și brusc, îl lasă pe grămada obiectelor permise. Slavă Ție, Doamne! În acest moment, sunt gata să jur că l-am văzut pe îngerul meu păzitor cum i-a purtat mâna celui de care depindea supraviețuirea mea. Cei sceptici, poate, nu m-ar crede! Nici eu nu susțin că l-am văzut cu ochii trupului, dar prea multe momente de coincidențe fericite am trăit în anii de prigoană și închisoare, ca să cred că toate momentele vieții mele de prigonit și întemnițat s-au desfășurat numai după legile naturale.

În clipa când intrăm în celulă, arunc o privire fugară în jur. La toate etajele, în fața ușilor, zac mormane de zdrențe. Sărmanii oameni! Au fost deposedați și de puținele zdrențe în care își înfășurau trupurile scheletice și înghețate.

Fericit că mi-am salvat cojocelul, am impresia că celula obscură s-a umplut de strălucire. Bucuria mea interioară se răsfrânge pe zidurile sumbre. Doamne, ce puțin îi trebuie omului ca să fie fericit! Nu pot trece ușor peste cele ce s-au întâmplat. Oare am supraviețuit până acum numai datorită rezistenței fizice cu care m-au dotat strămoșii mei? Nu cred! După pronosticul medicilor ar fi trebuit să fiu până acum mort sau, cel puțin, în ultima fază a tuberculozei. Pentru modul în care am fost ocrotit în chip providențial voi povesti un singur exemplu (deși sunt o sumedenie): În primăvara anului 1949 eram elev în clasa a X-a B, la liceul “Samuil Vulcan” din Beiuș, transformat cu data de 1 octombrie 1948 în Liceul Mixt-Beiuș. Vechii noștri profesori – aproape toți preoți – fuseseră alungați. La cârma liceului venise un maramureșan, Florian Salvan, un tip de ticălos care avea ambiția de a transforma fosta citadelă a culturii și educației creștine și naționaliste într-o mare citadelă bolșevică. Fiind profesor de istorie, acest trădător de neam, susținea în chip slugarnic și nerușinat că poporul român este de origine slavă. Elevii au fost obligați să împodobescă clasele cu cele două “colțuri”. Colțul conducătorilor P.C.R. (devenit P.M.R.), numit colțul “Secretariatului” și colțul “marilor dascăli”, respectiv: Marx, Engels, Lenin și Stalin. Locul icoanei Mântuitorului, al portretului Regelui Mihai și al chipurilor voievozilor neamului și marilor cărturari români a fost luat de titanii ateismului și internaționalismului bolșevic. Ca să mai purificăm pereții pângăriți, ne-am hotărât să punem și portretul unui erou național. Colegul nostru Aurel Ciucu avea un portret al lui Avram Iancu, de la unchiul său, locotenentul Teodor Bridea, care la ora aceea era la închisoare. Noi am așezat portretul lui Avram Iancu pe un perete opus aceluia pe care erau atârnați diavolii roșii, ca semn că marele tribun nu are nimic comun cu regimul demolator de credință și tradiții naționale.

Când a apărut în clasă Salvan și a văzut tabloul lui Avram Iancu așezat la loc de cinste, bolșevicul din el a reacționat imediat și a dat ordin să-l dăm jos. Eu m-am ridicat și l-am întrebat sfidător:

- De ce să-l dăm jos pe marele erou național?

A rămas o clipă descumpănit de intervenția mea, dar imediat și-a revenit și a răspuns:

- Pentru că a fost șovin!

Avram Iancu șovin! Marele erou al neamului trebuie dat afară din istorie sau cel puțin ostracizat pentru că așa dictau interesele străinilor în slujba cărora s-au angajat cu zel bolșevicii români. Câtă josnică slugărnice și ce odioasă trădare de neam! Neputând suporta aceasta, am strigat:

- Noi nu permitem să fie dat jos acest tablou!

Folosisem pluralul, întrucât în această atitudine și acțiune eram secondat de colegul Octavian Popa, cel mai bun prieten al meu din clasă. Disputa cu directorul bolșevic era mai veche, din momentul în care începuse să susțină că noi suntem slavii. Avusesem cu el o discuție pe această temă, discuție care s-a terminat cu scandal. În realitate, noi am ieșit biruitori din dispută, întrucât am folosit argumentele pe care ni le oferise de curând profesorul de limba română, Vasile Bogza, profesor și om excepțional. Întâmplător, tocmai studiasem împreună cu el opera lui Hașdeu și teoria circulației cuvintelor. Profesorul Bogza, fără să o declare fățiș, combătea în frumoasele lui lecții de limba română, toate denaturările impostorului Salvan.

De data aceasta nu mai era vorba de o teorie, ci de o faptă care trebuia dusă la capăt. Trebuia să-l apărăm pe Avram Iancu de profanare. Fără să ne gândim la consecințe, în momentul în care Salvan s-a apropiat de tablou, Tavi Popa și cu mine ne-am așezat în dreptul tabloului, pentru a nu-l lăsa pe Salvan să-l dea jos. La început a vrut să o facă pe viteazul, dar văzându-ne atât de hotărâți, s-a speriat și s-a retras. Apoi a părăsit clasa, nu fără a rosti amenințarea:

- Lasă, că vă pun eu la punct, bandiților!

Cine a crezut că am devenit "bandit" numai în clipa în care am fost arestat, s-a înșelat. Am fost onorat cu acest titlu cu

mult înainte. A doua zi, tabloul nu mai era pe perete. În cursul serii, Salvan venise cu câțiva ciraci ai săi și au luat tabloul. Nu am știut niciodată care au fost utemiștii – sau uaeriștii, cum li se spunea elevilor bolșevici – care au dat jos tabloul lui Avram Iancu.

După amenințarea lui Salvan, ne-am dat seama că vor urma represalii. Și probabil nu numai o eliminare din școală, ci și o eventuală arestare. De aceea, noaptea nu mai dormeam acasă. Tavi Popa venea cu mine la Finiș și dormeam pe Coasta Luncii, unde familia Coroiu avea o căsuță în vie. A doua zi mergeam la școală. Întrucât în acea perioadă nu aveam bani pentru internat (tatăl meu sosise de curând de la închisoarea Gherla și nu era primit în serviciu), drumul până la școală pe jos (zilnic, 14 kilometri dus-întors) mi-a afectat sănătatea, iar debilitatea mea pulmonară a început să se manifeste. M-am dus la doctorul Mognács, cel care mă tratase de pleurezie în '45-'46. După radiografie mi-a hașurat toată partea de sus a plămânului stâng: invazie t.b.c. în plină ofensivă. În acel moment, o arestare și condamnare a mea ar fi însemnat, după toate probabilitățile, o condamnare la moarte. Cu infecția tuberculoasă de care sufeream, nu aș fi rezistat în condițiile de detenție de atunci. Cu idealismul eroic pe care ți-l conferă adolescența – aveam 18 ani și trei luni – noi nu ne-am gândit să ne întoarcem din drumul nostru. Se apropia ora noastră fatală.

În noaptea de 15 spre 16 martie 1949, am visat următoarele: eram pe Corso, în Beiuş și mă plimbam cu Tavi Popa. Din direcția opusă apar doi milițieni cu armele întinse. Erau îmbrăcați în uniforma albastră instituită cu puțin timp înainte. Când i-am văzut, noi, prudenți, ne-am dat jos de pe trotuar. Atunci apare căpitanul de Securitate Misăilă care ne face semne și ne spune:

- Fugiți, că pe voi vă caută!

M-am trezit speriat, cu visul foarte clar în memorie. Dimineța, am plecat la liceu și i-am povestit lui Tavi Popa visul meu. Eu eram atât de impresionat, încât eram hotărât să ascult de vis. L-am implorat pe Tavi să fugim. Tavi s-a lăsat convins și ne-am hotărât că vom fugi cu trenul de noapte. Seara,

am plecat la haltă, iar la ora 2 noaptea, în data de 17 martie 1949, m-am urcat în tren. Deși convenisem să ne căutăm, fiecare a stat pitit într-un colț și nu ne-am întâlnit. Eu am coborât la Miarlău și am plecat în satul bunicilor, Șumugiu. Oare această fugă pe baza unui vis a fost doar un act de superstiție? Să vedem ce s-a întâmplat în continuare. În 17 martie, înainte de masă, s-a prezentat la noi acasă – un coleg la Tavi și o colegă la mine – care au venit chipurile, să vadă de ce nu am fost la școală. Îi trimisese Salvan. Seara, pe la orele 21, în fața casei noastre se oprește mașina Securității din Beiuș, iar în casă intră cu pistolul în mână, nici mai mult, nici mai puțin, decât căpitanul Misăilă, cel din vis:

- Unde este fiul dumneavoastră?

- A plecat azi dimineață la școală, a răspuns mama.

Este clar că visul m-a salvat atunci de la arestare.

Interesant este că cel care venea să mă aresteze, fusese în vis tocmai cel care mă îndemnase să fug. Și tot atât de clar este că intrarea mea în beciul Securității și în celulele penitenciarului (după eventuala – mai degrabă certa – condamnare a mea) cu plămâni atinși de o puternică infecție t.b.c. ar fi dus la moartea mea. În acele vremuri, tinerii luptători anticomuniști nu beneficiau de măsura eliberării din “motive umanitare”, precum au beneficiat marii bolșevici și torționari, după 22 decembrie 1989.

Modul în care au decurs evenimentele în acele zile, au constituit pentru mine cel mai clar temei al credinței în protecția divină. Atunci, ca și acum, la marea percheziție, am înțeles că viața mea nu îmi mai aparține. Doamne, numai să fiu vrednic de o recunoștință pe măsură!

* * *

Mâna nevăzută a destinului face o nouă mutare pe tabla de șah a vieții mele. Ușa se deschide și sunt chemat afară, cu tot bagajul. Bagajul! Această formulă pompoasă indică doar o biată traistă (făcută dintr-o cămașă veche) în care sunt puținele mele lucruri: prosopul, cojocelul și căciula ferfeniță. Ies din celulă cu

un sentiment de teamă. Oare unde mă vor duce? În închisoare se întâmplă ca în profeția Mântuitorului referitor la patimile Sfântului Petru. Aici “altul te încinge și te duce unde nu voiești” (Ioan 21,18). Neliniștea mea devine și mai mare când ieșim din Celular. Traversăm curtea și intrăm la Secție. Până acum am văzut-o doar din exterior, când mergeam la plimbare. Mergem spre dreapta, până la celula din fund. În celulă găsesc un singur deținut. Se prezintă:

- Gheorghe Brahonschi.

Iată un om despre care am auzit demult. Îi merge vestea că este foarte dârș și că a stat mult timp în lanțuri. Tocmai acum venea dintr-un asemenea stagiu de izolare. Un om ca el trebuie privit mai îndeaproape. Nu te întâlnești cu o asemenea personalitate la toate răscrucile. Sau, mai exact pentru locul unde ne aflăm, în toate celulele.

Ghiță Brahonschi este de statură mijlocie, slab, cu ochi albaștri-verzui și cu un accent propriu în vorbire. Când îi vezi debilitatea trupului și te gândești la numărul nesfârșit de pedepse pe care le-a suportat, trebuie să accepți că fibrele constituției sale fizice sunt din oțel. Cum ar fi putut rezista altfel?! Este de profesie inginer și este pasionat de cunoaștere. Este preocupat de armonizarea teoriilor științifice cu dogmele credinței. Pentru el, toate descoperirile științifice confirmă existența și lucrarea Creatorului.

Gheorghe Brahonschi pretinde de la gardieni și ofițeri, inclusiv de la comandantul închisorii, să fie tratat cu respectul cuvenit unui deținut cu convingeri politice. Nu se descoperă în momentul intrării lor în celulă și nu folosește formula obligatorie de adresare: “să trăiți”. El îi tratează pe baza principiului reciprocității: dacă i se spune “dumneavoastră”, spune și el la fel; dacă i se spune “dumneata”, spune și el asemenea; iar dacă i se spune “tu”, el va răspunde tot cu tu, chiar dacă în cauză ar fi însuși fiorosul colonel în persoană. Aceasta este cauza lungului calvar asumat de acest cavaler al demnității. Îmi imaginez prima întâlnire a lui Brahonschi cu colonelul Crăciun. Desigur, acesta a intrat în celula lui Brahonschi cu atitudinea disprețuitoare a suveranului absolut, și

nu și-a imaginat că va găsi în făptura unui deținut scheletic îmbrăcat în zeghe, puterea de a se măsură cu el de la egal la egal, deși era avertizat asupra cazului. Atitudinea lui Brahonschi exprima o tenacitate asemănătoare celei cu care s-a prezentat și Horia înaintea cezarului de la Viena. La întâlnirea dintre arogantul și durul colonel de Securitate cu deținutul Brahonschi care era format la școala onoarei, au ieșit scânteii. Este unul din meritele incontestabile ale lui Ghiță Brahonschi de a fi dovedit monstrului că se află în fața unui om și nu a unui vierme pe care să-l strivească cu diabolică satisfacție. În acel moment, Brahonschi reprezenta onoarea tuturor luptătorilor anticomuniști din România. Pentru această tenacitate, el a plătit un preț imens: o suferință îndelungată, care greu se poate imagina că o poate suporta omul. Dar el a biruit-o, iar acum, iată-ne împreună.

Știi că o parte dintre deținuți nu au fost de acord cu o asemenea atitudine extremă. Extremă? Depinde din ce unghi privești problema. Pentru un curajos nu este nimic extrem în această atitudine, ci este pur și simplu atitudinea firească. Și s-ar putea spune, obligatorie. Nu știu cum justificau aceștia părerea lor, dar eu l-am aprobat și admirat fără nici o rezervă pe acest om. Din punct de vedere creștin, calvarul de pe Golgota a fost o jertfă voluntară și un act necesar pentru mântuirea lumii. În clipa când Sfântul Petru – din dragoste omenească – L-a sfătuit pe Mântuitorul să facă în așa fel încât să nu I se întâmple așa ceva, Acesta l-a respins cu teribilul: “Înapoia Mea, satano!”. Asumarea suferinței pentru realizarea unei valori spirituale este cel mai greu lucru de acceptat pentru om. Dar numai pe jertfă se clădește orice operă, de la cea mai neînsemnată faptă omenească, până la Împărăția lui Dumnezeu.

Viața creștină nu este spectaculoasă, de aceea, lipsesc trăitorii ei. Mândria îl împinge pe om să-și desfășoare viața și acțiunea pe o scenă unde să aibă privilegiul de a fi în centrul atenției generale. Aplauzele și recompensele sunt o necesitate vitală pentru majoritatea oamenilor.

Eroismul creștin este în primul rând moral, el se realizează în anonim, uneori total, doar sub ochiul invizibil al

lui Dumnezeu. Pentru un astfel de spectator, omul cu greu va trăi, și mai ales, se va sacrifica.

A suferi în tăcere, și mai ales o suferință anonimă de lungă durată, cu greu se poate accepta și suporta.

Dar în fond acesta este adevăratul eroism. Eroismul moral real care a creat sfinții după modelul Mântuitorului.

În momentele de prigoană, în fața marilor primejdii și riscuri, unui apostol trebuie să-i răsune în urechi cuvintele Mântuitorului: “Nu vă temeți!”.

Nu vă temeți de cei ce văucid trupul, ci văfrământați pentru ceea ce se va întâmpla cu sufletul.

“Totuși nu măîndoiesc că în această vreme, aceia pe care Domnul sigur îi cunoaște și care stau înaintea Lui sunt deja martiri, prin mărturia conștiinței lor, fiind gata, dacă li se cere, să-și verse sângele lor pentru numele Domnului Iisus Hristos. Și nu măîndoiesc că sunt și azi unii care-și <<iau crucea și-L urmează>>” (Origen – Omilii la Cartea ieșirii, pag.155).

Cel ce dorește cu adevărat moartea pentru Hristos, trebuie să moară în primul rând față de patimi!

Jertfa martirică trebuie să fie piscul unui urcuș spiritul cu temelii masive de virtuți puternice și active, realizat înainte.

Trebuie mai întâi să te înarmezi cu platoșa de oțel a virtuților eroice (al eroismului moral), ca apoi pășirea spre actul de jertfă supremă să fie firesc și moralmente necesar, ca o încununare a unei vieți de sfințenie.

Actul jertfei poate fi de fapt o suferință grea și de durată, pentru care trebuie o credință și o voință morală extraordinară. Altfel “cele din urmă” pot fi mai grave decât “cele dintâi”, adică o regretabilă și dureroasă cădere.

Apostolii veacului nostru trebuie să-și dezvolte conștiința necesității jertfei pentru renașterea creștină (conștiința că numai jertfa creștinilor care imită jertfa de pe Golgota a perpetuat și fortificat în permanență Creștinismul) și puterea morală de a realiza în mod real și pilduitor.

Creativitatea jertfei revelată în parabola bobului de grâu este suprema forță a Creștinismului.

După o profundă viață morală în spiritul celor mai necesare virtuți, după o vastă activitate apostolică pentru renaștere și unitate, marele apostol va putea spune: “Acum, Doamne, dă-mi puterea să ajung pe culmea Golgotei mele ca să-ți fiu credincios până la moarte și prin moarte, așa cum ai dorit!”

* * *

Pentru trecerea utilă a timpului, facem lecții de germană. Ghiță Brahonschi îmi povestește, în limba germană, un roman despre revoluția lui Horia, compus de un legionar în lagărul din Germania, în 1941-'44.

Între timp, se face primăvară. Deschidem geamul și dinspre curte se aude ciripit de păsărele. Semnal că dincolo de ziduri există o lume la care noi nu avem dreptul. Fiind nu departe de zidul închisorii, răzbat până la noi zgomote de viață omenească, dar nu putem vedea nimic, întrucât Secția nu are decât parter. Prin aducerea mea în compania lui Ghiță Brahonschi, am aproape certitudinea că vom fi duși în curând la Zarcă. De altfel, pentru Ghiță Brahonschi, Zarcă era domiciliul său firesc.

Nu se întâmplă însă așa. Într-adevăr, părăsim marea celulă, unde numai noi doi ne pierdeam în spațiul ei, dar suntem mutați vizavi, în celula de pe colțul interior al Secției. Aici sunt o sumedenie de camarazi. O lume diversă și interesantă. Printre ei sunt doi tineri cu o atitudine deosebit de dârză și bătaioasă: Valeriu Turtureanu și Traian Anderca. Cei doi tineri fac parte din categoria lui Ghiță Brahonschi: mereu în luptă deschisă cu temnicerii. Au suferit și ei prigoane prelungite din această cauză, dar au un calm și un curaj, în continuare, neschimbate. Cunoscându-i pe cei doi, încă mai am presentimentul că vom fi duși, noi, cei patru, la Zarcă. În acest caz, ce formație ideală de celulă am fi la Zarcă!

În celulă mai sunt: profesorul Constantin Durdun, sociolog, originar din Mățău-Muscel; aviatorul Traian Ursache din Iași, tânărul țăran bănațean Jurma A. Teodor, din Belotruți;

Beniamin Precup, pictor; Nelu Ilie de la Ploiești; doctorul Vuc, participant la lupta armată din Munții Banatului, condamnat la muncă silnică pe viață; aromânul Bebi Toma; studentul Ghiță Mogoș; Ionel Vilescu-Vilea din Prahova; Mișu Dragomir din Târgoviște; Nonu Sasu; Gheorghe Turenschi; Dumitru Mihai Ciobanu; Vasile Cocoveica, țăran din Dumești-Iași; Ioan Toma (Tomiiță) din Făgăraș, cu care am fost împreună la Cavnice, dar care acum suferă de sechelele unei meningite prin care trecuse la Gherla sau Aiud. Din flăcăul frumos și viguros de altădată, cu un veșnic zâmbet, rămăsese o umbră de om. Ultimul este faimosul Nicolae Țoțea care face închisoare de aproape două decenii. Un om care a trăit până acum mai mult prin închisori. Când îl privești și te gândești la acest lucru, te cuprinde un fior! Ce destin au trăit acești doi frați de cruce! Destin în care tragedia și măreția și-au pus amprenta pe viața lor dăruită unui ideal.

Traian Anderca fiind student la filosofie, ne ține prelegeri din acest domeniu. Domnul profesor Durdun ne vorbește despre sociologie și etnografie. Cum sunt pe post de povestitor de romane și filme, domnul Durdun mă îndeamnă să folosesc această ocazie pentru a-mi dezvolta talentul oratoric, de care voi avea nevoie în preoție. În consecință, mă concentrez să povestesc ca și cum aș vorbi în fața unui mare public. Constat că sfatul domnului Durdun dă roade.

Teodor Anton Jurma este un bănațean plin de vitalitate și dotat din punct de vedere intelectual. Dacă ar fi urmat studii superioare ar fi devenit cu siguranță un cărturar. Despre această vocație a lui redau un singur indiciu: în anii foametei, 1946/47, a fost trimis de tatăl său cu câțiva saci de cartofi pentru a-i vinde la Arad. După ce și-a terminat misiunea, cu banii în buzunar a colindat prin târg. Într-un colț al târgului era improvizat un anticariat în aer liber. Se uită la cărți și deodată, vede pe niște tomuri masive un nume fascinant: Mihai Eminescu! Fără să stea pe gânduri, întreabă de preț. Coincidență fericită: ediția Perpesicius a operelor lui Eminescu costă exact cât suma primită pe cartofi. Fără nici o șovăire, tânărul țăran cu fire de poet cumpără cărțile sacre ale culturii române. Cum se

va descurca cu părinții? Ce mai contează! Acesta este Jurma Teodor: tip pasional și gata de jertfire. Este foarte iubit de toată lumea. Camarad bun și activ din toate punctele de vedere. Cunoaște rânduiala bisericească și cântă ca un cântăreț de strană. În noaptea de Paști ne-a cântat aproape toată Slujba Învierii. Ce frumos rostea: “Învierea lui Hristos văzând să ne închinăm...”. Nu am simțit asemenea fior din noaptea Învierii de la Cavnic. În relațiile subversive din Aiud este cunoscut sub numele conspirativ de Jat, inițialele numelui său (Jurma A. Teodor). Atât de bine ne-am împrietenit, încât, după ieșirea din închisoare, m-am gândit de mai multe ori să mă duc să-l văd. Din nefericire, în 1984, fiind la Arad la înmormântarea episcopului Visarion Aștileanu, am aflat că Jurma murise deja de câțiva ani.

Nea Vasile Cocoveica este un țăran moldovean tipic: domol și foarte evlavios. Se roagă mult în cursul zilei. În toată simplitatea lui, are cugetări adânci. Suntem vecini de pat. Dormim cap la cap, pe patul de sus. Într-o zi îmi spune:

- Mă gândesc la soarta atelilor. Toată viața și-o petrec luptând împotriva lui Dumnezeu, dar până la urmă mor, fără să poată învinge credința. Stalin a murit, dar Dumnezeu a rămas!

Ce profundă și plină de tâlc cugetare la un simplu țăran! Seamănă aproape până la identitate cu apologia lui Giovanni Papini din introducerea la “Viața lui Iisus”: “Iar îndârjirea atâtor oameni împotriva-I, ne dovedește că Iisus n-a murit încă. Până și cei ce-și vând sufletul diavolului, ca să-I nege doctrina și ființarea, își trec viața pomenindu-I numele”.

Credincioșii se străduiesc să-i convingă pe atei de existența lui Dumnezeu, iar atei pe credincioși de inexistența Lui.

S-ar putea discuta atât de mult despre un lucru care nu există în chip absolut? Deci nu este vorba de a stabili existența sau inexistența, ci de a recunoaște sau nu o existență care nu are evidența unui obiect material și limitat.

Pregătirea întâlnirii cu Dumnezeu este destinul pământean al omului. Orice clipă pierdută în alte preocupări este furată Veșniciei.

“Dar întrucât singurul nostru rost este să iubim pe Dumnezeu – căci iubire este puterea care ne face una cu El – e bine să spunem: <<i>iată, venim, ai Tăi vom fi, pentru că Tu ești Domnul și Dumnezeul nostru>>” (Origen – Omilii la Cartea proorocului Ieremia, pag.379).

Mișu Dragomir este din Târgoviște, locuind pe strada Maxim Gorki, la numărul 8. Are două fete, de-acum adolescente. Mereu povestește despre ele. Este foarte mândru că este genitorul (cum spun ardelenii) a două preafrumoase fete.

- Să vezi, îmi spune mie, pe care m-a ales ca posibil ginere, le-am făcut niște rochii de nuanță violetă. Parcă erau două prințese.

Turenschi este un tip robust din punct de vedere fizic, dar pe plan neuropsihic suferă de niște crize periodice. Se zice că a căzut lângă el o bombă în timpul războiului. Într-o zi se simte rău și îi raportează plutonierului Gheorghe Olteanu, cu care se află în relații bune. Acesta îl scoate afară, în curtea Secției. Trece timpul, se înserează și Turenschi nu mai vine. Plantoanele de drept comun care se ocupaseră de el în timpul crizei, trebuie să servească masa de seară. Drept pentru care, Olteanu deschide ușa celulei și zărindu-mă în apropiere discutând cu Nelu Ilie, ne cheamă afară. Ne duce în curte să avem grijă de Turenschi care nu și-a revenit încă. Este seară. Pe cer plutește o lună strălucitoare. Curtea este plină de rondouri de flori, cu “regina nopții”. Este un miros amețitor. Acest parfum este în contrast atât de violent cu locul în care ne aflăm, încât avem impresia că suntem pradă unei halucinații. Ieșiți din obscuritatea și miasele greu suportabile ale celulelor supraaglomerate, nici nu ne vine să credem că ceea ce vedem și simțim poate fi adevărat. Gardienii întrețin în mod special aceste flori, deoarece seara, după terminarea programului, ies în ușa care dă spre acest miniparc, ca să respire aer înmiresmat, după ce au stat în aerul viciat de pe coridoarele temniței.

Strălucirea lunii de pe boltă și parfumul florilor emanat ca dintr-o cădelniță cerească, creează o priveliște și o atmosferă ca din altă lume. De ani de zile suntem îngropați în bezna care ne-a răpit “corola de minuni a lumii”. Mă gândesc că, în clipa

aceasta, prin toate parcurile lumii se plimbă tineri îndrăgostiți, îmbătați de mireme și vraja lunii, cu ochii licărind de o flacără misterioasă, șoptind cuvinte de iubire. Și îmi vine din nou în minte un vers dintr-o poezie a lui Radu Gyr: “Noi nu am avut tinerețe”.

Este seara zilei de 28 august 1959. Data aceasta nu trebuie să o uit niciodată!

* * *

Dintre componenții celulei noastre, cei mai afectați de suferințele îndurate sunt Nonu Sasu și Ghiță Mogoș. Ei sunt expresia vie a regimului de exterminare la care bolșevicii au supus tineretul creștin din România. Oare își vor reveni vreodată? Poate că libertatea le va da puterea să renască. Dar când va veni, oare?

Bietul Nicolae Țoțea își suie crucea pe calvarul nesfârșit al tinereții sale. Era absolvent de Școală Normală când a intrat în închisoare în 1941. După un sfert de veac de temniță, va ieși, probabil, doar ca să moară. Cu toate acestea, el nu și-a pierdut credința. Ca toți vechii pușcăriași, Țoțea este un mistic. Nici nu ar fi putut rezista altfel, atâta amar de vreme în hrubele temniței. Eu cred că Dumnezeu le-a dat acestora darul credinței pentru dragostea cu care au primit crucea și au purtat-o cu îndelungă răbdare.

Nu se poate trece atât de ușor peste calvarul acestor tineri arestați de Antonescu în 1941. Celor care îl idolatrizează pe generalul Ion Antonescu le propun să se pronunțe dacă o persoană cu adevărat eroică aruncă în închisoare, pe termene între 15 și 25 de ani muncă silnică, niște adolescenți numai pentru că au cântat “Sfântă tinerețe legionară”. Și nici fetele nu au fost cruțate, doar că au fost sancționate cu pedepse mai mici. Nichifor Crainic descrie în Memoriile sale, cum chiar fiica lui a fost arestată și condamnată pentru “activitate legionară”, de către regimul antonescian, al cărui ministru fusese înainte și el. Ce se întâmplase? La o manifestație sportivă pe stadionul A.N.E.F., tinerii legionari prezenți au făcut o manifestație cu

cântece legionare. Însuși Nichifor Crainic recunoaște: “Este adevărat că fusese legionară.... Curentul care aprinsese aproape tot tineretul României, era prea puternic ca să-i reziste. Cine poate tăgădui irezistibila seducție exercitată de Legiune?”. Referindu-se la atitudinea lui Antonescu față de acești tineri, Nichifor Crainic mărturisește: “Pentru un simplu cântec se dădeau 25 de ani”. Este foarte clar, nu? Ce disproporție între o faptă care nu constituia nici o primejdie reală pentru siguranța statului și condamnarea astronomică pronunțată de justiție! Iată “eroul național” pe care unii l-au ridicat pe un pedestal atât de înalt.

Au cântat “Sfântă tinerețe”! Prin voia Domnului, această expresie poetică a devenit cea mai autentică realitate. O parte din acești tineri au pășit cu adevărat pe cărarea sfințeniei și au ajuns pe culmi. Valeriu Gafencu a realizat în mod plener o tinerețe sfântă. Sunt sigur că, dacă marele episcop și martir Ioan Suciu l-ar fi cunoscut pe Valeriu Gafencu în închisoare, l-ar fi asemuit cu Pier Giorgio Frassati, sfântul italian din veacul nostru, a cărui tinerețe sfântă a descris-o episcopul scriitor într-o carte, pentru a fi pildă tineretului creștin din România. Sper că și Valeriu Gafencu va fi o pildă pentru tineret.

La Aiud, “Sfântă tinerețe” nu mai era o figură de stil, ci o realitate vie. Virgil Maxim, Ion Ianolide, Anghel Papacioc, Marin Naidim, Alexandru Virgil Ioanid și cei doi coborâți sub țărâna gropilor comune de pe Dealul Robilor: Gheorghe Jimboiu și Dan Mihăilescu au reprezentat-o în mod strălucit!

Cazul acestor tineri trebuie să-l coboare pe generalul Antonescu cu câteva trepte de pe soclul exagerat de înalt pe care l-au înălțat național-comuniștii români, interesați de a-i crea un cult, pentru a umbri alte valori românești. Dar sunt și alții vinovați de tragedia acestor tineri intrați în închisoare în 1941. După 23 august 1944, în mod normal, odată cu înlăturarea lui Antonescu, ar fi trebuit să fie amnistiați toți cei condamnați de regimul politic abolit. Dar, nu! Lucrurile se vor petrece altfel, dramatic și incredibil din punct de vedere național. Deținuții comuniști au fost eliberați imediat, dar deținuții legionari niciodată. Cel puțin o parte din ei.

Dintre ceilalți componenți ai celei, Bebi Toma este un caz foarte interesant. Este aromân și legionar din prima tinerețe. A făcut parte din echipa care asigura securitatea personală a Căpitanului. Povestește cu multă mândrie întâmplări din perioada respectivă. “Interesant că – spune el – cea mai mare luptă o duceam nu cu niscaiva dușmani care ar fi periclitat viața Căpitanului, ci cu însuși Căpitanul.” Acesta pleca mereu pe neașteptate și fără să anunțe, încât ei trebuiau să fugă după el ca să-l protejeze. Când îl ajungeau, le reproșa:

- Ce tot alergați după mine?

- Să te apărăm, Căpitane!

- De ce să mă apărați? Mie nu mi-e teamă de moarte! Pe mine mă apără Dumnezeu!

În 1941, Bebi Toma s-a refugiat în Germania și după 23 august 1944 a luptat în armata națională antisovietică, fiind parașutat în spatele frontului. În 1949, s-a hotărât să plece cu orice preț din țara care gemea sub comuniști. Singur, a reușit să treacă în Bulgaria, pe care a traversat-o de la nord la sud, ajungând la frontiera cu Grecia. Deși această graniță era păzită cu strășnicie, a reușit să o treacă în zona unde trăiseră strămoșii lui odinioară. În Grecia, a ajuns într-un lagăr de refugiați. Acolo, spune el, a fost obligat să intre într-o școală de spionaj ca să fie retrimis în țară. El insistă foarte mult asupra presiunilor care s-au exercitat acolo asupra lui, pentru a justifica, probabil, atitudinea lui după parașutare. După terminarea școlii, a fost îmbarcat pe un avion special, cu tot echipamentul adecvat și au pornit spre țară. Era noapte. Avionul a trebuit să se înalțe de câteva ori la altitudine maximă, deoarece a fost reperat și s-a deschis asupra lui foc antiaerian. A fost parașutat în apropierea Aiudului, unde locuise după război și cunoștea zona. El spune că imediat după parașutare a ascuns echipamentul și aparatura și, după ivirea zorilor, s-a dus în prima localitate și s-a predat la miliție. El neagă că din cauza lui ar fi fost arestați alți parașutiști care, ulterior, au fost condamnați la moarte și executați. Inițial a primit o condamnare mai mică, ca pentru trecere ilegală a frontierei. Dar ochiul atotvăzător al Securității a descoperit că parașutatul Bebi Toma este una și aceeași persoană cu polițistul

legionar Bebi Toma care a făcut parte din echipa care l-a împuşcat (într-o pădure de lângă Bucureşti) pe utecistul Constantin David. Drept pentru care a primit 25 de ani muncă silnică. Nu ştiu exact care este adevărul, dar aceasta era versiunea pe care o povestea el.

Bebi Toma fiind român macedonean, din punct de vedere legionar face parte din dizidenţa lui Papanace. Din această cauză se ivesc discuţii şi controverse aprinse cu Brahonschi. Acesta apără autoritatea şi prestigiul lui Horia Sima. În momentul de faţă, rareori întâlneşti la Aiud câte un legionar antisimist. Marea majoritate a legionarilor îl consideră pe Horia Sima Comandantul de drept şi de merit al Mişcării Legionare. De ziua lui de naştere, 3 iulie, prin toate zidurile Aiudului se transmit urări ca la o sărbătoare naţională.

Deşi am luat cunoştinţă de foarte timpuriu despre aceste probleme interne ale Mişcării Legionare, niciodată nu am asistat la o asemenea dezbatere amplă. Citisem în adolescenţă în “Pe marginea prăpastiei” despre împărţirea legionarilor în două categorii: “codrenişti” şi “simişti”. Dar în închisoare, la faţa locului – cum s-ar zice – nu am găsit nici codrenişti şi nici simişti, ci pur şi simplu legionari. În faimoasa lui carte, Ştefan Palaghiţă citează “informaţiile” unui oarecare Piţulea care susţinea că în închisorile din ţară “aproape 90% din legionarii închişi sunt împotriva lui Sima”. În realitate, proporţia era exact inversă! Am constatat-o personal, la faţa locului, iar nu din auzite! Dacă ceea ce a scris Palaghiţă despre evenimentele din exil este tot atât de “adevărat” ca şi despre cele din ţară, atunci este clar ce “valoare istorică” pot avea informaţiile lui.

* * *

Vara anului 1960. Exact ca în balada chiriaşului grăbit, fără nici un preaviz, la porunca implacabilă a gardianului, îmi iau presupusul geamantan şi plec. Adio, prieteni şi camarazi! A fost pentru mine una din cele mai interesante celule prin care am trecut, mai ales pentru cunoaşterea sufletului omenesc, cunoaştere care îmi va fi de folos în viitoarea mea activitate

pastorală. Orice experiență din închisoare am privit-o mereu prin prisma folosului pentru idealul meu apostolic. Doamne, voi ajunge oare în libertate? Și voi avea posibilitatea să urmez teologia? Dacă vom ieși în plin regim comunist, în afară de muncitori necalificați vom putea fi și altceva? Întrebări și neliniști pentru viitor. Dar răspunsuri clare nu vin de nicăieri. Dintre toți componenții celei din care plec, mă voi reîntâlni în libertate doar cu trei: Brahonschi, Valeriu Turtureanu și Nelu Ilie.

Sunt readus pe Celular. În timpul cât am fost la Secție, Aiudul s-a supraaglomerat. Un mare val de arestări s-a abătut asupra românilor în 1958. Cei arestați atunci, după un stagiul pe la Securitate și tribunale militare, vin la Aiud ca o avalanșă nestăvilită. Nu mai există celule cu patru persoane, ci doar cu șase sau opt. În marele penitenciar din Aiud începe calvarul supraaglomerării.

Ajung într-o celulă pe scurta-sud, pe latura vestică. Prima mare surpriză: în celulă este prințul Alexandru Ghica, arestat din 1941. După surpriză, o bucurie: Fănică Miere, colegul meu de la liceul din Beiuș, mai mare cu două clase decât mine. Prima dată a fost arestat în 1948, când a primit trei ani. A fost rearestat în 1958. În intervalul de libertate s-a căsătorit. Urmează Filip Cobzac, veterinar din Cluj și Virgil Bordeianu, implicat în procesul “reeducării” de la Pitești.

Cunoscându-l pe prințul Alexandru Ghica, mă gândesc la unele teorii despre degenerescența nobilimii. În cazul prințului Ghica s-a produs un fenomen invers. Selecția pozitivă a concentrat și amplificat în persoana lui toate calitățile ascendenților. Este un om dotat deplin din punct de vedere fizic și intelectual. În ceea ce privește caracterul moral, este nobil în cel mai propriu sens al cuvântului. El constituie un caz în care noblețea socială cioncide cu noblețea morală. Datorită atitudinii sale din lunga lui detenție, va fi supranumit “Prințul demnității legionare”. Alexandru Ghica onorează descendența sa dintr-o familie domnitoare. Este din spița lui Grigore Ghica-Vodă, martirul integrității hotarelor românești. Este o personalitate de referință a Mișcării Legionare.

Prințul este frământat de viitorul Mișcării Legionare, mai ales într-un prelungit regim de dominație bolșevică.

- Ce crezi în această privință? mă întrebă el. Ce s-ar putea face, mai ales în raport de tineret?

Stau puțin pe gânduri. Ce pot eu să răspund într-o astfel de problemă, unui asemenea om? Dar îmi dau seama că pentru omul de spiță nobilă, care și-a părăsit culcușul cald și somptuos pentru a se dăruia unei cauze pentru care suferă de un sfert de veac, răspunsul este de mare importanță. Și probabil că nu întâmplător a pus întrebarea celui mai tânăr din celulă. O clipă îmi trece prin minte fascinația pe care a exercitat-o asupra adolescenților din generația mea (bineînțele, asupra celor cu preocupări spirituale și vocație eroică) cartea "Pentru Legionari". Când o primea în mână, adolescentul cu idealuri eroice simțea un fior înainte de a fi citit măcar un rând. Iar numele autorului avea în el o magie tainică și irezistibilă, prin rezonanța și semnificațiile sale: Corneliu Zelea Codreanu. Îți venea să repeți numele ca pe o incantație. Părea un nume predestinat. În ceea ce privește chipul Căpitanului, a fascinat o întreagă generație. Părea un autentic Făt-Frumos coborât din legendă. În Aiud, unde nimeni nu mai putea admira făptura lui umană desăvârșită, toți cunoșteau extraordinarul portret al lui Făt-Frumos de Tudor Arghezi:

"Unde a plecat că nimeni n-are știre
Fătul-Frumos cu plete negre grele,
Cu ochi albaștri plini ca de mărgele
Și cu sprânceana-n jurul lor subțire?..."

Iar moartea lui de martir al neamului, asasinat mișelește, de oneltele care executau ordine oculate, a copleșit sufletul românesc care vibrează în sens creștin, și a pus o pecete de neînlăturat pe chipul întregului veac.

Răspunsul la întrebare îl dau cu emoția celui care răspunde la un examen decisiv, intimidat vizibil de personalitatea examinatorului și de dificultatea problemei:

- Cred că în situația în care nu se poate lua legătură directă cu tinerii, este suficient să se arunce Cartea Căpitanului

peste zidul unei școli și acolo, cu siguranță, se va forma un cuib legionar.

Prințul Ghica nu comentează răspunsul meu în nici un fel, dar sunt convins că era răspunsul așteptat. Cel care a dat dovadă de fidelitate neclintită pentru Căpitan, cel care și-a luminat tinerețea la flacăra doctrinei creștine legionare și a crezut plener în puterea de creație a sacrificiilor eroice, primea o confirmare a credințelor și speranțelor sale. Eu nu am mărturisit decât ceea ce am văzut la tinerii din generația mea. De fapt, se realiza speranța Căpitanului (exprimată după ce a terminat de scris “Pentru Legionari”) că de-acum poate muri, căci temelia a fost pusă.

Filip Cobzac manifestă o atitudine fermă în raporturile cu gardienii. Probabil că nu întâmplător, ochii săi albaștri au o lucire metalică. Aceeași atitudine dârză împotriva comunismului o va continua și după ieșirea din închisoare, producând multe probleme Securității din Cluj. Păcat că nu a avut urmași, căror să le fi transmis zestrea morală de onoare pe care a acumulat-o de-a lungul unei vieți, fără teamă sau compromisuri în fața comuniștilor.

Virgil Bordeianu a trecut prin Pitești și a fost rearestat pentru a fi martor în procesul “reeducării”. Comportamentul lui este tipic. Se străduiește să dovedească în mod ostentativ că el este un tip de om superior fără ajutorul credinței. De altfel, în zilele de Duminică el își găsește de lucru (coase, de exemplu), ca să sublinieze în mod clar abandonarea credinței. Face eforturi vizibile ca să întrecă în corectitudine pe ceilalți. În acest sens, atitudinea lui este exagerată și chiar supărătoare. Deși nimeni nu încearcă să-l abată de la pretinsa lui convertire la marxism, totuși el nu contenește cu ostentația.

Fănică Miere, ca să nu fie obligat să suporte dormitul cu altcineva în pat, și fiind vară, și-a făcut un culcuș jos, în colțul de la ușă. De acolo, ascultă sau vorbește. Noi doi am stat în același internat (Internatul Pavelian din Beiuș) și am fost foarte apropiați. Ne lega preocuparea pentru problemele de ordin spiritual. De altfel, când ne vom reîntâlni, după ieșirea din închisoare, primul lucru de care s-a interesat de la mine a fost în

legătură cu procurarea Filocaliei. Acum, în celulă, povestim amintiri din liceu și facem planuri pentru viitor. Ne amintim cu haz (în amintire totul devine roz) cât a suferit el ca elev, de la severii noștri profesori, pentru pletele eminesciene pe care le purta cu mândrie adolescentină. Era poet și în clasa a VIII-a a fost ales președintele Societății de lectură din cadrul liceului “Samuil Vulcan”, cea mai înaltă funcție pe care o putea avea un elev.

Într-o zi, suntem martori la unul din cele mai dificile momente sufletești din viața lui. Este chemat la grefă. Până să se întoarcă, noi așteptăm curioși și facem fel de fel de presupuneri. Poți să faci chiar și 20 de ani de temniță și să nu te cheme niciodată la grefă. Deci, dacă a fost chemat, înseamnă că s-a întâmplat ceva foarte important în destinul lui. Nu după mult timp, revine în celulă. Fără să ne spună vreun cuvânt, se lungeste pe dușumea și se acoperă cu zeghea pe cap. Rămânem foarte mirați. O fi fost anunțat că i-a murit tatăl sau mama? Dar așa ceva, în temnițele comuniste, nu se anunță niciodată. Atunci? Ce este, oare? Dar tăcerea împietrită a lui Fănică se prelungește parcă la infinit. De-abia, într-un târziu, ne destăinuie ce s-a întâmplat. A fost anunțat că soția lui a divorțat. Pentru această veste, Fănică trăiește un șoc sufletesc dureros. Îmi dau seama cât de mult a iubit-o Fănică și ce încredere avea în ea. Încerc să-l consolez, dar totul este zadarnic. Câteva zile, Fănică nu mai vorbește cu nimeni. Rămâne nemângâiat. Adevărata consolare nu o va primi decât la ieșirea din închisoare, căci mult iubita lui soție Laurenția îl va aștepta cu nedezmințită dragoste. În clipa în care Fănică primea vestea divorțului, soția lui se mutase la părinții lui, la Vadul Crișului, tocmai pentru a-și manifesta dezacordul pentru gestul la care fusese constrânsă. Iar iscălitura lui de pe înștiințare, a constituit singura, dar binefăcătoarea dovadă pentru cei de acasă că el mai trăiește.

Bieții oameni! În ce abisuri sufletești au trebuit să cadă de atâtea ori. Și cei întemnițați, și familiile rămase afară. Pentru a putea rămâne în serviciu, pentru a-și putea crește copiii, aceste

soții și mame mult încercate au fost obligate să facă acte contrare sentimentelor și voinței lor.

* * *

Într-o zi, se deschide ușa celulei. Toți ne precipităm ca să fim găsiți în “poziție reglementară”. Este introdus în celula noastră un nou camarad. Se prezintă simplu:

- Gheorghe Jimboiu.

Auzisem despre el mai de mult. Jimboiu este originar din Oltenia, din comuna Vela, județul Gorj, și în momentul arestării, în 1948, era student la Academia Comercială din Brașov. Știam deja că Jimboiu și-a concentrat energiile interioare spre o trăire religioasă de adâncime. Acum, omul se află în fața mea și pot să văd eu însumi ce înseamnă o trăire creștină adevărată.

Gheorghe Jimboiu, după 12 ani de închisoare, este foarte bolnav. Suferă de două boli grave, care aici în închisoare, duc implacabil spre deznodământul fatal. Are tuberculoză și ciroză. A fost și la infirmeria închisorii, dar acum a fost trimis iar în celulă. Singurul lucru care i se permite este să stea întins. El stă pe marginea patului, rezemat de perete și din această poziție asistă la viața celulei. Intervine foarte rar în discuțiile noastre. Mai mult ascultă. Cred că rostește în permanență rugăciunea inimii. Această concentrare interioară îi conferă un aer de pace și seninătate. Nimic nu indică faptul că omul acesta știe că va muri. Nici un semn de neliniște nu i se poate citi pe chip. Poate că alții ar fi căzut în desperare și ar fi bătut la ușă ca să fie duși la spital. El bate la o altă poartă, cu credință și smerenie: la poarta Cerului spre care năzuiește.

“Și Pavel al nostru, care fusese educat în învățăturile proorocilor și care era dornic după cele de deasupra lumii și a cerului, făcând totul pentru ca să le și dobândească, zice în Epistola a II-a către Corinteni: <<Căci necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică, covârșitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele

ce nu se văd sunt veșnice.” (Origen – Contra lui Celsus, pag.386-387).

În rarele lui intervenții, povestește câte o întâmplare semnificativă din Pateric. Mă impresionează capacitatea lui de pătrundere și selecție. Din comoara Sfinților Părinți ne oferă mărgăritarele cele mai strălucitoare.

“Spunea unul dintre părinți despre avva Xoie tebeul că a intrat odată în muntele Sinai și ieșind el de acolo, l-a întâmpinat un frate și suspinând zicea: ne mahnim, avvo, pentru neploare. I-a zis bătrânul: și de ce nu cereți și vă rugați lui Dumnezeu? I-a zis lui fratele: ne rugăm și facem litanii dar nu plouă. I-a zis lui bătrânul: negreșit, nu vă rugați cu deadinsul. Vrei însă să cunoști, că așa este? Și și-a întins mâinile la cer cu rugăciune și îndată a plouat. Și văzând fratele, s-a temut și căzând cu fața la pământ, i s-a închinat lui, iar bătrânul a fugit. Fratele a vestit la toți ceea ce s-a făcut și cei ce au auzit, au slăvit pe Dumnezeu.” (Pateric – Pentru avva Xoie, pag.160).

“Zisa un bătrân că cel ce se nedreptățește de bună voie și îl iartă pe aproapele, firește că este al lui Iisus. Iar cel ce nici nu nedreptățește, nici se nedreptățește, firește că este al lui Adam. Iar cel ce nedreptățește, sau dobânzi cere, sau înșeală, firește că este al diavolului.” (Pateric – Pentru îndelunga răbdare și nepomenirea de rău, pag.380).

Acum am înțeles. Sunt convins că acest trăitor profund al lui Hristos a fost trimis de Providență ca să văd cum se apropie de moarte un om care a pășit peste pragul sfințeniei. Călătorește într-o zonă unde nu-l mai tulbură îndoiala sau patimile. Privindu-l, simt că Jimboiu este omul de care m-aș rușina cel mai mult dacă mi-ar cunoaște păcatele. Nu pentru că m-ar judeca cu asprime, deoarece el este omul pe care l-am simțit trăind dragostea frățească în modul cel mai pur, ci pentru că în timp ce el zboară prin sfere celeste, eu zac neputincios și ticălos în genună.

Începe toamna. Într-o zi neașteptată și nedorită, mă despart de bunii mei camarazi și sunt mutat tot la etajul III, pe scurta-nord, latura estică, pe colț. Celula 298, cu peretele lung exterior spre nord, la ultimul etaj, în consecință cea mai friguroasă din marele Celular. Găsesc aici încă alți patru camarazi: Nelu Bechianu, Puiu Berianu, Mihai Scutaru și avocatul Costache din Tecuci.

Nelu Bechianu este originar din Oltenia și a făcut parte din Frățiile de Cruce de la Craiova. A făcut închisoare și în timpul lui Antonescu. Rearestat de comuniști, după atâta suferință este bolnav. Dar este uimitor să-l vezi că este cel mai vesel dintre toți. Buna lui dispoziție crează momente de destindere și chiar veselie în celulă. Un om venit de afară nu ar înțelege fenomenul și ar considera acest lucru ca fiind deplasat sau anormal. Ar fi ca și cum intrând într-o casă cu un sicriu pe catafalca, cei prezenți ar râde în hohote. Numai că în cazul nostru, cei “morți” suntem chiar noi, așa că veselia noastră nu constituie o impietate. Cu Nelu Bechianu nu te poți certa, căci el nu scoate sabia nici măcar să se apere, cu atât mai puțin să atace.

Puiu Berianu este din Cugir. După instaurarea comunismului a încercat să fugă în Occident. A reușit să ajungă până în Cehoslovacia, unde a fost descoperit și returnat în România. A fost anchetat și condamnat la închisoare. După vreo trei ani de detenție, ajungând acasă, Puiu Berianu s-a căsătorit și a avut un copil. Tip de luptător, el nu a rămas pasiv, ci a polarizat în jurul lui un grup de tineri, cărora a încercat să le însuflească crezul românismului eroic. Într-o epocă de maximă vigilență proletară, lucrul nu a rămas nedescoperit, și iată-l, din nou, pe Puiu Berianu în închisoare, împreună cu tinerii săi. Acum, în celulă, se plimbă neobișnuit de mult și ne povestește amintiri din aventuroasa lui viață. Una din povestiri este excepțională. Pentru sensul ei moral aproape unic, ar trebui introdusă în manualele școlare, pentru a ilustra, printr-un caz incredibil, un aspect încă nepătruns al sufletului omenesc: taina sacrificiului absolut dezinteresat. Tinerii ar învăța o lecție morală care nu se oferă de prea multe ori într-un veac. Iat-o:

După arestare, Puiu Berianu a fost dus în beciurile Securității din Oradea. Condițiile de detenție și anchetă erau îngrozitoare. Distrus de bătaii și foamete, abia mai putea umbla, când era purtat la anchete. Își pierduse orice speranță de supraviețuire. Știa cine sunt comuniștii și de ce sunt capabili. Simpla lui tentativă de refugiu în Occident era interpretată ca un refugiu al unui mare spion. Căzuse în ghearele haitei roșii. Dar în mijlocul fiarelor care îl mușcau din toate părțile, apare și un om. Un om printre fiare! Este oare posibil? Este, pentru că omul acela necunoscut, neînruit, neobligat (ba, dimpotrivă!) îl ajută în taină. Gardianul îmbrăcat în haina cruzimii dovedește omenie, deoarece omenia nu are uniformă. Copleșit de atâta bunătate de neînțeles, într-o zi, pe când gardianul închidea ușa după el, strecurându-i, ca de obicei, o bucată de pâine, Puiu Berianu îi șoptește zguduit:

- Domnule, spune-mi cum te cheamă, ca să-ți pot răsplăti într-o zi!

La aceste cuvinte, omul acela străin care făcea pentru Puiu Berianu ceea ce, poate, nici propriul său frate nu ar fi făcut dacă ar fi fost în locul acestui straniu samarinean, a răspuns:

- Nu contează, dar te rog să nu uiți că am patru copii!

Și ușa se închide încet, lăsându-l pe Puiu Berianu în beznă, cu fața inundată de lacrimi. Pentru o clipă, i s-a părut că s-a făcut lumină în catacombă. Parcă un fulger a căzut din cer.

Oare copiii aceluia erou necunoscut al omeniei vor ști vreodată că tatăl lor a fost cel care a săvârșit această faptă de o generozitate incredibilă, infinită în valoare prin imensul risc care amenința pe săvârșitor, dar salvând prestigiul umanității în acele vremuri de bestialitate?

* * *

Mihai Scutaru este fratele lui Ion Scutaru, cu care am stat la Zarca Gherlei în 1957/'58. La arestare, în 1948, Mihai era student la Politehnică. În contrast cu fratele său, care era domol, Mihai este tipul omului energetic și bătaios. Este mereu în

ofensivă în raporturile lui cu gardienii. Cu moldoveni ca Mihai Scutaru a câștigat Ștefan cel Mare marile lui bătălii.

Avocatul Costache din Tecuci este un deținut din ultima generație. A fost arestat după 1958. Neobișnuit încă, suportă mai greu mizeriile vieții de închisoare. În plus, are ghinionul de a petrece iarna în cea mai friguroasă celulă. S-a căsătorit destul de târziu cu fiica unui preot, mireasa fiind cu mult mai tânără decât el. La puțin timp după căsătorie, au avut o fetiță.

Eroismul maternității m-a impresionat profund întotdeauna și l-am înțeles încă din adolescență, când am citit marea pledoarie pentru viață și maternitate care este cartea "Mama" a episcopului Ioan Suci de la Blaj. Acolo se relatează întâmplări teribile, ca să trezească sentimentele materne atrofiate.

Iată un exemplu răscolitor: În cabinetul unui medic creștin, Dr.Clement, a intrat o femeie, rugându-l să o scape de sarcină.

- Aveți copii acasă, doamnă?

- Am, domnule doctor, și-mi ajung!

- Ei bine, atunci vă dau un sfat. Mergeți acasă, luați cuțitul cel mai tăios și ucideți pe cel mai mic și mai nevinovat dintre copilași. Nu veți face un păcat mai mare decât cel pe care îl cereți de la mine. Ați ucide un copil botezat, care va ajunge, nevinovat cum este, în fericirea veșnică, iar trupul mamei rămâne nevătămat. Dar ceea ce îmi cereți v-ar răni grav și ați pierde pe lângă viața trupească a pruncului și pe cea sufletească. Eu nu mă leg în tovărășie cu nimeni, pentru nici un scop și cu nici un preț, ca să comit o asemenea crimă!

O, tu, mamă creștină care nu porți zadarnic acest nume, să ai tăria și dragostea, ca în fața oricăror riscuri și dificultăți, să poți rosti din toată inima și cu toată hotărârea: "Eu nu pot ucide pe fiul meu!"

* * *

La celula 298, zilele iernii trec greu. Trebuie un efort interior permanent ca suferința să nu te copleșească. Dar

primăvara anului 1961 se apropie. Sălciile din lunca marelui râu Mureș ne anunță sosirea ei. Ah, Doamne, bine că a trecut această iarnă dură! Frigul îndelungat și necruțator ne-a răvășit chipurile. Nu-i nimic, noi mergem înainte! Această exclamație care s-a rupt din suflet, seamănă leit cu un vers din “Jnepii” lui Radu Gyr. Această poezie este expresia îndârjirii cu care întemnițaii urcă – parcă de o veșnicie – muntele suferinței. A sosit vremea ca “Jnepii” să devină poezia mea preferată. Ea exprimă adevărul unui destin înfricoșător, iar metaforele sunt de o uimitoare plasticitate:

“Dacă-n calea noastră sar șuvoaie,
Le sorbim cu sete neînfrântă.
De ne-mproașcă roca cu pietroaie,
Răzvrătirea ei mai mult ne-avântă.
Totul ne-ntărăță, nu ne-ndoaie –
Suntem jnepii și trăim din trântă.”

Frigul, foametea, carcera, lanțurile, bătaia, izolarea, inactivitatea silnică, permanenta prigonire, toate aceste forme de distrugere și dezumanizare mușcă din ființa bieților întemnițați, dar ei urcă mereu, acest calvar neîntrerupt. Și nimeni nu se îndură să-i lase să depună, pentru o clipă măcar, povara care îi strivește. Pe această Golgotă nu se poate depune crucea nici pentru un minut. Uite, dacă ai putea măcar pentru câteva momente să-ți dezgheți oasele la căldura unei sobe de teracotă; să te saturei măcar o dată cu o supă gustoasă și fierbinte; să te plimbi un ceas printr-o luncă înflorită; să răsfoiești paginile unui volum de poezii; să te rogi și să meditezi în penumbra unei bisericuțe înmiresmată de tămâie și busuioc; să-i privești în ochi pe cei dragi ai tăi și să le auzi glasul mângâietor; să vezi și să simți și tu odată că omul este om și lumea este creată pentru fericire!

Aici se trăiește o fărâmă din agonia nopții dramatice din Ghetsimani. Aici ți se pare că nimeni, nici din cer și nici de pe pământ, nu se îndură de cei sortiți durerii. Steaua speranței lor a pierit de pe cer, căzând în abisul neantului. Și totuși, un glas lăuntric, o poruncă nevăzută îi mână spre culmi. Ei știu că precum pe plan religios nu există mântuire fără Crucificarea de

pe Golgota, tot așa pe plan național nu există mântuire decât prin jertfă eroică. De aceea, în adâncul sufletului lor chinuit, ei tot mai cred în rostul pătimirii lor:

“Sus ne-așteaptă vulturii în ciocuri
Cu cununa spațiilor sfinte.”

* * *

La începutul primăverii, celula 298 se destramă. Suntem purtați spre alte celule. Adio frigifer de la 298! Eu sunt introdus la 302. Aici găsesc trei domni mai în vârstă: Victor Corbuțiu, Stere Mihalexe și Costache Onu.

Victor Corbuțiu este originar din Bihor. Este înalt și blond. Chipul lui parcă răspunde la întrebarea lui Hașdeu: “Pierit-au dacii?” Nu, n-au pierit, căci bihoreanul Victor Corbuțiu este o reîntrupare aieuea. În guvernarea din 1940 a fost prefect de Huși. În calitate de conjuđețeni se leagă între noi o afecțiune specială. Suntem amândoi din Țara lui Menumorut.

Costache Onu este moldovean, dar locuia la București în ultima vreme. Este înalt și brunet. Este un taciturn. În orele de împărțășire poetică (expresia este cât se poate de reală, căci în fiecare zi se rostesc poezii care sunt pentru suflet o cuminecătură fortificantă), eu recit cu preferință rondelurile neuitatului meu învățător Vasile Bucur. Costache Onu este atât de impresionat de aceste nestemate poetice, încât începe să compună și el rondeluri. Oare rondelurile șlefuite de Costache Onu la Aiud vor vedea vreodată lumina tiparului? Sau vor rămâne niște mărgăritare ascunse și veșnic neștiute?

Stere Mihalexe este român macedonean. Este avocat. Ca foarte mulți aromâni, are o evidentă aptitudine către cultură. A condus, pe vremuri, la Brăila, o publicație literară. Este un excepțional talent oratoric. Dacă vremurile i-ar fi fost favorabile, ar fi intrat în galeria marilor oratori români. El este povestitorul principal al celulei. Ne povestește, timp de câteva săptămâni, toate romanele lui Dostoievski.

Într-o zi, ne propune un fel de concurs moral. Fiecare dintre noi să povestească un caz pe care l-a cunoscut, al unui

om care s-a apropiat de ceea ce se înțelege în mod obișnuit prin sfințenie. El ne-a prezentat cazul unui profesor de franceză de la Brăila, descendent al unui francez venit în secolul trecut pe meleagurile românești. Acest profesor trăia ca un ascet și îi ajuta pe oamenii nevoiași, dar fără ca aceștia să știe vreodată cine este binefăcătorul, în cel mai autentic spirit creștin. După începerea campaniei împotriva Rusiei bolșevice, a plecat în fostele zone ocupate de atei, pentru a face misionarism. Nu s-a mai întors în țară. A rămas acolo, ca un viteaz soldat al lui Hristos. Probabil că a murit împușcat sau a fost înghițit de imensul gulag din Siberia. Cazul era impresionant și întrunea toate condițiile celui mai înalt eroism moral.

Până să-mi vină mie rândul, mă tot frământam: despre cine să vorbesc? Aveam o mare venerație pentru bunicul meu, Moise Brânzaș și un adevărat cult pentru învățătorul meu, Vasile Bucur. Un impuls tainic m-a îndemnat să vorbesc despre domnul Ioan Pupeza. Nu văzusem la el fapte spectaculoase, ci doar atitudini și stări interioare. Mai mult, chipul lui, ochii și zâmbetul mă făceau să-l simt ca pe un om fundamental deosebit de alți oameni. Dar sfânt fără fapte nu există. În procesul de beatificare ad-hoc pe care îl făceam, nu puteam aduce fapte mari în favoarea lui. Eu am simțit doar, fără argumentul faptelor, că omul acesta avea un suflet de sfânt. Și l-am prezentat în pledoaria mea, ca atare.

Dar domnul Ioan Pupeza mi-a oferit totuși și argumentul faptelor, de care, însă nu am luat cunoștință decât după ieșirea din închisoare. Ca să se înțeleagă pe deplin valoarea faptei acestui om, trebuie să spun că unul din camarazii mei de lot a plecat acasă, prin expirarea condamnării, chiar din vecinătatea mea, și deși știa unde sunt și cum sunt, i-a spus mamei mele (care venise la el imediat după ce el a sosit acasă) că nu s-a întâlnit nici cu mine și nici cu fratele meu și nu știe nimic despre noi. Ca circumstanță atenuantă pentru tăcerea lui, aduc faptul că la ieșirea din închisoare i s-a pus în vedere să nu destăinuie nimănui nimic din cele văzute acolo. Dar totuși... nici chiar unei mame? Așa a procedat camaradul meu. Domnul Ioan Pupeza a procedat, însă, exact contrar. După eliberarea lui

din 1954 (prin rejudecarea procesului), ajungând în interes de serviciu la Oradea, s-a simțit dator să meargă în satul despre care ne auzise el că vorbim mai des, respectiv Finiș, ca să anunțe familia noastră despre noi. A luat trenul și după o călătorie de 70 de km., a coborât la halta Finiș. Aici a auzit că părinții mei nu mai locuiesc acolo. (De fapt se mutaseră din Finiș, înainte de arestarea noastră, la Pietroasa). Un binevoitor l-a informat că părinții mei locuiau în acel moment în Lazuri de Beiuș, unde se mutaseră între timp de la Pietroasa. În fața acestei situații neașteptate, nu a dezarmat, ci a luat-o pe sub poalele Munților Codrului și după ce a trecut prin câteva sate (Târcaia, Fotoreni și Băleni), a ajuns în Lazuri. Tot acest drum l-a făcut pe jos. Acasă a găsit-o doar pe sora mea Sabina, căreia i-a comunicat cele ce știa despre noi: că ne-a lăsat la mina de plumb de la Cavnic, în 1953, și că eram sănătoși.

În acele vremuri de teroare, o faptă mai mare ca aceasta nici nu se putea face!

* * *

În această perioadă (1961), începe la Aiud o nouă strategie față de componența celulelor. Nu se mai stă cu anii în aceeași formație, ci se schimbă mereu componența celulelor. Se pregătea viitoarea “reeducare”; noi, însă, nu bănuiam nimic, ci doar ne mirau anumite atitudini și măsuri. Etajul III devine un fel de laborator de studiu și observație asupra deținuților. Această acțiune era condusă de colonelul Iacob, drept pentru care, cei supuși la acest experiment se numeau “iacobini”. Astfel, tot pe aceeași latură estică a scurtei-nord, ajung să stau în aproximativ un an de zile cu o sumedenie de oameni. După ce se destramă celula cu Mihalexe, Corbuțiu și Onu, ajung în celulă, rând pe rând, în diferite formule, cu următorii:

Părintele Ioan Ageu, fost profesor la Academia Teologică Ortodoxă din Arad. Este originar din Buhani, județul Arad. Este una din marile mele șanse de a învăța teologia. Nu numai pentru că este profesor de teologie, ci mai ales pentru că este dispus să-mi țină un adevărat curs. Și cursul se predă

metodic și cu neabătută punctualitate. Cursul se face având la bază Crezul: Dogma Sfintei Treimi, Creația, mântuirea prin Iisus Hristos, lucrarea Duhului Sfânt prin Sfintele Taine; însușirile Bisericii; învățătura despre Maica Domnului; păcatele și virtuțile, etc.

Cineva parcă i-a șoptit colonelului Iacob (care are în supraveghere specială această parte a închisorii) să oprească pentru un timp sarabanda mutărilor. Stau împreună cu Părintele Ageu până se termină de predat cursul. Am convingerea că dacă mâine aş participa la examenul pentru admiterea la Facultatea de Teologie, aş reuși.

Petre Bolintineanu (nea Petrică, cum îi spunem cu drag) este de lângă Târgoviște. A fost un om bogat, având o fabrică de pâine la București. Ca legionar, a fost activ în timpul prigoanei carliste. Este un om cu mult suflet, făcând parte din categoria sufletească a judeului din Vrancea. Ce atmosferă frățească, plăcută și caldă răspândește în jur! Ține la mine foarte mult și mă ocrotește ca un tată. Sufletul lui este concentrat spre alții, nu spre sine. El nu se simte bine decât iubind și ajutând.

Luca Damaschin este originar din Banat. A fost foarte activ în reorganizarea legionară de după 1944. Acum este bolnav. Este aproape paralizat și stă tot timpul întins în pat, dar este mult răbdător și optimist.

Filon Lauric, comandant legionar din Bucovina. A fost șeful centrului studențesc de la Cernăuți. Conform tradiției studențești cernăuțene, a fost un mare spadasin. Are câteva urme discrete de tăieturi de sabie.

Tache Savin de la Galați. Ca legionar din prima generație, a făcut parte din Echipa Morții. Este trecut în Cartea Căpitanului. A compus pe vremuri mai multe cântece legionare, între care "La atac!". În fiecare dimineață face gimnastică și se spală cu apă rece până la brâu. Este un foarte bun recitator. Aceeași poezie care în gura altuia sună banal, recitată de el, poate părea extraordinară. Este un bun companion de celulă.

Daniel Roman (Nila), fost coleg mai mare la liceul "Samuil Vulcan" din Beiuș. Prima dată a fost arestat în 1948 și a fost condamnat la 5 ani închisoare, pe care i-a petrecut la

Târșor și Canal. Remus Radina, în cartea “Testament din morgă”, îl amintește în categoria celor mai demni și dârzi deținuți de la Canal. A fost vreo trei ani liber, apoi rearestat și condamnat, ajunge la Aiud. Cu el se confirmă adevărul: un om care nu poate sta decât drept, într-un regim comunist, își petrece viața mai mult prin închisori.

Mircea Dumitrescu, originar din Buftea. A fost student la București. În închisoare s-a îmbolnăvit de tuberculoză. Deși are sănătatea șubredă, este optimist. Este un foarte bun povestitor. Dotat cu o foarte bună memorie, a reținut toate romanele pe care le-a citit, mai ales pe ale lui Dumas. Povestește ore în șir. Ferice de cine are norocul să ajungă cu el în celulă!

Nicolae Trifoiu, originar de pe meleagurile năsăudene, este un ardelean interiorizat și cumpănit, fiind un om structural credincios. A făcut închisoare și sub Antonescu. A fost prieten în închisoare cu Valeriu Gafencu și Gheorghe Jimboiu, despre care, după moartea lor, nu va putea vorbi decât cu lacrimi în ochi.

Ștefan Horia Aramă, un tânăr inginer, arestat prin 1958. Tatăl lui, Vasile Aramă, este un vechi pușcăriaș. În istoria și memoria Aiudului, a rămas momentul extraordinar al revederii dintre tată și fiu, printre zăbrele și al convorbirii de la distanță dintre ei. Scena teribilă a emoționat toată închisoarea. Acum, în celulă este preocupat de construirea unui motor fără vilbrochen. Cu pătura așternută pe dușumea, face schițe, având drept cretă o bucațică de săpun.

Ioan Petrișor, inginer din Arad a fost arestat în 1958. Are două fete, despre care vorbește mereu. Cu lacrimi în ochi își amintește cum venea de la serviciu și spunea fetelor: “Astăzi mergem la film”. Fetele se bucurau grozav. Dar cea mică întreba: “Tăticule, e cu morți?”. Fire sensibilă, nu suporta să vadă filme tragice.

Profesor Radu Andrei, arestat din 1958; un om cult. În prezența lui se discută probleme de cultură. Un fapt interesant din punct de vedere spiritual: cunoaște o “Mărturisire” a liber-cugetătorului Ernest Renan, pe care acesta a scris-o după ce a

vizitat mormântul mamei sale, și în care își exprimă părerea de rău că a pierdut darul credinței odată cu ingenuitatea sufletului de copil. Faptul că a reținut un text așa de lung și îl spune cu o oarecare emoție în glas, mă face să cred că intelectualul român Radu Andrei se regăsește într-o anumită zonă sufletească în mărturia scepticului scriitor francez. Un fapt demn de semnalat este că profesorul Radu Andrei exprimă cuvinte de apreciere față de Masonerie. Se poate imagina ușor ce reacții a provocat o asemenea atitudine într-o celulă de la Aiud!

Vasile Duluș, țăran în vârstă, din Corbești-Bihor. Este mic de statură și suportă cu răbdare mizeriile vieții de închisoare. M-a impresionat una din frământările lui sufletești. Într-o zi ne spune:

- Eu toată viața am trăit chinuit. Dar pentru păcatele mele, nici în viața de dincolo nu cred că voi fi fericit.

M-a impresionat această cugetare a bătrânului Vasile Duluș, spusă în penumbra unei catacombe din Aiud, unde sunt condițiile cele mai propice ca să-ți măsoari viața după alte criterii decât cele care domină mentalitatea celor din libertate. Aceștia, copleșiți de lupta pentru pâinea cea pentru trup, uită de perspectiva eternității. Ideea bătrânului am regăsit-o, mai târziu, la Sfinții Părinți și mi-am adus aminte de Vasile Duluș și alți țărani români care în graiul lor simplu și nepretențios, exprimă cugetări adânci.

Ioan Băețan, arestat în 1958, este mic de statură și invalid la un picior. A suferit un accident feroviar în perioada imediată după războiul mondial. Spune că strămoșii săi sunt originari din Băița-Bihor.

Profesorul Vasile Stoian este de la Bacău, fiind un vechi pușcăriaș. A fost prefect legionar în 1940 și a făcut parte din Armata Națională de la Viena.

Profesorul Stoian este un mare pedagog. Are cultul caracterului moral. Când cineva se compromite prin faptele sau atitudinile sale, Vasile Stoian îi dă sentința, murmurând disprețuitor: “Țăgan!”. În gura lui, acest calificativ sună ca o condamnare la descalificare morală pe viață. Dar este strivitor nu atât cuvântul în sine, ci nuanța tonului cu care îl rostește. A

sta cu profesorul Vasile Stoian în celulă este un mare câștig intelectual și moral. Este profesor de geografie. Ne ține un captivant curs de geografie umană. Rețin o idee importantă: într-un mediu natural, locuit doar de celelalte viețuitoare, peisajul rămâne neschimbat cu mileniile, s-ar putea spune, cu erele. Dar când apare omul, mediul se schimbă brusc ca înfățișare. Omul, prin activitatea lui, modifică peisajul. Imediat construiește case, drumuri, poduri, apar ogoarele, apare industria, etc.

Acest fenomen se poate aplica și în domeniul moral. Când apare un om într-o comunitate morală, el determină, prin prezența și faptele sale, o schimbare în bine sau în rău. Istoria este plină de asemenea oameni care au modificat mediul moral. Sunt personalități benefice și personalități malefice. Omul superficial sau de rea credință nu este capabil să judece dimensiunea influenței pe care a exercitat-o Mântuitorul în istorie. Personalitatea Mântuitorului a fost ca un vulcan din care iubirea s-a revărsat ca niște valuri de lavă incandescentă. Iisus este Învățătorul sincerității totale! De El nu te poți apropia cu adevărat dacă n-ai alungat din inima ta fățarnicia și viclenia. Creștinul care a rămas fățarnic și viclean înseamnă că nu L-a cunoscut încă! Numai când ai ajuns cu adevărat în fața Lui și ai îndurat privirea Lui de foc, care ți-a spintecat sufletul ca o sabie și te-a purificat de toată falsitatea ta interioară, numai atunci te-ai luminat și cutremurat de viziunea extraordinară a chemării Lui la iubirea adevărului și la iubirea iubirii!

“...trebuie să căutăm cu toată puterea ca sufletul să se asemene cu El. El e cu totul lipsit de pasiunile omenești; de aceea este și singurul Judecător, pentru că este singurul fără de păcat.” (Clement Alexandrinul – Pedagogul, pag. 168).

Nici nu ne putem imagina suficient ce destin ar fi avut omenirea fără apariția lui Iisus Hristos.

Când privești printr-o anumită prismă, ți se pare că în istoria umanității domină personalitățile malefice. Numai în secolul nostru au fost câțiva giganți ai răului. Iar rezultatul s-a văzut: zeci de milioane de oameni asasinați.

Vasile Hașoti este român macedonean. Este un tânăr brunet, cu trăsături frumoase. Contrar regulii generale la aromâni, are un temperament foarte ponderat. Dar caracterul său este tot stâncos, ca la orice aromân autentic. Este văr cu fotbalistul Hașoti.

În compania celor doi din urmă, în prima celulă de pe scurta-sud, lângă așa-zisul cabinet medical de la etajul III, mă găsește sfârșitul lunii iunie a anului 1962.

Cap. 9. REEDUCAREA

29 iunie 1962. Nici nu bănuiam ce schimbare importantă va aduce această zi în viața mea. Zi de sărbătoare:

Sfinții Apostoli Petru și Pavel. În zilele de sărbătoare, atmosfera din celulă este parcă alta, mai frumoasă.

În cursul dimineții, se deschide ușa celulei. Toți întoarcem privirile, curioși și îngrijorați. În închisoare, apariția intempestivă a gardianului este, de obicei, de rău augur. Ea poate însemna o ducere la izolare, o mutare nedorită sau altele de acest fel.

- Care-i Brânzaș Liviu?

- Eu! răspund surprins, iar inima îmi bate cu putere.

- Ia-ți bagajul și hai!

Cu gesturi precipitate îmi adun lucrurile. În grabă reușesc să întind mâna bunului profesor Vasile Stoian și lui Vasile Hașoti. Pe pasarelă, gardianul îmi ordonă să-mi pun zeghea pe cap. Legea secretului funcționează neabătut. În timp ce coborâm scările, mă întreb îngrijorat unde voi fi dus. Ieșim din Celular și intrăm la Secție. O luăm spre stânga. Din celule răzbate un murmur îndepărtat de voci, parcă din altă lume, deși distanța prin zid este doar de câțiva metri. Cotim apoi la dreapta, spre feroasa secție de izolare. Gardianul deschide o celulă și intru. Tranc! Ușa izbită după mine, trezește un ecou lugubru pe coridor.

De ce am fost adus, oare, la izolare? Întrebare fără răspuns. Mai ales că sunt cu tot bagajul, ceea ce într-o izolare clasică nu se întâmplă, ci dimpotrivă. Pe coridor, se aud pași grăbiți și voci înăbușite. Misterul se intensifică, dar dezlegarea întârzie.

Ca să treacă timpul mai ușor, mă gândesc la semnificația Sărbătorii de azi. Îmi închipui pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel pornind de la Ierusalim spre Roma, plini de elan și dinamism, ca să cucerească inima imperiului roman. Deși, din punct de vedere istoric, lucrurile s-au petrecut altfel, fiecare din ei ajungând acolo pe alte căi, totuși, îmi place să cred în viziunea mea: cei doi Apostoli, umăr lângă umăr, mergând ca niște iluminați ca să asedieze și să cucerească cu orice preț capitala idolatriei păgâne și a lumii antice.

Mai târziu, ca preot, această imagine mi-a sugerat o epigramă. În epoca ateistă, s-a luat hotărârea în cadrul B.O.R.,

ca să nu poată fi numiți preoți în municipii decât cei care aveau buletin de oraș. Era un pretext administrativ impus Bisericii, prin care Departamentul Cultelor avea posibilitatea să filtreze promovarea clerului în marile centre urbane după interesele statului bolșevic. Și astfel, de multe ori, preoți cu evidente handicapuri intelectuale și morale ajungeau să păstorească în cetățile culturale ale României. Întrucât conducerea Bisericii a cedat atât de ușor acestei presiuni, mi-am exprimat dezacordul printr-o ironie, pe care am făcut-o publică la o ședință clericală. Potrivit legii din B.O.R., Sf.Pavel nu ar fi putut intra ca misionar în Roma, pe simplul motiv că... nu avea buletin de oraș! Și atunci Roma ar fi rămas neîncreștinată!? Iată epigrama:

La porțile Romei...

“E trist că e sortită să rămână
Cetatea cea eternă tot păgână...!”
Rostit-a Pavel, cu adânc suspin,
Căci n-avea pentru Roma buletin!

Tot în aceeași epocă, se preconiza obligativitatea Seminarului pentru a se putea urma teologia, la o vârstă când vocația misionară nu este încă suficient conturată. Și această măsură împotriva intereselor Bisericii creștine am atacat-o printr-o ironie pentru că, nu-i așa, majoritatea Sfinților Părinți n-au absolvit Seminarul teologic, iar după noua lege bisericească ei ar fi rămas în afara clerului. Iată epigrama:

Măsura-i excelentă, fără risc,
De-acum vom merge în triumf spre pisc.
Păcat că nu a fost și în trecut,
Biserica nimic n-ar fi pierdut...
Atâta doar că n-ar fi apărut
Nici Pavel, nici Vasile, nici Francisc!

Amintirea celor doi Apostoli mi-a fost întotdeauna de ajutor, mai ales în momentele grele de carceră. Gândindu-mă că și ei au îndurat lanțuri, bătăi și închisori, îi simțeam în preajmă și mă fortificam.

De-atâtea ori mi-am adus aminte în închisoare de o altă imagine, întipărită în memorie încă din copilărie. În cartea de clasa a IV-a primară era un tablou care îi înfățișa pe Horia și

Cloșca în închisoare, legați cu lanțuri fixate în zid și păziți de gardieni înarmați și crunți. Ori de câte ori deschideam cartea, această scenă mă atrăgea ca un magnet. Nu bănuiam sub nici o formă atunci când, copil fiind, priveam cu înfiorare tabloul acela, că mai târziu, va veni vremea când și eu voi ajunge în lanțuri, printre ziduri grele și înconjurat de paznici nemiloși. Astăzi stau și eu la carceră pentru aceeași credință în dreptate și libertate, pe care au avut-o Horia și căpitani săi!

În sfârșit se aude cheia în ușă.

- Hai!

Pornesc după gardian. În timp ce mergem, presimt că voi fi dus “unde va”, iar acolo se va întâmpla “ceva” care va schimba cursul detenției mele. Prologul acelu “ceva” au fost cele câteva ore de izolare care se voiau a fi un avertisment clar, care nu trebuia uitat: în închisoare, indiferent ce se întâmplă, ultima realitate rămâne carceră. Deci, atenție! Presentimentul meu se va dovedi, din păcate, foarte exact.

Ne oprim în fața unei celule. Mă uit rapid deasupra ușii și descifrez: 321. Un număr care va deveni important în destinul meu. Gardianul deschide ușa și mă găsesc în fața unui spațiu plin cu oameni. Priveliștea neașteptată parcă mă izbește în față. În centru, în apropierea ușii, îmbrăcat de gală, arogant și plin de sine, dar voind să pară vesel și binevoitor, colonelul de Securitate Gheorghe Crăciun, comandantul penitenciarului Aiud. În prima clipă, năucit de spectacol, nu recunosc pe nimeni, dar privind mai atent, încep să descopăr o serie de cunoscuți: Nistor Chioreanu, Aurel Călin, Petrică Bolintineanu, Gelu Gheorghiu, Mircea Dumitrescu, Tache Savin, Dumitru Chica.

Colonelul Crăciun vorbea celor prezenți cu obișnuitul lui aer plin de importanță. Peste puțin timp, mai apar doi – ultimii. Unul este un tip solid, cu o figură masivă, cu trăsături parcă de tătar, bronzat (adus, probabil, de la muncă în plin soare), contrastând cu paliditatea și debilitatea majorității celor prezenți. Celălalt este un om înalt, cu păr cărunț, cu un chip blajin, zâmbind cu sficiune. Colonelul Crăciun îi prezintă:

- Domnul Petre Pandrea, marxist de-al nostru, ajuns printre dumneavoastră datorită unei erori. Dânsul, adaugă Crăciun, arătând spre celălalt, este Părintele Stăniloae.

Numele Părintelui Stăniloae mi-a izbit timpanul cu rezonanța unui tunet. Acum câțiva ani, când a sosit vestea că Părintele Stăniloae a fost arestat și condamnat, și că se află la Aiud, a fost o mare emoție în toată închisoarea. Marele teolog român în lanțuri! Pătîmește împreună cu cei mai hotărâți creștini care se împotrivesc Fiarei apocaliptice! Prin 1960, când eram în celulă cu Daniel Roman și Mircea Dumitrescu, am aflat că Părintele Profesor este într-o celulă la parter, cu niște țărani. Atunci le-am spus celor doi prieteni cât de mult doream să ajung în aceeași celulă cu Părintele Stăniloae. Acum, dorința mea s-a împlinit. Ce bucurie pentru mine! Inima îmi bate cu putere. Este neîndoielnic că Dumnezeu a auzit dorința mea fierbinte și a rânduit împlinirea ei în chiar ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Colonelul Crăciun își continuă perorația:

- Domnilor, v-am adunat în această cameră (pentru el, celula închisorii este "cameră"), din care au plecat de curând spre libertate Nichifor Crainic și alți colegi de-ai dumneavoastră. Și dumneavoastră veți pași pe urmele lor. Înainte de aceasta, însă, va trebui să treceți printr-o perioadă de acomodare. Va trebui să vă analizați trecutul politic în mod autocritic și să vă desolidarizați de tot ceea ce ați făcut. Veți discuta împreună, veți primi cărți și reviste, hârtie și creion...

După încheierea întâlnirii cu colonelul Crăciun se face repartizarea pe celule. Întrucât nu pot încăpea toți într-o celulă, o parte vor rămâne la 321, iar ceilalți vor merge la 322. Marea mea bucurie este că Părintele Stăniloae este repartizat la 322, unde sunt și eu. El se așează pe partea dreaptă, ultimul rând de paturi suprapuse spre fereastră, deasupra lui se așează Cristofor Dancu, iar pe patul al treilea, sus, eu. Zic în sinea mea: "La parter, preotul, la etajul întâi, diaconul, iar la etajul al doilea, nepotul clopotarului". Lângă mine, la ultimul etaj al celui alt rând de paturi este Nelu Rusu.

Vine un gardian și ne anunță:

- Toată lumea la plimbare în curte!

Oamenii încep să iasă. Eu mă îndrept spre Părintele Stăniloae care rămâne ultimul și îi spun:

- Sărut dreapta, Prea Cucernice Părinte, sunt Liviu Brânzaș, fost elev la liceul “Samuil Vulcan” din Beiuș și mă bucur foarte mult că am ajuns cu dumneavoastră, căci vreau să urmez teologia.

Părintele îmi întinde mâna, zâmbind cu bunătate. Se reflectă pe chipul lui bucuria prilejuită de faptul că, un tânăr din fundul temniței visează să urmeze teologia. Mă privește cu încredere și zice:

- Neamul românesc a trecut prin multe momente grele în istoria sa, dar a răzbit și a biruit întotdeauna prin credința în Dumnezeu și prin speranța în triumful final al binelui. Așa se va întâmpla și acum. Să răbdăm cu tărie și smerenie suferința ce ni s-a dat.

Această mărturisire a Părintelui sună ca un testament.

Îleșim împreună în curte. Mă îmbrățișez cu prietenii mei tineri: Gelu Gheorghiu și Mircea Dumitrescu. Gelu este exuberant ca întotdeauna și plin de efuziune. Vădit bucuros că vom fi iarăși împreună, zice:

- Îți amintești ce bine am petrecut noi când eram cu voi, beiușenii, în celulă? Cât am râs când am fost cu Dodi și cu tine, n-am râs niciodată. Ce vremuri frumoase au fost!

“Ce vremuri frumoase!” Sărmanii de noi! Dacă am ajuns să ni se pară zilele din temniță drept “vremuri frumoase”, înseamnă că ne-am păstrat nealterată dispoziția optimistă. Dar Gelu are, într-un fel, o foarte mare dreptate: cu frăția pe care am trăit-o în închisoare, nu ne vom mai întâlni niciodată!

Apoi îmi îndrept atenția spre ceilalți. În primul rând mă duc să-l cunosc pe domnul Radu Mironovici. Nu este oricând la îndemână să cunoști pe unul dintre fondatorii Mișcării Legionare. Am parcurs 11 ani de închisoare ca să am acest privilegiu. În regimul bolșevic, legionarii veritabili sunt numai în închisoare. Cine nu a ajuns aici, înseamnă că a renunțat la luptă sau că nu prezintă nici un pericol pentru comunism. Domnul Mironovici este înalt, bine construit ca structură fizică,

un bărbat frumos, pe care nu se văd nesfârșiții ani de suferință. Rămâi impresionat de statura și chipul acestui om care și-a petrecut aproape toată viața prin închisori și prigoane. Când mă prezint, îmi spune, spre surprinderea și bucuria mea, că prin 1960 a stat la Zarcă cu fratele meu Virgil, căruia îi păstra o plăcută amintire. În timp ce discutăm, ne plimbăm prin curtea Secției. Mă simt ispitit să-l iau de braț pe acest om legendar. Înving timiditatea și fac gestul cu sentimentul celui care îndeplinește un act dintr-un ritual sacru. Simt că domnul Mironovici este bucuros pentru afecțiunea filială pe care o manifest față de el. Și mergem așa, braț la braț, două generații care s-au întâlnit în temniță. O generație care apune și alta care răsare. Stăm în tranșeele temnițelor comuniste, umăr lângă umăr, în această cruciadă anticomunistă.

Ne întoarcem în celulă și luăm masa. După aceea, ne reunim toți la 321. Ia cuvântul Victor Vojen. Din ceea ce spune, înțelegem că el va fi șeful acestor întâlniri, avându-l ca ajutor pe Gheorghe Parpalac, pe post de “politruc”, cum s-ar spune. Parpalac este bălbăit și depune eforturi vizibile ca să-și camufleze defecțiunea.

Lucrurile încep să se clarifice. Aici a fost concentrată aproape toată elita politică din Aiud. Iată numele acestor personalități:

1. Radu Mironovici, unul din cei cinci fondatori ai Mișcării Legionare, singurul comandant al Bunei-Vestiri rămas în țară;
2. Nistor Chioreanu, al doilea ca autoritate după Nicolae Pătrașcu, în Mișcarea Legionară reorganizată în țară;
3. Aurel Călin, urmând ca prestigiu după Nistor Chioreanu;
4. Părintele Ion Dumitrescu-Borșa, fost secretar al partidului “Totul pentru Țară”, ultimul supraviețuitor al echipei legionare care a plecat în Spania să lupte împotriva bolșevismului;
5. Ion Victor Vojen, printre ultimii supraviețuitori din grupul Axa;

6. Augustin Bidianu, fost ministru;
7. Radu Budișteanu, fost ministru;
8. Ilie Niculescu, fost șef al răzleților din București, stând în închisoare din 1941;
9. Victor Biriș, personalitate importantă în timpul statului național-legionar, întemnițat tot din 1941;
10. Dumitru Groza, șeful Corpului Muncitoresc Legionar în 1940;
11. Titi Cristescu, legionar activ în prigoana carlistă;
12. Petrică Bolintineanu, de asemenea legionar activ în prigoana carlistă;
13. Dumitru Chica, fost director al CAM;
14. Nelu Rusu, activ în reorganizarea din 1945/'48;
15. Iosif Costea, fost prefect de Hunedoara;
16. Tache Savin, vechi legionar;
17. Luca Dumitrescu, scriitor;
18. Nicu Bălănescu, legionar activ în perioada de reorganizare a Mișcării din țară;
19. Părintele Dumitru Stăniloae, mare personalitate teologică și ecleziastică;
20. Cristofor Dancu, diacon, scriitor, descendent din spița lui Gheorghe Lazăr;
21. Gheorghe Parpalac, singurul fără importanță în Mișcarea Legionară dintre vârstnicii prezenți. Dintr-un anumit punct de vedere, va deveni însă cel mai "important";
22. Petre Pandrea, publicist marxist, cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Urmează o grupă de tineri:

1. Florian Dumitrescu, student, fost șef al tineretului legionar universitar;
2. Alexandru Virgil Ioanid, student, mare personalitate spirituală;
3. Gelu Gheorghiu, student;
4. Mircea Dumitrescu, student;
5. Ghiță Ungurașu, student;
6. Ion Agapie, arestat din 1941;

7. Iorgu Savin, fratele lui Tache Savin;
8. Costache Vasiliu, student;
9. Virgil Bordeianu, student.

Aud pe unii exprimându-și mirarea că nu sunt aici Nicolae Pătrașcu, prințul Alexandru Ghica, profesorul George Manu, Sebastian Mocanu, Mircea Nicolau. Cu aceștia ar fi prezent, într-adevăr, întreg comandamentul legionar de la Aiud. Unii spun că profesorul George Manu ar fi murit. Nu ne vine să credem. Din nefericire, se confirmă că este adevărat. Mare personalitate, profesorul George Manu (savant atomist, intelectual polivalent, caracter excepțional, erou al onoarei) a fost ucis de bolșevici. S-au exercitat asupra lui presiuni fizice și morale de durată, ca să cedeze. A murit demn și dârz, ca un coborâtor veritabil din spița princiară a Cantacuzinilor și din viță ostășească a generalului Gheorghe Manu, eroul Independenței. Cel care spusese la procesul din 1948, la ultimul cuvânt, că “tot ce-am făcut a fost pentru a distruge comunismul și îmi pare rău că nu am reușit”, nu putea să moară decât în acest fel!

* * *

Șeful formal al “reeducării” de la 321 este Victor Vojen. Mircea Eliade îl pomenește în “Romanul adolescentului miop”. Șeful real, adică politrucul, este Parpalac. Între ei va fi o permanentă luptă. Vojen va susține linia reeducării formale, pentru a se pune punct suferinței nesfârșite pe care o îndurau bieții oameni, în timp ce Parpalac afișa convertirea totală la marxism și renașterea sinceră în spiritul bolșevic. Perorațiile lui marxiste din timpul ședințelor, provocau ilaritate sau cel puțin zâmbete ironice, în timpul cărora se bâlbâia tocmai când voia să fie mai convingător.

Acum, la început, problema se părea că va fi ușoară. Cei dispuși la compromis au calculat că vor face o declarație formală, care – credeau ei – nu va afecta vreodată valoarea morală a persoanei lor, iar cei care erau hotărâți să refuze orice

fel de compromis sperau că nu vor avea de suportat nici o consecință mai drastică, pentru că – nu-i așa? – suntem într-un moment de maximă destindere politică.

Dar lucrurile vor evolua altfel!

Chiar a doua zi, explodează bomba. După ce ne așezăm toți jos, unii pe paturi, alții pe băncile din jurul mesei centrale, începe ședința. La masa “prezidiului” sunt așezați: Victor Vojen, Parpalac și Victor Biriș. Acesta din urmă are în față un teanc de hârtii. Toți ne întrebăm ce-o fi fiind scris pe atâtea pagini, că doar o declarație formală cuprinde cuvinte mai puține. Dar ne vom lămuri imediat.

Grav și imperturbabil, fără să privească la asistență, Biriș își începe declarația. Ceea ce ne citea era un fel de roman al vieții sale, dar nu o autobiografie în sensul strict al cuvântului, ci totul era aranjat și formulat în așa fel, încât să se conformeze modelului “autodemascării” de la Pitești. Totul trebuia mărturisit, până la cele mai neștiute gânduri, afirmații și fapte, iar cele mărturisite trebuiau să fie numai și numai lucruri negative. Din loc în loc, înșirarea evenimentelor erau întrerupte de autocalificări, mai exact, de autocalificări morale.

În timp ce Biriș își rostește spovedania (“spovedania unui învins!”), auditorii stau nemișcați și se minunează vizibil de ceea ce aud. Cel care făcuse două decenii de închisoare, traversate cu dârzenie și demnitate, se autodenunța a fi cel mai vicios, josnic și laș om din lume. În final, a reieșit că el, Victor Biriș, nu a săvârșit vreodată, nici măcar din întâmplare, vreo faptă generoasă și onorabilă. Opereta care se crezuse că se va derula în această celulă, se transforma rapid în dramă și tragedie. Un om integru și curajos până la această oră, săvârșește în această clipă un act de sinucidere morală, fără a se exercita asupra lui vreo presiune morală directă sau vreo violență fizică insuportabilă. Iar acest act se dorea să fie “modelul” pe care să-l urmăm și noi.

Din momentul “autodemascării”, Victor Biriș s-a izolat de restul camarazilor, fără să mai comunice cu nimeni. În zilele următoare, în cursul plimbărilor prin curte, am încercat să mă apropiu de el și să pătrund în taina prăbușirii sale sufletești, dar

a refuzat orice apropiere. Îl priveam cum se plimbă singur, cu fața inexpressivă și privirea fixă, ca un om care merge spre o direcție care nu duce nicăieri. În ochii lui nu se putea citi nici o satisfacție. Nu părea deloc fericit că în curând, prin prețul plătit, va fi liber. Victor Biriș va duce cu el în mormânt această mare taină a sufletului său. Chiar așa și-a intitulat Giovanni Papini capitolul despre trădarea din Ghetsimani: “Taina lui Iuda”. De ce a trădat Iuda? Nimeni nu va înțelege vreodată, în mod clar, această enigmă. De ce s-a lepădat de sine Victor Biriș? Va rămâne totul un mister. Am auzit mai târziu că, la puțin timp după eliberare, Victor Biriș și-a găsit sfârșitul sub roțile unui tren în gara Mediaș, într-o dimineață cețoasă. S-a sinucis? A fost aruncat sub tren? Cine știe! (În orice caz, un sfârșit similar cu cel al lui Iuda: trădarea nu i-a adus decât moartea!)

* * *

După șocul sufletesc produs de actul lui Biriș, mă retrag câțva timp în mine însumi ca să reflectez și să decid în ultimă instanță. Trebuie să deliberez profund și serios, căci aici este vorba de ceva foarte grav. Se așteaptă și de la noi o lepădare de sine totală, asemenea celei pe care a pronunțat-o în fața noastră, prin spovedania sa, Victor Biriș, fostul erou al închisorilor de sub două dictaturi.

Să ne facem spovedania? În fața cui? A lui Parpalac, renegatul? A colonelului de Securitate Gheorghe Crăciun, de profesiune asupritor și exterminator al românilor? Dar cine este el, duhovnicul meu? El este, potrivit credințelor mele, reprezentantul diavolului. Lui nu am ce să-i mărturisesc nimic în sensul spovedaniei. În fața lui nu pot face decât ceea ce a făcut Mântuitorul în fața lui Pilat: a depus “mărturia cea bună”, cum a caracterizat-o Sfântul Pavel (I Tim.6,13). Iar mărturia a fost clară și definitivă: “Eu pentru aceasta am venit în lume ca să mărturisesc adevărul”. În cazul nostru, adevărul este că toate cele de care vor bolșevicii să mă lepăd constituie credința și iubirea sufletului meu: Dumnezeu, Biserica, Neamul românesc,

eroii și martirii neamului...La asemenea lucruri nu se poate renunța, asemenea idealuri și valori nu se pot renega.

Am fost condamnat de către regimul comunist, pentru împotrivire la instaurarea lui în România. Motivele care m-au determinat la această atitudine nu au fost de ordin social (la ora aceea eram o familie de oameni modești, săraci chiar, după patru ani de refugiu), ci erau integral de natură spirituală. În familia noastră s-a cultivat un spirit antibolșevic încă din copilăria mea. Bunicul meu, Moise Brânzaș, cunoscuse ororile bandelor bolșevice ale lui Bela Kuhn, din 1918 și vorbea de bolșevici așa cum ar vorbi un pustnic despre diavoli: întruchiparea maximă a răului. Pentru familia noastră, aderarea la comunism și înscrierea în P.C.R. echivala cu o lepădare de Hristos și o unire cu satana! După familie, a urmat școala. Învățătorul meu, preotul Vasile Bucur, naționalist și creștin, m-a învățat de asemenea, să urăsc bolșevismul. În timpul războiului antisovietic a scris un “poem dramatic” intitulat “Jertfa Basarabiei”, în care îi prezenta pe bolșevici drept dușmanii lui Dumnezeu și ai Neamului. Apoi a urmat educația de la liceul “Samuil Vulcan”, educație preponderent creștină și românească, deci anticomunistă.

Prin acești factori educativi mi-am format un univers interior, la baza căruia stăteau trei principii-forță: credința în Dumnezeu, dragostea de neam și cultul eroilor. Acestea mi-au creat sentimentul și conștiința de cruciat, cu care am intrat în luptă și am suportat calvarul temniței.

În timpul detenției, m-am străduit, în general, să am o atitudine demnă și fără teamă în fața gardienilor și politrucilor care supravegheau și sancționau atitudinea noastră în închisoare. Înfruntând momente grele (la Oradea, Cavnic și Gherla), am acumulat o valoare morală a suferinței suportate cu demnitate și curaj. Tocmai acum să sacrific acest tezaur cucerit prin atâtea suferințe?

Dar sunt eu, oare, pregătit și capabil să suport prigoana și chinurile la care voi fi supus, după toate probabilitățile, în urma rezistenței mele? Și poate nu va fi vorba de o suferință

oarecare, ci de una maximă și de durată, care poate duce fie la moarte, fie la prăbușire morală.

Este adevărat că, fiind vorba de moarte, dacă mă gândesc bine, potrivit stării mele fizice, îndeosebi pulmonare, puteam muri demult. Am avut de-atâtea ori convingerea că am supraviețuit printr-un miracol și că de acum înainte, eu nu-mi mai aparțin. Privind în adâncime, nu trebuie, deci, să-mi fie teamă că îmi pun viața în cumpănă, căci eu, de fapt, sunt mort demult. “Dacă nu vrei să greșești, zice un Sfânt Părinte, consideră-te înmormântat de trei zile!” Probabil că mulți oameni, pentru a-și justifica lașitatea, își spun: o singură viață are omul. Da, o singură viață, zic și eu, însă adaug: dar și o singură onoare!

Îmi pun o întrebare ce poate fi decisivă: dacă supraviețuiesc prin compromis, la ce îmi va servi libertatea? Fără menținerea prestigiului moral, libertatea devine inutilă. Libertatea nu are sens și nu este necesară decât dacă vom putea crea și lupta mai departe pentru țelurile noastre. Iar aceasta nu se poate decât numai dacă ți-ai format și păstrat o deplină autoritate morală.

Am ajuns, așadar, la ceasul în care trebuie să aleg între moartea fizică și moartea morală. Voi fi, oare, din cauza refuzului meu în primejdia morții fizice? Nu se știe niciodată. Profesorul George Manu a fost victima rezistenței sale demne. Supus la presiuni, în urma cărora s-a îmbolnăvit, nu i s-a acordat asistență medicală decât în clipa în care era prea târziu.

În partea finală a dezbaterilor mele interioare, îmi imaginez reîntoarcerea mea acasă, în sânul căminului părintesc, cu fireasca și infinita bucurie a părinților, mai ales a mamei. Ei sunt siguri că fiul lor s-a întors acasă integru, nu numai cu trupul, ci și cu sufletul. Ei cred că sunt un biruitor, nu un înfrânt. Pot eu să le răpesc această bucurie? Aceasta să fie răsplata mea pentru suferințele lor? O, nu, niciodată! Această ultimă stare sufletească mă hotărăște definitiv.

După această decizie finală, m-am înseninat. Simt o liniște în adâncuri. Este exact aceeași stare sufletească pe care am trăit-o la Cavnic, când, deși am rămas în picioare și mă

așteptau represaliile, eram mult mai calm decât cei culcați. De fapt, aici este aceeași situație, dar la un alt nivel. Acolo trebuia să ne culcăm cu trupul, aici ni se cere să ne culcăm cu sufletul. Nu se poate!

“Mai bine este mie să mor într-o clipă și să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atâta vreme, decât să mă las biruit de frica morții și să fac de ocară înțelepciunea mea și să mă supun din lașitate unei porunci ce mi se impune cu sila.” (Sf. Isaac Sirul – Cuv. XXV, Fil. X, pag. 140).

“Unii socot că e demență curată faptul că, deși putem să sacrificăm de formă și să rămânem mai degrabă în credința noastră, totuși, preferăm să ne încăpățânăm în credința noastră. Fără îndoială, ne dați sfatul să vă înșelăm. Însă pricepem și noi de unde pornesc toate aceste sugestii, cine le inspiră și cum se lucrează la nimicirea credinței noastre, când prin stăruințe viclene, când prin acte de cruzime.” (Tertulian Apologeticul – Apologeti de limbă latină, pag. 82).

* * *

După aceste clarificări interioare, sunt liber să mă îndrept spre preocuparea mea principală. Trebuie să beneficiaz la maxim de prezența Părintelui Stăniloae. Părintele se oferă să-mi țină în fiecare seară un curs de teologie. Participă și ceilalți tineri, îndeosebi Gil Ioanid. În jurul patului Părintelui Stăniloae, celula ia aspectul unui amfiteatru. Toți ne așezăm, unii sus, alții jos, și ascultăm cu atenție. Părintele Stăniloae nu procedează ca Părintele Ageu care mi-a predat teologia în cel mai pur stil didactic, ci ne prezintă diverși teologi, de la Sfinții Părinți clasici, la teologii ruși. Deși acum, rețin mai puține amănunte, în schimb, îmi măresc viziunea teologică. Sigur că nu lipsesc momentele filocalice. Traducătorul Filocaliei în limba română este, desigur, cel mai competent în acest domeniu al nevoinței spre desăvârșire. Acum am înțeles, ceea ce până în acest moment am intuit doar, faptul că gândirea și simțirea Sfinților Părinți este forma autentică a Creștinismului.

Cine vrea să cunoască despre Hristos, trebuie să citească Sfânta Evanghelie. Cine vrea să-L urmeze pe Hristos, trebuie neapărat să citească scrierile Sfinților Părinți. Ei te învață din propria lor experiență cum se obține mântuirea.

Nimeni nu poate fi creștin adevărat dacă nu cunoaște învățăturile Sfinților Părinți. Ei sunt exploratorii căii spre Hristos. Ei au interpretat corect harta evanghelică și au atins polul mântuirii. Cheia renașterii creștine este urmarea lui Hristos după modelul patristic.

A încerca să fii creștin ocolind învățăturile Sfinților Părinți, înseamnă să fii neînțelept, vanitos și mândru. Lumea protestantă este atât de săracă fără comoara patristică.

“Ajung sfințele și de Dumnezeu insuflatele Scripturi spre vestirea adevărului. Dar sunt și multe scrieri alcătuite despre acestea de fericiții noștri dascăli și cel ce le citește pe acestea va cunoaște tâlcuirea Scripturilor și va putea dobândi cunoștința pe care o dorește.” (Sf. Atanasie cel Mare – Cuvânt împotriva elinilor, pag. 29).

Dacă nu te răscolesc scrierile Sfinților Părinți, dacă nu întind în tine resortul interior spre renaștere, înseamnă că nu ai nici o adeziune interioară la desăvârșirea pe care au realizat-o ei.

“De aceea se pune atâta preț în scrierile Filocaliei pe baza gândurilor. Patimile pot fi topite și faptele externe pot fi îmbunătățite numai după ce omul s-a deprins să-și urmărească atent orice gând, ca dacă e rău, să-l alunge îndată sau să-l curețe și să-l îmbrace în pomenirea lui Dumnezeu. Când astfel toată desfășurarea vieții lăuntrice se va face curată, luminoasă, bună, pătrunsă de lumina pomenirii lui Dumnezeu, omul va deveni bun cu adevărat și în viața externă și slobod de patimi. De aici înainte va crește în dragostea de semeni și va cunoaște tot mai mult tainele adânci ale vieții spirituale, pătrunzând în centrul de lumină și de fericire dumnezeiască.

Dar până atunci, trebuie să ne conducem viața sufletului după prescripțiile cele mai precise, cele mai amănunțite, în chipul cel mai statornic. Sfinții Părinți sunt maeștrii neîntrecuți într-o știință, pe care noi am lăsat-o să ne fie răpită, în știința

sufletului, care e cea mai scumpă realitate după Dumnezeu, și cunoștința aceasta a lor ne-o pun la dispoziție în aceste scrieri.” (Pr.Prof.Dumitru Stăniloae – Cuvânt înainte la Filocalia, vol.II).

“Dacă ne-am aminti, fraților, de cuvintele sfinților bătrâni, dacă am cugeta la ele totdeauna, cu greu am păcătui, cu greu am cădea în nepăsare.” (Avva Dorotei – Să nu judecăm pe aproapele, Fil.IX, pag.537).

* * *

În acest timp, procesul de reeducare continuă. Se conturează, încetul cu încetul, două tabere: una care vrea să se reeduce, iar alta care nu vrea. Majoritatea oamenilor refuză reeducarea. Fiecare din aceste două tabere se împarte, la rândul ei, în alte două tabere. În tabăra reeducaților: unii vor o reeducare totală (Parpalac, Bordeianu...), alții doresc doar o reeducare de circumstanță (Vojen, Iosif Costea, Părintele Borșa, Tache Savin, Dumitru Groza...). În tabăra celor care refuză reeducarea există, de asemenea, două orientări: în prima grupă majoritară, domină opinia că trebuie manifestată o minimă maleabilitate, care, însă, să nu depășească limitele onoarei; în cealaltă grupă este clară decizia că nu se admite nici o tranzacție. Idealul unei vieți nu se negociază sub nici o formă.

După Victor Biriș, urmează alții cu “autodemascarea”. Gheorghe Parpalac, cu limbajul lui de secretar P.C.R., este de-a dreptul penibil. Biriș, cel puțin, dăduse impresia unui soldat care în finalul bătăliei s-a predat total inamicului. Parpalac, din contră, are aerul că a fost bolșevic de când s-a născut.

Virgil Bordeianu este vehement în acuzația față de bătrâni. Ei sunt vinovați – zice el – de orientarea tineretului pe “căi greșite”. El lasă să se înțeleagă că este doar un biet miel nevinovat, rătăcit pe cărarea lupilor. Acești doi indivizi mi se par foarte periculoși. Am senzația că dacă și aici la Aiud s-ar folosi presiunea fizică – sub o anumită formă -, cei doi nu ar ezita să o folosească.

Costache Vasiliu continuă în nota lor, dar este mai moderat și nu provoacă atâta antipatie.

Urmează Victor Vojen. Este un mare talent oratoric. Folosește talentul pentru a vorbi mult fără a spune aproape nimic. Atât el, cât și alții (Păr. Borșa, Dumitru Groza) se vor folosi de Horia Sima ca să-și manifeste spiritul autocritic legionar. Pentru că se jenau să-l atace pe Căpitan în prezența atâtor legionari, așa cum li s-a cerut (au făcut-o, dar mai ponderat), își revarsă patima asupra lui Horia Sima. Victor Vojen încearcă această echilibristică, dar Parpalac îi amintește, din când în când, că Mișcarea Legionară trebuie condamnată integral.

Dumitru Groza nu mi se pare omul înzestrat cu calitățile necesare funcției pe care a îndeplinit-o, nici din punct de vedere intelectual și nici moral. A fost adus la suprafață de evenimente. Acum este reasezat de selecția timpului, la locul lui, mult mai modest. Se și comportă ca atare. Cântă aceeași arie antisimistă.

Cazul Părintelui Dumitrescu-Borșa este mult mai interesant, având în vedere rezonanța numelui său de comandant legionar din prima serie, de luptător în Spania și apropiat al Căpitanului. Înainte de a intra în subiect, își justifică atitudinea printr-o întâmplare petrecută cu câteva zile înainte de arestarea Căpitanului, din aprilie 1938.

- Eram împreună cu Căpitanul, la Casa Verde, povestește el. Eram acolo cei mai apropiați ai săi. La radio se cânta "Cruce albă de mesteacăn". Melodia tristă ne-a înfiorat sufletele. Atunci Căpitanul a zis: "Hei, băieți, noi mergem pe linia destinului nostru. Cei mai mulți dintre noi vom cădea răpuși. Dar voi, cei care veți rămâne, aveți datoria să povestiți generațiilor viitoare lupta și sacrificiile noastre. Să povestiți tot ce am făcut: și bun, și rău!"

Părintele Borșa se oprește o clipă. Momentul povestit pare autentic. El a creat în sufletele ascultătorilor o anumită stare de emoție. În clipa de tăcere care a urmat, probabil și-au amintit că la începutul cărții "Pentru Legionari" este scris: "În acest volum este scrisă povestea tinereții mele...cu simțirile, credința, gândurile, faptele și greșelile ei". Ultimul cuvânt

indică în mod evident faptul că autorul cărții nu era omul care să fugă de adevăr.

- Consider că momentul acela a sosit, încheie Părintele Borșa, cu un ton calculat sobru și cu un aer victorios.

După acest preambul justificativ, el începe să povestească. Și spre stupefacția celor mai mulți, el începe să-l critice chiar pe Căpitan. Unii – mai ales cei tineri – își manifestă revolta în mod vizibil. Dar Părintele continuă perseverent. Trece apoi la Horia Sima, pe care pare hotărât să-l desființeze. Având în vedere că în 1940 a participat, în umbra lui moș Zelea, la încercarea de înlăturare a lui Horia Sima din funcția de Comandant suprem al Mișcării Legionare, dezlegarea aceluia moment dramatic se produce acum, după două decenii. Aici, în mijlocul atâtor legionari, bătrâni și tineri, Părintele Dumitrescu-Borșa a dat un examen hotărâtor, care a arătat în mod clar și definitiv, că nu el era cel chemat și demn de a fi urmașul Căpitanului. Păcat de eroismul său din Spania! Cartea sa de amintiri din războiul anticomunist din Spania, intitulată “Cea mai mare jertfă legionară”, se termină cu o invocatie către Moța și Marin: “Dați-mi o fărâmă, măcar, din marea voastră credință ce v-a urcat pe culmi cerești, ca și noi aici, să mergem pe calea ce ne-ați arătat, ca să putem muri ca și voi...” (pag.274).

Ce frumos ar fi fost dacă în ultimii ani de închisoare, Părintele Borșa și-ar fi adus aminte de propriile sale cuvinte. Dar se vor adevăra alte cuvinte, tot ale lui, în aceeași carte, adresate tinerilor: “Noi vom pleca, ducând în mormânt și oarecare păcate. Ceea ce nu a dat sufletul nostru, veți completa voi. Sperăm ca cei ce avem urmași, să ne fie superiori...” (pag.196).

Tache Savin susține și el necesitatea reeducării. Pentru că am stat înainte în aceeași celulă, îmi permit să-l mustru:

- Nea Tache, de ce faci aceasta? Îmi permit să te întreb, pentru că am mai fost împreună în celulă și te-am apreciat. Dumneata care ești trecut în Cartea Căpitanului, nu-ți mai poți permite să faci orice. Chiar dacă acest argument de ordin moral nu te convinge, îți spun un lucru de care o să-ți amintești, dacă se va împlini: vom ieși deodată din închisoare! Dacă comuniștii

nu sunt obligați să ne elibereze, nu ne vor elibera. Iar dacă sunt obligați, atunci indiferent de ceea ce facem, tot ne vor elibera. Orice compromis este inutil.

Iorgu Savin, fratele lui Tache, își prezintă poziția în același spirit ca fratele său. Nu știu ce atitudine ar fi avut dacă nu ar fi fost sub influența fratelui său mai mare.

Iosif Costea pledează pentru renunțarea la luptă și întoarcerea acasă, suferințele fiind, de-acum, inutile. Acești ostași ai unei necurmate bătălii, au dreptul să se întoarcă la vatră. Ascultându-l pe Iosif Costea, sunt de acord că fiecare este stăpân pe destinul său și că e liber să hotărască în raport de sine, în numele său. Singura problemă este că pe acești avocați ai renunțării, care au aerul că doresc să ne facă un mare serviciu și vorbesc în numele nostru, nu i-a angajat nimeni ca să ducă tratative cu asupritorii noștri. Iosif Costea își termină pledoaria cu un strigăt patetic:

- Să se termine odată cu martirajul acesta!

Strigătul lui mă săgetează la inimă. Bietul om! Prin câte suferințe a trecut ca să scoată un asemenea strigăt! Dar strigătul lui conține un adevăr cutremurător. Aici sunt oameni care de-o viață întreagă tot luptă și pătimesc în închisori și prigoane care nu se mai sfârșesc. Până când va mai putea răbda sărmana ființă omenească? Doar omul nu este din granit. Cel care nu a trecut prin beciurile infernale ale Securității și nu a stat cu anii la Zarcă, nu va putea înțelege niciodată dimensiunea acestui strigăt. Mult timp îmi va răsună în urechi acel strigăt izvorât din adâncul unei mari suferințe și deznădejdi. După nesfârșiții ani de închisoare, “mlaștina deznădejzii” nu mai era o figură de stil, ci o zguduitoare realitate.

Îmi dau seama că asist la un moment istoric. Se încearcă asasinarea morală a fruntașilor legionari, profitându-se de lungii ani de temniță, pentru unii aproape un sfert de veac. Dar oamenii nu-și pot călca în picioare sentimentele și credințele pentru care au luptat din tinerețe. Fiecare din cei care vor lua cuvântul de acum înainte, își apără onoarea în stilul său.

Așa cum nu am admis în problema creștină părerea talmușiștilor care de 2000 de ani Îl atacă pe Hristos și Biserica

Sa, de asemenea, în problema românească nu admit părerea bolșevicilor atei și internaționaliști. Cu atât mai mult, cu cât aceștia, în foarte mare procent, nici măcar nu sunt români. Când părerea românului Gheorghe Crăciun care se pretinde patriot, coincide cu părerile lui Nikolski, Ana Pauker, Lukacs Lászlo, Liuba Chișiniewski, Maghioros și alții, atunci pentru mine nu este nici o îndoială că el nu mai are nimic comun cu interesele românești. Ce filiație sau afinitate pot avea cei pe care i-am nominalizat, cu spiritualitatea și tradiția românească? Din ce punct de vedere sunt aceștia continuatorii lui Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu sau Mihai Eminescu?

Este evident că veritabilii continuatori ai acestor giganți ai istoriei și culturii românești sunt acești întemnițați de la Aiud. Își poate imagina un român cu bun simț pe Ștefan cel Mare, pe Brâncoveanu, pe Horia, pe Avram Iancu sau Eminescu, ca membru de frunte în C.C. al P.C.R.? Se poate gândi despre ei așa ceva fără să se comită un act de neiertată blasfemie națională? Martirii și geniile neamului în slujba puterii sovietice, în slujba ateismului?! Cum nu se zguduie mormântul de la Putna sau Țebea?!

Pentru mine totul este foarte clar: Ateii și internaționaliștii sunt dușmanii neamului meu. Iar cei împreună cu care pătimesc între zidurile Aiudului sunt soldații unei mari cruciade de apărare creștină și românească. În acest moment al istoriei naționale, locul meu este aici, împreună cu ei. Numai așa sunt eu însumi. Numai așa onorez calitatea de fiu al unei familii creștine și românești. Sunt sigur că bunicul meu, Moise Brânzaș, clopotarul din Șumugiu, care a mai trăit doar câteva luni după arestarea noastră, a fost foarte mândru că în acele vremuri de restriște pentru credința strămoșească și destinul românesc, nepoții săi se află în oastea luptătoare împotriva dușmanilor lui Hristos. Este o poruncă din cer: astăzi, eu trebuie să iubesc ceea ce urăsc bolșevicii și trebuie să apăr ceea ce vor ei să distrugă!

Între timp, se întâmplă un eveniment: Radu Budișteanu și-a executat integral pedeapsa și conform legii, va trebui eliberat. Din acest fapt, colonelul Crăciun vrea să facă un teatru care să impresioneze. Îl cheamă, îl anunță și îl retrimite apoi în celulă să-și ia rămas bun de la noi; și talentatul orator și avocat o face într-un mod impresionant. După ce face câteva declarații și mărturisiri în care trimite câteva săgeți în direcția reeducaților, se întoarce către domnul Radu Mironovici, căruia îi spune:

- Acum mă întorc către bădia Radu Mironovici, ultimul supraviețuitor dintre fondatorii Legiunii și îl rog să mă ierte dacă comportamentul meu n-a fost întotdeauna la înălțimea demnităților pe care le-am avut în Mișcarea Legionară.

Ce mărturie legionară mai clară trebuie?

După ce a strâns mâna tuturor, în prezența colonelului Crăciun, Radu Budișteanu a plecat, lăsând în urma lui o puternică impresie. Este exact ceea ce a dorit și colonelul Crăciun, numai că felul în care a decurs despărțirea, a fost exact contrar celor dorite de el. În tot timpul cât am fost împreună, am admirat la Radu Budișteanu talentul oratoric, cultura, sobrietatea și mai ales atitudinea morală.

* * *

În caietul pe care l-am primit pentru a-mi așterne “spovedania”, m-am hotărât să scriu și eu ceva. Întrucât eu sunt creștin și mă spovedesc numai unui sacerdot al Bisericii și, de asemenea, nu sunt obișnuit să-mi fac “autocritica” în fața “plenului” sau a tovarășului “prim-colonel” Crăciun, am compus și transcris două bucăți literare. Prima bucată este un poem în proză închinat Mamei, iar cealaltă este un elogiu adus lui Horia și Moșilor. Amândouă erau de ordin sentimental. Le-am citit într-una din zile celor de față. Părintele Stăniloae a fost foarte încântat. Am avut o clipă gândul ascuns că poate, vreodată, acest manuscris îl voi putea obține drept amintire. Și nu am fost departe de a mi se realiza visul. Iată cum: un educator al deținuților de drept comun, învățătorul Gheorghe

Laghiu, angajat al M.A.I. la Gherla și apoi la Aiud, a ajuns să cunoască această arhivă din timpul “reeducării” de la Aiud și i-a venit ideea să o sustragă. Încetul cu încetul, azi un caiet, mâine altul, a dus acasă la el tot ce i s-a părut mai interesant. Pagini semnate de Nicolae Pătrașcu, Vojen, Petre Pandrea, Ion Caraion, etc. Printre ele, se afla și caietul meu cu “Mama” și “Moșii”. Trădat de cineva, a fost arestat de Securitatea din Cluj. În timpul anchetei, când a fost vorba de caietul meu, l-au întrebat:

- Știi cine este Brânzaș?

- Nu!

- Este popă în Baci.

A fost condamnat la șase ani de închisoare. După 22 decembrie 1989, a făcut cerere pentru restituirea “documentelor” luate la percheziție. I s-a răspuns că este “material legionar”. Ce amintire neprețuită aș fi avut, dacă Laghiu nu ar fi fost trădat!

* * *

În fiecare zi, pe lângă ședințele de definire a pozițiilor, se citește câte un fragment din “Poemul pedagogic” al lui Makarenko. Lector pasionat: Virgil Bordeianu. Sub aparența unei blânde reeducări a copiilor rămași fără părinți în urma războiului și a revoluției bolșevice, a avut loc în Rusia un proces de dresare prin teroare colectivă a acestor nefericiți. După această metodă s-a realizat “reeducarea” de la Pitești. Bineînțeles, aici a fost perfecționată și dusă la paroxism, fiind vorba de un tineret creștin care trebuia distrus. Într-o zi, apare un episod în povestire: el, Makarenko, sub un impuls de moment, a dat o palmă unui copil. Din această cauză, n-a putut dormi toată noaptea. Avea, chipurile, remușcări. Culmea ipocriziei și cinismului! În realitate, educația în sistemul lui Makarenko era tot atât de nonviolentă, după cât de reală era fericirea în sistemul bolșevic! Este adevărat, bătaia nu o aplica el, ci grupurile de bătauși, special selecționați pentru aceasta. Aceste șocuri se aplicau de obicei noaptea. Același lucru s-a

întâmpilat și la Pitești. Cei care au aplicat efectiv bătaia, nu au fost Dej, Teohari, Nikolski sau Zeller, ci nenorociții de deținuți care s-au lăsat seduși de acești monștri, plătind până la urmă cu viața, încrederea acordată diavolului.

* * *

Ultimii care au vorbit în zilele acestea au fost Nicu Bălănescu, Nelu Rusu și Alexandru Virgil Ioanid. Ultimul și-a afirmat poziția din perspectivă pur religioasă. Este, într-adevăr, un tânăr profund religios și interiorizat. Nu reproșează nimănui nimic, ci doar lui însuși, că nu s-a putut conforma total exigențelor evanghelice.

Au mai rămas de vorbit doar trei. Ilie Niculescu, Mircea Dumitrescu și eu. Refuzăm să vorbim. Nu avem de mărturisit nimănui nimic. Parpalac se înfurie și face aluzii amenințătoare, din care nu lipsește, bineînțeles, cuvântul Zarcă. De-altfel, de la început s-a lansat cât se poate de clar și insistent, că cei care nu se vor conforma dorințelor lui Crăciun, vor ajunge la Zarcă, de unde nu vor ieși decât doar pentru a se preda. Iar pentru ca niște oameni intransigenți să se predea, înseamnă că vor fi supuși la o probă extremă. În tot timpul acestor dezbateri de la 321, a planat deasupra noastră amenințarea terorizantă a Zărcii. Acum se apropia ora destinului nostru. Vojen este agitat și chiar alarmat. A fost la Crăciun, unde a fost admonestat că nu reușește să ne determine să vorbim. Speriat și cu un fel de sentiment al răspunderii pentru cele ce s-ar putea întâmpla, Vojen ne roagă să vorbim. Avem libertatea de a vorbi orice, numai să vorbim, altfel nu se consideră încheiată “reeducarea” de la 321. “Scrieți, băieți, numai scrieți” – vorba lui Heliade Rădulescu. Acceptăm, în final, să vorbim, mai ales că ni se garantează libertatea de a declara orice. Asta și așteptăm.

Vorbesc eu primul. Fac o declarație scurtă, în fața tuturor, în care afirm că tot ce am făcut în viață a fost determinat de trei principii: credința în Dumnezeu, dragostea de neam și cultul eroilor. La aceste trei principii nu pot renunța sub nici o formă. Dar în cazul în care voi fi eliberat, voi respecta

legile țării. Și, ca și cum aceasta nu ar fi fost de-ajuns, încep să-mi exprim gândurile care m-au frământat în închisoare, referitor la mesianismul apostolic al neamului românesc, și declar în fața tuturor că doresc să contribui la realizarea acestui ideal, devenind preot. Nu-mi dau seama că nu prea dau dovadă de simțul realității, întrucât vorbesc ca și cum mâine vom ieși din închisoare într-o Românie liberă, iar nu într-o țară dominată de bolșevism, în care noi vom fi în permanență supravegheați și hărțuiți de Securitate. În această situație, nu prea sunt speranțe ca noi să putem deveni altceva decât “oameni ai muncii” de categorie inferioară, purtând mereu pe frunte stigmatul de “dușman al poporului”. Interesant că, în tot acest timp, probabil datorită surprizei, nu sunt întrerupt de nimeni. Închei declarația cu o frază, atât de dragă mie, reprodușă fidel din “Jurnalul” meu: “Acest mesianism apostolic este cel mai înalt ideal la care se poate ridica neamul românesc și cea mai valoroasă faptă a lui din istorie.”

Când termin, câțiva mă felicită: Părintele Stăniloae, Luca Dumitrescu, Aurel Călin, Petrică Bolintineanu și alții. Părintele îmi spune:

- Ai fost peste așteptări. Să știi că ai talent oratoric mai mare decât cel literar.

Sigur, pasiunea cu care vorbisem despre mesianismul apostolic a dat aripi cuvintelor mele. Împăcat în adâncul ființei mele sufletești de ceea ce am spus, m-am așezat pe marginea unui pat. Credeam că totul se va termina în acest fel. Dar n-a fost să fie așa. Pledoaria mea în favoarea mesianismului românesc a răscolit pasiuni mai vechi în sufletele unora. Și – culmea! – cel care vorbește primul (ca un fel de comentariu la cele ce am afirmat eu) este Victor Vojen. Straturile mai adânci ale sufletului său au fost puse în mișcare și, fără să țină cont de prudență, se lansează într-o dizertație asupra mesianismului românesc, care – zice el – a constituit un ideal pentru o generație... și alte considerații de acest gen.

Imediat ripostează Virgil Bordeianu și astfel se iscă o polemică în care se angajează mulți, unii pro, iar alții contra. În tot acest timp, Parpalac era ca un cazan sub presiune. Când n-a

mai putut suporta, mai ales când a văzut implicarea lui Vojen în favoarea mesianismului, izbucnește:

- Să se termine odată cu mesianismele! Este inadmisibil ca să se vorbească despre așa ceva, aici și acum!

Parpalac și-a luat în serios rolul de politruc și a reacționat prompt la nostalgiile nepermise ale lui Vojen. Deși el se adresează lui Vojen, totuși eu am provocat acest scandal și, în ultimă instanță, eu trebuie să fiu acuzat. Momentul este dificil pentru mine. În această clipă, se ridică Părintele Stăniloae și intervine în favoarea mea, demonstrând că mesianismul de care vorbesc eu nu are caracter politic, ci unul pur religios. Fericit de această intervenție, nici nu pot urmări îndeajuns ceea ce spune Părintele. Vorbește de spiritualitatea românească, cea care va avea de jucat un rol important în Creștinismul de mâine. Cuvântul lui pare un curs de istorie și spiritualitate românească. La televiziune, în decembrie 1989, Părintele Stăniloae a exprimat aceași idee pe care am auzit-o la celula 321, formulată astfel: "Cultura Europei este o simfonie, în care noi, românii, trebuie să aducem nota noastră proprie, poate cea mai frumoasă". În acest "cea mai frumoasă" am crezut și eu atunci, la celula 321 de la Aiud. Și nu întâmplător (ca un fel de ecou peste decenii), un autograf al Părintelui Stăniloae sună așa: "Lui Liviu Brânzaș, cu o deosebită afecțiune și bucurie pentru gândirea sa cu totul identică cu a mea despre spiritualitatea românească și misionarismul ei în lume."

În urma acestui război ideologic stârnit de afirmațiile mele în legătură cu mesianismul românesc, am impresia că declarația mea de bază în legătură cu reeducarea a fost uitată. Mă bucur, pentru că declarația de fidelitate față de cele trei principii (credința în Dumnezeu, dragostea de neam și cultul eroilor) reprezintă exact contrariul a ceea ce urmăresc bolșevicii prin acțiunea lor de reeducare. Dacă vor sesiza mai clar acest lucru, sigur voi fi atacat din nou. Dar totul se liniștește și se trece mai departe.

După mine, vorbește Mircea Dumitrescu. Toată lumea este atentă la ceea ce va spune acest tânăr bolnav și firav la trup. Ceea ce spune este simplu, clar și tranșant: nu este nimic de

renegat! Boala care l-a ros și îl pândește în continuare? Voia Domnului! Importantă este sănătatea sufletului. Este uimitor să constați cât de viguroasă și tenace este forța spirituală a acestui băiat, după atâția ani de suferință.

Ultimul vorbește Ilie Niculescu. Și pe el l-a dus zilele trecute colonelul Crăciun să vadă “libertatea”. Tovarășul colonel a rămas foarte neconsolat (citește:înfuriat) că deținutul care nu pășise pe străzi și nu mersese cu automobilul de 20 de ani, nu a apreciat “realizările epocale” ale socialismului. Deoarece Crăciun insista mereu să ne spună ce a văzut, Ilie Niculescu a spus că l-a impresionat un grup de tineri bronzăți care treceau veseli pe stradă.

- Numai atât?

- Numai!

- Dar blocurile?

- Nu știu cât de fericiți sunt cei ce locuiesc în ele!

Mă întreb: crede colonelul Crăciun că Ilie Niculescu, acest om inteligent și cult este un naiv și se va lăsa sedus de aparențe? Presupun că speră să găsească vreo fisură ascunsă a sufletului său, așa cum a găsit una în sufletul lui Victor Biriș.

Dar astăzi, când Ilie Niculescu își prezintă poziția, spulberă speranțele lui Crăciun, care ar fi dorit atât de mult să-l frângă pe acest legionar ce zace în temniță de peste 20 de ani. În cuvântul său, Ilie Niculescu afirmă că nici unul din cele două sisteme politico-sociale care se confruntă astăzi pe plan mondial nu este perfect, și nici unul nu a realizat ceea ce se înțelege din punct de vedere creștin, prin dreptate și armonie socială. De-abia un sistem nou, fundamentat integral pe principiile creștine, va realiza o societate cu adevărat umană și dreaptă. Un sistem care să fie sinteza creatoare a tot ceea ce s-a gândit și realizat în spirit creștin, în istoria civilizației umane.

- Care este sistemul acela? întrebă insinuant Parpalac. Cel legionar?

- Viitorul va răspunde, replică Ilie Niculescu, fără să se piardă cu firea.

Desigur, proaspătul “tovarăș” Gheorghe Parpalac vede în ideea lui Ilie Niculescu o apologie mascată a doctrinei

legionare. Ilie Niculescu nu i-a pus viziunii sale nici o etichetă, dar pledoaria sa pentru o autentică societate creștină este seducătoare pentru orice om care crede în Hristos și s-a format la școala Sfinților Părinți.

Nu este pentru prima dată când constat că a te declara în mod total creștin, echivalează cu a te declara legionar. Intervenția lui Parpalac este tipic bolșevică. Este dovada că și-a însușit psihologia și logica marxiștilor. În mentalitatea lor, orice om care are curajul de a-și afirma și manifesta credința creștină, fără nici o rezervă, este pericolos pentru socialism. Este pur și simplu un “legionar”. Pentru ei, un deținut care nu renunță la practicarea credinței este un legionar “înrațit”. Faptul că te rogi în genunchi în celulă, că în ziua de vineri renunți la ciorba de varză acră ca să îți post negru sau că oferi unui camarad bolnav o bucată de pâine sau o pereche de ciorapi, sunt în optica bolșevică, atitudini și activități legionare. Faimosul “ajutor legionar” apare în ochii lor ca o crimă contra umanității. În această interferență sau confuzie de planuri pe care o fac ei, nici nu mai știi unde sfârșește creștinismul și începe legionarismul, sau invers.

Probabil că și dorința mea de a deveni preot, dorință declarată public și ajunsă, desigur, la cunoștința politrucului, este considerată tot o faptă legionară. Dar vorba dictonului strămoșesc: “gura păcătosului adevăr grăiește”. Orice deținut cu spirit de observație și bună credință, a avut posibilitatea să constate, în multele închisori prin care a trecut, că la nici o altă categorie de oameni nu a găsit o atât de intensă preocupare religioasă, în spirit autentic creștin al Sfinților Părinți, ca la legionari. Ion Ioanid dă în acest sens, o mărturie obiectivă.

Aici, la Aiud, ai impresia că o parte din legionari aparțin celui mai exigent ordin monahal. Gheorghe Jimboiu, cu care am stat în celulă, a constituit pentru mine “creștinul deplin”, parafrazând expresia lui Constantin Noica.

Profundul creștin care a fost Virgil Maxim, nu a fost admis în monahism pentru că era “primejdios”. Într-adevăr, era primejdios pentru statul ateu și pentru creștinismul căldicel al conducătorilor ecleziastici. Cred că este cazul să amintim celor

care s-au lepădat de legionarism cu aere de superioritate, că a te lepăda de legionarism este valabil numai când aceasta nu înseamnă lepădarea de sinceritate, de caracter, de spiritul de sacrificiu, de onoare.

“Nu poate să fie cu Hristos cel ce a imitat mai degrabă pe Iuda decât pe Hristos.” (Ciprian – Rugăciunea domnească, pag.479)

“...pentru că nu-i este îngăduit nimănui să mintă, când este vorba de credința sa. Cine spune că adoră altceva decât ceea ce adoră în realitate, însemnează că tăgăduiește ceea ce adoră[...], iar prin această strămutare nu mai adoră ceea ce a tăgăduit!” (Tertulian Apologeticul – Apologeți de limbă latină, pag.72).

În comparație cu Valeriu Gafencu, simbol al trăirii legionare din închisori, toți cei care au format galeria renegeților, nu sunt decât niște pigmei.

“Iată de ce se umplu de putere cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu, cel vestit cu putere, mărturisind-o prin hotărârea lor, prin puterea și chiar prin lupta lor, dusă pentru adevăr până la moarte. E drept că mai există și oameni cu suflet gol, chiar dacă și ei mărturisesc că cred în Dumnezeu prin Iisus Hristos; dar nelăsându-se stăpâniți întru totul de puterea lui Dumnezeu, aceștia nu se leagă de Cuvântul dumnezeiesc decât de formă.” (Origen – Contra lui Celsus, pag.87).

Cu ce mă pot convinge de contrariu, cei care s-au dovedit a fi ulterior doar niște epicurei deghizați și profitori ai circumstanțelor istorice? O, tu, cel care te-ai lepădat de demnitatea de a fi legionar, sau ai fost dintru început un adversar al Mișcării, dă dovadă de demnitate și eroism creștin! Suntem într-un veac ateu, atât de propice pentru martiriu! Unde sunt rănilile tale pentru onoarea ta de creștin? Pentru lupta ta de apărare a lui Hristos? Când ai avut curajul să spui dictatorilor care voiau să facă din generația tânără o falangă de atei: “Nu-ți este îngăduit să interzici catehizarea copiilor”?

“Unde erau atunci aceste răni ale urechilor tale?[...] Ai fi putut muri opunându-te[...] ce-ar fi fost dacă atunci tu ai fi încercat să murmuri și să te împotrivești?[...] Ai voit să te

potrivești cu două situații, încât să-ți păstrezi și ticăloșia de nelegiuit și rangul de drept credincios.” (57, Sf.Casian, 844-845).

“Întâi de toate să fie întrebat cel vinovat, care au fost faptele lui după felul lor, pentru două motive: ca prin mărturisire să se simtă totdeauna împuns (în conștiință) și să rămână fără îndrăznire, și ca, cunoscând ce răni a primit, să fie trezit la iubirea noastră.” (Sf.Ioan Scărarul – Cuvântul XXXI, Către Păstor, cap.X, pag.442).

* * *

În sfârșit s-a terminat cu “autodemascarea”. În ceea ce mă privește, mă tem că m-am autodemascat prea mult. Acum colonelul Crăciun știe precis ce gândesc și la ce atitudine m-am hotărât. Simt uneori un fel de strângere de inimă, care este reflexul unui fior de teamă, pentru că am vorbit prea mult și prea imprudent. O undă de părere de rău îmi cutreieră prin suflet. Dacă ceilalți au fost mai prudenți, de ce nu am fost și eu la fel?

Suntem la începutul lunii noiembrie. În celulă, viața continuă în același fel. Povestim amintiri, facem planuri de viitor, frecventăm cursurile teologice ale Părintelui Stăniloae. Ghiță Ungurașu, cu dinamismul său sufletesc, ne face optimiști și chiar veseli. Încep să mă liniștesc. Atitudinea mea nu a modificat cu nimic regimul care mi se aplică. Rămân în continuare cu ceilalți. Oare vom petrece iarna aceasta împreună? Eu m-aș bucura foarte mult.

Într-o zi, spre seară, sunt chemat de adjutantul Rădulescu. Ieșim din Secție și mergem la birourile Comandamentului închisorii. Rădulescu pare amabil cu mine. Coridoare și camere elegant mobilate și iluminate cu neon. Nu mai văzusem asemenea imagini de un deceniu. Cât despre neon, era pentru prima dată când vedeam așa ceva. Sunt introdus în biroul comandantului. Colonelul Crăciun, îmbrăcat în ținuta militară, pare un mareșal sovietic. Îl salut și rămân în așteptare.

Nu mă invită să iau loc. Semn rău! Mă privește îndelung, în tăcere. Pregătirea psihologică se prelungește.

Mă întreb rapid, cu un amestec de curiozitate și teamă, de ce se ocupă de mine personal “marele pedagog” de la Aiud? O asemenea onoare, presimt că este periculoasă. Dar nu trebuie să-mi pierd cumpătul, ci să fiu calm și lucid, dar și energic, dacă va fi nevoie. Cred că pe lângă titlul de “marele pedagog”, Crăciun ar fi fericit dacă ar fi considerat și “părintele deținuților”. În clipa aceasta, situația este următoarea: el este “tatăl”, iar eu sunt “fiul”, chemat să mă admonesteze. Să urmărim, deci, lecția pedagogică. După ce a considerat că m-a intimidat suficient cu privirea lui ca de șarpe ce își paralizează prada, brusc se dezlănțuie:

- Bine, mă, Brânzaș, eu credeam că tu, ca ardelean, ești mai deștept!

Apelul la sentimentul ardelenesc îmi trezește o undă de speranță. Știam că în diferite ocazii, durul colonel Crăciun a fost mai indulgent cu ardelenii decât cu regătenii. Patriotismul lui local se manifestase, de multe ori, într-un mod vizibil.

La argumentul lui, nu izbutesc să formulez vreun răspuns potrivit; de aceea, tac. El continuă:

-Ce te-ai apucat să faci pe eroul? Am auzit că ai început să faci teorii. Cine te-a angajat pe tine ideolog? Noi vrem să vă eliberăm, iar tu te ții de prostii. Ce, nu vrei să fii liber? Până la urmă, cred că nu-ți iubești părinții. Știi tu, mă, cât vă așteaptă ei pe voi? Mai ales mama, pe care, după câte am înțeles, o iubești foarte mult.

Știu, cum să nu știu, îi răspund eu în gând, dar, vedeți domnule colonel... că există un “dar”. Crezând că mi-a citit gândurile, mă întrebă:

- Atunci de ce nu faci și tu ca alții? Vrei să rămâi ultimul legionar? Într-un stat socialist nu pot exista legionari. Așa că trebuie să alegi!

Domnul colonel este foarte categoric: trebuie neapărat să aleg! Dar între ce și ce? El nu a precizat, dar eu am înțeles încă de la începutul “cursurilor” pedagogice de la 321, că trebuie să aleg între demnitatea de creștin și român, și lașitatea

apostaziei și trădării. Mă hotărâsc să vorbesc. Trebuie să-l fac să înțeleagă că nu am vrut să fac deloc pe eroul, ci am simțit doar nevoia interioară, de a declara public că nu renunț la principiile mele, pe care nu le pot călca în picioare, nici chiar prin tăcere. Nu pot accepta să ies pe poarta închisorii decât în acest chip.

În ceea ce privește calitatea mea de legionar, ar trebui să-i spun că nu am făcut parte din nici un cuib legionar (nici nu era posibil, având în vedere vârsta mea), nu am fost nici măcar în “Frăția de Cruce” care exista la Beiuș. Nimeni nu m-a confirmat legionar. Așa ceva nu se făcea în închisori. Fiecare se confirma pe sine, prin faptele sale, în raport de principiile mărturisite. Dacă în sens moral, ceea ce simt și cred eu, coincide cu doctrina legionară, atunci sunt legionar în spirit. Dar nu pot să-i spun lui Crăciun că de fapt, nu sunt legionar în sensul mentalității lui despre legionari. Ar însemna o lepădare de mine însumi și ar putea părea un act de lașitate. Așa cum nu am fost condamnat pentru nume, ci pentru faptele mele, tot așa, acum îl înfrunt pe inchișitorul Gheorghe Crăciun, nu pentru vreo titlatură pe care mi-o atribui, ci pentru principiile mele clar mărturisite, la care nu pot să renunț. Cu o voce calmă, spun:

- Domnule comandant, eu am declarat că atunci când voi fi eliberat, voi respecta legile țării (în mod intenționat spuneam ale țării și nu ale statului), dar nu pot renunța la cele trei principii ale mele. Nu pot să ies pe poarta închisorii decât în aceste condiții. Cele trei principii ale mele...

- Care sunt acelea? –mă întrerupe el, cu o nuanță de ironie în glas.

- Credința în Dumnezeu, dragostea de neam și cultul eroilor, răspund eu, cu simplitate.

Contrar celor așteptate de mine, deși m-am străduit să fiu cât mai neprovocator (tocmai aceasta voiam să-i explic, că cele trei principii ale mele nu sunt periculoase), colonelul Crăciun se face roșu la față și respiră accelerat. Îmi dau seama că acest efect neprevăzut și fulgerător l-a provocat expresia “cultul eroilor”. Această formulă era o negare a tot ceea ce se străduia el să facă. El tocmai aceasta dorea: să ne lepădăm de toți și de toate, iar în final, de noi înșine. Să ne lepădăm! Cât

mai urgent și cât mai categoric! Mai ales de credință și de eroi. După reacția lui, constat că cele trei principii nu sunt chiar atât de inofensive, după cum credeam eu că l-aș putea convinge pe vigilantul temnicer.

În mod inexplicabil, se abține să-mi mai pună vreo întrebare. Merge la ușă (de obicei, folosea butonul de pe birou, prin care îl chema pe adjutantul de serviciu), o deschide și cu mâna întinsă, într-o tăcere amenințătoare, îmi arată ieșirea. Trec pe lângă el, prudent, ca pe lângă o bombă încărcată cu nitroglicerină, și sunt luat în primire de adjutant. Acesta își modelează brusc atitudinea, după cea a șefului său. A intuit din prima clipă, că am devenit “persona non grata”, și mă tratează cu severitate. Când am fost adus în biroul comandantului, eram “domnul” deținut Liviu Brânzaș. După câteva minute, printr-o metamorfoză miraculoasă, am redevenit “contrarevoluționarul” și “banditul” Brânzaș. Și aceasta numai pentru că mi-am permis un gest de independență și libertate de conștiință. În școlile comuniste se învață că în epoca primitivă, oamenii erau dominați de spiritul de turmă. După teoria marxistă, nu există o diferență prea mare între o ceată de oameni și o turmă de urangutani. Eu sunt sigur, însă, că într-o hoardă primitivă, mai exista câte un om care își permitea independența de a nu se comporta exact ca restul comunității. În statul totalitar bolșevic, așa ceva nu se permite! Cel care are o cât de vagă tentativă de independență, este desființat instantaneu printr-un glonte în ceafă sau dispare în imensitatea Gulagului. Unde este atunci mult trâmbițatul progres al omenirii actuale (mai ales în sens moral), în raport cu timpurile străvechi?

Revin în celulă, încărcat de negre presimțiri.

* * *

Vine fatidica zi de 15 noiembrie. Aniversez 11 ani de temniță. Încă un an și șase luni, și voi ajunge la jumătatea căii de pe muntele suferinței care mi-a fost hărăzită. O clipă, mă cutremur, gândindu-mă că am făcut atâția ani de închisoare. Oare este adevărat sau a fost doar un vis? În ultimii doi ani,

ritmul trecerii timpului a fost parcă mai alert. Poate că acest ritm se accelerează direct proporțional cu numărul anilor executați.

Nu am timp, ca în alți ani, să meditez cu ocazia acestei aniversări, pentru că ușa se deschide și sunt chemat afară. Nu am posibilitatea să-mi iau rămas bun de la nimeni. Nici măcar de la Părintele Stăniloae. Singur, cu zeghea pe cap, dirijat cu o oarecare brutalitate de către gardianul care mă conduce, sunt dus spre necunoscut. Nu mergem nici spre Celular, nici spre Fabrică.

Ne oprim în fața unei clădiri cu aspect lugubru. Acum am înțeles: atunci când m-a expediat furios din somptuosul său birou, la capătul brațului zvâcnind ca o săgeată, necruțătorul colonel Crăciun îmi indicase drumul spre Zarcă. Zarca – mâncătoarea de oameni!

Cap. 10. ZARCA

În sfârșit, am ajuns și la Zarca din Aiud. Era – cum s-ar putea spune – singura armă care îmi lipsea din panoplie.

Cotim spre dreapta, pe coridorul tăcut și sumbru, apoi se deschide o ușă și gardianul mă împinge într-o celulă pustie. Rămân singur în obscuritatea celulei.

Aici la Zarcă, este mai frig; sau numai mi se pare mie? Simt, în mod cert, atmosfera de răcoare și umiditate

bolnăvicioasă care mă cuprinde și mă pătrunde tot mai mult. În plus, mă cuprinde și un frig interior. Mă simt ca un soldat părăsit, în plină noapte, în linia întâi a focului, înconjurat de primejdii nevăzute și amenințătoare, din toate părțile.

O asemenea stare sufletească nu am mai trăit din ziua arestării. O re trăiesc acum, cu intensitatea clipei unice, care nu se experimentează decât o dată în viață. Mie mi s-a dat să o trăiesc de două ori. Negreșit, ziua de 15 noiembrie a devenit ziua neagră a vieții mele. Aducerea în această clădire cu faimă sinistră – de fapt, o închisoare în închisoare – echivalează cu o nouă arestare. Dar această reclusiune mi se pare mai teribilă. Trebuie să reiau lupta de la început. Lupta aceea atât de grea, de a fi viu în imperiul morții. Deși acum am experiență, mă simt mai dezarmat sufletește. Forțele interioare de care dispuneam, parcă s-au topit. Niciodată nu m-am simțit atât de singur. Aici este atâta tăcere, de parcă aș fi la capătul lumii. Am senzația că sunt în cușeta unei nave spațiale misterioase, suspendată în vid, în sfere nelocuite de alte ființe. Înot cu sufletul în mijlocul unor valuri care mă trag la fund. Nu-mi rămâne alt ajutor decât strigătul disperat al Sfântului Petru, când se scufunda: “Doamne, scapă-mă!”

Cine știe cât timp aș fi plutit în derivă pe valurile disperării, dacă nu s-ar fi deschis fulgerător vizeta. Plutonierul Biró, cu un rânjel mefistofelic, îmi spune:

- Nu ai voie să te întinzi sau să te rezemi de perete. Ai înțeles? Dacă te prind, șapte zile de izolare.

Dă să închidă vizeta, dar revine și mă întrebă:

- Ai fost în ultima vreme la izolare?

- Nu! Îi răspund eu în șoaptă.

- Ai să fii, nici o grijă, numai să nu te conformezi!

Și pleacă satisfăcut, că a reușit să înfricoșeze un vierme ca mine. Trebuie să mă conformez! Așa poruncește tovarășul plutonier. Dacă mi-am luat libertatea să nu mă subordonez din punct de vedere spiritual, din punct de vedere fizic sunt la discreția lui totală. Dar acest zbir nici nu știe ce bine imens mi-a făcut! Intervenția lui mă trezește la realitate. Într-o clipă, ca prin farmec, toate gândurile negre dispar. Parcă a sunat o alarmă care

mă trezește și mă ridică din nou pe baricadă, cu fața spre dușman. Uitasem, pentru câteva momente, că sunt pe parapet și port război, pe viață și pe moarte cu fiii satanei. Ca la o comandă nevăzută, redevin cel din totdeauna. Parcă un spirit care m-a părăsit în clipa când am intrat în Zarcă, se reîntoarce în mine. Oricum, nu mă mai tem și nu mă mai simt singur. Dincolo de aceste ziduri, îi presimt pe ceilalți camarazi. Fiecare celulă îmi pare un tranșeu, asupra căruia cad obuzele aceleași uri.

Trebuie să pun din nou rânduială în gândurile mele. Dacă am ajuns la Zarcă, înseamnă că încep o nouă etapă în viața mea de ocaș. Zarca din Aiud poate fi cea mai teribilă ocnă prin care mi-a fost dat să trec. Poate că izolarea de la Oradea și adâncul ocnei de plumb de la Cavnic vor deveni amintiri frumoase, în raport cu experiența de aici. Sunt sigur că experiența de la Zarcă va fi importantă pe plan spiritual, dar dură din punct de vedere fizic. Importantă este, însă, numai salvarea ființei morale. Caut în “Jurnalul” meu de gânduri și hotărâri de rezistență morală. Găsesc din perioada izolării de 30 de zile (19 ianuarie-19 februarie 1955) de la Gherla, următoarea însemnare:

“Milioane de oameni au murit eroic apărând cetăți, tirani sau idealuri mărunte, iar noi, slujitorii lui Dumnezeu, suntem atât de lași și temători în fața durerii și a morții!”

Da! Iată, tot ceea ce am gândit până acum, nu a fost decât un exercițiu spiritual pentru marele examen de astăzi. Am ajuns clipa în care biciuirea lașității creștine să o aplic propriei mele persoane. A sosit timpul ca să dovedesc prin fapte că nu mă tem de moarte. Doamne, dă-mi smerenie și stăruință, ca să urc în tăcere și îndelungă răbdare, acest cel mai mare povârniș al muntelui suferinței mele!

Prigonitorul meu, Crăciun, m-a azvârlit aici pentru că mă consideră un legionar iremediabil. Ajung la concluzia că are dreptate. Eu sunt legionar pentru că fac parte din Legiunea creștină a neamului românesc care luptă împotriva ateismului. Tovarășul colonel are dreptate: sunt legionar! Legionarul lui Hristos, pentru că m-am înrolat în armata cruciaților români

care se opun distrugerii Bisericii și valorilor creștine. Mai mult: dacă harul lui Dumnezeu mă va salva din această prigoană, voi îmbrăca uniforma celor care formează Legiunea sacerdotilor creștini. De fapt, numai atunci voi fi cu adevărat legionarul lui Hristos!

Spiritul legionar este nemuritor! Aici, în adâncul catacombei, am înțeles că Mișcarea Legionară, în profunzimea ei, nu a fost decât o reacție a acestui neam născut creștin și crescut de două mii de ani în spiritul celei mai autentice tradiții creștine, împotriva prigoanei anticreștine și a descreștinizării lumii din ultimele veacuri. Legionarismul de profunzime este împlinirea vocației neamului românesc de apărător al creștinătății. Întemnițații de la Aiud sunt urmașii cei mai autentici ai lui Ștefan cel Mare și ai mucenicului Constantin Brâncoveanu.

Nici bolșevismul, dar nici liberalismul de tip masonic nu coincide cu lumea creștină a Sfinților Părinți. Dimpotrivă, ambele forțe lucrează pentru distrugerea și substituirea Bisericii. De aceea trebuie să suporte spiritul legionar atâta adversitate și persecuție. Cine se pune în chip total la dispoziția lui Hristos va fi persecutat și calomniat. Diavolul nu-i atacă decât pe cei care sunt fideli lui Hristos. A nu fi urât și persecutat de bolșevici și de masoni, înseamnă că ai dezertat de la datoria de ostaș al lui Hristos.

Mântuitorul Iisus Hristos a fost și este cel mai iubit și cel mai urât din lumea aceasta. Pentru El au murit milioane de oameni, din dragoste și credință, dar în același timp, El a devenit ținta urii și prigoanei oamenilor. Unii și-au făcut crez și ideal suprem din aceea de a-L urma și servi până la marea probă a jertfei supreme; în același timp, alții și-au făcut o datorie și misiune din a-L alunga și desființa din conștiința omenirii.

Dar Iisus, născut într-o iesle sărmană, alegându-și ca ucenici și urmași doisprezece oameni necărturari, fără o poziție socială demnă de luat în considerație după mentalitatea epocii respective, ci simpli și anonimi pescari, a înfipt cu aceste mijloace umane, materiale și istorice modeste, de mică valoare și eficacitate prin ele însele, o piatră de hotar în temelia istoriei

omenirii: până la nașterea Lui o eră, după nașterea Lui, o alta. Nimeni, niciodată, nu a putut clinti această piatră pusă la temelie istoriei, acum două milenii. Iisus este adevărul, dragostea, lumina, rațiunea superioară și sensul spiritual al existenței. Cei care L-au urmat și L-au mărturisit au fost urâți de către ceilalți oameni. Pentru că mândria nu poate suporta smerenia, minciuna nu admite sinceritatea, iar ura și răzburarea devin violente la apariția iubirii și blândeții.

“Să luptăm din toată inima în stadionul adevărului, unde Cuvântul cel Sfânt dă premiul, iar Stăpânul universului este arbitru. Nu mică este răsplata care ne stă în față! Este NEMURIREA!”

(Clement Alexandrinul, Cuvânt de îndemn către eleni, pag.144).

“...atunci de ce n-ar fi mai curând scorneli cuvintele izvorâte din dușmănie și ură împotriva lui Iisus și a creștinilor, iar adevăr mărturia celor care au dovedit sinceritate în dragostea lor față de Hristos în stare să suporte orice decât să-și lase credința? O astfel de credință și statornicie până la moarte ne dovedesc că ucenicii lui Iisus nu aveau nici o înclinare și nici un interes să istorisească lucruri neadevărate despre Învățătorul lor, ... trebuie să fie clar că ucenicii erau convinși de adevărul celor scrise de ei, întrucât, altfel n-ar fi suferit atât de mari și grele prigoane pentru Cel despre Care credeau că e cu adevărat Fiul lui Dumnezeu.”

Dorm o noapte singur, în tăcerea Zărcii. Oare cât timp voi rămâne aici?

* * *

A doua zi, în cursul dimineții, se animă viața de pe coridor. Se aud pași și comenzi înăbușite. Ușa celulei mele se deschide și un gardian, cu un aer plin de mister, îmi ordonă să-mi pun zeghea pe cap și să ies afară. După câțiva pași, sunt atașat unui grup de trei deținuți și ne îndreptăm spre o celulă. Ne oprim în fața unei uși. În momentul în care intrăm, unul dintre necunoscuții mei camarazi scoate capul de sub zeghe, își ridică ochii și murmură enigmatic:

- Cinci! Numărul Maicii Domnului!

În timp ce intrăm, mă întreb cine o fi omul care a interpretat numărul viitoarei noastre celule în sens creștin. Rămăși singuri, ne privim cu bucurie și interes. Din prima clipă, un nume produce efectul unei explozii: Părintele Ioan Iovan de la Vladimirești! Auzisem atâtea lucruri interesante și chiar uimitoare despre Mănăstirea Vladimirești, iar faptul că mă aflu în compania Părintelui, mă bucură la culme. Îmi dau seama că Providența mi-a surâs binevoitoare a doua oară. Din școala marelui teolog, unde am stat ultimele cinci luni, am intrat în școala marelui ascet de la faimoasa mănăstire. Probabil că acest al doilea curs teologic, cel de ascetică și mistică, nu se putea audia decât la Zarcă. Nici nu se poate imagina un mediu mai propice și un cadru mai adecvat.

Ce stări sufletești contradictorii am trăit în ultimele 24 de ore! Din abisul în care mă prăvăleam, m-am ridicat iarăși spre culmi. Hotărât lucru: omul, fără asistența cea mai presus de înțelegere a harului, nu poate deveni biruitor. Prin har, parcă primim aripi de vultur, prin care ne înălțăm spre zări celeste. Răzbunătorul colonel Crăciun, în dorința lui de a-mi face cel mai mare rău posibil în această clipă, aici, la Aiud – trimiterea la feroasa Zarcă - , prin vreare providențială devine binefăcătorul meu. Dacă numai prin Zarcă am avut posibilitatea de a-l cunoaște pe Părintele Ioan, fie binecuvântată această decizie! Nu este pentru prima dată când am convingerea că ar trebui să iubim cel mai mult pe prigonitorii noștri, căci prin ei lucrează voința tainică a lui Dumnezeu, dându-ne posibilitatea, ca prin prigonirea la care ne supun, să acceptăm și să suportăm suferința nedreaptă. Această atitudine morală ne apropie de Hristos. Și din străfundurile memoriei apar – ca de atâtea ori în cursul momentelor de restriște din catacombă – versurile Părintelui Ion Gârleanu, din poezia “Deplina bucurie”:

“Și noi blânzi ca mieii, frate, toate le-om răbda-n tăcere
Amintindu-ne de cruce, cum și Domnul nostru cere,
Crede-mă, aceasta, frate, e deplina bucurie.
Căci sunt multe daruri sfinte, însă nu toți vor să știe,
Că-ntre toate: a te-nvinge, a te umili-n răbdare,

Din iubire către Domnul, este darul cel mai mare.”

Da! Este una din ideile fundamentale ale Sfântului Francisc de Assisi, împărtășite ucenicului său Leon: să acceptăm cu bucurie orice formă de suferință și umilire, după pilda Domnului care a purtat crucea și coroana de spini, respingând îndemnul satanic de a fugi de suferința pe care o cere virtutea. Zarca trebuie să o înțelegem ca pe un pisc al Golgotei noastre, după ce am urcat versantul muntelui suferinței.

Al doilea camarad de suferință este Nicu Bălănescu, cu care am fost la celula 321. Se pare că este singurul dintre ceilalți foști camarazi de celulă, care a fost adus la Zarcă. Nicu este frate cu Gabriel Bălănescu, unul dintre cunoscuții deținuți de frunte de la Baia Sprie și Aiud. Nicu Bălănescu a fost refugiat în Germania și a fost foarte activ în perioada de reorganizare a Mișcării din țară. Este un om brunet, slăbuț și foarte tăcut. Are aerul sobru al ostașului care și-a petrecut întreaga viață în campanii. Este unul din cei mai intransigenți legionari pe care i-am cunoscut.

Al treilea companion este un arestat din ultima generație. Se numește Virgil Ionescu, farmacist din Buzău. Arestații din anii '58-'60 se deosebesc în foarte multe privințe de vechii pușcăriași. Cei vechi au rămas la mentalitățile tradiționale și la limbajul românesc clasic. Au un mod de a gândi și reacționa aproape identic. Noii arestați sunt impregnați, fără să conștientizeze acest lucru, de spiritul celor trei cincinale de socialism. Au o altă optică și un alt caracter. Uneori intervin conflicte între cele două categorii. Se ciocnesc două lumi și două experiențe. Diferența aceasta mi se va părea enormă, după ieșirea din închisoare, când îl voi întâlni pe “homo sovieticus”, multiplicat la scară națională. Deocamdată, la Aiud, vechii deținuți oferă mai puțină încredere celor noi, ba chiar le suspendă unora orice credit moral.

Părintele Ioan are un program propriu, pe care îl realizează permanent. În fiecare dimineață, după programul comun de celulă, în colțul din dreapta (privind spre ușă), care este în unghi mort față de vizetă, Părintele Ioan săvârșește Sfânta Liturghie. Noi, ceilalți, asistăm cu respect și evlavie, în tăcere, la momentul religios suprem. Scopul principal al acestui moment liturgic este invocarea harului și ocrotirii lui Dumnezeu pentru călugărițele de la Vladimirești, risipite în cele patru vânturi de către “brațul înarmat” al revoluției proletare. Pentru cele din închisoare se cere ajutor și întărire în suportarea suferințelor, iar pentru cele alungate în lume, ajutor și ocrotire în biruirea ispitelor și păstrarea întru puritate. Părintele Ioan nu poartă zadarnic acest nume. Suferă cu toată intensitatea de grija fiicelor sale duhovnicești.

Părintele Ioan vine în comunitatea celulei noastre după o lungă și dură perioadă de singurătate și prigonire.

În fiecare din cele două mari închisori prin care am trecut, am stat cu preoți în celulă. În închisorile comuniste, luptătorii români care s-au împotrivit comunismului ateu, aveau credința că ei repetă în momentul istoric actual rezistența și martirajul creștinilor din primele veacuri de prigoană. În aceste condiții, prezența și rolul preoților sunt covârșitoare. Răspândiți prin celulele închisorilor, ei propovăduiesc credința, stimulează eroismul creștin și acordă Sfintele Taine. După atâția ani de încarcerare, deținuții nu au mai avut posibilitatea să se mărturisească și să se împărtășească, așa cum o dorea cu ardoare sufletul lor de creștin și cum o impunea amenințarea permanentă a morții în condițiile de exterminare în care trăiesc. De aceea, este o favoare providențială ca să stai în celulă cu un preot.

Printr-o interesantă coincidență, toți preoții cu care am stat în celulă, la Gherla și Aiud au fost ortodocși. Doar în marea comunitate a lagărului de la Cavnic, am stat și cu preoți greco-catolici, dintre care rămâne nemuritor în amintirea mea Părintele Gheorghe Vameșiu, fost paroh la Drăgești-Bihor. La fel rămân în amintirea mea, cei doi preoți greco-catolici cu care am stat în vecinătate: distinsul Părinte Prof. Gavril Stan, vecin

de celulă la Securitatea din Oradea și dinamicul Părinte Eusebiu Cutcan, vecin de celulă la Aiud, perioadă îndelungată.

Aici, în Zarcă, în cursul zilei, Părintele Ioan ne delectează cu momente duhovnicești. Are pericope evanghelice preferate. Pune în ele atâta har, încât simți cum te pătrunde farmecul lor tainic până în adâncul sufletului. Pericopa cu păcătoasa din casa lui Simon cel lepros, în gura Părintelui Ioan, devine o poartă deschisă spre luminile cerului. Când începe cu prima frază: “Simone, am să-ți spun ceva”, ai certitudinea că acum două mii de ani, cu aceeași nuanță în glas, s-a adresat Mântuitorul lui Simon cel lepros. “Simone!” – o adresare blândă, în gura celui care putea porunci cu autoritate. O rugămintă, parcă timidă, pentru a fi ascultat o clipă. O șoptă, ca în momentele marilor destăinuiri. Parcă-l vezi pe Simon cum s-a pătruns de misterul clipei solemne, pierzându-și obișnuita lui aroganță de fariseu, și spunând cu smerenie și maxim interes: “Spune, Învățătorule!”

Nu lipsesc, bineînțeles, povestirile de scene și ziceri din viețile Sfinților. Mărgăritarele din Pateric ni se relevează în toată splendoarea lor:

“Un bătrân oarecare a șezut în singurătate, în chilia sa, șaizeci de ani și niciodată nu și-a smintit pocăința și pururea zicea: fiilor, această puțină viață, numai pentru pocăință ne-a dat-o Domnul Dumnezeu și de vom pierde această puțină vreme ce-o avem pentru pocăință, trăind în păcate, fără de pocăință și în răutăți, mult o vom căuta și vom dori această vreme și nu vom găsi-o.”

(Pateric, Pentru umilință, pag.255).

“Zis-a un bătrân: mai bine este a locui cu trei care se tem de Domnul decât cu mulți care nu au frică de Dumnezeu. Căci în zilele cele mai de pe urmă la chinovii, dintr-o sută abia de se vor afla câțiva care se mântuiesc. Iar între cincizeci nu știi de se vor afla. Căci toți se vor abate, iubind mesele, îmbuibarea pântecele și iubirea de argint. Așadar, mulți sunt chemați, dar puțini aleși.”

(Pateric, Pentru lepădarea de lume, pag.402).

Dar ceea ce așteptăm noi, cel mai mult de la Părintele Ioan, este adevărul în legătură cu Mănăstirea Vladimirești. Încă din copilărie, fiind fiu de preot și luând cunoștință de timpuriu de problemele religioase, a fost frământat de misterul harului și al prezenței și lucrării divine în lume. Părintele și-a format convingerea că Dumnezeu se manifestă mult mai activ și mai vizibil în lume, decât li se pare în general oamenilor. Cei indiferenți sau refractari la miracolul divin nu sunt capabili să sesizeze lucrarea lui Dumnezeu în lume. Era în preajma hirotoniei, când, fiind la Mănăstirea Sâmbăta, a auzit prima oară de Vladimirești. În clipa aceea a simțit că și-a descoperit misiunea și că locul lui este acolo. A fost hirotonit de Prea Sfințitul Nicolae Popovici, marele episcop al Oradei și mai târziu apărător și martir al Bisericii.

Părintele este convins că acolo s-au petrecut o serie de lucruri miracoloase. Dar cea mai mare și mai evidentă minune, a fost prezența a zeci de mii de pelerini care își căutau popas și alinare la această mănăstire. Regimul comunist, nemulțumit de afluența extraordinară a credincioșilor, a dispus înscenarea unui proces politic și desființarea mănăstirii. Părintele Ioan își exprimă regretul că au existat ierarhi, care pentru a răspunde dorințelor regimului comunist ateu, au combătut pelerinajele. Una din personalitățile mănăstirii era Maica Mihaela, sora marelui trăitor al spiritului creștin românesc, Iordache Nicoară.

Cazul Mănăstirii Vladimirești rămâne o dovadă clară a ateismului distrugător, instalat în România de către comuniști. Orice manifestare religioasă ce nu se încadra în limitele minime impuse de ei, era redusă la tăcere. Ei n-au suportat prezența a zeci de mii de oameni ce căutau consolare la mănăstire și își manifestau, în acest fel, opoziția față de bolșevismul ateu. Comuniștii români, pentru că nu mai puteau reedita prigoana anticreștină totală din timpul instaurării comunismului în Rusia (ar fi dorit ei, dar nu mai permiteau condițiile internaționale), au acceptat – mai exact, au tolerat – existența bisericilor, dar se luptau din răspuțeri ca ele să devină goale. Din acest punct de vedere, este clar că într-un regim comunist, existența unei biserici, chiar cu ușile deschise, nu semnifică nimic. De-abia

când este plină de credincioși, înseamnă că de fapt, există și își împlinește misiunea. Altfel, nu este decât un decor propagandistic. Când unii clerici mari declarau: “Avem libertate”, această libertate nu era de fapt, decât un spațiu foarte limitat, jalonat de multiple interdicții, unele chiar totale, cum era în problema fundamentală a catehizării copiilor.

“Sunt foarte supărat că nu vă indignați pentru un lucru interzis și nici nu vă închipuiți că săvârșirea unei răpiri ar fi o crimă și o tiranie îndreptată împotriva vieții.” (12 Sf.Vasile – Epist., 270-557).

“...pentru că învățătura mântuitoare a propovăduirii dumnezeiești n-avea nevoie de aprobarea și recomandarea oamenilor.” (Eusebiu, I B – 68).

“Căci ar fi o adevărată trădare dacă nu ne-am sili să punem la îndemâna tuturor celor ce iubesc pe Dumnezeu răspunsurile teologie[...], să te dedici cu totul apărării adevărului creștin.” (12 Sf.Vasile, Epist. 7-130).

De aceea, conform sentinței Mântuitorului, “păcatul lor rămâne”! Căci nimeni nu te putea obliga să-ți asumi o responsabilitate maximă în Biserică, în vremuri de restricte. Dar dacă ți-ai asumat-o, trebuia să o onorezi cu orice preț, deoarece în vremuri de prigoană, un jilț arhieresc este un loc pe Golgota.

Astăzi, nu primatul sau sinodul ridică sau coboară Creștinismul, ci prezența sau absența bunei credințe a celor care reprezintă Biserica. Căci nu forma, ci spiritul crează viața creștină. Nu papi sau patriarhi autocefali lipsesc azi Bisericii lui Hristos, ci sfinți și eroi ai idealului creștin. Suficiența sau chiar mediocritatea a luat locul capacității, fariseismul și-a afișat masca în locul smereniei și sincerității; lașitatea și inconștiența stăpânesc acolo unde ar trebui să fie eroism și spirit de sacrificiu.

Biserica durează prin milenii, pentru că la temelia ei stă viața de crin a Mântuitorului, activismul Lui energetic, și - mai presus de toate - pătimirea de pe Golgota. În fiecare veac, Biserica s-a înălțat sau a intrat în declin, în măsura în care au existat sau nu, mari spirite și vocații care au imitat exemplul Lui. Veacului nostru îi lipsește în primul rând, spiritul autentic

creștin: spirit de sfințenie și eroism, de sublimă noblețe sufletească, de dăruire pentru biruința lui Hristos, iar nu de servire – sub masca fățărniciei – a orgoliului nostru, a patimilor noastre, a comodității și lașității noastre.

Primul apostol care a acceptat să aibă o altă situație (mai bună) decât ultimul creștin, a pus temelia dezastrului creștin. Astfel, s-au ridicat bariere sociale între creștini, iar Biserica s-a înstrăinat de poporul drept credincios.

Ținta finală a vieții apostolice este jertfa. Numai așa se va realiza marea renaștere creștină.

La marile Sărbători ne mărturisim și suntem împărtașiți de Părintele Ioan cu Sfintele Taine. Ca preot și duhovnic, Părintele Ioan Iovan a fost, cu predilecție, misionarul spovedaniei. Mulți nu au înțeles accentul pus de el pe Taina Spovedaniei, deși lucrul era în spiritul celei mai autentice ortodoxii.

* * *

Cuprinși de vârtejul vieții spirituale din celulă, nici nu observăm îndeajuns că aici, la Zarcă, regimul alimentar este teribil de slab. În diversele ciorbe care ni se dau, nu există nimic consistent. Simțim doar gust de varză, cartofi sau fasole, dar bucăți sau boabe din ele nu apar pe fundul ruginitei noastre gamele. Cât despre mațe sau zgârciuri (singurele noastre proteine de până acum) au dispărut cu desăvârșire. Și acest regim devine din ce în ce mai sever. Desigur, ni se pare firesc ca la Zarcă să fie mai altfel decât în restul închisorii, dar nici chiar așa! Cât timp se poate rezista oare cu o gamelă de zeamă chioară și o bucată de turtoi, preparat din mălai încins? Este evident că a început ofensiva de represalii împotriva noastră.

Afară, după ieșirea din închisoare, voi afla de la Părintele Alexandru Nica, misterul regimului nostru de înfometare de la Zarcă, din timpul reeducării. În ziua de Florii a anului 1972, îmi va povesti, în casa parohială din Tureni (unde eram atunci preot), ceea ce se întâmpla atunci la bucătăria din Aiud: mâncarea destinată celor din Zarcă se strecura, pur și

simplu, în prezența ofițerului de serviciu, ca să ajungă în gamela noastră numai lichidul. Prin această înfometare de doi ani de zile, colonelul Crăciun, respectiv regimul comunist, spera să ne înfrângă voința de onoare și demnitate. Dar în majoritatea cazurilor celor de la Zarcă, glasul conștiinței a fost mai puternic decât glasul stomacului. Eram supuși la dresaj prin foamete, ca și câinii lui Pavlov, dar bolșevicii uitau sau de fapt, nu credeau în puterea spiritului, care a biruit până la urmă.

* * *

Cu ocazia Crăciunului, primesc un cadou de la colonelul Crăciun, prin intermediul plutonierului Biró. Ce bine seamănă acești doi oameni! Amândoi au un aspect de oameni bine hrăniți, care exprimă vizibil concepția lor că totul se reduce la materie. La materia înnobilită prin arta culinară. Au o privire crudă, mascată de un zâmbet ipocrit.

Cum s-au petrecut lucrurile? Cu două-trei zile înainte, am avut un moment de inadmisibilă imprudență: am rămas rezemat pentru câteva momente de perete. O amnezie fatală! Biró a deschis imperceptibil vizeta, eu m-am redresat fulgerător, dar prea târziu. El, însă, zâmbind, a închis-o la loc, fără să spună nimic. Zâmbetul lui m-a făcut să cred că această scenă nu va avea nici o urmare. Deși aveam suficientă experiență în acest iad, nu am înțeles până atunci, că și diavolii știu să zâmbească.

Și astfel, iată că în ziua de Ajun, plutonierul Biró, cu același rânjet mefistofelic, mă invită afară. Ies, presimțind ceva rău. Într-adevăr, de ceea ce m-am temut, nu am scăpat. Sunt scos din Zarcă și dus la Secție, la izolare. Șapte zile de izolare, cadou de Crăciun, pentru că nu am stat în celulă în “poziție reglementară”. Când te gândești că acest călău suprem de la Aiud, poartă și spurcă numele bunului Moș din tradiția creștină!

Sunt dus într-o celulă de izolare cu beton pe jos. În fundul celulei, la mare înălțime, o fereastră înfundată, din care se disting doar gratiile. Într-un colț, o tinetă fără capac, emană un miros greu. Nu se poate sta pe marginea ei, pentru odihnă, mai mult de câteva minute, pentru că îți amorțesc picioarele

prin jugularea venelor și a nervilor. Seara, la ora 22, primesc două pături. Una pentru pus jos, iar alta pentru acoperit. Pături? Ce a mai rămas din ele, după atâția ani de folosire neîntreruptă. Să stai în picioare de la orele 5 până la 22, nu este chiar atât de simplu. Mai ales în ziua în care nu ai mâncat. Două zile fără mâncare, urmate de una cu mâncare. În șapte zile, se mănâncă de două ori.

Cu această primă izolare, începe – în plină iarnă – sarabanda izolărilor mele. De-abia reîntors de la izolare, primesc o nouă pedeapsă. Ferocele plutonier Biro inventează, de fiecare dată, câte o nouă culpă. Drept urmare, petrec iarna, alternativ, o săptămână în celula din Zarcă, o săptămână la izolare. O săptămână am petrecut-o împreună cu Nicu Bălănescu, pedepsit și el, în aceeași celulă de izolare. Apoi continui singur.

În sfârșit, am înțeles ce se întâmplă de fapt: cel care se arătase atât de grijuliu pentru soarta și libertatea mea, dăduse ordin ca să fiu pus la punct. Îndrăznisem să-i refuz oferta libertății fără demnitate. Întrucât oferta mi-a făcut-o personal (supremă onoare!), refuzul meu a fost pentru el o jignire mortală. Nu era permis ca un “dușman al poporului” să rămână cu demnitatea intactă. Se aplica principiul vechilor prigoane: “Non licet esse vos!”. Cei care voiau să rămână cu conștiința pură și onoarea intactă, nu aveau dreptul la existență în statul socialist. Era prevăzut, probabil, ca deținuții din această categorie să fie lichidați. Cât mai mulți; dacă va fi posibil, chiar toți, dar fără ca acest genocid să se poată demonstra vreodată. Interesant că, deși se comportă ca și cum ar fi instalați la putere pentru veșnicie, bolșevicii sunt preocupați în permanență de acoperirea și justificarea “legală” a crimelor lor. Din această cauză, nu se va putea reconstitui niciodată dimensiunea acestor crime. Întrucât hotărâseră ca nimeni să nu mai rămână în închisoare, deținuții nu puteau pleca decât în două direcții: spre libertate (“libertatea” din societatea comunistă), sau spre cimitir (gropile comune de pe Dealul Robilor).

Tocmai am încheiat a cincea serie de izolare; până acum, am petrecut 38 de zile la izolare, în lunile ianuarie și februarie. Sunt în apropierea ultimelor limite ale rezistenței mele fizice. Alarmat, depun toate eforturile ca să nu fiu găsit în culpă. Strădanie zadarnică! Plutonierul Biró nu are nevoie de motive reale. Ah, de multe ori am simțit genialitatea lui Caragiale, dar acum am încă o dovadă: când Cațavencu a strigat: “Protestez în numele Constituției, aceasta-i violare de domiciliu!...”, Pristanda, de pe culmea puterii sale de a abuza, răspunde cinic: “Curat violare de domiciliu, dar umflați-!”. La fel și în cazul meu: oricât aş protesta eu că nu am încălcat cu nimic regulamentul, Biró tot m-ar “umfla”.

Și vine, ca o fatalitate de neînălăturat, ziua unei noi izolări. Este luna februarie și de câteva zile un val teribil de frig ne strivește bietele oase. Constat că nu trebuie neapărat, o roată masivă de stejar cu ghinturi de fier, pentru a ni se zdrobi oasele. Un frig ca acesta poate face exact același lucru cu ciolanele acoperite doar de piele, ale celor ce zac în celulele de la Zarcă. Plec la izolare, îngrijorat în modul cel mai profund. Oare cât poate rezista un om? Până acum, n-am reținut numărul celulelor de izolare în care am stat, dar acum, înainte de a intra, mă uit înfricoșat deasupra ușii: 25. Ultima pe stânga. Cea mai friguroasă

O zi și o noapte mă lupt cu frigul și oboseala. Nu pot sta pe loc, din cauza frigului care mă face să tremur în continuu. Am senzația stranie că sunt dezbrăcat, fără nici un scut împotriva frigului. Parcă am fost azvârlit într-un frigorifer, ca să îngheț!

O altă zi și o altă noapte, duc aceeași luptă, dar din ce în ce mai greu. Nu îndrăznesc să mă culc. Mi-e teamă să nu mi se întâmple ceva iremediabil.

În ziua a treia – zi de mâncare – mi-am refăcut puțin energiile, dar mă mișc din ce în ce mai greu. O povară nevăzută îmi doboară ființa. Parcă sunt un personaj din nuvelele lui Jack London, care se mișcă ca o fantomă în noaptea polară, pe întinsele pustiuri acoperite cu zăpezi eterne.

În a patra zi încep să simt o vagă durere de cap. La început nu mă îngrijorează. Odată cu numărul orelor, crește și durerea. Vine noaptea, dar nici nu poate fi vorba ca să dorm. Ar fi o reală sinucidere. Toată noaptea, înfășurat în pătură, mă plimb. Frigul, oboseala, durerea de cap... toate lovesc în mine ca niște ciocane nemiloase. Îmi aduc aminte de frigul celulei 13 de la Securitatea din Oradea, unde am stat o săptămână, fără geam, în februarie 1952. Deși extrem de dură, experiența de la Oradea am suportat-o mai ușor. Atunci aveam 21 de ani și nu eram marcat de 11 ani de temniță.

Dimineața mi se ia pătura și rămân dezarmat în fața inamicului necruțător. Durerea de cap se intensifică și, deși nu am mâncat de atâta timp, simt o stare de vomă. Este reflexul durerii de cap. Deodată, mă fulgeră ca o săgeată, un gând teribil: oare durerea atroce de cap nu este simptomul unei meningite incipiente? Și imediat îmi răsar în minte camarazi morți la Aiud de meningită: Părintele Aurel Lazarov și Dan Mihăilescu.

Mă simt înfricoșat... Ceea ce simt înseamnă că este explozia necruțătoarei maladii. Oare în cât timp se moare de meningită?... Deci acesta este sfârșitul! Clipă de clipă, gândul morții îmi sfredelește mintea. Toate semnele conduc spre acest inevitabil deznodământ. Chiar mi se pare că venind spre izolare, am trăit ceva din starea sufletească a condamnatului la moarte dus la locul de execuție. Nu, nu cred că am trăit acel presentiment, dar acum, în disperarea mea, imaginația lucrează halucinant. Din cauza durerii nici nu mai pot judeca în mod clar.

Seara primesc păturile de rigoare. Înfășurat cu ele, stau jos, cu spatele rezemat de ușă. Avalanșa gândurilor negre continuă. La apropierea sfârșitului, simt păreri de rău. Nu una singură, ci o mie... . Dar rând pe rând, ele se atenuază și dispar. Chiar m-am desprins de această viață atât de mult încât nu o mai regret? Poate că nu mai sunt capabil nici măcar de păreri de rău... . Dar nu! Un gând sună strident în memorie: Mama! Da, mama va suferi dacă eu voi muri în închisoare. A așteptat atâția ani, poate că ultimele evenimente i-au amplificat speranța, iar eu...eu mor...chiar acum! Simt durere în suflet,

pentru durerea nemărginită a mamei care, prin moartea mea, va rămâne veșnic nemângâiată.

Încep să amorțesc. Parcă făptura mea a început să înghețe... Vine noaptea. Înfășurat în pătură, stau prăbușit lângă ușă. O sonerie de alarmă din străfunduri mă avertizează în somnolența ce mă cuprinde, că nu trebuie să dorm, ca nu cumva să alunec și să rămân pe beton... . Cât timp am așipit în această poziție, nu știu...

Vine ora deșteptării. Gardianul de serviciu, care vine să ia echipamentul, se uită la mine cum mă ridic de pe pragul ușii și mă desfășor din faldurile păturii sure și mucegăite. Parcă sunt Lazăr din Betania, în momentul în care Mântuitorul a zis: “Dezlegați-l și lăsați-l să umble” (Ioan 11,44). Și eu sunt, într-un fel, un înviat din morți. Durerea de cap s-a mai atenuat și-mi recapăt, încet, încet, percepțiile de om normal. La deschidere, apare plutonierul Gheorghe Olteanu. Îl cunosc de când eram la Secție. Este și el gras, după modelul mareșalilor sovietici. Execută cu promptitudine și conștiinciozitate toate ordinele de sus. Poate fi și foarte dur. Cred că este foarte apreciat de politruc.

Spre sfârșitul turei, Olteanu deschide ușa și, privindu-mă cu un zâmbet imperceptibil, mă întreabă:

- Mă, Gheorghe, de când ești aici?

Știe că nu mă cheamă Gheorghe, dar îmi spune așa. Acest fapt mă face să presupun că nu are intenții rele.

- De cinci zile...Dar...sunt de patruzeci de zile, în iarna aceasta.

- Hai, să te duc în altă parte!

Vocea lui are un timbru necunoscut până acum. Așa te adresezi unui prieten sau unui pacient. Plăpânda mea inimă vibrează și simt că mi se împăienjenesc ochii. Mă scoate din celula 25 și mă mută în alta. Când intru, observ că pe jos nu este beton, ci scândură. Olteanu zăbovește o clipă în ușă, se uită spre fereastră și zice:

- Prostul acela le-a lăsat acolo!

Și pleacă, apoi, grăbit.

Amărât cum eram, poate că nici nu aş fi ridicat ochii spre fereastră. Ceea ce văd, mi se pare ireal: acolo sus, lângă gratii, sunt patru bucăţi de turtoi! După aluzia lui Olteanu, le-a lăsat acolo un deţinut care fusese câteva zile izolat aici. De ce nu a mâncat, oare, turtoaietele şi le-a pus acolo, sus? Oare a declarat greva foamei? Nu am auzit din zgomotele de pe coridor despre aşa ceva în zilele precedente. Ceea ce era curios, chiar şi el, Olteanu, părea neputincios în faţa acestei situaţii, ca în povestea cu drobul de sare.

O, nu cred că este așa! În această clipă de bucurie şi reînviere a mea, simt cu tot sufletul, că turtoaietele dintre gratii au fost puse de plutonierul Gheorghe Olteanu. Chiar dacă a fost numai un singur turtoi lăsat acolo de acel camarad, celelalte le-a pus, cu siguranţă, el. Şi chiar dacă nu ar fi pus el turtoaietele – ceea ce nu cred şi nu voi crede vreodată - , prin faptul că m-a adus în celula aceasta, din proprie iniţiativă, în virtutea legii morale a intenţiei, tot el le-a pus!

Ultimele două zile de izolare, le-am parcurs ca un fulg. Doamne, ce putere are harul Tău şi omenia unui om! Mai ales, când este omul de la care te aşteptai cel mai puţin, să facă un asemenea gest!

* * *

A venit primăvara. Deschidem geamul prin care se furişează miremele noului anotimp. Dimineaţa, în timpul Sfintei Liturghii săvârşite de Părintele Ioan, vin vrăbiile şi se aşează pe oblon, stând cuminiţi, fără să sporovăiască. Din când în când, câte o vrabie cântă un “cip-cirip” melodios, ca un răspuns la Sfânta Liturghie. Părintele aruncă din când în când, câte o privire spre enoriaşii înaripaţi. În mod miraculos, când se termină Sfânta Liturghie, vrăbiile dispar în linişte, una câte una.

Marile fericiri nu durează mult. Vine clipa în care trebuie să mă despart de Părintele Ioan. N-ar trebui să fiu supărat, ci mulţumit şi recunoscător. Se putea întâmpla să nu fi stat nici cu Părintele Stăniloae, nici cu Părintele Ageu şi nici cu Părintele Ioan. În cazul meu, este clar că a fost mai mult decât

hazardul. La urma urmelor, pentru sufletul meu, ar fi fost suficient să stau cu ei chiar și numai un ceas. Dacă mi s-a dăruit mai mult, slavă Ție, Doamne!

* * *

În noua mea celulă de la Zarcă, găsesc patru camarazi: comandorul Ionică Dumitru, Nelu Moldovan, Ghiță Clapon și Ionel Bugar.

Comandorul Ion Dumitru (nea Ionică) are unul din cele mai nobile suflete din câte am cunoscut. Face parte din categoria sufletească a domnului Pupeza, a judeului Popescu-Vrancea și a lui nea Petrică Bolintineanu. Rămâi mirat cum de atâta suferință n-a reușit să-i diminueze resursele bunătații. Compune poezii. Iarăși mă întreb: când și cine va căuta și va aduna vreodată aceste poezii născute în temniță, pentru a le oferi sufletului românesc?

Nelu Moldovan este avocat din Arad. Este un bărbat frumos. Deși era bogat și cu perspective de afirmare socială, din tinerețe s-a încadrat în Mișcarea Legionară, unde a fost foarte activ, îndeosebi în timpul instaurării comunismului. Această fidelitate legionară nu i-a adus decât suferință. Suferință de lungă durată. Felul cum a suportat-o, îl arată ca având structura unui om de elită. El era legionar prin vocație. Compune și el versuri. Chiar acum lucrează la un marș al Frăților de Cruce. Tot el a compus și muzica.

“De veacuri un neam își aduce
Amarul și spinii prinos,
Ridică-te, frate de cruce,
Tresaltă domnescule os.
Și tânăra-ți inimă toată
Așterne-o pe cer curcubeu,
Iubirea de țară și gloată,
Ridică-te, frate al meu!”

Și Nelu Moldovan a stat cu puțin timp în urmă, aici la Zarcă, cu fratele meu Virgil. Acum, Virgil a fost trimis pe Celular, odată cu sosirea mea aici. După concepția temnicerilor

bolșevici, întâlnirea a doi frați de sânge, într-o celulă, periclitează în grad maxim orânduirea proletară. Nelu Moldovan se bucură de idealul meu apostolic și mă încurajează în acest sens.

Ghiță Clapon a fost aviator. Este tipul omului energic și pasional. Am stat în vecinătatea lui în toamna anului 1955. Este de o admirabilă intransigență, fiind din categoria celor ce se consideră în permanență în front și nu-și permit să stea decât drepti. La ei nu există pe loc repaus.

Ionel Bugan este mai tânăr decât ceilalți trei. Prezența lui la Zarcă, în perioada reeducării, este dovada fermității conduitei sale.

În acest moment, la Zarcă din Aiud, sunt concentrați toți cei care refuză în chip categoric reeducarea, și sunt considerați de către colonelul Crăciun, drept cei mai recalitranti. Până acum, în această închisoare a închisorilor, erau întemnițați îndeosebi oameni care au avut funcții politice. Acum s-au schimbat criteriile. Selecția se face după atitudine.

Îi privesc pe acești camarazi de suferință, mai în vârstă decât mine și trecuți prin multe și mari prigoane în viață, cu un sentiment de adâncă admirație. Sunt hotărâți să nu renunțe la ceea ce au considerat a fi sacru pentru sufletul lor. Dacă în luptă nu au biruit, doresc cel puțin să moară demni. Reeducarea era ultimul atac pe care cavalerii apocaliptici îl dădeau împotriva acestor cruciați. În acest moment, Aiudul era o imensă cazemată, asupra căreia cădea o grindină de obuze și din care, copleșiți de canonada neîntreruptă, apărătorii ieșeau, unul câte unul, cu mâinile ridicate. Cei de la Zarcă erau luptătorii hotărâți să nu părăsească locul de luptă și să reziste cu orice preț. Ei puteau striga, asemenea soldaților lui Napoleon: “Garda moare, dar nu se predă!”

* * *

Când împlinesc un an de Zarcă, sunt chemat la birourile comandamentului. Dar nu sunt interogat de Crăciun, ci de elegantul și arogantul colonel Iacob. După câteva întrebări de

circumstanță, mă întrebă dacă mi-am schimbat atitudinea. Acest interogatoriu neașteptat mă ia prin surprindere. Iacob îmi dă să înțeleg că mi se oferă șansa ca să ies de la Zarcă. Încep rapid o dezbatere interioară. Aș putea afișa o poziție mai prudentă sau eventual, să-i sugerez că sunt un tânăr fără nici o importanță. Dar nu, nu pot! Aș comite un act de trădare față de mine însumi și față de camarazii care suportă tirul urii bolșevice la Zarcă.

Îmi afirm din nou, în mod clar, poziția mea dintotdeauna. Iacob este respectuos cu mine, nu mă amenință (avea mandatul de la Crăciun de a mă sonda și voia, probabil, să-mi demonstreze că el este mai uman decât șeful său) și îmi întinde o coală de hârtie, spunându-mi să dau o declarație, după cum cred. Pleacă din birou, lăsându-mă singur. Fără multe cuvinte, declar că dacă voi fi eliberat, voi respecta legile țării, dar nu renunț la cele trei principii ale mele: credința în Dumnezeu, dragostea de neam și cultul eroilor. Când se reîntoarce, citește declarația și mă trimite înapoi la Zarcă. Am impresia că oarecum, mă compătimesc că pierd ocazia de a ieși din regimul de Zarcă. Știe ce pătinesc acolo. Dar eu nu pot face altfel decât îmi dictează inima!

Cu colonelul Iacob mă voi întâlni, după ieșirea din închisoare, la băile Felix. Era în vara anului 1965. Când l-am zărit, i-am spus soției că mă duc să vorbesc cu el. Soția, speriată, m-a rugat să nu merg. Eu, totuși, m-am dus. Când m-a văzut, a zis: “Stai, stai...!” adică să nu-i spun numele, căci vrea să și-l amintească el. Nu a reușit, dar mi-a spus: “Erați doi frați”. Părea bucuros că ne-am întâlnit.

În ceea ce privește declarația dată colonelului Iacob, aceasta avea să mă urmeze, se pare, în dosarul meu de la Securitatea din Ștei (fostul Oraș Dr.Petru Groza). Într-o discuție avută cu căpitanul Teaha, șeful Securității din localitate, în cadrul acțiunii de supraveghere a noastră (pe vremea când lucram în oraș doi periculoși foști “dușmani ai poporului”: Ghiță Tocoianu și eu), m-a întrebat dacă vreau să urmez vreo facultate. El urmărise, desigur, corespondența dintre mine și părintele Onisie Moraru (din conducerea Episcopiei Clujului),

care se oferise să mă ajute, fără să mă fi cunoscut înainte, într-un mod cu totul nobil. Tocmai de curând, admirabilul Părinte Onisie, (care nu s-a temut să ajute cu tot ce i-a stat în putință pe un fost adversar al regimului bolșevic ateu) îmi trimisese un manual de limba latină, în vederea pregătirii pentru examenul de admitere la teologie. Era data de 8 septembrie 1968, a doua zi urmând să plec la Sibiu pentru examen. Cu o oarecare strângere de inimă (temându-mă de vreo eventuală intervenție a lor, ca să nu mi se acorde acest drept), am răspuns:

- Da, vreau să urmez teologia!

- Ah, noi nu avem nimic împotriva, a intervenit el imediat. De altfel, în declarația dumneavoastră de la Aiud, ați spus că ați învățat credința de la bunicul dumneavoastră.

Atunci am avut certitudinea că acea declarație se găsea în dosarul meu. După decembrie 1989, trecând prin Câmpani, satul natal al lui Teaha, l-am căutat și l-am întrebat în legătură cu declarația de la Aiud. Pur și simplu, a negat că o asemenea declarație m-ar fi urmat de la Aiud. Am înțeles că nici unul dintre foștii noștri anchetatori și temniceri nu este dispus să facă nici cea mai mică dezvăluire. Totuși, de unde știa el ceea ce am declarat eu la Aiud, și chiar amănuntul despre felul în care mi-am justificat principiul credinței în Dumnezeu?

Dar ce mai contează acest amănunt, atâta timp cât eu mi-am împlinit țelul: peste trei săptămâni de la discuția cu securistul Teaha (din 8 septembrie 1968), eram intrat la Facultatea de Teologie din Sibiu, pe locul întâi!

* * *

Mâna care mută pionii de pe tabla de șah a celulelor de la Zarcă, face o nouă mișcare. Mă despart cu regret de cei patru camarazi, dar mă regăsesc cu bucurie într-o altă companie: Prof. Grigore Zamfiroiu, Traian Colhon, Alexandru Salcă și Aurel Ichim.

Aurel Ichim este din Brăila. Este un om credincios. A fost, pe vremuri, pelerin la Mănăstirea Vladimirești. Cunoaște

toate întâmplările și minunile care au avut loc acolo. Ore în șir, stăm și ascultăm cu evlavie, ce ne povestește.

În timp ce ascultă, din ochii lui Traian Colhon izvorăsc lacrimi. Este o fire sensibilă. Aparține unei cunoscute familii din Sibiu. Îl frământă și pe el dorința de a deveni preot. După ieșirea din închisoare, în timpul studenției mele de la Sibiu, ne-am întâlnit de mai multe ori. Regreta că nu a făcut pasul hotărâtor de a urma teologia. Când ne-am reîntâlnit odată (eu aveam deja mulți ani de preoție), l-am consolată, spunându-i:

- Lasă, Traiane, nu te mai frământa! Slăbit de chinurile îndelungate ale închisorii, poate nici nu ai fi rezistat din punct de vedere fizic. Să știi că apostolatul în satele românești, unele cu noroaie literalmente până la glezne, nu este deloc ușor. Numai eu știu cât sufăr în plus, din cauza haitei de informatori care mă urmăresc, recrutați dintre proprii mei parohieni. Înainte de a ajunge în parohia respectivă (am fost în trei parohii), se știa deja că fusesem arestat. Dar nu pentru lupta mea anticomunistă, ci pentru acuzații de drept comun. Auzi, Traiane?! Ai fi rezistat tu la asemenea încercări?

Profesorul Zamfiroiu (mai târziu, Părintele Grigore) este preocupat în permanență de problemele spirituale și religioase. A suferit și el mult în viață: prizonierat, închisoare, prigoniri...

Compune poezii. Are un minunat "Marș al închisorilor", pe care l-am învățat pe când eram la mină, de la cei care veniseră de la Canal. Și melodia este la înălțimea versurilor. Refrenul este ca o previziune pentru misiunea noastră în România de mâine:

"Se întorc din hăul închisorii
Bărbații albi, cărunți feciorii,
Năvala vieții sfinte vine
Din temniți, lagăre și mine."

Alexandru Salcă este din Brașov. Este un tânăr mic de statură și slăbuț. În realitate, acest om firav este foarte robust sufletește și are un caracter puternic.

Dacă ar intra cineva în mod invizibil în celula noastră și ar asista la convorbirile dintre noi, ar avea impresia că se află într-o chilie de mânăstire. Ore în șir, nu se discută decât probleme de ordin spiritual și religios, împletite cu rugăciuni în comun. Parcă ne-am afla în ajunul unui examen la teologie sau înaintea depunerii votului monahal. Și zilele trec, într-o frumoasă frăție și trăire creștină.

În urma celor văzute și trăite de mine la Zarcă, îmi dau seama că fundamentul cel mai adânc al rezistenței morale a deținuților care aglomerează cele 70 de celule ale acestei clădiri cu faimă sinistă, este credința în Dumnezeu și în dreptatea veșnică. În aceste momente, cei din Zarcă nu mai par a fi niște luptători politici, ci mai degrabă niște sihaștri ce și-au asumat asceza maximă pentru purificare și transfigurare interioară. Nu mai vor să cucerească decât cerul. Nu este o renunțare la viață, ci o transfigurare a ei. Nu este o dezertare din calitatea de luptător, ci o transcedere a năzuințelor și eforturilor pe un plan superior. Numai în chiliile din Muntele Athos sau într-o mânăstire franciscană mai există atâta concentrare religioasă. Ți vine să zici – dacă nu ar fi păcat față de suferința fără sfârșit a bieților ocași - :Doamne, de nu s-ar termina nicicând această vrajă spirituală!

În fața acestui miracol spiritual mi-am format convingerea că numai o viață creștină pornită din acest nucleu primordial și extinsă la scară națională, va produce mult așteptata renaștere spirituală a poporului român. Cei care nu au trecut prin această școală a suferinței transfiguratoare nu pot fi nici capabili și nici demni de a fi misionarii viitoarei renașteri creștine românești.

* * *

În planul imediat al existenței, viața deținutului este o lungă așteptare, o serie nesfârșită de așteptări. Dimineața: aștepți ieșirea la “program”, aștepți “deschiderea”, aștepți terciul. La amiază: aștepți gamela cu zeamă sau arpacaș, aștepți

ieșirea la plimbare (dacă este prevăzută în program), aștepti să se depărteze gardianul ca să poți comunica cu vecinii sau să te odihnești puțin întins sau rezemat. Seara: aștepti gamela cu varză acră, aștepti “închiderea”, aștepti stingerea, ca să te poți odihni, în sfârșit. Aștepti, într-un cuvânt, să treacă ziua. Apoi săptămâna, apoi luna și, în sfârșit, anul. Și așa, an după an, aștepti expirarea condamnării. Dacă se ia în considerare cât consum nervos se face în timpul unei așteptări, se poate aprecia cantitatea uriașă de energie nervoasă care se cheltuiește în viața aparent inactivă a încarceratului.

Dar dincolo de aceste fapte cotidiene, petrecute în planul material al vieții de detenție, în Aiud există o intensă activitate spirituală și de comuniune. După consumarea tuturor actelor legate de viața cotidiană, rămâne un timp aproape nelimitat pentru viața spirituală. În acest sens, închisoarea își schimbă total aspectul. Locatarii celulelor nu mai sunt niște biete ființe oprimate care suportă pasiv tortura timpului. Închisoarea devine, rând pe rând: universitate, laborator de creație, școală de eroism, mănăstire de înaltă trăire mistică.

Aiudul, ca orice închisoare în general, este o veritabilă universitate. Se învață cu pasiune toate științele și artele: literatură, filosofie, matematică, astronomie, științe naturale, istorie, limbi străine... . Se învață cu atâta aviditate, încât ai putea crede că s-a condiționat eliberarea deținuților de volumul și diversitatea cunoștințelor acumulate. Componenta unei celule se apreciază după calitatea “profesorilor” care o formează.

Paralel și în continuarea efortului de studiu, are loc activitatea de creație. Cea mai frecventă activitate creatoare este cea poetică. Fiecare celulă are “poetul” ei. Uneori, toți cei patru componenți ai unei celule scriu versuri. “Scriu” este o figură de stil. De fapt, se compun mental și eventual se transcriu, pentru stilizare și memorare, pe sticlă. Se obține o bucată de sticlă de geam cât să încapă în palmă, se dă cu o peliculă de săpun pe ea și se scrie cu un bețigaș. Pe sticla devenită oarecum mată, urma lăsată de bețigaș se evidențiază prin fenomenul de reflexie. Este o întregă luptă pentru păstrarea bucăților de sticlă pentru scris. Eu am avut, ani de zile, o bucată de sticlă foarte subțire și

perfect transparentă, pe care o ascundeam la percheziții, lipind-o de geamul celulei. Fiind foarte subțire, trecea neobservată. Sticlele mai groase se vedeau de la distanță și cădeau mai ușor pradă. Cea mai frecventă metodă de obținere a sticlei, era spargerea geamului de la WC, unde acest fapt nu dăunează nimănui. Trebuie doar să o faci fără prea mult zgomot și în tura “gardianului bun”, care nu te-ar pedepsi în caz că te-ar surprinde făcând această operațiune.

Pe asemenea bucăți de sticlă s-au creat capodopere!

Se compuneau și cărți care erau transmise spre memorizare celor dornici de cunoaștere. Așa am învățat o “carte” a lui Horia Cosmovici, care circula (adică era transmisă pe cale orală, din memorie) sub titlul: “Manualul omului politic creștin”. Era în fond un curs de neotomism (Horia Cosmovici trecuse prin anii '40 la catolicism), dar pentru a capta interesul legionarilor de la Aiud, titlul conținea și cuvântul “politic”. Era de fapt, un mod mascat de a face prozelitism catolic. Ar fi de discutat problema convertirii unui român la catolicismul propriu-zis. Fără să cunosc istoria convertirii sale, eu cred că Horia Cosmovici, un om profund și de mare corectitudine sufletească, a confundat ortodoxia cu vreun cleric vicios sau puțin instruit, nedescoperind (sau necăutând) lumina inegalabilă a Părinților răsăriteni și s-a lăsat sedus de aparenta forță a Bisericii romano-catolice. Dacă ar fi cercetat mai adânc cauzele Renașterii și Reformei, și-ar fi pus următoarea întrebare: de ce în țara unde își are sediul Vaticanul, există cel mai puternic partid comunist-marxist, iar în Franța, majoritatea intelectualilor sunt de stânga și liber-cugetători.

Prin Aiud au circulat și alte “cărți”. Pe mine m-a impresionat extraordinarul “poem metafizic” al lui Costache Oprișan. Când am luat cunoștință de acest poem atât de profund și atât de bine șlefuit din punct de vedere al formei, mi-am dat seama ce a pierdut cultura română prin moartea acestui martir al tineretului creștin din România, ce flacără s-a stins în adâncul catacombei de la Jilava!

Aiudul este și o vastă școală de eroism. Unul din adevărurile în care se crede cel mai mult este acela că orice

creație de valori necesită jertfă. Printre primele texte care se învață aici, la Aiud, sunt cuvintele lui Moța: “Măsura creștinătății noastre este jertfă”. Sufletele luptătorilor din umbra zidurilor se scâldau în apele tari și purificatoare ale spiritului eroic.

Am cunoscut în decursul detenției mele oameni care începând din adolescență și până acum, în pragul apusului, au fost numai în lupte, prigoane și închisori. Eram uimit de câtă rezervă de energie spirituală aveau, ca să poată rezista la asemenea încercări. Erau ca niște arbori înfiți în stânca piscului, rezistând la neconținutele vifornite și furtuni care bat la asemenea înălțimi. Dintr-o astfel de stare de energetism moral, s-a născut poezia “Jnepii” a lui Radu Gyr, acest imn al dârzeniei legionare. În prezența acestor oameni, era imposibil ca să nu te străduiești să-ți îndrepti coloana vertebrală a ființei tale interioare și să nu dorești să fii asemenea lor!

Când mă gândesc la lumea românească de după 22 decembrie 1989, dominată de o frenezie nestăvilită după hedonism și valori materiale, și când constat că la suprafața societății au parvenit toate lichelele oportuniste care nu au nimic sfânt în ele și care nu au dat dovadă măcar de un singur act de curaj în viață, care n-au avut niciodată un crez suprem pentru care să fie capabili să se jertfească și care acum, cu demagogia lor, asurzesc atmosfera vieții publice, îmi dau seama de prăpastia enormă dintre cele două lumi. Este absolut o iluzie să crezi că acești ariviști feroce, aceste gunoaie ridicate la suprafață de valorile momentului, vor putea schimba societatea românească din temelii. Ea are nevoie în primul rând, de un suflet nou. Nu-l pot crea cei fără un suflet idealist, cei fără credință în valorile spirituale eterne, cei incapabili de sacrificiu. Numai din spiritul de sacrificiu rodesc marile înnoiri.

Astăzi, aceste energii și lumini care au strălucit în temniță, se sting una câte una, în cel mai deplin anonim. Țara nu simte nevoia de lumină autentică. Continuă să admire falsele valori și miraje ce s-au ridicat pe firmament.

Am lăsat la urmă cea mai înaltă calitate a temniței din Aiud. Urcând și depășind treptele de creație și eroism, am ajuns

pe pisc, la hotarele Transcendentului, acolo unde viața se trăiește privind spre cer. Închisoarea din Aiud este o veritabilă mânăstire. În primul rând, o parte dintre luptătorii anticomuniști, în special cei concentrați la Aiud, au conștiința de cruciați. Cel mai profund temei al opoziției față de comunism era cel religios. Când a apărut comunismul în România, a fost respins în primul rând, pentru caracterul său anticreștin. Aderarea la comunism era considerată ca o lepădare de Hristos și o unire cu Satana. Ori, neamul românesc se lepădase de Satana și se unise cu Hristos de două mii de ani. Era nefiresc ca această linie de viață, care avea ca țintă finală pe Hristos și Învierea în Împărăția Sa veșnică, să fie părăsită brusc, iar neamul românesc cel “naturaliter cristianus” să facă o întoarcere radicală și să meargă pe o linie cu sens contrar. Era o imposibilitate din toate punctele de vedere.

Încă de la primele tentative de infiltrare bolșevică în țara noastră, românii s-au opus cu aceeași conștiință de cruciați, cu care strămoșii lor întâmpinaseră odinioară cotropirea islamică. Un mare adevăr al istoriei românești a afirmat Petre Țuțea prin cuvintele: “Istoria românilor dezgolită de crucile de pe scuturile voievozilor este egală cu zero. Doar voievozii nu s-au luptat pentru ridicarea nivelului de trai”. În acest sens, Aiudul era acum un imens lagăr de prizonieri, alcătuit din cruciații biruiți temporar de oastea lui Antichrist. Dar în partea invizibilă a realității, temnița din Aiud se transformase într-o cazarmă de pregătire a cruciaților pentru o nouă ofensivă. Fără voia temnicerilor, cruciații erau într-o permanentă și febrilă activitate de înarmare morală pentru viitoarea cruciadă. Însăși prezența în acest lagăr de prizonieri, semnifica, în ultimă instanță, tot un act de împotrivire. Din această cauză, cea mai importantă poezie a lui Radu Gyr era considerată de către majoritatea legionarilor ca fiind: “Întoarcerea din Cruciadă”. Ea exprima cel mai fidel crezul și destinul întemnițaților de la Aiud. Neamul românesc era Ierusalimul care sta în fața luptătorilor. Sufletul românesc trebuia biruit și supus lui Hristos. Dar nu la o formă de viață creștină mediocră, ci la una intensă și autentică. Creștinismul celor din închisori era

împotriva spiritului mediocru al “căldiceilor” care mai mult ruinează Biserica.

Prin acest creștinism viguros și profund, sufletul românesc ar deveni rezistent și imun la orice formă de necredință și degradare morală (la care este supusă lumea modernă), iar mișcarea sa în istorie ar fi un pelerinaj spre Ierusalimul ceresc.

Culmea ascensiunii religioase din închisoare o constituie trăirea mistică pe care o realizează o parte din întemnițați. Idealul mântuirii a devenit supremul țel. Viața aspră pe care o impune regimul de încarcerare echivalează cu cele mai aspre condiții obligatorii trăirii mistice. Austeritatea din închisoare depășește prin intensitate și durată, chiar și viața monahală. Viața trăită într-o mănăstire așezată într-un cadru feeric pare o vacanță, în raport cu viața dură din aceste întunecoase catacombe.

Din punct de vedere al conținutului, eforturile spirituale ce se fac aici, se fac în cel mai autentic spirit creștin. La Aiud se cunoaște ca nicăieri în altă parte, spiritualitatea Sfinților Părinți. Aici nu se fac tatonări și experiențe inedite, neconfirmate de autoritatea Bisericii, ci se execută tehnici spirituale și se parcurg itinerarii morale validate de experiența marilor mistici și duhovnici ai Bisericii.

Este interesant de subliniat că, în această atmosferă de efervescență spirituală și de preocupare religioasă maximă, nu există nici o cât mai vagă idee de reformă a Bisericii. Aici nu se dorește reformarea Bisericii, ci reformarea omului, mai exact formarea lui în spirit creștin autentic, deci încreștinarea lui în profunzime, transfigurarea lui spirituală. Acest lucru evidențiază ortodoxia profundă a românilor. Biserica este considerată deplină în toată învățătura și normele ei. Ceea ce rămâne de făcut este să ne străduim să realizăm ceea ce ea ne învață și să urcăm culmile spre care ne cheamă. Ori de câte ori se discută despre aspectele negative din viața noastră creștină, nu se condamnă instituția, ci se condamnă imperfecțiunile unor clerici și debilitatea spirituală a creștinilor, în general. Această situație nu este decât o continuitate a vechii atitudini a sufletului

românesc. Când a apărut Reforma, în statele catolice a trebuit să se folosească forța și violența ca să nu se răspândească ideile reformei (așa cum a fost în Franța, de pildă). În Transilvania ortodoxă, unde ungurii au trecut în majoritate la calvinism, în cazul românilor, deși s-au exercitat presiuni prelungite asupra lor ca să accepte reforma, totuși ei au refuzat și au rezistat în credința lor străveche.

Din acest fenomen istoric se pot trage concluzii favorabile pentru ortodoxia românească, pentru creștinismul românesc propriu-zis. Românii nu s-au simțit niciodată frustrați sau înșelați în aspirațiile lor religioase de către propria lor Biserică, ca să simtă nevoia unei schimbări radicale. Preoții au fost considerați păstori ai buni ai neamului. Biserica ortodoxă nu a avut principii și acțiuni care să poată fi negate ca fiind conforme cu adevărurile Evangheliei și cu practicile Bisericii primare. Acest lucru este atestat și de faptul că în manualele ateiste, ortodoxia a oferit cele mai puține pagini compromițătoare ale ideii creștine și cele mai puține motive pentru justificarea atitudinii de negare a Creștinismului. Este evident însă că este necesară o reformare a clerului, e nevoie de o nouă școală teologică.

Toate aceste adevăruri despre temnița din Aiud se văd mai clar de la Zarcă. Tot ceea ce am spus este rodul unei experiențe de opt ani petrecuți la Aiud, care au culminat cu cei doi ani de Zarcă.

* * *

Trecem cumpăna timpului dintre 1963 spre 1964. Din când în când, suntem duși și noi, cei de la Zarcă, la "Clubul" de reeducare. Vizionăm câteva filme și ni se citesc articole din publicația "Glasul Patriei", adresată celor din exil. Am vizionat filme sovietice, ca: "Eugenie Grandet", "Culegătorii de bureți", "Rămâi cu noi" și filme românești ca: "Tudor", "Dragoste la zero grade", "Un surâs în plină vară", "Lumini în iulie", "Darclée" și altele.

Ce bizare stări sufletești am trăit vizionând aceste filme! Să stai în obscuritatea celulei de la Zarcă și să fii pus direct în fața unui ecran pe care galopează imagini colorate; nu se poate spune că nu îți produc impresii stranii și tulburătoare.

Dar cea mai mare bucurie este reîntâlnirea cu sutele de camarazi cunoscuți. La una din aceste întruniri, mă întâlnesc cu fratele meu. Nu pare afectat prea tare de lungii ani de închisoare. După ce ne îmbrățișăm, îmi spun:

- Am stat 13 ani! Câte un an pentru fiecare Apostol: doisprezece, plus al treisprezecelea, pentru Sf. Apostol Pavel.

Nu se poate spune că simbolistica numerelor creștine învățată de la Părintele Ioan nu acționează și la mine.

Îl reîntâlnesc pe Ghițișor Ardelean, coleg de liceu de la Beiuș, căsătorit după prima eliberare din închisoare cu Domnica Florea, fosta consăteană de la Finiș. Acum face a doua serie de închisoare. Mă mir cum acest Ghițișor, atât de fragil cu sănătatea, a supraviețuit celor două condamnări. A scris în închisoare poezii de un real talent.

“Pe-aicea credem toți în Veșnicie,

De când a fost un înger să ne-nvețe...”

Tot cu această ocazie l-am cunoscut pe profesorul Tiba care a predat la școala din Sudrigiu, localitate unde locuiesc acum părinții mei. Primesc, deci, vești precise despre părinți și despre cele două surori. Cunoscut câțiva țărani arestați din zona Beiușului: Traian Sudrijan și Iștoc din Sudrigiu, Bogdan din Lazuri de Beiuș, Ioan Matiaș, zis Onișor, din Hinchiriș și alții. Mă reîntâlnesc cu poetul Ion Caraion, arestat a doua oară. Cunoscut, de asemenea, pe învățătorul bihorean Aurel Leucuția care a străbătut hățușul închisorilor cu multă dârzenie.

* * *

În luna aprilie 1964, constatăm o schimbare bruscă de atitudine și regim. Gardienii, chiar și cei mai bestiali, afișează mutre angelice. Mâncarea se îmbunătățește. Timpul de plimbare se prelungește. În acești doi ani de Zarcă, au fost perioade în

care timp de șase luni, nu am ieșit măcar o clipă la aer. Se simte că aceste schimbări nu sunt de circumstanță.

Semnele timpului politic coincid cu semnele timpului astronomic. Pe ambele planuri, bate vânt de primăvară. Cresc aripile speranței. Am certitudinea că lungul nostru calvar de la Zarcă se apropie de sfârșit. Singurul lucru care mă îngrijorează este efectul foamei prin care am trecut, asupra sănătății. O perioadă de subnutriție îndelungată, adăugată pe fondul unei hepatite din adolescență, poate constitui în viitor o premiză cauzală pentru o eventuală evoluție spre ciroză. Din celelalte puncte de vedere, mă simt perfect.

Mă bucur că dacă ne vom elibera, voi prezenta mamei un chip și o ținută care nu o vor șoca. Dar ceea ce mă bucură mai presus de orice, este biruința spirituală pe care am câștigat-o. A fost greu, dar a meritat!

Celulele de la Zarcă încep să se destrame. Din timp în timp, sunt scoși oameni și duși la Celular sau la Secție. Numărul celor rămași se rarește. Vine și ziua sorocului meu. În clipa în care ies pe poarta Zărcii, de data aceasta fără zeghea pe cap, mă gândesc la momentul când am fost adus prima dată în această terifiantă închisoare, cu doi ani în urmă. Cât de înfricoșat am fost atunci, și cât de senin și descătușat sufletește mă simt acum. Zarcă a fost ca zidul unui loc de execuție, unde am fost ținutii cu neîndurare, la stâlpul suferinței și supuși de către temnicerii plin de zel, la rafala mai multor arme ucigașe (foamea, frigul, izolarea); dar am supraviețuit.

Cred că nouă, celor care am trecut prin acest tratament dur de îngenunchiere, ni s-a scurtat viața, în mod cert, cu câțiva ani buni! De aceea, când va veni libertatea adevărată, puțini din cei de la Zarcă ne vom mai regăsi vii și nevătămați.

Cap. 11. **ELIBERAREA DIN ÎNCHISOARE**

De la Zarcă sunt dus la Secție. Sunt repartizat într-o celulă mare din curtea Secției, condusă de avocatul bucureștean Tanțu Popov, ajutat de Dorin Haznaș. Aici continuă reeducarea. Se aplică principiul stalinist al permanentei revoluții.

Pe noi, cei sosiți din Zarcă, oamenii ne privesc diferit, fiecare din punctul lui de vedere. Unii ne admiră, alții ne invidiază, iar alții ar dori să înclinăm și noi steagul, ca să fim toți o apă și un pământ. Spre marea mea mirare, o parte din camarazii mai bătrâni pe care i-am cunoscut foarte bine, stând

cu ei în celulă sau la mină, sunt pe postul de “șefi” de reeducare. Unul dintre reeducatori, cu care stătusem la faimoasa celulă 321, era șeful clubului la care am fost repartizat din prima zi, mă întreabă dacă mi-am făcut “declarația”.

- Da, spun eu, zâmbind cu indulgență.

- În fața cui? insinuează el.

Brusc mă cuprinde o puternică revoltă, răscolit de tot ceea ce am îndurat la Zarcă.

- În fața domnului colonel Crăciun! răspund eu, cu un ton care îl face să renunțe la orice insistență. După modul cum am reacționat, cred că a înțeles că nu am stat degeaba la Zarcă!

Încep să mă interesez de camarazii cunoscuți. Veștile pe care le primesc, provoacă în sufletul meu stări contradictorii. Primesc răspunsuri, de la caz la caz.

- Cutare? Foarte bine. Demn. Băiat de nădejde.

Auzind astfel, mă bucuram.

- Alde cutare? Rușinos. O prăpastie!

Auzind așa, mă întristam.

Ce păcat că unii dintre camarazi, mai ales cei cu pretenții, nu s-au străduit să fie puțin mai tari și au cedat fără să treacă nici măcar o zi prin Zarcă. Este adevărat că faima Zărcii era – mai ales în această epocă – o amenințare terorizantă, chiar de la distanță. Dar, ce să judec eu: în ultimă instanță, fiecare are libertatea de a decide în propria cauză!

În curtea Secției mă regăsesc cu o sumedenie de cunoscuți. La fiecare pas, câte o bucurie. Uite-l pe Jurma Teodor, bănățeanul meu iubit! Ne îmbrățișăm îndelung.

- Măi, Todore, nu ți-e dor de o doină la torogoată? îl întreb eu, punând degetul pe o rană nevăzută. Știam cât de mult dorea să mai asculte o dată cântecele tinereții sale, într-o zi de sărbătoare, în satul său natal. (Bănățenii spun taragotului, torogoată).

Prin poarta Secției apare un om. A evadat pentru câteva momente dintr-o celulă rezervată bolnavilor. Imediat este înconjurat de camarazi. Este aproape strivit de multele brațe care îl cuprind. Se aud strigăte de surpriză: Timaru, Timaru...

Mă îndrept și eu spre el, cu lacrimi în ochi. Numai așa te poți apropia de un martirizat.

- Mihai!

- Liviu!

Doamne, ce frumos mai cânta Mihai, odinioară, de la fereastra cu zăbrele, romanța aceea extraordinară. Retrăia cu toată intensitatea, vremurile dramatice, când plecase de acasă pentru a lupta cu arma în mână împotriva bolșevismului care ne cotropea. Din când în când, se întâlnea cu soția lui, în taină, în viile de pe dealurile de la Panciu. Ca nu cumva să fie urmărită, el o aștepta în vale și o urma nevăzut de la o anumită distanță, fără ca ea să știe. Ea urca singură, cu multe precauții. Din când în când se oprea să asculte cu atenție în jur și să se odihnească (pentru că era însărcinată), iar el o privea din umbra tufișurilor. În asemenea clipe, iubirea lui creștea cât un munte. De la aceste amintiri neuitate, pe care Mihai le povestea cu emoție în închisoare, i-a rămas vibrația aceea profundă când ne cânta: “În rariștea de lângă vii, te-aștept iubito ca să vii...”

Iată-l pe Teofil Mija, cu veșnicul său zâmbet binevoitor și cu nedezmințitul său spirit camaraderesc.

Iată-i pe atâția camarazi cu care mă îmbrățișez cu bucuria celor care au trecut prin atâtea primejdii și au supraviețuit.

După atâtea bucurii, trebuia să vină și o durere. O durere mare. Interesându-mă de Gheorghe Jimboiu, aflu că a murit. Așadar, nu a mai rezistat. Cu un an înainte, Dumnezeu l-a chemat la El. L-a iubit prea mult, ca să-l lase în vâltoarea vieții libere, care i-ar fi putut întina puritatea de cristal pe care o cucerise în împărăția durerii. Credința că Dumnezeu ia la Sine pe cei pe care îi iubește, niciodată nu mi s-a părut mai adevărată ca în cazul lui Jimboiu. Mergi în pace spre cer, suflet neprihănit, și iartă-mă dacă te-am supărat cu ceva cât timp am stat împreună. Nu știu dacă acest neam mai poate fi vrednic de aleși ca tine. Am credința că numai pentru oameni ca tine mai rabdă Dumnezeu această lume!

Peste ani și ani, după ce am devenit preot, în “Jurnalul” meu pastoral am notat, într-o zi, dintr-un impuls tainic,

următorul gând: “Gheorghe Jimboiu a murit în stadiu de sfințenie”. De ce mi-am notat, oare, acest gând răsărit în suflet când eram la sfântul altar? Fără nici o îndoială pentru ca privindu-l, să-mi aduc aminte de datoria mea. Căci nu-mi mai puteam petrece restul vieții benchetuiind sau lenevind, când știam că acest tânăr cu suflet de crin și alții ca el, au murit pentru Hristos în catacombele temniței. Viața lui Gheorghe Jimboiu a fost o ardere de tot, bine plăcută lui Dumnezeu. El trebuie să intre, alături de Valeriu Gafencu și alți tineri români morți în închisoare, în galeria sfinților români, care au trăit o tinerețe sfântă, încununată cu jertfa supremă pentru învierea neamului românesc, constituind înălțătoare pildă pentru generațiile viitoare.

Aud că la Secție este un medic din Cluj, Dr.Mihai Pop care a stat în trecut, în celulă cu Tică Stanciu, iar acum ar vrea să-i cunoască pe camarazii săi. Mă duc să mă prezint. După ce spun cine sunt, adresându-mă cu tot respectul, folosind formula “domnule doctor”, el se uită la mine, cu zâmbetul său fermecător și îmi spune:

- Măi, să știi că pe mine mă cheamă Mișu!

Și așa, sunt obligat să-i spun pe nume, acestui domn distins și mai în vârstă decât mine. Mișu Pop este un om fermecător la chip și maniere. Este un tip aristocratic. De altfel, familia lui s-a numit Pop de Branște. Are o fire de poet. Ne recită din poeziile lui; versuri melancolice, cu sensuri profunde. Nu face publicitate poeziilor sale. Se vede că le-a compus pentru propriul său suflet, păstrându-le într-un seif tainic din inimă. În închisoare a suferit mult pentru sentimentul demnității pe care nu s-a sfiit să-l afirme în toate împrejurările și cu orice preț. Nici nu ai crede cât de dârș a fost în suferință acest intelectual fin!

* * *

Sunt repartizat la muncă la decantorul care se construiește lângă zidul închisorii dinspre pod și stadion. Se sapă o groapă de mari dimensiuni. Lume multă, roabe, lopeți,

hârlețe... un șantier în toată regula. Se lansează lozinca: când va fi gata decantorul, toată lumea va pleca acasă. Se și fixează un termen-limită: 1 august 1964. O parte dintre deținuți, mai ales cei noi, se lasă antrenați în hei-rup-ul stahanovist. Cei mai vechi nu se pierd cu firea și privesc mai detașați iureșul de pe șantier.

La un moment dat se formează un al doilea schimb care să lucreze până târziu. De fapt, este doar o echipă mică, formată din nouă oameni: Virgil Mateiaș, fruntaș legionar din Făgăraș, Nichifor Robu, fruntaș cuzist din Bucovina, Mircea Dobre, medicinist din Cluj, Octavian Voinea de la Panciu, frate cu Jean Voinea, cel cu care am lucrat la Cavnic (Tavi fiind unul dintre cei mai chinuți studenți în iadul de la Pitești), încă patru deținuți din seria nouă și eu.

Seara, după lăsarea întinericului, lucrăm sub pâlparea stelelor de pe cer. Ce senzație ciudată simt când privesc, nestingherit de gratii și obloane, bolta înstelată. Numai un ocaș scos din hrubele temniței poate înțelege profunzimea fiorului metafizic exprimat de Kant în celebra frază: “Nimic nu mă impresionează mai mult decât bolta înstelată de deasupra mea și conștiința morală din om”. Din păcate, în timp ce bolta înstelată rămâne veșnic strălucitoare și pură, conștiința oamenilor devine deseori, atât de maculată!

Când trece de orele 22, în plină noapte, plecăm spre celule. Într-o seară, sergentul care ne supraveghează, în timp ce noi ne înșiruim în coloană, întreabă:

- Sunteți toți?

- Da...!

Neîncrezător, începe să numere cu voce tare: unu, doi, trei... nouă. Când ajunge la acest număr, zice:

- Bine! Și comandă: Înainte marș!

Pornim disciplinați, ca o mică trupă de ostași, cu sergentul alături. Suntem deci, nouă deținuți și cu sergentul zece. Zâmbesc, gândindu-mă la o coincidență. Și nu scap ocazia de a face un spirit:

- “Plecat-am nouă din Vaslui și cu sergentul zece”- declam eu, străduindu-mă să țin cadența.

Sergentul, auzindu-se pomenit, se întoarce spre mine. Prin întuneric, simt că gestul lui echivalează cu o întrebare. Și ca nu cumva să înțeleagă cine știe ce (mai știi ce-i trece prin cap?), îi explic:

-Este un vers din poezia "Peneș Curcanul" a lui Vasile Alecsandri, domnule sergent.

O tempora! Am ajuns vremuri ca un "bandit" să-și permită să facă spirite în contul domnului gardian. "E sfârșitul lumii!", cum ar zice un amic de-al meu, care vede totul apocaliptic. Sfârșitul lumii nu este, dar lipsa de reacție din partea gardianului amplifică certitudinea că se apropie sfârșitul închisorii. Ah, mai de mult, ce stagiu frumos la carceră mi s-ar fi oferit imediat! Dar poate că atunci nici nu aș fi îndrăznit să fac un asemenea spirit.

* * *

Într-o zi, vine un căpitan în curtea Secției să caute voluntari pentru o muncă în afara închisorii. Are nevoie de câțiva tineri care să lucreze la cazarma trupelor de securitate, care formează paza închisorii Aiud. Mă prezint și eu, gândindu-mă că o aventură dincolo de poarta închisorii va fi foarte interesantă. Și nu m-am înșelat.

Trecem prin porțile 3 și 2 și ajungem la poarta 1. Suntem la câțiva pași de a călca pe pământul nestrăjuit de ziduri. Pe o platformă cu patru roți, încercăm o sumedenie de unelte și materiale. Suntem cinci deținuți, toți tineri. Trei ostași cu pistoale-mitralieră ne vor conduce. În clipa în care masiva poartă se dă la o parte, căpitanul are nefericita idee să ne întrebe ce condamnări avem. Și fiecare își declară sentința: 8, 5, 10, 15 (aici căpitanul face un "f-f" a mirare și îngrijorare)...25, spun și eu, ultimul. După cum a reacționat când a auzit de cei 25 de ani de muncă silnică, am impresia că domnului căpitan i se pare că se clatină pământul cu el. Pare descumpănit. Crezuse, cu siguranță, că deținuții mai tineri au condamnări mai mici. Nu știa, bietul, că justiția proletară a pronunțat sentințe invers proporționale cu vârsta inculpatului. Nu știe ce decizie să ia. Un

deținut cu o așa de mare condamnare, să iasă pe poarta închisorii neînălțuit? Imposibil! Agitat, se apropie de mine și îmi spune, cu o voce de om speriat:

- Băiete, dragă, să nu fugi, că vei fi împușcat! Vă eliberați, în mod sigur, peste câteva zile.

Soldații stau cu pistoalele-mitralieră în mână și privesc scena, neînțelegând exact ce se întâmplă. Poarta mare a închisorii ne așteaptă larg deschisă. Eu îl privesc drept în ochi pe acest căpitan, ce pare a fi un om cumsecade, și îi spun:

- Nu vă fie frică, domnule căpitan, nu fac eu așa ceva!

Am spus, probabil, această frază cu atâta inocență convingătoare, încât face semn cu mâna, ordonând:

- Porniți!

Pornim. Tragem după noi platforma cu materiale. După câțiva pași, depășim linia invizibilă care desparte temnița de libertate. Pășim într-o zonă unde mandatul meu de depunere nu îmi permite acest lucru decât în data de 11 noiembrie 1976. Acești câțiva pași în zona libertății constituie, oare, avampremiera la marea clipă? Doi ostași merg în față, cu armele întinse, iar al treilea, în urma noastră. O scenă ca în filme. Dar aici este cea mai pură realitate. După ce am ajuns în mijlocul șoselei, ne întoarcem spre dreapta, spre cazarma trupelor de securitate.

Prima senzație pe care o simt este aceea că atmosfera de aici are parcă o altă compoziție. Este mai pură și te face să te simți ca un fulg. Dar și mai stranie senzație este aceea că în aerul acesta cu care am venit brusc în contact, se propagă un murmur abia perceptibil, ce vine dintr-o sursă indetectabilă. Probabil că sunt ecourile ce vin din toate direcțiile și care se ciocnesc de clădiri, contopindu-se într-un zumzet, cu care noi, claustrați de o veșnicie, nu suntem obișnuiți. Simt un fel de amețeață. Dar și o beatitudine necunoscută.

Trec pe șosea, într-un ritm greu de urmărit pentru noi, oameni, căruțe, mașini. Ce luminoasă și largă este perspectiva de afară! Privesc în lungul șoselei ce duce spre Turda. Privirea înaintează mai departe, spre colinele din față. Par atât de aproape. Mă cuprinde o dorință teribilă de a merge spre ele, să

urc pe culmea lor, iar de acolo, să-mi scufund privirea în zarea zărilor. Până acum, în fața noastră, nu se găseau decât obstacole care ne închideau orizontul: ziduri, zăbrele, obloane, porți... Niciodată nu am putut privi nestingherit, așa, cât vezi cu ochii!

Ajungem la cazarmă. Acolo muncim la o mică clădire renovată de curând. Eu mă ocup cu lustruitul mozaicului. Nu este ușor, având în vedere debilitatea forțelor mele după stagiul de la Zarcă. Primim mâncare de la cazarmă. În sfârșit, ne săturăm și noi odată. Bieții de noi! Multă foame am mai răbdat ca să ajungem să ne bucurăm atât de mult de o simplă rație de soldat. Prin apropiere, câțiva plopî înalți ne dau impresia că suntem la marginea unui crâng. Ce plăcut foșnesc frunzele plopilor deasupra noastră!

Seara ne întoarcem pe lângă zidul închisorii, pe cărarea pe care merge schimbul de santinele. Platforma a rămas la locul de muncă. Într-o porțiune a terenului, grădinile oamenilor de pe o stradă ajung până la noi. O tânăra cu un păr lung, nefiresc de negru și bogat (cel puțin, așa ni se pare nouă), cu trăsături fine și un ten marmorean, se plimbă prin grădină și privește straturile. Când trecem, își ridică privirea. Se iută țintă la noi. Silueta ei se profilează pe fundalul unor ramuri verzi. Pare o statuie sau mai degrabă o fantasmă de pe un alt tărâm. Este fata pe care am privit-o cel mai aproape până acum. Poate că nici ea nu a văzut până acum deținuți atât de aproape. Oare ce a simțit când ne-a văzut atât de tineri și cu chipurile atât de răvășite de suferință? Când depășim grădina și silueta ei dispare din raza noastră vizuală, trăim și noi regretul cineașilor de la sfârșitul unui film frumos. Nu ne mai rămâne decât să murmurăm în gând melancolicul vers eminescian:

“Și te-ai dus dulce minune...”

S-a ridicat și pentru noi, o clipă, cortina vieții libere. Ceea ce s-a înfățișat privirilor noastre ni s-a părut fascinant: copacii, zarea albastră, fata din basm...

A doua zi, ne prezentăm iar la poartă. Spre ghinionul meu, apare în zona porții adjutantul Aurel Lungu. Este din comuna Valea Drăganului. În zona lui natală mi-am petrecut aproape doi ani, în timpul când eram urmărit de haita roșie. Aflând acest lucru, contrar celor așteptate de mine, mă privește cu ochi dușmănoși. Urlă în el conștiința proletară. Cum mă zărește la poartă, mă prinde de braț și îmi face vânt înapoi. Mă întorc în curtea Secției, gândindu-mă că pentru un om ca el, nu mi schimb eu buna părere, pe care o aveam despre ospitalierii români de pe Valea Drăganului. Mă reîntorc la decantor.

* * *

În această perioadă, cunosc noi camarazi. Primul este Ionică Grosolina din Arad. Este un băiat slăbuț, cu figură de adolescent, cu o voce blândă și un zâmbet prietenos. Următorul este un student, Marcel Petrișor, originar din Brad și născut în același an cu mine. Din punct de vedere fizic are caracteristicile pe care cred că le-a avut tipul dacic. Are declarate preocupări literare. Este un băiat talentat și de nădejde.

Alt camarad pe care îl cunosc aici este Dorin Mihăilescu, originar din Bucovina. Este brunet și poartă ochelari. Ne împrietenim. Lumea ne spune “frații siamezi”. Interesant că, deși în afară de ochelari nu semănăm deloc, lumea ne confundă. Pe noi ne amuză acest fapt. Sufletește ne asemănăm, într-adevăr, foarte mult.

Acum lucrez la decantor, în schimbul de dimineață. Într-o zi, trece în inspecție colonelul Crăciun. De la distanță observăm că este îmbrăcat într-un elegant costum civil. Surprinși, ne întrebăm: oare și-a pătat cu cafea splendida uniformă militară? Aproape fiecărui deținut are câte ceva de spus. Deși de la distanță nu înțelegem exact ce spune, nu pare că ar da comenzi sau că ar muștra pe cineva. Se apropie de grupul nostru. Când mă vede, îmi adresează – cu un ton cu care te adresezi unui amic – întrebarea:

- Ce îți face fratele?

Rămân cu gura căscată. Numai la așa ceva nu mă așteptam! Nu sunt capabil să-i răspund. Până să-mi revin eu din surpriză, el trece mai departe, împărțind politețuri în dreapta și în stânga. Revenindu-mi în fire, mă întorc spre ceilalți și zic:

- Măi, fraților, s-a întâmplat ceva foarte important dacă a ajuns colonelul Crăciun să mă întrebe de sănătatea fratelui meu.

Nu a uitat că anul trecut, adus de la Zarcă la “Club”, i-am cerut în public să fiu mutat în celulă cu fratele meu, folosind ca argument faptul că sunt foarte slăbit după cele 42 de zile de izolare. Nu speram să fiu ascultat, intervenția mea fiind mai mult un pretext, ca să audă camarazii din toată închisoarea la ce regim suntem supuși la Zarcă. Intervenția mea nu a avut nici un efect, deoarece nu expirase încă termenul de punere la punct pe care îl fixase necruțătorul pedagog bolșevic pentru mine.

* * *

Începe luna iulie. Peste câteva zile, un lot de deținuți, în exclusivitate tineri, suntem duși la grădina penitenciarului. Acolo suntem cazați în barăcile acestei veritabile ferme, unde lucrează deținuții cu condamnări mai mici. A doua zi, suntem urcați într-un camion – vreo 40 de deținuți – și duși la prășit porumb. Este clar că libertatea se apropie cu pași repezi!

Drept pază, vreo doi gardieni și câțiva ostași. Cam puțini pentru spațiul pe care l-am luat în stăpânire. Probabil că nu le mai este frică de o eventuală ispită de evadare, acest fapt fiind de acum inutil. Sap alături de tânărul Radu Trifan, nepotul de frate al lui Traian Trifan, o mare personalitate a închisorilor. Radu este un băiat inteligent, cu o figură de intelectual. Poartă ochelari. Este șaten, cu trăsături fine și mâini delicate. Nu pare să fi purtat vreodată o sapă în mână. A făcut închisoare în două serii. În pauza dintre ele, s-a căsătorit cu Greta Florea, consăteana mea din Feniș, soră cu Domnica, soția lui Ghițșor Ardelean. Locuiau, în momentul arestării, la Câmpia Turzii.

Noi prășim, după cum am înțeles, porumbul Gostatului. La o anumită distanță, este un lan de porumb al Colectivei. În

timp ce porumbul pe care în prășim noi începe să atingă înălțimea noastră, cel al Colectivei este pipernicit. Ne dăm seama că în statul socialist sunt două feluri de agriculturi. Nu departe de noi curge marele Mureș. Când stai și privești în jur, prin imensitatea lanurilor de porumb, de-abia observi, la mari distanțe unul de altul, câte un paznic.

La întoarcere, ne oprim la o barieră, așteptând trecerea unui tren spre Teiuș. În fața căsuței de acolo, se joacă o fetiță. Fără să spun nimănui nimic, mă dau jos din camion și mă apropui de ea. Este drăgălașă, așa cum sunt toți copiii.

- Cum te cheamă? – o întreb.

- Ranca Maria, răspunde ea cuminte.

Ce fluid indefinibil emană din ființa angelică a unui copil! Ceva care purifică atmosfera poluată de răutatea pe care oamenii o propagă în jurul lor.

Ranca Maria! Oare Providența îți va pune în mână vreodată aceste rânduri și te vei recunoaște în acea fetiță de la bariera căii ferate spre Teiuș, din vara anului 1964? Ochii tăi limpezi au fost primii ochi de copil pe care îi priveam după 13 ani! Parcă aș fi zărit, pentru o clipă, în lumina lor, o frântură de rai. Ochii copiilor! Ce minunat este să privești în aceste proiectoare ale purității sufletului lor! O, de va fi dat să ajung liber și să am posibilitatea să fiu în preajma lor, voi considera ca primă datorie apostolică să mă ocup de sufletele lor. Nimic nu poate fi mai înălțător pentru un misionar al lui Hristos decât să ai în jurul tău această ceată de îngeri. Tabloul “Iisus în mijlocul copiilor” a emoționat întotdeauna. Ce poate fi mai frumos și mai necesar astăzi, într-o lume atee, decât un preot înconjurat de copii! Doamne, ajută-mi să ajung în mijlocul lor!

“Întrucât în Creștinism Domnul ne-a pus pe locul al doilea după părinți, încredințându-ne formarea religioasă a copiilor celor care cred în El.” (12 Sf. Vasile, Epist.300-183).

“Adună pe copiii Tăi,

Cei nevinovați,

Să laude cu sfințenie,

Să cânte fără viclenie

Și cu guri nevinovate

Pe Hristos, Conducătorul copiilor.”

(Clement Alexandrinul – Imn către Mântuitorul Hristos, pag.361).

“...pentru că cel catehizat are nevoie de timp pentru o catehizare temeinică[...], iar noi, la rândul nostru, ajungând slujitori ai harului dumnezeiesc, să semănăm binefacerile lui Dumnezeu și să facem din cei din jurul nostru oameni buni și cu sufletul frumos.” (Clement Alexandrinul, Stromata a II-a, pag.160-161).

A doua zi, sosește, pe neașteptate, colonelul Crăciun. Este tot în civil și foarte volubil. Ne adună pe toți în jurul lui.

- Cine are condamnare maximă?

Ne uităm unul la altul nedumeriți. Oare ce înțelege el prin condamnare maximă? Ne lămurim imediat.

- Cine este viețăș?

Nu se prezintă niciunul.

- Dar cu 25 de ani?

Ne prezentăm vreo patru inși. Ne face semn să ne grupăm deoparte, apoi mai zice la încă câțiva:

- Tu, tu, tu... Pregătiți-vă, plecăm la penitenciar!

Cu o undă de regret în suflet ne pregătim bagajele. Adio lanuri de porumb, adio boltă albastră! Apoi ne grupăm, disciplinați și cuminți, doi câte doi. Așteptăm să apară vreun camion și ostași cu pistoale-mitralieră. Dar nu apare nimic. Crăciun ne numără dintr-o privire și zice:

- Hai! Să mergem!

Nedumeriți, ne luăm după el. Ajungem la poartă. Gardianul de serviciu o deschide larg. Colonelul Crăciun păsește primul linia porții și ne îndeamnă, cu o privire amicală, să îl urmăm. Și mergem, fără nici o pază, cu imprevizibilul Crăciun în mijlocul nostru. Arunc, pentru o clipă, o privire înapoi. În timp ce gardianul închide poarta, camarazii rămași în mijlocul lagărului privesc stupefiați după noi. Au și de ce! Asistă la o premieră mondială: zece bandiți fioroși, cu condamnări astronomice, de la și mai fiorosul penitenciar Aiud, merg la plimbare, aproape la braț, cu domnul comandant; fără nici o pază. Ai zice că este un grup de prieteni care au fost să

facă o baie în Mureș, iar acum se întorc acasă. Ne străduim, în sinea noastră, să înțelegem gestul lui Crăciun. Până la urmă ajungem la concluzia că nu vom putea ghici vreodată ce a însemnat această inițiativă a lui. Cea mai plauzibilă ipoteză ar fi că, pur și simplu, și-a oferit sieși un spectacol tare. A și fost!

Ne apropiem de închisoare. Când apare în raza noastră vizuală, o privim cu toată atenția. Privind-o din exterior, închisoarea nu pare așa fioroasă. De la distanță, nici nu-ți poți imagina iadul din interior. Într-adevăr, chinul acestui infern nu-l cauzează nici zidurile și nici gratiile, ci răutatea și cruzimea gardienilor și a politrucilor. Or, acestea nu se văd, ci numai se simt. Trecem peste podul pe care îl vedeam, cu ani în urmă, în zilele de Duminică, pe colonelul Koller, mergând în ținută de paradă și șchiopătând, spre stadion. Era, cică, invalid de război. Din războiul civil din Spania. Ca zelos ucenic al Talmudului și bun bolșevic, a luptat în Spania pentru dărâmarea Creștinismului.

Când ajungem în curtea închisorii, suntem încunoștințați de către colonelul Crăciun că am fost aduși în penitenciar ca să-l ascultăm vorbind pe Petre Țuțea.

- Te-am adus în special pe dumneata – zice Crăciun, adresându-se mie – ca să vezi și să auzi că și Țuțea s-a convins de adevărul celor spuse de noi.

Mă înclin zâmbind, copleșit – chipurile – de atâta onoare. Nu pot să nu mă întreb: de ce caută colonelul Crăciun atât de stăruitor să mă determine să vorbesc și eu. Până la urmă ajung la concluzia că insistența lui țintește departe. Legionarii bătrâni pe care i-a convins să-și facă mea culpa vor dispărea, unul câte unul, cât de curând, sub acțiunea implacabilă a timpului. În schimb, noi, tinerii, deși ne-a trecut prin furcile caudine ale Zărcii, vom rezista mai mult în viață și vom constitui o primejdie în viitor.

După despărțirea de Crăciun, îmi îndrept atenția spre camarazii care roiesc prin curtea închisorii, curioși să asiste la marele eveniment.

Discursul lui Petre Țuțea, deși lung de cel puțin două ore, nu aduce mult așteptata dovadă că s-a convins de

“adevărurile” lui Crăciun. Dimpotrivă, Crăciun a trebuit să recunoască profunzimea adevărilor rostite de marele gânditor român. Nu pot decât să regret că nu a existat un mijloc de a înregistra ceea ce a spus în fața noastră acest vorbitor neîntrecut. A fost o pledoarie mascată a destinului nostru de “români absoluți”.

* * *

Reîntors la Secție, sunt mutat într-o celulă cu Părintele Ioan Negruțiu de la Beiuș. A fost profesor de religie la Școala Normală de Conducătoare de la Beiuș. A venit de multe ori și ne-a predat și nouă, mai ales în perioada dintre plecarea Părintelui Corneliu Sava, până la venirea Părintelui Eliade Buciuc. Toți acești trei profesori de religie ortodoxă de la Beiuș au fost oameni excepționali. Părintele Ioan Negruțiu era idolul tineretului beiușean. Asupra mea, cea mai mare influență a avut-o Părintele Eliade Buciuc, pe care l-am avut ca profesor în clasa a V-a și a VI-a. Am fost elevul lui preferat. În aprilie 1948, a fost operat de apendicită perforată de către colonelul-chirurg Brahu, trecând pe lângă moarte. Împreună cu Dodi Mărăscu, am vegheat toată noaptea la căpătâiul său, în acele momente de grea cumpănă pentru el. Peste o lună de zile va fi arestat (în legătură cu existența unui cuib de “Frăție de Cruce” de la internatul ortodox, al cărui director era), dar va fi eliberat, nemai activând în cler, ci fiind profesor în comuna Husasău de Tinca.

Suntem la mijlocul lunii iulie. Continui să lucrez la decantor. Într-o zi, vine Crăciun să vadă stadiul lucrărilor. Îmi iau inima în dinți și mă prezint în fața lui cu o cerere. Vreau să ajung, neapărat, în fabrică, unde sunt cei trei beiușeni: fratele meu, Dodi Mărăscu și Tică Stanciu.

- Domnule comandant, eu am fost arestat ca elev de liceu și nu am nici o profesiune. Vă rog să-mi dați voie să merg în fabrică, poate voi învăța vreo meserie care îmi va folosi în libertate.

Nu prea credeam eu că argumentul (a cărui ipocrizie era evidentă) va avea succes, dar nu am găsit, în ultima clipă, un altul mai bun. M-am înșelat. Crăciun, după ce m-a ascultat, cu o figură (bine interpretată) de părinte binevoitor, care vrea să fie generos în ultimul moment, se întoarce spre unul din ofițeri și zice:

- Îl duci imediat în fabrică!

Bravo! Nici că se putea să o nimeresc mai bine. Conduc de ofițer, îmi iau lucrurile de la Secție și mergem în fabrică. Este singurul spațiu din închisoarea Aiud, unde nu pășisem încă.

De-acum, doar în “zona morții” nu am fost. Dar acolo, nu poți face nici măcar un singur pas, căci ești secerat imediat de gloanțele ostașului din cea mai apropiată turelă. Dar destinul îmi va hărăzi o experiență și în zona morții. Iar acolo, orice experiență nu poate fi decât teribilă.

Cum ajung în fabrică, mă regăsesc cu fratele meu și cu Dodi. Mă interesez de Tică. Dodi îmi spune că lucrează la o anumită secție, și mă conduce până acolo. Îmi arată de la distanță.

- În dreptul ferestrei aceleia lucrează Tică.

Mă apropiu de fereastră și privesc înăuntru. Chiar lângă geamul deschis, la o masă, lucrează un om. Meșterește ceva la niște arculețe; muncă foarte ușoară, potrivită pentru un bolnav. În prima clipă, pur și simplu, nu recunosc în el pe Tică Stanciu. Lipsit de simțul realității, căutam, probabil, chipul frumos de actor și poet al tânărului de altădată. Acum, vedeam un bărbat matur, cu trăsături marcate de anii lungi de suferință. În plus, din cauza unei operații la coloana vertebrală, suferită prin 1956, purta un corset metalic. Dacă l-aș fi întâlnit prin curtea închisorii, fără să fi fost prevenit, fără nici o îndoială că nu l-aș fi recunoscut. Ce să mai zic de o întâlnire în libertate! Doamne, ce a făcut din noi infernul roșu!

Ne regăsim îmbrățișați, inimă lângă inimă, după 12 ani. Îmi ascund uimirea în legătură cu aspectul său. Probabil că și eu prezint pentru el același spectacol dezolant. Amprenta Zărcii nu se va șterge prea curând de pe chipul și făptura mea! Nu-i nimic, bine că am rămas amândoi cu sufletul neschimbat!

Seara, stăm până târziu, toți patru și povestim. După atâția ani, avem să ne destăinuim atât de multe! Suntem ultimii mohicani din lotul nostru. Dar și pentru noi se apropie sfârșitul infernului. Încă un bob de zăbavă. Singurul dintre noi care a murit în închisoare a fost Făt Casian, ciobanul din Munții Codrului. Făt Casian poate intra în istoria Mișcării Legionare prin faptul că, neștiind să citească, a învățat să descifreze buchiile numai ca să poată citi el însuși Cartea Căpitanului. Oare cu ce păreri de rău în suflet a murit, că nu va mai vedea frumosul plai din Munții Codrului, în care și-a petrecut viața păstorind turma de mioare? Păcat că nu a avut copii, să le fi transmis calitățile lui de țăran înțelept și tenace.

A doua zi, vizitez fabrica, să-mi găsesc un loc de muncă. Merg spre locul de muncă al lui Dodi care insistă să rămân cu el. Sudează paturi metalice. Privesc cum lucrează, dar această meserie nu mă atrage. Mă îndrept spre tâmplărie. Mi se pare că această muncă este mai curată. Acolo îl întâlnesc pe Ghiță Tocoianu, bihorean de-al meu din Vașcău. Mirosul de scândură proaspătă mă îmbată și îmi amintește de anii pribegiei de pe Valea Drăganului. Trec mai departe și ajung la tinichigerie. Aici se confecționează sobe de gătit. Toți bat în tabla metalică cu ciocanele. Este un zgomot asurzitor. Nici nu te poți înțelege cu cel de alături. Nu pot suporta infernul acela sonor și ies rapid de acolo.

Încotro să mă îndrept? Pentru ce muncă să optez? După puțină chibzuire, mă hotărâsc să amân decizia pentru mâine. Vom trăi și vom vedea!

A doua zi, în timp ce stau nehotărât, ca un călător dezorientat la o răscruce de drumuri, observ că aici sunt o sumedenie de deținuți care nu se duc în fabrică. Aceștia fac parte din categoria celor numiți în termeni administrativi “scutiți medical”. După ce lumea validă pleacă la muncă, ei își iau păturile și ies în curte, unde stau pe o porțiune cu pașiște. Ies și eu împreună cu ei. Printre aceștia se găsesc două personalități mai cunoscute. Unul este Eugen Rațiu, fratele lui Horia Sima, iar celălalt, Vladimir Crasnoselschi, fruntaș social-democrat.

Acesta este un bărbat distins, cu o frumoasă voce baritonală, veșnic dispus la conversații.

Trec câteva zile în acest “dolce-farniente”. Tocmai când mă bucuram pentru acest concediu de refacere pe care mi-l luasem cu de la mine putere (binevenit după prigoana și foametea de la Zarcă), mâna destinului îmi va îndrepta pașii spre o situație dificilă.

Este o zi frumoasă de iulie. Stăm întinși pe pături și ascultăm povestirile lui Vladimir Crasnoselschi. Apare un gardian căruia nu i-am dat prea mare atenție. Se apropie de noi și arătând spre Eugen Rațiu și apre mine, zice cu un ton foarte sigur și poruncitor:

- Tu și tu, veniți cu mine!

Îl urmăm. Am rămas puțin mirat că a venit atât de direct la noi doi, că doar eram vreo 15 deținuți acolo pe iarbă. Trecem pe lângă niște hale și ajungem lângă zidul închisorii. Între noi și zid, se întinde “zona morții”. Acest spațiu special este o fâșie de teren lată de vreo 3 metri, care desparte zidul exterior de restul închisorii, printr-un gard de sârmă ghimpată. Porțiunea respectivă este acoperită cu nisip care se greblează pentru a se putea reconstitui mai ușor eventualele tentative de evadare. Din loc în loc, pe stâlpii gardului, este câte o tăbliță cu inscripția: “Zonă interzisă. Împușcare fără somație”. În acest spațiu a fost împușcat în data de 10 iulie 1957, sărmanul Popa T. Ioan, imediat după ce a atins cu piciorul pământul acesta blestemat. În locul unde ne-am oprit, este o ușă de intrare în zona morții. Gardianul ne întinde câte o greblă, deschide ușa și ne îndeamnă să intrăm. Luați prin surprindere, nu știm exact ce să facem. Primul impuls a fost să refuzăm. Gardianul, conștient sau nu de cauza ezitării noastre, intră el primul în zonă. După el, intrăm și noi.

- Greblați toată fâșia, dar frumos! ordonă el.

Începem să greblăm. Și, pas cu pas, înaintăm prin acest spațiu în care nu am visat niciodată și sub nici o formă că voi ajunge să pășesc vreodată. Începusem chiar să-l urăsc, când priveam printre zăbrele și obloane, spre locul unde a fost secerat

de gloanțe mult pătimitorul nostru camarad Ioan Popa, după 16 ani de chinuri în temnița de la Aiud.

Dar în timp ce lucrez, în mintea mea se desfășoară, în ritm rapid, o mare dezbateră. În memoria tuturor deținuților din România era foarte viu cazul Părintelui Gheorghe Șerban, preot ortodox din Dobrogea, care a fost asasinat la minele de plumb de la Baia-Sprie. Politrucul Alexandru care a înscenat asasinatul în scopul intimidării deținuților, l-a trimis să lucreze în zona morții, sub supravegherea unui gardian. La un moment dat, gardianul s-a retras sau a fost chemat intenționat de acolo, Părintele rămânând singur. Soldatul din turelă care acceptase să-l împuște, imediat după plecarea gardianului a ținut cu sânge rece și l-a împușcat mortal. Ticălosul se numea Faur și era din Tinca, județul Bihor. Așa poate fi asasinat orice deținut în închisoare, pentru pretinsă tentativă de evadare. Mulți români au fost asinați în România sub acest pretext. Toate dictaturile s-au folosit de această metodă.

În acest moment, iată și noi doi, Eugen Rațiu, fratele lui Horia Sima și eu suntem exact în situația Părintelui Șerban. Sub supravegherea gardianului, lucrăm în zona morții. Dar dacă gardianul, din proprie inițiativă sau fiind chemat, va pleca, lăsându-ne singuri, ce se va întâmpla? Și ce va trebui să facem noi? Întrebarea impunea răspuns urgent, pentru că nu era lipsit de importanță faptul că, cel cu care lucram în zona morții din Aiud, cu câteva zile înainte de eliberare, este fratele lui Horia Sima. Gândul acesta are în mine rezonanța unei sirene de alarmă. Încep să intru în panică. Dar dacă cu câteva zile înainte de eliberarea deținuților s-a găsit necesar ca fratele lui Horia Sima să nu mai fie eliberat? Cum? Înscenându-se o tentativă de evadare. Iar eu sunt doar un simplu accesoriu (și totuși necesar) la acest teatru cu final tragic. Ca să nu pară suspect că a fost asasinat singur, vor fi doi. Întâmplător sau intenționat, al doilea voi fi eu. Din starea de panică, trec în starea de disperare. Când privesc ostașii din turelă și armele lor ucigașe, și conștientizez adevărul, că mă aflu efectiv în zona morții, disperarea crește vertiginos! Să am, oare, destinul nefericit al ultimului soldat

mort într-un război care a luat sfârșit? Mă apropiu de Eugen Rațiu și îl întreb:

- Ce facem dacă pleacă gardianul?
- Nu știu. Dar nu cred că pleacă.

Dar eu nu sunt atât de încrezător ca el care, deși știe că ne aflăm în această zonă de maxim pericol, nu pare atât de alarmat ca mine. Probabil că grozăviile pe care le-a văzut și trăit în Siberia, unde fusese câțiva ani, l-au făcut mai imun.

Și ca întotdeauna, de ceea ce te temi, nu scapi. Gardianul pleacă. Dar are bunăvoința să ne anunțe:

- Eu plec. Stați aici și lucrați mai departe.

Glasul lui pare natural, fără nici o vibrație falsă în el. Mă întorc spre Eugen Rațiu. Ne privim unul pe altul, cu o privire pătrunzătoare, preț de câteva secunde. Și, fără să ne spunem nici un cuvânt, ne hotărâm pentru soluția demnității. Fie ce-o fi! Nu ne manifestăm alarma, ci așteptăm, în aparență calmi, să vedem ce se va întâmpla. După plecarea gardianului, continuăm să greblăm. În jur, totul pare liniștit. Când ajungem sub câte o turelă, ne întrebăm dacă soldatul știe din ce motive ne aflăm aici. Tot greblând, ne-am depărtat mult de ușa de la intrare. Suntem în spatele Zărcii și nu se zărește țipenie de om. Doar ostașul din turelă ne privește fără să manifeste vreun comportament suspect.

După un timp, auzim niște voci, ce păreau că vin tot din zona morții. Ce-o fi, oare? Trecem de o curbură a zidului și misterul se dezleagă. La vreo 50 de metri de noi, doi camarazi, cu ustensilele necesare, sprițuiesc cu var partea interioară a zidului. Urcat pe o scară, Gheorghe Popa, din Lazuri de Beiuș – Bihor, mânuiește instrumentul de zugrăvit, în timp ce jos, Ionică Grosolina din Arad, pompează la aparat. Ni s-a luat o piatră de pe inimă. Nu poate fi vorba, așadar, de nici un pericol. Noi greblăm, de fapt, urmele celor doi zugravi improvizați. Faptul că, între cei doi chemați pentru a fi duși în zona morții era și fratele lui Horia Sima, a fost o pură întâmplare. Am trecut de la agonie la extaz.

Gheorghe Popa, un vrednic urmaș al lui Menumorut, în timp ce lucrează, face fel de fel de comentarii. Când ajunge sub turela unui ostaș, spune cu glas tare:

- Trebuie să înnoim închisoarea. După plecarea noastră, trebuie să vină alții!

Aluzia lui nea Popa este transparentă. Dar această aluzie este cea mai mare iluzie. Nu este dat în veacul acesta, ca trădătorii și asasinii neamului românesc să-și primească dreapta și binemeritata pedeapsă, pentru crime împotriva libertății și vieții românilor, ocupând ei temnițele pe care le-au folosit pentru exterminarea noastră. Mai degrabă vom intra noi pentru a doua oară în închisoare, până să intre ei o singură dată.

Când încerci să vorbești de procesul comunismului și pledezi pentru sancționarea oamenilor vinovați de crime împotriva umanității, imediat ți se spune că nu oamenii au fost vinovați ci ideologia, iar când încerci să ceri interzicerea ideologiei criminale, ți se spune că nu doctrina este vinovată, ci oamenii care au aplicat-o greșit sau au abuzat de ea. Astfel, nici comunismul și nici comuniștii nu sunt vinovați, deși au asasinat pe cele patru continente unde s-a experimentat acest sistem criminal, peste 100 de milioane de nevinovați. Și iarăși revine, ca o avalanșă necruțătoare întrebarea: de ce? De ce nici comunismul ca idee, și nici oamenii care l-au aplicat asasinând, nu sunt considerați vinovați?

Am terminat de greblat porțiunea din zona indicată de gardian. Nu am ajuns la locul unde a curs sângele neuitatului Ioan Popa din Teiuș. Am fost scutiți de un moment greu pentru sufletul nostru. Vine gardianul și ne scoate pe toți patru din zonă. Mă uit înapoi, dincolo de gardul de sârmă ghimpată și clatin din cap cuprins de un fel de amețelă. Nici nu-mi vine să cred că am străbătut acel spațiu al morții timp de câteva ore, nesupravegheați de vreun gardian. După cum se vede, multe minuni se mai pot întâmpla, în ultima vreme, la Aiud. Nu voi uita niciodată teroarea interioară pe care am trăit-o, în timp ce lucrăm sub lucirea amenințătoare a pistoalelor-mitralieră. Când gardianul ne-a lăsat singuri în "zona morții", în primele momente am trăit sentimentul celor care stau în fața plutonului

de execuție. În tot cazul, mi s-a dat ca să nu mă pot elibera fără acest șoc care a izbit în sufletul meu cu forța a cel puțin zece ani de teroare, concentrați în câteva secunde.

* * *

Intrăm în ultima decadă a lunii iulie. Se spune că de câteva săptămâni, în fiecare zi se eliberează o sumedenie de deținuți, conform unui decret de grațiere. Într-adevăr, se observă o scădere a numărului de deținuți pe metru pătrat. Cu o săptămână înainte de 1 august, se produce o revoluție la Aiud. Suntem duși toți în Celular și repartizați după regiuni. Noi, bihoreni (respectiv regiunea Crișana), suntem repartizați pe scurta-sud, la etajul III, unde am mai fost “chiriaș” de două ori. Tică Stanciu, ca bolnav, a fost deja eliberat. Ne regăsim în aceste celule care rămân toată ziua deschise, ultimii cruciați din Țara lui Menumorut: Părintele profesor Ioan Negruțiu, Părintele Ioan Bărdaș, Părintele Tamba de la Vașcău, Ghiță Tocoianu, învățătorul Aurel Leucuția, Marghidan de la C.F.R.-Oradea, Dodi Mărăscu, fratele meu Virgil și alții. Ne adunăm în câte o celulă și vorbim cu însuflețire toți de-a valma. Trăim o stare de euforie maximă. Suntem la un pas de a ieși din coșmar.

Auzind că doctorul Nae Nicolau care a fost bolnav de când ne-am despărțit, se află într-o celulă la etajul II, Dodi și cu mine ne hotărâm să mergem să-l vizităm. Deși nu avem voie să ieșim din perimetrul secției noastre, ne luăm inima în dinți și, găsind grilajul de la etajul nostru neîncuiat, ne aventurăm spre etajul II. După mai multe peripeții și căutări, îl găsim într-o celulă în care stă singur. Îl bucură nespus dovada noastră de iubire și neuitare. Doctorul Nae Nicolau, fiul preotului din Pantelimon (sau Colentina) este unul din cei mai admirabili oameni pe care i-am cunoscut. După ieșirea din închisoare ne-a transmis adresa lui și l-am vizitat în vara anului 1976, la București. Într-un timp când unii dintre foștii deținuți erau atât de timorați, încât evitau să recunoască sau să se întâlnească cu foștii camarazi, acest doctor a dorit să mă vadă cu orice preț.

Suntem scoși pe rând la magazia cu bagajele civile ale deținuților, ca să predăm uniforma de ocnaș și să primim hainele noastre personale. Scot din bagajul care a zăcut în depozitele penitenciarelor prin care am trecut, costumul gri cu care am fost arestat și o cămașă cu dungi verzi. Hainele sunt șifonate în cel mai mare grad. Pantalonii i-am pus sub așa-zisa pernă ca să se mai calce, dar cu cămașa nu este nimic de făcut. O îmbrac așa cum este. Noroc că este măcar curată. Suntem gata să ieșim pe poarta închisorii. Acum vom ieși, dar fără lanțuri și fără dubă, și nu spre altă temniță cu cerberi nemiloși, ci spre casa părintească și cei dragi ai noștri.

Acum este clar: pentru două-trei luni în avans, nu merita să-ți sacrifici onoarea! Aflu că Tache Savin s-a eliberat, contrar așteptărilor sale, mult mai târziu. Când a ieșit pe poarta închisorii, cu câteva săptămâni înaintea noastră, oare și-a adus aminte de profeția mea că ne vom elibera deodată?

* * *

31 iulie 1964. În această zi începe o amplă activitate la toate etajele. Este un tumult în Celular, cum n-a mai fost nicicând. Se distribuie biletele de eliberare. Vine un grefier și ni le înmânează. Sunt completate cu anticipație, afară de ultima adresă. Se completează pe loc. Întrucât auzisem că sora mea Sabina locuiește la Timișoara și cum luasem cunoștință de faptul că marile orașe sunt declarate închise (primul care m-a lămurit în această problemă a fost Ionică Grosolina), mi-a venit ideea, că singura ocazie de a intra într-un mare oraș este acum, la ieșirea din închisoare. Mă interesez de numele unei străzi din Timișoara. Este firesc ca în orașul unde a fost martirizat Gheorghe Doja, să fie o stradă cu numele lui. Grefierul transcrie adresa indicată de mine: Timișoara, strada Gheorghe Doja nr.26, adresă rămasă până azi pe biletul meu de eliberare.

După masa de seară, coborâm la parter. În spațiul vast de la parterul celularului, sute de oameni se frământă ca niște valuri într-un golf. Prietenii se caută unii pe alții, ca să-și ia rămas bun. Cine știe dacă se vor mai revedea vreodată! Un

ofițer are o listă, după care citește numele fericiților. Se formează grupuri și ies din celular. Lista conține numele a nouă sute de deținuți, ultimii rămași. Suntem în ajunul zilei care era termenul limită pentru eliberarea noastră. Vor rămâne un număr foarte mic de deținuți (aproximativ 20), care se vor elibera în zilele imediat următoare. Pe la 10 seara, îmi aud și eu numele. Mă alătur celorlalți. Ieșim din Celular și ajungem la poarta cea mare. Ne oprim și ne înconorm, doi câte doi. Eu sunt primul din stânga. În dreapta mea este Marcel Petrișor.

Sunt ultimele secunde pe care le petrec în închisoare. Nici nu am timp să simt ceva anume. Totul se petrece într-un ritm care nu-ți dă răgazul unui moment de reculegere. Mă bucur că nu ni se face percheziție. Eram îngrijorat din cauza medalionului sculptat de Aurel Obreja și pe care l-am primit de la el în 1956. Am trecut cu acest medalion prin toate devastatoarele percheziții de până acum. L-am purtat ca talisman, care parcă mă ocrotea în chip nevăzut.

În liniștea nopții, poarta închisorii se dă la o parte. În fața noastră, la câțiva metri, spațiul libertății. Clipa cea visată – parcă de o veșnicie – a sosit. Suntem ca niște alergători la start care așteaptă pocnetul pistolului, ca să țâșnească.

- Puteți pleca!

Atât. Două cuvinte! Fără nici un alt comentariu. Două cuvinte în aparență banale, dar care au puterea magică de a schimba destinul nostru. Noi, fără să spunem nici un cuvânt, pășim în libertate. Mergem spre stânga, pe lângă zidul închisorii. Ce stranie ne apare închisoarea privită din afară, în plină noapte! Pășim pe locuri spre care am privit de atâtea ori, de dincolo de zăbrele.

Am ajuns pe pod și încă nici unul dintre noi nu a scos vreun cuvânt. Se vede că închisoarea a fost o teribilă școală a stăpânirii de sine! De-abia după ce am trecut dincolo de pod, am început să ne întrebăm încotro să o apucăm. Mergem mai departe, vorbind liniștiți.

Ajungem la gară. Aici, pușcăriașii noștri circulă peste tot. Gara pare un punct strategic ocupat de niște ființe curioase, care par a veni din lumea spectrelor. Toți își depun bagajul în

colțul din dreapta al peronului, unde stau drept paznici, câțiva camarazi care preferă solitudinea. Ceilalți s-au revărsat în toate direcțiile (mai ales în micul parc de lângă gară), pâlcuri, pâlcuri, pentru a-și lua rămas bun, poate ultimul în această viață pământească. Acești oameni vor pleca în marea arenă a societății, unde, cu siguranță, se vor simți atât de străini și izolați. Din marea unitate solidară a închisorii se vor trezi singuri, ca niște vulturi căzuți de pe pisc într-o depresiune ostilă. Și uneori, nu vor ști sigur, dacă nu era mai bine să fi rămas în închisoare, în acel spațiu al suferinței, dar unde se trăia acea frăție care nu se mai întâlnește nicăieri. Aflăm că o parte dintre camarazi au fost duși, cu camioanele, în găurile altor localități din apropiere, ca de pildă, Teiuș. Într-adevăr, unde ar fi încăput în această gară o mie de călători?

În timp ce stăteam în holul de la casa de bilete, prin ușa deschisă spre spatele gării, observ că se oprește o căruță, din care coboară o doamnă cu o fetiță. Vine dintr-un sat din apropiere. Pare a fi o învățătoare. Intră în sală, spune fetiței să aștepte cuminte, iar ea merge la un ghișeu. Mă apropii de fetița rămasă singură și, coborându-mă la nivelul ei, o întreb câți ani are.

- Patru ani, răspunde ea cu sficiune.

Exact vârsta pe care o avea sora mea Cornelia, atunci când am fost noi arestați, iar acum este elevă în clasa a X-a. Între timp, doamna termină la ghișeu și puțin agitată, vine spre noi și îmi mulțumește că am avut grijă de fetiță.

- Dar ce este cu atâta lume pe-aici? întrebă ea, nedumerită și îngrijorată.

- Vine lumea de la armată, zic eu.

- Așa de mulți deodată? De la ce armată?

- De la "cazarma" din apropiere, răspund eu, făcând un gest cu tâlc în direcția închisorii.

- Vai de mine! exclamă ea, înțelegând despre ce este vorba. Se mirase și ea, probabil, la început, că "soldații" aceștia din gară nu păreau să aibă nimic comun cu înfățișarea soldaților veritabili, afară de faptul că erau tunși chilug.

La un moment dat, ni se atrage atenția că pe peron este prezent fostul sergent Teodor Filimon, care dispăruse din corpul gardienilor cu câțiva ani înainte. Unii își exprimă suspiciunea în legătură cu prezența lui la gară, tocmai în această seară, și recomandă prudență.

- Cum puteți spune așa ceva, mă revolt eu. A fost un gardian cu un comportament deosebit de uman și ne-a ajutat, riscându-și de multe ori serviciul. Dimpotrivă, avem datoria morală să mergem ca să-i strângem mâna. Eu, cel puțin, mă duc chiar în clipa aceasta.

Mă îndrept spre Filimon care stă stingher în șuvoiul camarazilor de pe peron. Îi întind mâna.

- Ce mai faceți, domnule Filimon? Cu ocazia aceasta, vă exprim mulțumirea și recunoștința pentru felul în care v-ați comportat cu noi. Eu așa v-am cunoscut: un prieten tainic al nostru!

Filimon roșește de emoție și îmi mulțumește. Mai vin câțiva camarazi să-i strângă mâna. Desigur, nu-l cunosc decât vechii aiudeni, mai ales cei cu condamnări mari, căci a fost aproape tot timpul la etajul III. Totuși, întrebarea rămâne: a venit acolo din proprie inițiativă sau a fost trimis de cineva? Indiferent din ce cauză a făcut aceasta, eu nu voi uita niciodată declarația de solidaritate cu noi, pe care mi-a făcut-o în vara anului 1955, la puțin timp după venirea lui ca și gardian la Aiud. Dacă a fost vreodată mai sever, a făcut-o, cu siguranță, pentru că i s-a reproșat de către politruc lipsa lui de vigilență proletară, și spera că turnătorii vor raporta că știe și el să fie mai "conștiincios". După ieșirea din închisoare, prin anii '70, trecând prin Aiud spre Sibiu, l-am căutat. Locuia pe strada pe care iese șoseaua spre Turda. Nu a fost acasă decât fiul său, student la Institutul Politehnic, mi se pare. Rețin că avea o curte plină cu flori, mai ales cu trandafiri. I-am transmis prin fiul său, salutările de rigoare. Când l-am mai căutat, în 1994, murise de vreo doi ani. Dumnezeu să-l ierte și să-l răsplătească pe cel ce ne-a tratat pe noi cei ce "în temniță am fost" (Matei 25,36) cu inimă de frate!

Camarazii fumători ar dori să fumeze, dar în gară nu este nici un chioșc cu țigări. În plus, este și târziu. Cineva propune să se meargă în oraș și cu banii adunați de la unul și altul, să se cumpere țigări pentru fumători, iar pentru nefumători, bomboane. Sorții au căzut să mergem Dodi Mărăscu și cu mine. Luăm banii (strânși mai ales de la cei care au lucrat la mină) și pornim spre oraș. Marșul nostru spre centrul orașului, la miezul nopții, în primele ceasuri ale libertății noastre, este o veritabilă aventură. Parcă suntem în Finiș și ne plimbăm sub clar de lună, ca în anii minunatei noastre adolescențe. În adâncul inimii vibrează pentru o clipă, o emoție profundă. Doamne, oare ne-am trezit dintr-un coșmar și tot ceea ce am trăit timp de 13 ani a fost un vis? Și că singura realitate este doar libertatea și prietenia noastră?

De la primele întrebări puse prietenilor întârziați, suntem descurajați. Este ora 12 noaptea, deci nu este deschisă nici o prăvălie. Un trecător, mai inițiat în tainele orașului, ne dă speranțe.

- Mergeți dumneavoastră la Grădina de vară și acolo veți găsi cu siguranță.

După complicatele lui indicații, reușim, până la urmă să găsim Grădina de vară. Intrarea se face printr-un fel de gang înalt. Pășim în gang, Dodi în față, iar eu în urma lui. Spre capătul gangului, zărim lumină și se aude murmur de voci. În clipa în care ieșim în larg, Dodi exclamă:

- Colonelul Iacob!

Și o zbughește pe lângă mine, în fugă, înapoi. Eu, după el. Tropotul bocancilor răsună în liniștea nopții, amplificat de bolta gangului. Ajungem în stradă, gâfâind. Aici ne oprim, pentru că de-abia acum ne trezim la realitate.

- De ce fugim noi? Nu suntem noi oameni liberi? De ce să ne fie frică de colonelul Iacob?

Asta zic și eu frică! În chiar primul ceas al libertății noastre, am luat-o la fugă la vederea unui cerber! Uf! Când vom scăpa de asemenea reflexe? În tot cazul, am dovedit că știm să fugim bine!

Ne privim unul pe altul, zâmbind. Noroc că nu am avut pe nimeni martor, altfel rămâneam de pomină în istoria Aiudului!

- Hai înapoi!

Ne reîntoarcem. Când intrăm în Grădina de vară, rămânem amețiți de spectacol. Lumină, muzică, mese cu oameni veseli, tinere frumoase umblând cu tăvile în toate părțile. L-am căutat cu privirea pe colonelul Iacob, dar nu l-am zărit. Erau pe acolo atâtea boschete și separeuri unde putea să dispară.

În stânga Grădinii, la un fel de teighea, două fete ne privesc cu simpatie, dar și cu amuzament. Este drept că înfățișarea noastră era ca dintr-un film cu Misterele Parisului. Fetele ne primesc cu multă bunăvoință. Una este blondă, iar cealaltă brunetă.

- Scuzați pentru ținută! zice Dodi, zâmbind ca un copil care a fost surprins făcând o poză.

- Ah, nu face nimic, e firesc, zic fetele, râzând cu un tremur în glas și cu ochii strălucind.

Fetele au dreptate. Scuzele noastre sunt absolut inutile. Că doar nu venim de la pension.

Suntem serviți cu toată amabilitatea și ni se pun o serie de întrebări. Satisfacem curiozitatea fetelor, apoi le mulțumim și plecăm. Ne reîntoarcem în gară. Camarazii începuseră să fie neliniștiți că ne-am pierdut prin oraș. Împărțim țigările și bomboanele. Este trecut de ora unu. Încep să sosească trenurile noastre. Primul tren este un accelerat spre București. Ne luăm rămas bun de la cei ce se urcă în acest tren. Tristețea tuturor este profundă. Cine știe dacă ne vom mai vedea vreodată! Adio, frați! Libertatea aceasta atât de dorită cere jertfa frăției noastre. Unde vom mai întâlni noi oameni care să fie gata să moară pentru viața altora?

După ora două, sosește și trenul nostru spre Oradea. Ne urcăm împreună într-un vagon: Părintele Ioan Bărdaș, Dr. Emil Munteanu, fiul protopopului martir de la Huedin, Dodi Mărăscu, fratele meu Virgil și cu mine. Emil Munteanu dorește, probabil, să fie singur, cu emoțiile și gândurile lui. Rămâne pe

coridor, așezat pe un geamantan. În compartimentul în care urcăm, găsim o singură ocupantă. O țărăncă robustă din Hunedoara se restrânge pe locul ei. Când vede cu cine are de-a face, scoate din bagaj de-ale gurii și ne servește. De emoție, nici nu simțim senzația foamei, dar servim, ca să vedem cum este mâncarea de “afară”.

La Cluj coboară doctorul Emil Munteanu și Dodi Mărăscu. Dodi vrea să se intereseze de posibilitatea de intrare la medicină. Se urcă în compartimentul nostru, două doamne. Una mai tânără și mai zveltă, cealaltă mai în vârstă și mai durdulie. Merg la serviciu la Huedin. Cu această ocazie facem cunoștință cu o categorie socială, necunoscută la intrarea noastră în închisoare: navetiștii. Scot din sacoșă andrele și gheme și încep să croșeteze. Paralel, au amabilitatea să ne răspundă la multiplele și curioasele noastre întrebări. La Huedin coboară. Până la Oradea nu se întâmplă nimic interesant.

Coborâm în gara Oradea. În timp ce ne îndreptăm spre peronul principal, un bărbat privește cu atenție spre cei ce se apropie. Când mă zărește, începe să zâmbească. Interesant că și mie mi se pare cunoscut. Am impresia că este un cunoscut din închisoare, eliberat de mai mulți ani. Când ajungem față în față, ne îmbrățișăm și ne sărutăm.

- Inginerul Aurel Șandru? mă întreabă el.

- Nu, răspund eu.

- V-am confundat, zice el, și parcă ne rușinăm amândoi că am fost atât de plini de efuziune cu câteva clipe înainte.

Ne despărțim fără să ne spunem numele, nici unul din noi. Rămân în minte cu un semn de întrebare. Și așa, dintr-o dată, mă cuprinde o suspiciune. Cine a fost, oare, acest om? – mă întreb eu, în timp ce ne continuăm drumul spre gară. Brusc, mă simt înconjurat parcă de o primejdie nevăzută.

Intrăm în sala de așteptare și ne așezăm pe o bancă. Fratele meu urmează să plece la părinți, spre Sudrigiu, iar eu, spre Timișoara, la sora mea, în tentativa de a obține domiciliul într-un oraș închis. Un ceferist vine la noi și ne spune:

- Știu de unde veniți. În fiecare zi au trecut pe aici câțiva ca dumneavoastră.

În timp ce stăm în sala de așteptare, apar doi domni eleganți, unul dintre ei îmbrăcat cu o haină de piele. Primul trece pe lângă mine destul de grăbit, iar celălalt (cel cu haina de piele) pune geamantanul lângă mine și, aplecat la nivelul urechii mele, spune cu un ton poruncitor:

- Să vii înapoi!

Mă străpunge, fulgerător, ca un cuțit prin inimă. În prima fracțiune de secundă am impresia că acest om este un securist care a venit după mine. Vorba lui: să mă ducă înapoi! Deci întreg scenariul eliberării nu a fost decât o farsă. Simt un gol teribil în inimă și tot sângele (puținul sânge) îmi năvălește în cap, care începe să vuiască, precum o orgă care interpretează Simfonia Destinului. Au trebuit să treacă vreo câteva secunde până să-mi dau seama că am fost victima celei mai crude coincidențe. Că omul cu haina de piele care mi-a ordonat la ureche că trebuie să mă duc înapoi, nu mi se adresase, de fapt, mie, ci prietenului său care mersese în grabă spre ghișeu; că se aplecase numai ca să-și depună valiza grea, nu ca să fie la nivelul auzului meu; că o haină de piele poate fi purtată și de către un civil care nu are nici o legătură cu Securitatea sau închisorile; că omul care mă întâmpinase pe peron, nu fusese, neapărat, un agent provocator, ci dimpotrivă, un prieten care venea să salute pe unul care venea de la închisoare, respectiv pe Aurel Șandru care era un cunoscut legionar din Bihor. Până să-mi dau eu seama de toate acestea, trăisem câteva secunde vecine cu neantul. Hotărât lucru: nu voi scăpa ușor de coșmarul infernului din care tocmai am ieșit!

Cum stăteam mai departe pe bancă, o fată cu aspect de elevă, începe să dea ocol în jurul nostru, parcă voind să audă ce vorbim. Noi tocmai de aceea vorbim mai încet și mai conspirativ. După un timp, fata se duce și se așează lângă două doamne mai în vârstă. Probabil că una din ele este bunica ei.

Fratele meu pleacă primul, cu trenul spre Sudrigiu. Mai târziu vine și trenul de Timișoara. Observ că fata și cele două doamne călătoresc cu același tren. La urcare, mă ofer să le ajut la bagaje. Încântate, doamnele mă roagă să stau în compartiment cu ele. Sunt nemțoaice din Timișoara. Mi-au

mărturisit că ele au trimis-o pe nepoata lor să audă ce limbă vorbim, întrucât erau aproape sigure că eu sunt german. Le-am povestit că și în închisoare am fost confundat cu persoane de etnie germană. Mi se va întâmpla același lucru și în mediul german de la Sibiu, în timpul studenției mele.

Ajungem la Timișoara. Mă despart de doamne și de nepoata lor și caut un hotel. Apoi merg la Miliția municipiului, ca să caut dacă sora mea Sabina este în evidența populației. Nu se găsește. Deceționat, mă întorc la hotel. Aici mă plâng hotelierului de serviciu (îl cheamă Schubert), că nu o pot găsi pe sora mea.

- Stați un moment, zice domnul Schubert. Eu cunosc un domn cu numele Brânzaș. Este chelner la restaurantul gării centrale. Ar trebui să-l căutați.

Îi mulțumesc domnului Schubert și mă culc, obosit de avatarurile zilei. Este primul pat normal în care dorm după 13 ani. De altfel, și cei doi ani înainte de arestare i-am petrecut mai mult dormind în colibe, pe sub brazi cu căpătâi de cetină, prin poduri de șură, chiar și în cimitir, cum a fost în luna mai 1949, în satul bunicilor.

A doua zi a libertății mele este Duminică. Mă trezesc în patul imaculat în care am dormit, cu sentimentul că mă găsesc într-un loc interzis, în condiții nepermise pentru mine. Mi se pare straniu că pot ieși din camera unde am dormit și pot să plec unde voiesc. Parcă aștept să aud porunca aspră a gardianului: "Nu e voie!".

Mă îmbrac și plec la Catedrală, așa, în ținuta mea sărăcăcioasă și hainele șifonate cu care am ieșit din închisoare. Simt un fel de jenă când mă uit la bocancii mei enormi pe care îi port în plină vară. Lumea se uită la mine ca la un bolnav ieșit din spital sau ca la un refugiat din locul unui sinistru. Ambele supoziții sunt valabile. Paloarea mea și îmbrăcămintea vorbesc destul de elocvent despre sinistrul căruia i-am supraviețuit. Ajung în piața mare. Flancată de câțiva arbori și brazi, se înalță spre cer, splendida catedrală a Timișoarei, cu turnurile și cupola frumos ornamentate cu mozaic colorat. Urc treptele și intru pentru prima dată, după 13 ani, într-o biserică. În interior,

vitralii galbene auresc atmosfera. În fața iconostasului, doi diaconi cântă ecteniile la diferență de octavă, unul bas, celălalt tenor. Mi se pare că sunt la porțile paradisiului. Îngenunchez în fața iconostasului.

- Mulțumescu-Ți Ție, Doamne Dumnezeu, că m-ai ajutat să ajung clipa aceasta! Ajută-mă să urmez chemarea harului Tău!

Privesc cu intensitate spre altar. Da, va trebui să pătrund dincolo de iconostas, în Sfânta Sfintelor. Dacă nu voi putea deveni preot, viața mea nu mai are nici un sens! Dar oare, ce obstacole va trebui să înfrunt și să înfrâng până voi ajunge acolo? Va trebui să lupt și să îndur orice efort și sacrificiu, numai să-mi realizez visul. Cu ajutorul lui Dumnezeu voi reuși.

* * *

De la Catedrală, pornesc spre gară, în căutarea domnului Brânzaș. Coincidență fericită: tocmai este de serviciu. Îi spun cine sunt și de unde vin. Mai întâi mă așează la masă și mă servește cu mâncare. Aduce o minunată supă de pasăre care, deși constituia odinioară preferința mea, o mănânc cu o oarecare dificultate. Când aduce, însă, friptura de porc, pur și simplu nu o pot mânca. Sărmanul de mine! Nu am mâncat în zece ani atâta grăsime! Vai, vai, cu cât de puțin am supraviețuit noi ani de zile!

La sfârșit discutăm. Domnul Brânzaș este ultimul dintre "frații Brânzaș" care au avut pe vremuri restaurant la Cluj. În închisoare, toți cei care fuseseră studenți sau militari la Cluj, mă întrebau dacă sunt rudenie cu frații Brânzaș. Undeva, pe o ramură îndepărtată, probabil suntem rude. În "democrația populară", proprietarul vestitului restaurant din Cluj, a ajuns chelner într-o gară. Domnul Brânzaș îmi spune că sora mea a trecut odată pe la el și își amintea vag că lucrează la o întreprindere de drumuri și poduri. Plec, mulțumindu-i pentru toate.

După masă, merg la cinematograf. Rulează filmul american "Povestea unui om tânăr". Printr-o coincidență, filmul

are legătură cu destinul meu. Era vorba de un tânăr american care s-a înrolat voluntar ca să lupte în Europa, în timpul primului război mondial. Este rănit și devine invalid. Se reîntoarce în orașelul său natal, unde este primit ca un erou. Dar el devenise, între timp, sceptic și nu mai credea în ideea sacrificiului pentru un ideal. Sfârșitul filmului era exact contrar situației noastre. Și noi am fost într-un război și tocmai acum ne întoarcem acasă. Pe noi, însă, nu ne așteaptă nimeni cu ghirlande de flori și cu fanfară, cu toate acestea stăruie în suflet hotărârea de a lupta mai departe. Este adevărat că noi nu am plecat în cruciadă din spirit de aventură, ci din conștiința datoriei. Toată tinerețea mea a fost marcată de o lecție pedagogică pe care ne-a predat-o Părintele Bernard Ștef, în clasa a VI-a. În 1948, la sfârșitul anului școlar, când la orizontul veacului se ridicau nori amenințători, în ultima oră, când s-a despărțit de noi, ne-a spus cu un ton solemn, câteva cuvinte care au răsunat în sufletul meu ca un testament:

- Oriunde veți merge și orice se va întâmpla, să nu uitați niciodată credința în Dumnezeu și conștiința datoriei!

Eu nu am uitat niciodată cuvintele lui. Trecuți prin școala temniței, majoritatea tinerilor care au participat la cruciada românească împotriva comunismului, rămân mai departe în oastea nevăzută care se opune în continuare ateismului bolșevic. Conștiința datoriei de care ne-a amintit Părintele Bernard, ne ordonă să nu dezertăm.

* * *

A doua zi, plec în căutarea instituției ce se ocupă de drumuri și poduri. După ce trec pe la “drumuri și poduri” regionale și apoi municipale, unde nu există nimeni cu acest nume, cineva de la municipiu își amintește că mai există un șantier de drumuri și poduri la Timișoara, care aparține de regionala Deva. Ajung și la instituția respectivă. Acolo, spre marea mea bucurie, aflu că sora mea lucrează la ei, la șantierul de pe strada Gării. I se telefonează să vină. În acest timp, eu stau la poartă, unde o doamnă, Ida Dobay, de naționalitate

maghiară, este ofițer de serviciu. Alături, la centrala telefonică, este o altă doamnă, Florica. Până să vină sora mea, doamna Ida Dobay iese în oraș și se întoarce cu o sumedenie de bunătăți cumpărate pentru mine. Mă înfrupt din toate. Sunt impresionat de gestul ei și încă o dată constat că omenia nu are naționalitate.

Apare sora mea; îmbrățișările și lacrimile firești în asemenea împrejurări. Rămân la ea două zile. În primul rând, am mers în oraș cu sora mea, ca să-mi cumpere o cămașă, un veston, pantaloni și o pereche de pantofi (umblasem până acum prin Timișoara cu greii bocanci cu care fusesem arestat) și o bască. Basca o port în permanență, ca și cum ar fi rușinos să umblu neacoperit pe scăfârlia mea chilugă. Mergem în vizită la doamna Gabriela Sălăjan, preoteasa din Finiș, a cărei fiică, Gabriela (Tuța) a fost condamnată împreună cu noi.

Văzând că scopul pentru care am venit la Timișoara nu l-am realizat (am fost la Miliție pentru a încerca să obțin domiciliul în Timișoara, dar nu am reușit), m-am hotărât să plec spre casă. Miercuri seara, pe la ora 20, plec cu trenul spre Oradea. Sunt în compartiment cu o doamnă și doi țărani, tată și fiu.

Concentrat cu gândurile asupra evenimentelor copleșitoare din ultimele zile, nici nu observ că tânăra doamnă care stă în fața mea mă studiază din clipa intrării mele în compartiment. M-a tulburat insistența cu care mă privește. Să fie vreo cunoștință? Nu cred. Desigur, având în vedere aspectul meu puțin obișnuit, curiozitatea ei poate fi explicabilă.

- De unde veniți? îndrăznește ea să mă întrebe, în cele din urmă.

Interesant! În tren se întreabă, de obicei, unde mergi, nu de unde vii, așa cum mi-a pus ea întrebarea. De unde vin? Hm! Greu de răspuns propriu-zis, căci închisoarea nu este o localitate, ci un alt tărâm, iar timpul petrecut acolo, un alt veac.

- De la închisoare.

- Da?... Șovăie o clipă, apoi continuă: Scuzați că vă întreb, dar am și eu un coleg din copilărie care este așteptat de părinții săi să vină acasă tocmai acum.

- Dar de unde sunteți, doamnă?

- De la Beiuș.

Simt cum mi se accelerează pulsul.

- De la Beiuș? Și cum îl cheamă pe colegul dumneavoastră?

- Liviu Brânzaș.

- Liviu Brânzaș? exclam eu, aproape strigând.

- Îl cunoașteți? întrebă ea, mirată de reacția mea.

Trec câteva secunde până îmi revin.

- Eu sunt Liviu Brânzaș!

În urma acestui dialog care s-a terminat cu o explozie de surpriză și bucurie, aflu că tânăra doamnă nu este altcineva decât fosta elevă Lenuța Borza, mai mică decât mine cu câțiva ani, cu care am fost vecin când am locuit în gazdă la doamna Eva Șandru, pe strada Mizieșului. Tatăl ei avea o prăvălie pe colțul format de străzile Mizieșului și Gării. Pe atunci, Lenuța Borza era o puștoaică ce se uita cu respect și admirație la noi, elevii mai mari. Toți elevii de pe strada Mizieșului ne adunam seara și ne plimbam până la gară, unde întâmpinam, așa, ca un divertisment, trenul de Oradea. Erau surorile Aurica și Eugenia Feica, Octavian Popa, Lenuța Borza și alții. Atunci a început marea mea prietenie cu Tavi Popa, colegul meu de clasă, care doi ani mai târziu, a avut idealismul și curajul de a fi alături de mine, în rezistența împotriva bolșevizării liceului întreprinsă de noul director Florian Salvan. Aflu că Lenuța este căsătorită cu medicul veterinar Rusu, care lucrează la dispensarul veterinar de la Sudrigiu, unde locuiesc părinții mei. Ea mergea deseori până la Sudrigiu, cu bicicleta și îi vizita mereu pe părinții mei. Astfel era la curent cu sosirea noastră iminentă. Tot timpul călătoriei până la Beiuș am povestit. Eu i-am povestit amintiri din închisoare, iar ea m-a pus la curent cu soarta foștilor colegi de la Beiuș.

- Trebuie să-ți termini neapărat liceul, îmi spune ea, și să mergi mai departe. Te voi ajuta cu relațiile mele.

Mă bucur de acest ajutor care mi se oferă. De fapt, mă bucură acest semn de prețuire și solidaritate pe care îl exprimă această preocupare a ei pentru soarta mea. Ne despărțim în gara Beiuș, unde ea coboară. Pe mine trenul mă poartă mai departe.

În sfârșit, ajung în gara Sudrigiu. Cobor din tren cu mare emoție. Acum înțeleg mai bine starea sufletească a fiului risipitor când se apropie de casă. Și noi suntem, într-un fel niște fii risipitori care ne-am risipit tinerețea...

Poștașul localității este și el în gară la această oră foarte matinală și încarcă într-un cărucior coletele primite de la vagonul-poștă al trenului. Mergem spre sat împreună. Îl întreb unde locuiește familia Brânzaș.

- Sunteți fiul domnului Brânzaș, nu-i așa?

- Da, eu sunt.

Poștașul – căruia am aflat că i se spune Pavelea – știa că mai trebuie să sosească de la închisoare încă un fiu al lui Brânzaș, fratele meu fiind sosit de câteva zile. După ce intrăm în sat, se oprește și arată spre stânga, unde era un șir de case, străjuite în față de niște arbori uriași.

- Acolo locuiește domnul Brânzaș.

Îi mulțumesc și ne despărțim. Intru pe un fel de alee, pe sub bolta de ramuri. Mă opresc în fața casei indicate. În curte un cățeluș mă latră prietenos. Deschid portița și intru. În dreptul cotețelor, printre găini și găște, tata trebăluiește.

Este 5 august 1964, orele 6 dimineata.

La alarma dată de tata, toată lumea se scoală și vine să mă îmbrățișeze. Revederea este dureros de dulce. Întrucât se știa că vin și eram așteptat, apariția mea nu a mai fost atât de șocantă. Mama se ține tare. Mai emoționată este sora mea Cornelia. Apare și fiul fratelui meu, născut după arestarea noastră, Virgil-junior. Când era mic i se spunea Jiji, acum i se spune Gil. A fost crescut de bunici de la vârsta de un an. Mama inițiază imediat o intensă activitate culinară. În acest timp, rămân un moment singur, cu mama în bucătărie. Se întoarce spre mine, mă îmbrățișează din nou și îmi spune plângând:

- Tot timpul m-am rugat lui Dumnezeu să vă ajute să veniți acasă, ca să-I slujiți Lui.

Un fior îmi străbate inima. Această destăinuire tainică a mamei mă face să înțeleg că în toți acești ani ai exilului și pătimirii noastre, undeva, în orizontul invizibil al harului, gândurile și aspirațiile mele se întâlneau în același punct cu

rugăciunile și lacrimile mamei. Și dintr-o dată, devin optimist în privința realizării idealului meu apostolic.

În fața mesei pline cu fel de fel de bunătați, eu sunt foarte inactiv. Mama se îngrijorează. Oare sunt bolnav? Nu, nu sunt bolnav, dar în aceste cinci zile de libertate am mâncat calitativ cât în trei luni la Aiud. Pur și simplu nu pot să mănânc. Ca să nu se sperie mama, ciugulesc și eu câte ceva.

Nu am înțeles niciodată teoria unor foști deținuți, potrivit căreia noi am rămas cu obsesia foamei din închisoare. Mărturisesc că eu am făcut dovada contrară: câtva timp după eliberare, nici nu puteam să mănânc.

Cum stau în capul mesei, parcă sunt Ulise din poezia “Întoarcerea lui Ulise” a lui Radu Gyr. Bunul nostru poet nu a uitat să ne însoțească cu poezia până în pragul casei noastre. Privind casa și pe cei dragi, sufletul mi se învâluie în mantia melancoliei și îmi vine să murmur cuvintele lui Ulise:

“Dar numai umbra mea cu vin închină,

Eu am rămas sub zidurile Troii.”

Aiudul, Troia noastră! O, ziduri ale Aiudului, ce departe sunteți acum! Până mai ieri, ne striveați cu masivitatea voastră firavele noastre trupuri și suflete. Are dreptate vizionarul poet: ceva din ființa noastră tainică a rămas acolo, sub lespezile catacombelor de la Aiud. Niciodată nu ne vom putea ridica pe culmile pe care le-am atins acolo, în aspirația noastră spre sublim. Acum înțeleg de ce l-a preocupat atât de mult pe Fany Vlădoianu traducerea lucrării “Albatrosul” a lui Baudlaire într-o formă perfectă. Era o previziune a destinului nostru, când vom coborî din zările celeste (în care pluteam cu sufletul atunci când eram în împărăția durerii) în smârcurile vieții mediocre, de afară. Și mă cuprinde o teamă și o tristețe că mulți din eroii închisorilor se vor pierde în vârtoarea vieții așa-zise libere. Numai cel care va ținti mai departe spre ideal, va reuși să se mențină pe culmi. Altfel se va scufunda în mlaștina mediocrității și banalității cotidiene, devenind de nerecunoscut. Și vor apare procurori implacabili, dintre cei care nu au fost în stare de nici cel mai mic sacrificiu în viață, întrebând: “- Cum, acesta este eroul de la Aiud?” Mulți dintre camarazii cu frumos

comportament în închisoare se vor frânge sub povara anilor îndelungi, fără nici o perspectivă de afirmare a personalității în regimul comunist, care atunci, părea etern. Când va veni era libertății, deși încă trăind, ei vor fi morți pentru lupta căreia își dăruiseră cu generozitate tinerețea.

După masă ies în grădină. Nu este o grădină propriu-zisă, ci o vastă pepinieră pe care o conduce tata. Lângă casă, este o porțiune de teren cu zarzavaturi pentru familia noastră. Admir, în sfârșit, după 13 ani, frumoasa priveliște a depresiei Beiușului. Este una din zonele cele mai frumoase din țară. În zare, spre nord-est, se profilează munții Bihorului, învăluți într-o ceață albăstruie. Spre sud, mai aproape, se înalță Munții Codrului și Munții Moma, acoperiți de codri seculari de un verde întunecat. Pe cărările lor, mi-am petrecut o parte din copilărie și adolescența întreagă. Valea Finișului era întruchiparea vie a spațiului mioritic. Intrarea în Munții Codrului pe această vale era o veritabilă “gură de rai”.

Mă gândesc, privind înapoi la anii de prigoană și temniță, că s-a încheiat o bătălie, o lungă și aspră bătălie de apărare a ființei mele morale. În față, în anii ce urmează, mă așteaptă o altă bătălie, anii care au trecut nefiind decât o uvertură pentru bătălia viitoare. Oricât de grea va fi lupta, va trebui să sufăr și să înving. Am lepădat uniforma de ocnaș și va trebui să îmbrac uniforma de preot. M-am dezbrăcat de zeghea vărgată, ca să îmbrac haina sacerdotală. Cele mai onorante uniforme în acest veac ateu și totalitar, dar cele mai greu de purtat!

Dumnezeu m-a ajutat să-mi realizez idealul apostolic și sunt fericit că în Biserica luptătoare din timpul prigoanei ateiste din România, am fost un soldat în prima linie în bătălia pentru apărarea credinței.

MĂRTURII...

“...Liviu Brânzaș fugea de relații exterioare, căutându-și un alt eu în ființa sa nevăzută. Am reușit să ne apropiem și să realizăm o corespondență sufletească. Nu știam atunci ce ne va rezerva viața, ce rânduială este în planul lui Dumnezeu. Dorința de a ne apropia mai mult de El, de a-L simți viu în ființa noastră, ne dădea prilejul să împărtășim stări sufletești și

năzuințe spre vârful Crucii, pe care voiam s-o urcăm fără să cârtim. Apetitul pe care-l avea pentru actul cunoașterii duhovnicești, îmi dădea prilejul, ca și la Târgșor, să scot din desagă darurile sfinte pe care Patericul, Filocalia și toate celelalte lucrări ale Sf.Părinți mi-o umpluseră și să pun pe masa sufletului său însetat.

Două sau trei luni s-au scurs repede. Despărțirea aducea, în plan divin, câștiguri duhovnicești, mai mari, mai frumoase pentru Liviu Brânzaș: Părintele Stăniloae, Părintele Ioan, Părintele Ioan Ageu, Părintele Ioan de la Vladimirești și alți duhovnici, pe care Dumnezeu dinadins îi trimisese în temniță, l-au crescut în duhul ortodoxiei strămoșești.

Aveam să aflu cu mare bucurie că mirul preoției se pogorâse pe capul lui “ca roua Hermonului pe Munții Sionului”.

(Virgil Maxim – Imn pentru Crucea purtată, vol.2, pag.146)

“Liviu Brânzaș, fire domoală, manifesta atitudine de îngăduință față de greșelile altora.

Nu ne-am mirat nici unul din cei care l-am cunoscut atunci și acolo pe Liviu, când după '89, la reîntâlnirea noastră, un bărbat cu părul alb s-a prezentat în sutană. Era Liviu Brânzaș, apreciatul și fratele nostru de suferință, care și acum, după atâția ani grei de durere fizică și morală, era iertător și se ruga cerând iertare divinității.”

(Cornel Onaca – Martori și martiri, pag.84)

“Uneori privesc cu nostalgie și bucurie în suflet la anii copilăriei mele, care au fost marcați de atâtea evenimente, dar cel mai important dintre toate a fost faptul că am avut posibilitatea de a învăța, alături de alți copii, ce este religia. Acele minunate ore de regăsire sufletească pe care le-am petrecut la biserică au fost pentru noi un dar de la Dumnezeu.

Desigur, acest fapt era nedorit de cei care nu voiau să știm ce este religia, de cei care nu voiau ca noi să cunoaștem

cuvântul Dumnezeu și ceea ce înseamnă El. Ateii care conduceau țara nu voiau ca noi să înțelegem și să știm de ce ne naștem, trăim și murim pe acest pământ.

Însă, în ciuda tuturor piedicilor și riscurilor, noi, copiii din Suceagu, am învățat ce este religia de la Părintele nostru Liviu Brânzaș, care dorea atât de mult ca fiecare copil să cunoască adevărurile de credință și să trăiască după poruncile lui Dumnezeu.

Astfel, în zilele de vacanță, la chemarea Părintelui, ne adunam la biserică și petreceam acolo câte 4-5 ore. Când timpul era frumos, stăteam afară pe morminte și sub lumina soarelui învățam marile adevăruri ale religiei creștine. Când vremea era nefavorabilă, ne regăseam la biserică, unde stăteam pe bănci, cu Părintele în mijlocul nostru.[...]

Când eram sus în turn și sosea ora Paraclisului, Părintele trăgea clopotele. El ne-a spus că bunicul său a fost clopotar și că de la el a moștenit dragostea pentru biserică și clopote.

Părintele ne spunea de multe ori: “Cea mai frumoasă muzică din lume este dangățul clopotelor”. După ce ne-a spus aceasta, și nouă ni se părea că este așa. Tot el ne spunea că cel mai frumos tablou este imaginea unui copil îngenunchiat, cu mâinile împreunate pentru rugăciune.[...]

...dintr-o cutie mică, a scos un obiect foarte mic și ni l-a arătat. Noi ne-am apropiat toți să vedem ce este, dar la început nu am înțeles despre ce este vorba. Atunci Părintele ne-a explicat. Era un medalion făcut dintr-o bucată de os, pe care era sculptat chipul Mântuitorului cu coroana de spini pe frunte. Pe spatele medalionului se vedea un munte pe care se înălța o cruce. Parcă era crucea de pe Golgota. Sub muntele cu crucea era scris: Aiud. Ne-am dat seama că medalionul era o amintire din închisoare.[...] Medalionul ne-a descoperit taina vieții lui. Privind medalionul, am înțeles de ce Părintelui Liviu Brânzaș nu îi era frică să facă religie cu noi. Când te uitai la chipul lui senin, nici nu-ți venea să crezi că acest om și-a petrecut toată tinerețea în închisoare. Eu cred că suferința din închisoare l-a făcut pe Părintele atât de bun.[...]

Așa a fost acest om și preot pentru noi: un părinte adevărat. Iar noi la rândul nostru ne-am străduit ca să fim pentru el adevărați fii sufletești. Acum când mă gândesc la timpul acela fericit al copilăriei mele, mă cuprinde o tainică bucurie. Ce fericire pentru noi că am avut parte de un asemenea educator în primăvara vieții noastre! El ne-a învățat, prin exemplul său, că trebuie să înfruntăm orice primejdii, numai să ne împlinim datoria. Nu voi uita niciodată bunătatea și abnegația lui și tot ceea ce a făcut el pentru sufletele nevinovate de copii.

Și veșnic îmi voi aminti – ne-a luminat copilăria cu lumina lui Hristos.”

(Corina-Octavia Ciotlăuș – rev.Gazeta de Vest, sept.-oct. 1995)

“Mulți l-am cunoscut. Știa să apară când aveai mai mare nevoie de el, iar în rest avea un răspuns pentru fiecare atunci când era căutat; mai ales de tineri. Blând și aspru – te privea cu chip senin, încărunit poate prea devreme și-ți vorbea cu atâta convingere încât devenea aproape imposibil să-i rezști. Uneori se întrista că un lucru atât de evident nu-l puteai înțelege iar atunci, câteodată, stătea ore în șir cu tine într-un timp sofianic. Dacă nu te cucerea cuvântul lui, poate poeziile scrise în condițiile în care alții n-ar mai fi sperat nimic sau dacă nici acestea, atunci caietele cu amintiri adunate de la copiii pe care-i catehizase într-o vreme de catacombe sau pur și simplu te marca prezența lui.

Îi plăcea să câștige un om pentru Dumnezeu, dar și pentru valorile neamului său. Într-una din odăile unui suflet atât de complex, în mod sigur îți găseai biblioteca. Și aveai ce aștepta de la acest om, chiar pentru simplul fapt de a ști că te așteaptă și el. Un sfat, o încurajare, era greu să nu se constituie într-un imbold spre înainte sau vorba lui Noica spre devenire întru...

Atunci când l-am chemat și știa că avem nevoie de el, ni s-a alăturat ca preot în pelerinajul liturgic la biserica lui Horea sau la “Colindul Eroilor”. Ultima dată, pe 16 decembrie

anul trecut, a dat Dumnezeu un ger cum mai rar se întâmplă. Părintele a ținut să vină cu noi de la Fabrica de Bere – unde au căzut primii martiri în '89 – până sus pe vârful dealului, la Cimitirul Eroilor. După slujba de pomenire, într-o seară de iarnă luminată de mici făclii ce se încăpățâneau să reziste vântului ascunse în mâini înghețate, părintele a spus poate cea mai scurtă și mai puternică predică din viața sa. Iar în fața studenților a fost ultima. Un cuvânt de foc, un cuvânt viu... Noi așa te-am cunoscut. Dumnezeu să te bucure, părinte Liviu.”

(ASCOR și Liga Studenților – rev.Filocalia, sept.1998)

NOAPTE DE CRĂCIUN

(Fratelui meu Virgil, născut în noaptea de Crăciun)

Firea freamătă prin noapte în adânc cutremurată,
Peste cerul de cărbune fulgeră o stea curată.
Duhul păcii iar pătrunde lumea până-n temelii
Sus pe bolta nopții sfinte îngerii aprind făclii.

Magii nevăzuți prin stele trec spre ieslea de lumină,
Luminoși prin noaptea vremii vin păstorii și se-nchină.
Satul cu căsuțe albe sub povara iernii grele
Poartă-n cântec vestea sfântă pe lumini de albe stele.

Pe poteci întroienite licăriri de stea se-aprind,
Glasuri tinere mlădie strămoșescul lin colind.
Vestitorii trec pe uliți prin viforniță și ger,
Peste fruntea lor senină fulguie argint din cer.

În căsuța bătrânească cu șindrila de gorun,
Încărcat de-omătul vremii, intră tainic Moș Crăciun.
Și se-apropie de patul unde crește din dureri
Licăr de viață nouă, cu senin de primăveri.

Chinul picură pe frunte stropi de rouă de cleștar,
Se preling încet pe chipul care arde ca un jar.
Moșul mângâie blând fruntea mamei care-n chin suspină,
Și în leagănul ce-așteaptă, pune darul de lumină.

Scâncet de cristal vestește rodul viu și cald de mamă,
Glasul nou durerea mamei ca pe-o ceață o destramă.
Noaptea de dureri și lacrimi se preface-n bucurie,
Prin tăcerea din odaie murmur îngeresc adie.

Sub icoana Prea Curatei cu priviri de necuprins,
Candelă de rugăciune bunicuța a aprins.
Cere-n ruga ei fierbinte pentru scumpul nou-născut,
Ocotirea ei cerească, înger păzitor ca scut.

Sânul cald al mamei bune alăptează micul făt,
Ochi de cer de primăvară, păr de aur, trup de-omăt.
Scutec de lumină caldă, dragostea ca o văpaie
Strălucește-n ochii mamei peste fruntea lui bălaie.

Chipul mamei ca o sfântă scânteiază duiosie,

Legănând ocrotitoare îngereasca lui pruncie.
Preacurata din icoană îi zâmbește ca o soră,
Peste leagănul de aur pâlpâie o auroră.

Pace blândă se coboară peste suflete balsam,
Cu penelul tainic gerul argintează flori pe geam.
La fereastră vestitorii s-au oprit acum tiptil,
Cântul lor de-argint îngână glasul dulce de copil.

Viața nouă își înalță imnul spre albastre spații;
Nevăzut destinul scrie semne printre constelații.
Vestitorii pleacă-n noapte, iar pe albele cărări.
Fumul lin ca o tămâie se ridică peste zări.

Bolta cerului de iarnă pare-o peșteră înaltă
Ocrotind căsuța albă ca pe-o iesle luminată.
Tot mai lin se-aud în noapte cum se sting colindătorii;
La căsuța luminată înfloresc la geamuri zorii.

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Liviu Brânzaș s-a născut la 16 decembrie 1930, în satul Sâniob, județul Bihor, fiind al treilea din cei patru copii (Virgil, Sabina, Liviu și Cornelia) ai lui Ioan și Ecaterina Brânzaș.

Primele clase primare le-a urmat la școala din Sâniob, până în anul 1940, când în urma Dictatului de la Viena, s-a refugiat cu familia în localitatea Finiș. Aici a continuat școala primară.

A urmat cursurile liceului “Samuil Vulcan” din Beiuș, un liceu de tradiție românească și creștină.

În data de 15 noiembrie 1951 a fost arestat pentru activitate anticomunistă, după ce fusese ascuns în satele din munți timp de doi ani.

În urma unui simulacru de proces, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru “uneltire contra ordinii sociale”, aceeași condamnare primind și fratele său Virgil (n.:25 dec.1926 ; d.:apr.1998). Astfel, au fost în închisoare tatăl, Ioan Brânzaș, și cei doi fii: Virgil și Liviu, asemeni altor familii de români, având “vinovăția” de a fi crezut în Dumnezeu și de a-și fi voit liber neamul.

Va suferi, la fel ca fratele său Virgil, timp de 13 ani supliciu în închisorilor comuniste: Oradea, Jilava, mina de plumb Cavnice, Gherla și Aiud. Participă la marea grevă a foamei de la Aiud, în urma căreia sunt trimiși disciplinar la Gherla, în Zarcă.

La Aiud, a avut prilejul de a sta câteva luni, în aceeași celulă cu Părintele Dumitru Stăniloae, cu care a păstrat legătura și după eliberarea din închisoare. Părintele Stăniloae (la fel ca și ceilalți preoți pe care Liviu Brânzaș i-a cunoscut de-a lungul detenției) i-a adus imense câștiguri duhovnicești, călăuzindu-l în duhul ortodoxiei strămoșești.

Este eliberat în anul 1964, odată cu toți deținuții politici, dar din Zarca Aiudului.

În anul 1968 este admis pe primul loc la Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu, iar după primul an de studii este hirotonit preot, fiind deja căsătorit și având o fiică.

Este preot-paroh timp de 22 de ani în parohiile: Iacobeni, Tureni și Suceagu. În acest timp, refuză să se supună interdicției de a face catehizarea copiilor, deoarece a considerat componenta creștină a educației, ca pe o latură fundamentală și definitorie a neamului românesc.

De la primul congres al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, devine duhovnic al Congreselor A.F.D.P.R.. Fiind înzestrat cu un verb penetrant și având talentul de a “pune degetul pe rană”, cuvântările sale rostite cu aceste ocazii au fost declarate “Documente ale Congresului”. A

avut o vie activitate publicistică în ziare și reviste, în care a pledat consecvent pentru convingerile sale.

A trecut la cele veșnice joi, 3 septembrie 1998, la numai cinci luni după fratele său, Virgil.

În anul 1999 a fost publicată cartea “Martor într-un proces moral” care cuprinde majoritatea articolelor sale publicate în diferite ziare și reviste, și o parte din cuvântările rostite la Congreșele A.F.D.P.R.

CUPRINS

Cuvânt înainte

Din noaptea amintirii

Cap. 1. Securitatea din Oradea

Cap. 2. Penitenciarul Oradea

Cap. 3. Jilava

Cap. 4. Cavnic
Cap. 5. Gherla I
Cap. 6. Aiud I
Cap. 7. Gherla II
Cap. 8. Aiud I
Cap. 9. Reeducarea
Cap. 10. Zarca
Cap. 11. Eliberarea din închisoare
Mărturii...
Noapte de Crăciun (poezie)
Notă biografică
Indice de nume
Cuprins